

EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület

EMLA Alapítvány a Környezeti Oktatás Támogatására

Baranyi Rita - Dollmayer Petra - Fodor Mátyás - Kiss Gabriella

Ottó Krisztina - Pál Csilla - Szabó Gergely

**Közösségi részvétel a
hulladékgazdálkodási döntéshozatalban**

Felsőoktatási kutatóprogram

Kutatási jelentés

Szerkesztette: Kovács József és Sándor Csaba

Budapest, 2004

Szerzők fejezetenként:

2. fejezet: Baranyi Rita (biomérnök, PhD hallgató) - Dollmayer Petra
(tájtervező, területfejlesztő hallgató) - Fodor Mátyás (tájtervező, területfejlesztő
hallgató) - Kiss Gabriella (közgazdász, PhD hallgató) - Ottó Krisztina
(közgazdász, PhD hallgató) - Pál Csilla (jogász hallgató) - Szabó Gergely
(közgazdász hallgató)

3. fejezet: Pál Csilla

4. fejezet: Baranyi Rita, Fodor Mátyás

5. fejezet: Kiss Gabriella, Ottó Krisztina, Szabó Gergely, Dollmayer Petra

6. fejezet: Kiss Gabriella, Ottó Krisztina, Szabó Gergely, Dollmayer Petra

Szerkesztő: Kovács József és Sándor Csaba

Kiadja az EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület

www.emla.hu

EMLA Alapítvány a Környezeti Oktatás Támogatására

www.emla.hu/alapitvany/

ISBN 963 216 492 X

Tartalomjegyzék:

1. BEVEZETŐ.....	9
2. A PEST ÉS NÓGRÁD MEGYEI HULLADÉKLERAKÓ EDDIGI TÖRTÉNETE11	11
2.1. <i>Bevezetés.....</i>	<i>11</i>
2.2. <i>A hulladéklerakó körüli konfliktusok Püspökszilágyon.....</i>	<i>14</i>
2.3. <i>Sződ és a regionális hulladéklerakó.....</i>	<i>15</i>
2.4. <i>A hulladéklerakó története Kosdon.....</i>	<i>18</i>
2.5. <i>Kartal.....</i>	<i>20</i>
2.6. <i>Keszeg története.....</i>	<i>24</i>
2.7. <i>Verseg története.....</i>	<i>27</i>
2.8. <i>Hévízgyörk története.....</i>	<i>28</i>
2.9. <i>Valkó.....</i>	<i>30</i>
2.10. <i>Romhány – végállomás?.....</i>	<i>32</i>
2.11. <i>Gödöllő, mint végső megoldás.....</i>	<i>34</i>
2.12. <i>Felhasznált irodalom.....</i>	<i>40</i>
3. A HULLADÉK MINT ÁLTALÁNOS KÖRNYEZETI PROBLÉMA.....	42
3.1. <i>Alapfogalmak és a hulladékok rendszerezése.....</i>	<i>42</i>
3.2. <i>Hulladékok kezelése, elhelyezése és ártalmatlanítása.....</i>	<i>44</i>
3.3. <i>A hulladékok fajtái és kezelésük.....</i>	<i>46</i>
3.3.1. <i>Települési hulladékok.....</i>	<i>48</i>
3.4. <i>Hulladékkérdés a környezetpolitika szemszögéből: káros környezeti hatások.....</i>	<i>49</i>
3.4.1. <i>Települési környezet.....</i>	<i>49</i>
3.4.2. <i>Környezet és egészség.....</i>	<i>49</i>
3.4.3. <i>Hulladékok és a települési környezet.....</i>	<i>50</i>
3.5. <i>A hulladékgazdálkodás szabályozási területe a környezetjogban; /a környezeti elemek védelme/ a hulladék, mint a környezeti elemeket veszélyeztető tényező.....</i>	<i>51</i>
3.5.1. <i>A tervszerűség elve.....</i>	<i>51</i>
3.5.2. <i>A hulladékgazdálkodás alapjai.....</i>	<i>52</i>
3.6. <i>A magyar hulladékjog története.....</i>	<i>53</i>
3.6.1. <i>A környezeti elemek védelme és az elemeket veszélyeztető tényezők a környezetvédelmi törvény alapján.....</i>	<i>55</i>
3.6.2. <i>A 2000. évi XLIII. törvény a hulladékgazdálkodásról.....</i>	<i>56</i>

3.7. A hulladékgazdálkodás szabályozási területe a környezetjog különös részében...	56
3.7.1. A hulladékgazdálkodás általános keretei.....	56
3.7.2. A hulladékgazdálkodás alapelvei.....	57
3.7.3. Általános elvárások és prioritások; az egyes jogalanyok kötelezettségei	59
3.8. A hulladékgazdálkodás tervezése	60
3.8.1. A feladatok megoszlása a hulladékgazdálkodás területén.....	61
3.9. A feladatok különböző szinteken való megjelenítése	62
3.9.1. Az NKP és az OHT viszonya	62
3.9.2. Az OHT tervezése	64
3.9.3. Az önkormányzatok feladatai a hulladékgazdálkodásban.....	67
3.9.4. Az ingatlan tulajdonos kötelezettségei.....	70
3.9.5. Hulladékkezelőkre vonatkozó szabályok	72
3.9.6. További kötelezettségek; a hulladékgazdálkodás társadalmi megítélése.....	72
3.10. Felhasznált irodalom:.....	74
4. HULLADÉKLERAKÓK KÖRNYEZETI HATÁSAI.....	75
4.1. A hulladéklerakók osztályozása, kialakítása	75
4.2. A hulladéklerakók hely kiválasztásának szempontja, menete és módszere	77
4.2.1. A hulladéklerakók engedélyezési eljárása.....	77
4.2.2. A hulladéklerakó hely kiválasztásának szempontjai.....	78
4.2.3. A lerakó helyének kutatási fázisai	81
4.3. A hulladék lerakás környezeti hatásai.....	84
4.3.1. Rendezetlen lerakás környezeti hatásai.....	84
4.3.2. Rendezett lerakás környezeti hatásai	87
4.4. Hulladéklerakókban lejátszódó fizikai, kémiai, biológiai folyamatok.....	92
4.4.1. A hulladéklerakóban lejátszódó fizikai folyamatok, a tömörödés.....	92
4.4.2. A hulladéklerakóban lejátszódó biokémiai folyamatok.....	93
4.4.3. Lerakógáz, gázmentesítés	95
4.4.4. Csurgalék, csurgalékvízgyűjtő rendszer.....	98
4.5. Környezeti hatásvizsgálat (KHV), Környezeti Hatástanulmány (KHT).....	100
4.5.1. A tervezett tevékenység leírása, a beruházás alapadatai és a beruházás megvalósításának indoklása.....	102
4.5.2. A telepítés helye.....	108
4.5.3. Technológiai ismertetés.....	109
4.5.4. Hatótényezők, hatásfolyamatok.....	117

4.5.5.	Környezeti elemekre és rendszerekre gyakorolt hatások	120
4.5.6.	A hatásterület lehatárolása	120
4.5.7.	Tervbe vett környezetvédelmi intézkedések	121
4.5.8.	Bevonandó hatóságok köre (20/2001 Korm. Rend. 3. számú melléklete alapján)	122
4.5.9.	Havária esetek, haváriaterv	123
4.5.10.	Közérthető összefoglalás	124
4.5.11.	Szellemi alkotáshoz fűződő jogok	125
4.6.	<i>A fejezet összegzése</i>	125
4.7.	<i>Felhasznált irodalom</i>	126
5.	A HULLADÉKLERAKÁS GAZDASÁGI HATÁSAI	127
5.1.	<i>Társadalmi szféra</i>	133
5.2.	<i>Gazdasági szféra</i>	133
5.3.	<i>Természeti szféra</i>	134
5.4.	<i>Infrastruktúra</i>	134
5.5.	<i>Public private partnership lehetősége a települési szilárd hulladék kezelésében</i>	135
5.6.	<i>PPP megvalósulása</i>	137
5.7.	<i>A regionális hulladéklerakás alkalmazhatóságának nehézségei</i>	141
5.8.	<i>Magyarország természet- és társadalom-földrajzi jellemzői</i>	141
5.9.	<i>A területfejlesztés és a hulladékgazdálkodás kapcsolata</i>	143
5.10.	<i>Törvényi szabályozás</i>	143
5.11.	<i>Mit is jelent az, hogy régió?</i>	144
5.12.	<i>A regionalitás kérdése a hulladékkezelésben</i>	146
5.12.1.	A regionalitás kritikája	146
5.12.2.	A regionalitás és a hulladék probléma	147
5.12.3.	A hulladékgazdálkodás új dimenziói	151
5.12.4.	Eredmények az ISPA programban	152
5.12.5.	A Kohéziós Alap:	152
5.13.	<i>Budapesti szuburbanizációs folyamatok</i>	153
5.14.	<i>Budapest és agglomerációjának kapcsolatrendszere a hulladékgazdálkodásban</i>	159
5.14.1.	Hulladéklerakók	159
5.14.2.	Budapesti Hulladékhasznosító Mű	161
5.14.3.	FKF Rt monopóliuma, hulladékgazdálkodási régió kialakítása	162

5.14.4.	Üdülőterületek hulladékgazdálkodásának problémái	163
5.15.	<i>Felhasznált irodalom</i>	165
6.	KÖRNYEZETI KONFLIKTUSOK	167
6.1.	<i>Környezeti konfliktusok általános jellemzői</i>.....	167
6.1.1.	A konfliktusok jellemző forrásai	167
6.1.2.	Konfliktusok forrásainak csoportosítása	168
6.2.	<i>Gyakori kommunikációs hibák</i>	169
6.2.1.	Összefoglaló tábla	170
6.2.2.	Egy nemzetközi példa a „ne az én kertemben” szindróma leküzdésére	170
6.3.	<i>A helyi környezeti konfliktusok szereplői</i>	172
6.3.1.	Önkormányzatok	173
6.3.2.	Helyi lakosság	173
6.3.3.	A befektető	174
6.3.4.	Civil szervezetek	174
6.3.5.	Hatóságok, szakértők	175
6.3.6.	Állami szervek	175
6.4.	<i>A Pest megyei hulladékgazdálkodási konfliktus szereplői</i>.....	175
6.5.	<i>Érintettek a Pest megyei hulladékgazdálkodási konfliktusban</i>.....	176
6.5.1.	Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom	176
6.5.2.	Egyéb nonprofit szervezetek	179
6.5.3.	Önkormányzat	180
6.5.4.	Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium	183
6.5.5.	Hatóságok, szakértők	183
6.5.6.	Potenciális beruházók és üzemeltetők: ASA Magyarország Kft., ERECO Rt.	184
6.5.7.	Sajtó	185
6.5.8.	Lakosság	185
6.6.	<i>A közösségi részvétel lehetőségei a környezetpolitikai döntéshozatal során</i>	189
6.6.1.	Történeti vonatkozások	189
6.7.	<i>A közösségi részvétel dimenziói</i>	190
6.7.1.	Jogi dimenzió	191
6.7.2.	A jog által kínált részvételi lehetőségek és nehézségeik:	191
6.7.3.	Hatalmi dimenzió	192
6.7.4.	Társadalmi dimenzió	193

6.7.5.	Szervezeti dimenzió	194
6.7.6.	Politikai dimenzió	194
6.7.7.	Kulturális-történeti dimenzió	195
6.7.8.	Etikai dimenzió	195
6.8.	<i>Az Aarhusi-i egyezmény.....</i>	196
6.9.	<i>Környezetpolitikai döntéstámogató eszközök.....</i>	203
6.9.1.	1. A környezeti hatásvizsgálat (KHV)	203
6.9.2.	2. Többtényezős döntési modellek.....	204
6.9.3.	3. Állampolgári Tanács (ÁT).....	205
6.10.	<i>A társadalmi részvétel fejlesztésének lehetőségei Magyarországon.....</i>	207
6.11.	<i>A lakosság részvételi lehetősége és a tájékoztatási kötelezettségek a környezeti hatásvizsgálat kapcsán a magyar és az Európai Unió jogi szabályozásai alapján</i>	208
6.11.1.	A nyilvánosság szerepe és részvételi lehetősége a környezeti hatásvizsgálatokban a magyar szabályozás alapján	208
6.12.	<i>A nyilvánosság szerepe és részvételi lehetősége a környezeti hatásvizsgálatokban az Európai Unióban a 85/337 EGK irányelv és a 97/11 EK irányelve alapján</i>	209
6.13.	<i>A lakosság részvétele a környezeti hatásvizsgálatokban.....</i>	211
6.14.	<i>Lakosság részvételének indoklása</i>	211
6.15.	<i>A lakossági részvétel jellemzői</i>	212
6.16.	<i>A lakossági részvétellel kapcsolatos jellemző hibák</i>	213
6.17.	<i>A lakosság szerepe a hatástanulmány kapcsán</i>	214
6.18.	<i>Tárgyalás előtt.....</i>	216
6.19.	<i>Tárgyalás</i>	218
6.20.	<i>Megvalósítás.....</i>	219
6.21.	<i>Felhasznált irodalom</i>	220
7.	ÖSSZEGZÉS	221
8.	MELLÉKLETEK.....	224

1. BEVEZETŐ

A közösségi részvétel a hulladékgazdálkodási döntéshozatalban a témája és fő vonala a tanulmányunknak. A közösségi részvétel megnyilvánul a döntéshozatalban való részvételben, az információhoz való hozzájutásban és a jogorvoslathoz való jogban. A hulladékgazdálkodási tevékenységet az érintett lakosság támogathatja, elfogadhatja, de ellenezheti is. Az Európai Unió előírásai szerint¹ a regionális hulladéklerakók nem létesíthetők a lakosság megkérdezése, vagyis népszavazás kiírása nélkül. A népszavazáson dől el, hogy a lerakó és más létesítmények kialakításáról az adott területen folyhatnak e további előkészítő munkálatok. A lakosságnak vétőjoga van az ügyben, tehát ha a szavazás eredménye az ellenzők javára dől el a beruházásnak új helyszínt kell keresni. Mindezekből következik, hogy a lakossággal folytatott kommunikáció, a lakosság információhoz juttatása alapvető befolyással lehet a beruházás létrejöttére. A lakosok döntését egyrészt az határozza meg, hogy milyen információkhoz jutottak a hulladékgazdálkodási beruházást előkészítő folyamatában, másrészt ezeket az információkat szubjektíven tudják csak megítélni, nagyban befolyásolják őket az információs szolgáltatás körülményei is. Ezalatt az információk mennyiségét és minőségét, a szolgáltató személyét, az általa képviselt szervezetet, az információs szolgáltatás helyét, időpontját, és formáját értjük. A döntést meghatározó másik nagyon fontos tényező a háttérben egymásnak feszülő érdekek, melyekből a lakosság is érzékel és tudni vél néhányat és szeretné a saját vélt vagy valós érdekeit érvényre juttatni a döntéshozatalkor. Ezért nagyon fontos feltárni a döntésben érintett személyeket és csoportokat, valamint érdekeiket.

A hazai gyakorlatban is találkozhatunk olyan esetekkel, ahol a társadalmi részvételnek szerepe volt az adott hulladékgazdálkodási projekt megvalósulásában. A közelmúltban egy nagy volumenű hulladékgazdálkodási beruházás előkészítését nagy botrányok kísérték. Az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó létesítése ezideáig minden esetben a lakossági elutasítás miatt nem valósulhatott meg a kijelölt területeken. Éppen ezért remekül kapcsolódik dolgozatunk témájához, és fontosnak

¹ ISPA támogatás igénybevétele esetén

tartjuk ennek bemutatását. Mivel az ügy már két éve húzódik, nyomon követése sok tanulságot rejt magában a témával kapcsolatban. Ezért a tanulmány központi elemének választottuk ezt a folyamatot és mint esettanulmányt részletesen bemutatjuk. Mindezt úgy tesszük, hogy a tanulmányon végigkísérjük a résztvevő települések és a teljes program történetét és az elméleti részeket ezen elemek kapcsán mutatjuk be. Így a tanulmány szervesen kapcsolódik Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó történetéhez és minden általunk felvázolt elméleti fejtegetést alátámasztunk, a lerakó kálváriája során tapasztaltakkal. Emellett a dolgozat elején egy külön fejezetben szeretnénk egy történeti áttekintést adni a beruházás eddigi históriájáról, majd az azt követő fejezetekben mindig egy vagy több települést kiválasztva mutatnánk be a gyakorlati példákat és hibákat és szeretnénk ajánlásokat is megfogalmazni az esettel kapcsolatban.

Hozzá kell tennünk, hogy az ügy során felmerült az a kérdés is, hogy van-e egyáltalán létjogosultsága egy ekkora méretű regionális lerakónak és hulladékkezelési rendszernek Pest és Nógrád Megye kistépelüléseinek esetében. Ezért vizsgálatunk kiterjed arra is, hogy a konkrét esetben a regionalitás elvének érvényesítése nem engedne e meg kisebb méretű régiót, és mekkora területet jelölhetnénk ki optimális esetben a közös rendszer működőképességének biztosítása mellett. Ezzel szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy az Európai Unió előírásait nem szabad gondolkodás nélkül alkalmaznunk, hanem mindig igazítanunk kellene a magyar és általában a helyi sajátosságokhoz. Erre is figyelmeztet minket ez az eset.

Összegzésképpen a hulladéklerakó létesítéssel kapcsolatos formai követelményeket és felmerült problémákat (szabályok, tények, adottságok) állítjuk szembe a valósággal, azaz tartalmi követelményekkel, melyek jelen esetben az egymásnak feszülő érdekek konfliktusaiból adódnak. Mindezt egy multidiszciplináris környezetben vizsgáljuk, ami további problémák és megoldási módok feltárásához vezethet. A multidiszciplináris szemlélet magában foglalja a vizsgálat jogi, gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi szempontból történő megvalósítását. Így aki a dolgozatot a későbbiekben a kezébe veszi, nem kizárólag egy elméleti ismertetőt fog olvasni a hazai hulladékgazdálkodás fent említett kérdéseiről, hanem összefüggéseiben

fog a jelenlegi hazai tapasztalatokkal megismerkedni és az abból levont következtetésekből saját véleményét formálni.

2. A PEST ÉS NÓGRÁD MEGYEI HULLADÉKLERAKÓ EDDIGI TÖRTÉNETE

2.1. Bevezetés

Az Észak-kelet Pest Megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési Társulás eredetileg kilenc településsel alakult meg (Csomád, Galgamácsa, Püspökszilágy, Sződ, Váckisújfalu, Váchartyán, Vácegres, Vácrátót és Vácduka). Idővel további falvak csatlakoztak hozzájuk és a regionális lerakó tervezésekor 59 településből állt. A hulladékgazdálkodás feladatainak megoldására 2001-ben elkészítették a térség regionális szilárdhulladék kezelési rendszer előzetes tanulmánytervét, mely az alábbiakat tartalmazta (Észak-Kelet Pest megyei regionális hulladékkezelő centrum környezeti hatástanulmánya, 2002.):

- § szelektív gyűjtési, hasznosítási rendszer
- § központi lerakóterület kezelő és kiszolgáló létesítményekkel, melyet eredetileg Püspökszilágyra terveztek
- § hulladékátrakó állomás a szállítás racionalizására
- § hulladékudvarok lakossági célú beszállításra
- § gyűjtősziget hulladékképző helyeken
- § célgépek
- § komposztáló terek a zöld hulladék elhelyezésére
- § inert hulladékok lerakásának biztosítása

A központi lerakó Püspökszilágyon épült volna, és 20 évig tudta volna fogadni a környék hulladékát. A tervezéskor a társuláshoz tartozó 59 településsel és további 40 potenciális településsel számoltak. Az előbbieket területéről évente mintegy 47-50 ezer tonna hulladék, az utóbbiakkal együtt pedig évente 60 ezer tonna hulladék került volna lerakásra. A potenciális gyűjtőkörzetbe hét kistérség tartozott, összesen 99 település, mintegy 320 ezer lakossal. A kistérségek az alábbiak voltak (A települések névsora és adatai az 1. mellékletben megtalálhatóak.):

Kistérség	Települések száma	Kistérség központja
Ipolymente	13	Szob
Dunakanyar	14	Vác
Felső Galgavölgye	6	Acsa
Galgamente	14	Aszód, Veresegyháza
Dunakeszi	6	Dunakeszi, Göd
Dunakanyar, Pilis	14	Pomáz, Szentendre, Visegrád
Nyugat-Nógrád	34	Rétság

A hulladéklerakó megépítéséhez 6,6 milliárd forintra volt szükség, melyet részben Európai Unió támogatásból kívántak fedezni. Ezért 2001-ben ISPA pályázatot nyújtottak be a környezetvédelmi tárca együttműködésével, melyen 3,3 milliárd forintot nyertek. A pályázat beadásakor azonban a 99 településnek kisebb hányada csatlakozott aláírásával a társuláshoz, és a pályázat beadása előtt közvetlenül megtartott népszavazáson a püspökszilágyiak elutasították a lerakó megépítését. Ezek után újabb befogadó települést kerestek. Sződ, Kartal, Keszeg, Verseg és Hévízgyörk és Romhány szerepelt lehetséges helyszíneként, azonban a népszavazások sorra elutasító választ hoztak, ezért a régióban nem találtak olyan települést, ahol meg lehetett volna valósítani a hulladéklerakót. Mindössze Valkón szavaztak igennel - a lerakóra a falu maga jelentkezett -, de a minisztérium végül nem itt kívánta megvalósítani a beruházást. A népszavazásra azért is volt szükség, mert egyes források szerint az ISPA-pályázat egyik feltétele a létesítmény társadalmi támogatottsága volt.

A helyszíneresés kudarca után a környezetvédelmi tárca fejlesztési igazgatósága által megbízott szakértők úgy foglaltak állást, hogy a beruházás a Gödöllő mellett meglévő lerakó bővítésével és korszerűsítésével, valamint a nógrádmarci lerakó egy komposztálólétesítménnyel történő kiegészítésével valósítható meg a legkedvezőbbben.

A bővítés lehetősége már korábban is felmerült, azonban a projekt egyes résztvevői túlzottan ragaszkodtak egy új lerakó építéséhez. Kistarcsa polgármestere számos önkormányzat és több hulladékkezelő vállalat egyetértésével a beruházás egy

új alternatíváját küldte el 2003 második felében Persányi Miklós környezetvédelmi miniszternek. Ez a projektterület kibővítésével, három új építésű, korszerű, ma kihasználatlanul álló lerakó bevonásával, új hulladéklerakó építése nélkül teljesítené az EU normáit, így a fölösleges hulladéklerakó megépítésére szánt milliárdok átcsoportosításával a térségben hamarabb vezethetnék be a szelektív hulladékgyűjtést, és támogatást nyújtanának a hulladékok feldolgozására. További lehetőséget nyújthat a gödöllői és a galgamácsai hulladéklerakó tervbe vett bővítése is.

Donáth Béla, az ISPA-ügyekkel foglalkozó miniszteri biztos már októberben felvázolt egy kedvezőbb megoldást (Népszabadság, 2003. november 20.):

„A harcot minden jel szerint az fogja eldönteni, hogy az EU mennyire rugalmas a támogatás kérdésében, az ugyanis biztosra vehető, hogy a 2001-ben benyújtott projekt nem az eredeti formájában fog megvalósulni. A tárca most egy olyan elképzelést vizsgál, amely nem számol új központi lerakóval. A terv lényege, hogy a szemetet szétosztják a meglévő korszerű telepek között, ugyanakkor felgyorsítják a szelektív hulladékgyűjtő rendszer kiépítését, hogy eleve kevesebb szemetet kelljen a lerakókra vinni. Az máris látszik, hogy az eredetileg számolt 1,5 millió köbméter erős túlzás, jelenleg ott tartanak, hogy ennek a kapacitásnak a fele is elegendő.”

Az országban 11 hasonló, ISPA-támogatásra is számot tartó hulladékkezelő rendszer készül. A központi lerakó elhelyezését sok helyütt kísérik kisebb-nagyobb konfliktusok, a helyzet azonban egyedül Pest megyében mérgesedett el.

A hazai jogszabályok szerint a kommunális hulladékkezelés önkormányzati feladat, arról minden településnek magának kell gondoskodnia – vagy saját korszerű lerakó felépítésével, vagy pedig egy közösen üzemeltetett rendszerhez történő csatlakozással. Senkit sem lehet kötelezni, hogy helyet adjon egy olyan hulladéklerakónek, amelyre nemcsak saját forrásból érkezne hulladék. Az egy-egy falut ellátó, illetve az egész régiót lefedő telepek mellett egyébként létezik egy harmadik megoldás is: Tura és Vácszentlászló között néhány éve kicsiny, négy települést kiszolgáló korszerű lerakó épült, amit a beruházók közösen üzemeltetnek.

2.2. A hulladéklerakó körüli konfliktusok Püspökszilágyon

Az Európai Unió felé beadott pályázat szerint a lerakónak Püspökszilágyon kellett volna felépülnie, azonban ezt a falu még a pályázat benyújtása előtt elutasította. A pályázat benyújtása előtt azonban a falu népszavazáson elutasította azt. Ennek ellenére a pályázatot benyújtották, majd a kívánt összeget megnyerték ISPA támogatás keretében.

Püspökszilágy kisközség a Cserhátalján, Váctól keletre található. A Nyugati Cserhát nyúlványai között megbúvó települést hegyek, dombok, és az ezeken sűrűsödő összefüggő erdők veszik körül. Lakossága 736 fő. A település területén működik Magyarország egyetlen urántemetője, márcsak ezen okból is érthetetlen volt, miért itt kívánták felépíteni a 99 település hulladékát fogadó lerakót.

Az elutasítás mellett további érvek is szóltak: a beruházás értékes területen valósult volna meg, mely jelenleg szántóföldi művelés alatt áll. A környék jellegzetes területhasználata a szántóföld, az erdő és a vadgazdálkodás. A kijelölt terület közelében vadaspark található, mely már hosszabb ideje vadászturizmusra van berendezkedve. A lerakó közvetlen közelébe folyt volna a Gombás-patak, mely környezeti szempontok alapján elfogadhatatlan lett volna. A folyót ért terhelések megnövekedtek volna, ami egy esetleges szennyezés továbbterjedését is felgyorsíthatta volna. A terveket a Közép-Duna völgyi Környezeti Felügyelőség is kifogásolta, észrevételeit azonban csak a népszavazás után tette meg. A lerakó tervezett helyéről a 3. mellékletben térképi ábrázolás található.

A nukleáishulladék-temető létesítésekor a falu lakosságának kompenzációt ígértek. Ligetekkel, korszerű világítással, csatornázással és telefonnal próbálták a lakossági elfogadtatást növelni. Ezekből azonban a falu semmit sem kapott meg. Lakossági tiltakozás hatására egy ideig nem tudták ide szállítani a radioaktív hulladékot, akkor azonban sikerült a tiltakozókkal megegyezni. A falu lakossága már egyszer elvesztette bizalmát a beruházók felé, és nehéz lenne őket meggyőzni egy újabb ilyen jellegű beruházás pozitív oldalairól.

A lerakó megépítése mellett csupán személyes érdekek szóltak. A telepítésre kijelölt földterület az akkori polgármester, Erdős Rudolf birtokában volt. A beruházók és a falu néhány tagjának érdekében állt volna megvalósítani a beruházást.

Az agglomerációban napjainkban nő a lakosság száma. Budapestről az elmúlt tizenkét évben több mint 200 000 ember költözött ki. A település öregedőben van, továbbélését az ide költözőktől reméli. Természeti adottságai vonzerőt jelentenek, de ha felépült volna az újabb hulladéklerakó valószínűleg nem sokan költöztek volna Püspökszilágyra.

A népszavazás idején már a környékbeli települések is tiltakoztak. Rád, Penc és Kisnémedi is kifejezte elutasítását. A lerakó ezen községek belterületi határaihoz közelebbre lett volna, mint Püspökszilágytól.

Tordai Sándor, Püspökszilágy jelenlegi polgármestere az elutasítás főbb okait így magyarázza: „A falu nem nyert volna a hulladéklerakó megépítésével – Itt van Magyarország egyetlen urántemetője, valamint egy honvédségi lőtér is. Egy ilyen kis falu nem vállalhat magára egy újabb nagy beruházást.”

2.3. Sződ és a regionális hulladéklerakó

Miután Püspökszilágyon meghiúsította a népszavazás a tervezett regionális hulladéklerakó megépítését, az újonnan kijelölt helyszín Sződ lett. Sződ Pest megye északkeleti felén, Budapesthez közel, a Duna bal partján terül el. A településnek kedvező összeköttetése van a fővárossal és Váccal. Népesége: 4095 fő, belterülete 246 ha, külterülete pedig 1740 ha. A falu vezetése igent mondott, és átvette a társulás gesztori szerepét, leginkább az adóbevételek reményében. "A község negyvenmilliós hiánnyal küzd, a hulladékcentrum befogadásával ebből jócskán le lehetne faragni" - érvelt a polgármester a képviselők előtt, akik megszavazták a lerakó létesítését.

A lakosság informálására és meggyőzésére a község vezetése nem fordított kellő gondot, ezért Sződön hamar ellenezni kezdte egy csoport a lerakó megépítését. Mindössze egy közmeghallgatásra került sor, ahol azonban a falu csekély része jelent meg. A népszavazás közeledtével egyre növekedett az ellenzők száma, akik a falugyűléseken hívták fel a figyelmet a veszélyekre. A Szödi Faluvédők Baráti Köre népszavazást kezdeményezett és petíciót adott át a polgármesternek.

Mindeközben tiltakozás kezdődött a szomszédos Gödön is. A gödiek álláspontja szerint a leendő hulladéklerakó előnytelen településük számára, mert a kijelölt hely közelében található a városi gyógyvizes termálstrand, amely mellé turisztikai és szabadidőközpontot, valamint ásványvíz-palackozó üzemet tervez a város. Mindezek

értékét nagyban csökkenti egy közeli hulladéktároló létesítmény, amelynek káros egészségügyi hatásai is lehetnek, például veszélybe kerülhet a jó levegő és a gödi ivóvíz.

A népszavazásra március 2-án került sor. A választásra jogosultak 67 százaléka ment el szavazni (1611 lakos) s közülük 1287-en, vagyis az összes szavazó 75 százaléka nemmel voksolt. A választók döntése kötelező érvényű a helyi önkormányzat képviselőtestületére nézve, tehát ekkor végleg eldőlt, hogy nem lesz regionális hulladéklerakó Sződ környékén.

A hulladéklerakó Sződön való megépítése mellett az alábbi érvek szóltak

A környezetvédelmi vizsgálat alkalmasnak találta a helyszínt. A forgalmat nem növelték volna számottevően a hulladékszállító teherautók, mivel egy rövid összekötő út megépítésével elkerülték volna a falut. A szödi költségvetéshez mérten nagy arányú adóbevételhez juthatott volna a község. Sződ jelenleg évi 360 millió forintból gazdálkodik és pillanatnyilag 40 millió forint hiánnyal küzd. Ha a lerakó megépült volna Sződ legalább huszonöt-harmincmillió évi adóbevétellel számolhatott volna. Azokra a fejlesztésekre, amelyek a lerakó befogadásával megvalósulhattak volna, most nem is gondolhat a lakosság. A tervezett hatmilliárd forintos beruházás tartalmazza, többek között a csörögi hulladéklerakó rekultivációjának költségeit is, ami a környék szempontjából rendkívül fontos. A mintegy húsz éve kialakított, 28 település több mint 100 ezer lakosának a hulladékát befogadó hulladéklerakó a mai normáknak már nem felel meg, bővíteni és korszerűsíteni nem lehet.

Az elutasítás mellett az alábbi érvek szóltak

A Dunakanyar üdülőkörzetébe tartozó településeket sújtja a légvonalban pár kilométerre lévő rákospalotai hulladékégető füstje, a dunakeszi hulladéklerakó bűze és a helyi közvélemény megkérdezése nélkül felépült Samsung-gyár Vácra átvezetett szennyvize. Nyugtalanúságot okoz a rendezésre szoruló sződ-csörögi hulladéklerakó és az is, hogy egyes állítások szerint veszélyes hulladékokat kívánnak megsemmisíteni a váci cementműben.

A tervezett lerakó nem egészen másfél kilométerre lett volna Gödtől, ezért a község polgármestere tiltakozott, majd egyenesen kijelentette, hogy a város nem adna

lehetőséget a hulladéklerakó megközelítésére. A gödiek álláspontja szerint a leendő hulladéktároló előnytelen Göd számára, mert a kijelölt hely közelében található a városi gyógyvizes termálstrand, amely mellé turisztikai és szabadidőközpontot, valamint ásványvíz-palackozó üzemet tervez a város. Mindezek értékét nagyban csökkenti egy közeli hulladéklerakó, amelynek káros egészségügyi hatásai is lehetnek, például veszélybe kerülhet a jó levegő és a gödi ivóvíz. Göd polgármesterének az sem tetszett, hogy az egyeztetésekből kihagyták a települést, feltevése szerint talán éppen azért, mert a kertjeik alatt akartak építkezni. Ezért aláírásgyűjtési akció kezdődött Gödön, tiltakozva a város közelében a szomszédos település területén létesítendő hulladéklerakó ellen.

Imrik Péter, a Szödi Faluvédők Baráti Körének elnöke szerint az új lerakó helyszínének kijelölt 67 hektáron egy fenyőerdő fekszik, amit érthetetlen okokból gyenge minőségűnek nyilvánítottak. A környezetvédők reális lehetőségnek látják, hogy a csömöri, a dorogi és a nógrádmarcali hulladéktárolók még hosszú évtizedekig fogadni tudják a régióból érkező hulladékot.

Az elutasítást Hertel László, polgármester más okokkal is magyarázta

A lakosság téves információkon alapuló következtetések miatt szavazta le a tervet. Szerinte a környezetvédők elhitették, hogy a 99 település szemétszállítása a községen keresztül történik majd, holott erről soha szó sem volt. A polgármester egymagában nem tudott mit kezdeni a kialakult helyzettel: hiába kérte a minisztériumtól, hogy segítsenek egy szakszerű, érthető, reálisan érvelő előadás megszervezésében, a társadalmi tájékoztatást teljesen rá bízta. "Otthagytak a legnagyobb bajban" - értékelt utólag Hertel.

Résztvevők

- kivitelező cég (A.S.A.)

A kivitelező cég hozzá is látott a képviselő-testület meggyőzéséhez: a modern, biztonságos technológiával érveltek, és Ausztriába vitték a képviselőket hulladékfeldolgozó-nézőbe.

- Szöd polgármestere, Hertel István
- Szödi Faluvédők Baráti Körének képviselői, elnökük: Imrik Péter

- Göd polgármestere, Sándor István és Göd lakossága
- Gödi civil tanács

2.4. A hulladéklerakó története Kosdon

Miután Püspökszilágy és Sződ is elutasította a regionális hulladéklerakó létesítését két újabb településsel kezdődtek meg a tárgyalások a helyszín kijelöléséről; Kartal és Kosd ajánlkozott. Bizonyos források tudni vélték hogy az illetékes tárca előnyben részesítené Kosdot, ezért Kartal kivárt. Kosd önkormányzata pedig megkezdte a tárgyalásokat a lerakó ügyében. Az alpolgármester elmondása alapján azonban „nincs olyan illetékes, akivel a beruházás műszaki, anyagi feltételeiről érdemben lehetne tárgyalni”.

A tárgyalások az ASA Magyarország Kft-vel és a Környezetvédelmi Minisztériummal folytak. Kosd önkormányzata a következő feltételekkel vállalta volna Pest megye szemetének befogadását: a település 900 millió forintos egyszeri támogatást, minden köbméter lerakott hulladék után négy euró juttatást, nyolc kilométeres elkerülő utat, a helyiek hulladékának ingyenes elszállítását, és a veszélyes hulladékok lerakásának megelőzését kérte. Ezzel szemben az ajánlat szerint szó sem lehet 900 milliós támogatásról, a szemétszállítás ingyenességéről, és a nem helyi hulladékért is csak két eurót hajlandók fizetni köbméterenként. Azt azonban megígérték, hogy mintegy 300 millió forint értékben felújítják a település iskoláját, és községi hűtőházat építenek a málnatermeléssel foglalkozó kosdiaknak. Láthatóan az igényelt és a kínált kompenzáció mértéke jelentősen eltért egymástól.

A tárgyalások híre azonban kiszivárgott, és hatalmas felháborodást keltett a lakosok körében, és hogy panaszuknak hangot adhassanak segítségükre sietett a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom, és negyven fő kezdeményezésére rendezett egy falugyűlést. A gyűlésre 2003. július 11-én este került sor. Itt a lakosok a tájékoztatás hiányáért emeltek szót. A hivatalos tájékoztatás valóban elmaradt, amelyet az önkormányzat azzal indokolt, hogy a tárgyalások még csak a kezdeti szakaszban járnak és ezért egyenlőre titkosak is. A nem hivatalos tájékoztatásról azonban a Másik Oldal gondoskodott, amely sem kétoldalúnak sem objektívnek nem volt mondható. Az újságcikkek tanulsága szerint a Minisztérium egy PR céget megbízott ugyan a kommunikációs feladatok ellátásával, de munkájukról sehol nem értesültünk.

A gyűlés érdekessége volt, hogy a polgármester nem volt jelen, ezzel szemben az Ökoszociális Mozgalom szervező munkájának köszönhetően megjelent Illés Zoltán, a parlament környezetvédelmi bizottságának fideszes tagja. Ezzel a helyi kompetencia nem, de az országos politika képviseltette magát és megfelelő nyilvánosságot kaphatott az ügy.

A falugyűlésen megkezdődött az aláírásgyűjtés annak érdekében, hogy az önkormányzat függessze fel a tárgyalásokat a hulladéklerakó létesítésére vonatkozóan. Az aláírásgyűjtés előnye, hogy a szükséges 600 támogató aláírás (a szavazópolgárok egyharmadának egyetértése) esetén a falu eltekinthet a költséges népszavazás kiírásától és lebonyolításától. A kezdeményezést siker koronázta, hiszen néhány nap alatt összegyűlt a szükséges 600 aláírás (egyes források szerint közel 800 aláírás, más sajtóforrások 1200 aláírásról számoltak be). Ennek következtében az önkormányzati testület döntött és beszüntette a tárgyalásokat és a lakosság akaratának megfelelően nem tett ajánlatot a Minisztérium felé a hulladéklerakó befogadására.

Kosd település Pest-megyében Budapesttől 35, Váctól 6 km-re a Kosdi patak völgyében a 652 m magas Naszály hegy lábánál fekszik a Cserhát hegyeinek ölelésében. Közúton a 2/A főúton jól megközelíthető, de zsákfalú, így átmenő forgalma nincs. A Naszály-hegy közelsége miatt jelentős turisztikai célpont, turista útvonalak érintik. A Naszály-hegy kőzete karsztosodó mészkő. A '90 –es években a VITUKI által készített felmérés szerint a Naszály-hegy lábánál lévő Kosd és környéke az alatta fekvő karsztos víztároló rétegek miatt a felszíni szennyezésekre érzékeny zónában található. A terület kedvező adottságai miatt a hosszú távú tervek a zöld-turizmus fejlesztésére irányulnak. Többek között tanösvényt, erdei iskolát és gyermek-tüdőszanatóriumot létesítenének a környéken.

Mindezek alapján nehezen lehet elképzelni, hogy a falu közelében regionális hulladéklerakót létesítsenek, legalábbis nagyon gondos területkiválasztást igényelne. A Göncöl Szövetség és a Göncöl Alapítvány - amelyek köztudottan természet- és környezetvédelemmel, valamint környezeti neveléssel foglalkozó nonprofit szervezetek – állásfoglalást adott ki a kosdi hulladéklerakóról. Ők a 22. számú erdőtagot alkalmasnak ítélték a környezeti hatástanulmány elvégzésére, hulladéklerakó létesítése céljából. Véleményük szerint „Jelenleg a Kosd 22. sz. erdőtag

vonatkozásában kizáró környezeti tényező nem ismert, ami nem jelenti azt, hogy egy esetleges további eljárás során ilyen nem merülhet fel. Ennek alapján a fenti területet, a tárgyban megnevezett célból környezeti hatásvizsgálat elvégzésére alkalmasnak tartjuk.... A Kosd 22. sz. erdőtag négy kilométerre található bármely lakott település szélétől, két kilométer a legközelebbi gyümölcsös, egy kilométeren belül gyalogösvény sincs. Az erdészetiileg gyenge termőterületnek minősített terület nem tartozik a Naszály tömbjéhez, és kívül esik a tervezett Nyugati Cserhát Tájvédelmi Körzeten.”

Tehát egy szakmai szervezet ajánlatot tett egy lehetséges helyszínre. Viszont a Göncöl szerint a lakosság elé már nem azok a tervek kerültek és nem arról a területről szóltak, mint amiről a Göncöl a nyilatkozatot kiadta. Mellesleg a szervezetet nem is hívták meg a falugyűlésre, ahol kifejthették volna álláspontjukat.

A kosdi eset tanulsága

Megfelelő szakmai és objektív tájékoztatás nélkül a lakosság könnyen manipulálható bármely irányba. Az önkormányzat lépéshátrányban volt az Ökoszociális Mozgalommal szemben, amely még az országos politikai erőket is bevetette az ügyben és más zöld szervezeteknek pedig akik ellenkező álláspontot képviseltek nem adott szót.

2.5. Kartal

A Pest és Nógrád megyei regionális hulladéklerakó helykijelölése kapcsán Kartal negyedik lehetséges településként került szóba. Kartal 6000 lakosú nagyközség, Aszód és Verseg között fekszik a Gödöllői-dombság északi csücskében. Budapesttől északkeleti irányban mintegy 50 km-re távolságra található. Polgármestere Kovács László.

Kartalon is, mint a többi településen különböző érdekek csatájaként zajlott le a hulladéklerakóval kapcsolatos népszavazás. Az alapvető probléma az volt, hogy a település hulladékkezelését korábban megoldó aszódi hulladéklerakó 2004. január elején bezárt, így sürgősen más megoldást kellett keresnie az önkormányzatnak. Az egyetlen közelben található szabad kapacitású, szigetelt lerakó a gödöllői, ha azonban a hulladékot ide kellene elszállítani az jelentős többletköltséggel járna. Az önkormányzati képviselőtestület mindezek tudatában felhatalmazta Kovács László

polgármestert arra, hogy tárgyaljon a hulladékcentrum létesítéséről. (Népszabadság - 2003.01.31.)

A helykiválasztás szempontjai

Kezdetben úgy tűnt a helykiválasztással kapcsolatban minden rendben van: kellő távolság, a település érintése nélkül megoldható a közúti kapcsolat, tisztázott tulajdonviszonyok stb. Később azonban azt tudhattuk meg, hogy az eredetileg kiszemelt terület még csak nem is a község tulajdona. Valószínűleg a kartaliak számára már kezdettől fogva „gyanús” lehetett a projekt, mivel községük hazánk egyik híres zöldségtermesztő területe. A zöldségtermesztés tényét figyelembe véve feltehető, hogy a helyi lakosok kezdettől fogva megélhetőségüket féltették a projekttel kapcsolatban.

Már a létesítés kezdetén leszögezte az önkormányzat, hogy a tervezett lerakó nem rontaná a kartaliak életminőségét, mivel a lakott területtől távol, mintegy 3 km-re kívánják azt megvalósítani, és a kiszemelt földrészlet a lakott terület érintése nélkül, a 3-as főútról megközelíthető lenne. A területet az önkormányzat a Kartali Tangazdaság Rt-vel közösen választotta ki: ez a településtől 2800 méterre fekvő állami tulajdonú földterület. A helykiválasztással kapcsolatban fontos tényről számol be egy márciusi cikk: a korábban szóba került területről ugyanis a hónap elején kiderült, hogy az nem Kartalhoz tartozik, nem is állami terület, hanem Galgahévíz tulajdona.

A kartaliak kétségeit csak növelhették a szeptember elejétől megjelenő, egymásnak ellentmondó hírek. Felmerült az ingatlanspekuláció lehetősége is a kijelölt területtel kapcsolatban. Ezt a polgármester természetesen cáfolta, mivel, mint mondta állami tulajdonú területről van szó. Urbán Imre kartali önkormányzati képviselő azt nehezményezte, hogy a terület védendő ivóvízbázis, és hatástanulmány sem készült a tervezett létesítménnyel kapcsolatban.

Az érintettek tájékoztatása

A kezdeti stádiumban az önkormányzat kijelentette, hogy amíg a program részleteit nem ismerik, addig a képviselőtestület természetesen csak elvi hozzájárulását adja a programhoz, létesítés pedig csak a szükséges hatásvizsgálatok elkészülte után lehetséges. A témában február 6-án falugyűlést tartottak, ahol háromszázan vettek

részt. A nagyközség lakosságának tájékoztatását szolgálta az is, hogy autóbuszokat indítottak Gyálra, hogy az érintettek működés közben szemlélhessék meg a leendő regionális hulladéklerakóhoz hasonló, környezetbarát technológiájú telepet (4., Magyar Hírlap - 2003.08.19.).

A lakosságot természetesen tájékoztatták arról, hogy a létesítés nem azt jelenti, hogy az összes hulladékot a Kartal határában létesítendő szigetelt lerakóban helyeznék el. Annak csupán a töredéke, olyan anyag, amit nem lehet újrahasznosítani. A lerakó mellett pedig két komposztálótelep – az egyik Szentendrén, a másik valahol Vác és Püspökszilágy között – 27 hulladéksziget, 13 hulladékudvar is épülne az érintett térségben. (2., Népszabadság - 2003.02.8.)

Az érintettek „minél szélesebb körű” tájékoztatását igyekezett szolgálni a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom. A Mozgalomnak köszönhetően értesült a lakosság arról, hogy már a pályázat körül sincs minden rendben, és az is kérdéses, hogy egyáltalán szükség van-e ekkora kapacitású lerakóra. A „Másik Oldal” segítségét Kartal lakosai kérték elsőként. A Mozgalomtól részletes tájékoztatást vártak a projekttel kapcsolatban. Kétségtelen, hogy a Mozgalom tagjai meg is jelentek a falugyűlésen, és szórólapokkal igyekezett tájékoztatni a lakosságot elsősorban a lerakó hátrányairól, és a projekt szerintük nem megfelelő kidolgozásáról. A Mozgalom egyik tagjával, Illés Zoltánnal folytatott beszélgetés során számunkra sajnos az derült ki, hogy az általuk nyújtott információk – a térségben található több megfelelő infrastruktúrájú bővíthető lerakó, a projekt nem fordít kellő hangsúlyt a szelektív gyűjtésre stb. – „kissé” légből kapottak. Illés Zoltán elmondta, tisztában van vele, hogy az elhangzott adatokban „csúsztatás van”, de a Mozgalom célja elsősorban nem a megalapozott kétoldalú tájékoztatás, hanem a közvélemény megnyerése, befolyásolása volt.

Különböző érdekek a háttérben

Egy augusztus végén megjelent cikkben már több olyan információt is olvashatunk a projekttel kapcsolatban, ami nem csak egy településre vonatkoztatva kérdőjelezi meg, hogy minden rendjén van-e, hanem az egész pályázattal kapcsolatban. *„Az Európai Bizottsághoz fordul a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom, mivel szerintük manipulált pályázattal nyert hárommilliárd forintot az EU*

ISPA-keretéből az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladékkezelési Projekt.” (Magyar Nemzet, 2003. 08. 29.) Az újságcikk szerint a központi lerakó megépülése esetén veszélyes hulladékot és szennyvíziszapot is fogadna, és már ekkor említésre kerül a gödöllői és nógrádmarcali lerakó bővítésének lehetősége is. A felépülő lerakó későbbi működtetése pályázatához kötött, ezzel szemben a cikk azt is tudni véli, hogy üzemeltetése a szabályokkal ellentétben már most eldőlt, azt a Börzsöny-Cserhát Környezetvédelmi és Hulladékkezelési Közszolgáltató Kft. végezné.

Tiltakozások még a szavazás előtt

A szavazást két tüntetés, valamint a lerakó építését ellenző aláírásgyűjtési akció is megelőzte, így nem csoda, hogy a beruházást végül elutasították. Az egyik tüntetést augusztus végén tartották az Európai Unió budapesti követsége előtt, egy későbbi tüntetés pedig a környezetvédelmi tárca épülete előtt került megrendezésre.

Kartal számára váható előnyök a polgármester szerint

„– Hozzávetőlegesen évi hetvenmillió forintos adó- és egyéb kompenzációs bevételeket jelent a településnek, ha befogadja a lerakót. Ezekből az önkormányzat átvállalná a helyiek hulladékszállítását, és szó van arról is, hogy a kartali gyerekek ingyen étkezhetnének az iskolában és az óvodában, valamint ingyen kaphatnák a tankönyvet is. Ebből az összegből nagyobb mértékben támogathatnánk az időseket és a rászorultakat is. A támogatás mintegy nyolc százaléka az éves költségvetésünknek.” (7., Magyar Nemzet 2003.09.23.)

„Amennyiben a szavazás eredményeként megépülhet a beruházás, úgy évi 65 millió forint adótöbblethez juthat Kartal - tette hozzá a település polgármestere. Elmondta: a pénzből a tervek szerint ingyenessé teszik a jelenleg évi 15 ezer forintos szemétszállítási díjat, megnövelik a szociális juttatások összegét, s több hasznos infrastrukturális beruházás is megvalósulhatna.” (9., Magyar Nemzet -2003.09.25.)

A szavazás eredményei

A népszavazást 2003.11.05-én tartották meg Kartalon. Az eredmény 60 %-os részvétel mellett 1575 nem, 1145 igen, a tervezett létesítményt tehát elutasították (11., Magyar Nemzet -2003.10.06.).

A lerakó építésének ellenérvei

A lerakó építésével kapcsolatban sokszor az merült fel ellenérvként, hogy napjainkban már nem a lerakásra, hanem a szelektív gyűjtésre és az újrahasznosításra kellene fordítani a rendelkezésre álló összeget. Azonban a települési hulladék szelektív gyűjtését semmilyen jogszabály nem írja elő, bevezetését közvetett szabályozóktól várják (12., Magyar Hírlap - 2003.10.09.). (Természetesen a szelektív gyűjtésről szóló érvek mellett arról sem kellene megfeledkeznünk, hogy időbe telik a rendszer kiépítése, lakossági elfogadtatása és beindítása, valamint hogy az újrahasznosított termékeknek piacot kell teremteni, ami nyilván nem fog menni egyik napról a másikra.)

További ellenérv volt, hogy már meglévő lerakók kapacitásbővítésével is meg lehetne oldani a térség hulladékkezelését. Egyes vélemények szerint a központi régióban már van korszerű szabad kapacitásokkal rendelkező lerakó többek között Gyálon, Dunakeszin, Csömörön, Bicskén, Pusztazámorban (13., Népszabadság - 2003.10.18.).

2.6. Keszeg története

Miután 2003. október elején Kartal, a hulladéklerakó lehetséges helyszínéként megjelölt település is elutasította a létesítmény befogadását az Északkelet-Pest Megyei Regionális Hulladékgazdálkodási és Környezetvédelmi Önkormányzati Társulás elnöke bejelentette, hogy a Nógrád megyei Keszeg vizsgálja, hogy a község külterületén lehetséges-e a lerakó megépülése (terület alkalmasságának vizsgálata).

Petrik Sándorné, Keszeg polgármestere kijelentette, hogy a község tagja az önkormányzati Társulásnak, és fontosnak tartja a lerakó megépülését, ennek érdekében 2003. november 16-ára helyi népszavazást írtak ki a kérdésben. A polgármester asszony elmondja továbbá, hogy az ügyel érdemben akkor kezdenek el foglalkozni, amennyiben a lakosság támogatja a beruházás megvalósítását.

Dobó István a programban tanácsadóként részt vevő erdőmérnök – korábban a Pilisi Erdőgazdaság első embere, aki a pusztazámori hulladéklerakó létrehozásában is tevékenyen részt vett – a lerakó számára alkalmas helyszínt a falu határától egy kilométerre eső dombháton jelölte meg.

A lerakó megépüléséért cserébe a községnek háromszázmillió forintos úgynevezett egyszeri ellentételezést ajánlottak fel, valamint az iparüzési adóból évente várhatóan újabb negyvenmillió forint folyhatna be.

Petrik Sándorné azonban kijelentette – annak ellenére, hogy a hulladéklerakó megépülése után az önkormányzati költség kétszeresével lehetne számolni - a község a létesítmény befogadására mégsem elsősorban anyagi szempontok miatt jelentkezett. A döntést azzal indokolja, hogy amennyiben úgyszólván rövid időn belül minden önkormányzatra nézve kötelező lesz a települési hulladékkezelő terv végrehajtása, akkor a jelen helyzet pont elősegítheti a jövőbeli kötelezettség betartását a hulladéklerakó megépülésével, valamint kb. hetven új munkahelyet jelentene.

Miután Keszeg lett az ötödik állomása (Püspökszilágy, Szöd, Kosd, Kartal után) az Észak-Pest megyei hulladéklerakó projektnek, a hétszáz lélekszámú község lakói megélénkülve követték a hulladéklerakóval kapcsolatos eseményeket.

Kampány, ellenkampány

A lerakó melletti kampány részeként az önkormányzat fórumokat szervezett, valamint buszos kiránduláson mutatta meg az érdeklődőknek a hasonló elven működő Gyáli hulladéklerakót.

A lakosok egy kis csoportja ellátogatott a pusztazámori hulladéklerakóhoz is annak érdekében, hogy képet kapjanak egy korszerű lerakó működéséről, s a látogatás eredményeként úgy gondolják, hogy a községnek nem kellene félnie a lerakó megépítésétől, mert az nem jelent veszélyt sem a lakosságra, sem a környezetre nézve. Ennek tükrében Veres István, a képviselő-testület egyik tagjának következő a véleménye: „Azok beszélnek veszélyről, akik azt sem tudják miről van szó!” (*Népszabadság, 2003. október 8.*)

Ilyen lakosból pedig sok van, hiszen a szervezett kiránduláson szinte alig akadt pár résztvevő. Hogy miért? A válasz egyszerű, a lerakó melletti kampány igen gyenge, hiányzik a megfelelő kommunikáció és tájékoztatás, melynek tudatformáló hatása lehetne, s mely szolgálhatná, hogy a lakosok reális képet kaphassanak egy korszerű lerakó működéséről, hatásairól....

A község lakosai tehát nincsenek tisztában a hulladéklerakó megépülésének pontos következményeivel, ezáltal nem képesek az előnyök megfelelő értékelésére

sem, sőt saját félelmeiket (melyek kialakításában jelentős szerepet kapnak az ellenkampány résztvevői) felnagyolva úgy érzik, hogy a községet el akarják adni, melynek következményében Keszegen felforrósodott a hangulat.

A lakosok pedig félnek, félnek a bűztől, a vizek szennyezésétől és a megjelenő guberálóktól, patkányoktól.

Látható tehát, hogy a félelem a tudatlanságból ered, abból, hogy nincsenek tisztában egy modern lerakó működésével, s ennek következtében könnyen helyet adnak az ellenzők véleményének. A községben pedig több mozgalom is működik, melyek célul tűzték ki a hulladéklerakó megépülésének megakadályozását.

A legjelentősebb mozgalom a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom, melynek álláspontja, hogy a lerakó megépítését meg kell akadályozni, mivel az egy ökológiailag érzékeny, karsztos, természetvédelmi oltalom alá javasolt területen épülne meg, közvetlenül az országos kéktúra útvonal mellett. Javaslatuk, hogy új lerakó építése helyett a nógrádmarcali, salgótarjáni és csömöri lerakóban kellene elhelyezni a térség hulladékát, valamint a meglévő lerakók rekultiválását és a szelektív gyűjtés bevezetését, elterjedését kellene támogatni.

Céljuk elérése érdekében állandó kapcsolatot alakítva ki a lakossággal plakátokat, szórólapokat, kiadványokat terjesztettek. Kiadványokat terjesztett ezen kívül még a Zöld Párt is.

Egy másik mozgalom, a Mentsük meg Keszeget Baráti Kör a kampány ideje alatt aláírásokat gyűjtött annak érdekében, hogy a testület vonja vissza a kiírt népszavazást.

A mozgalom működésének hátterében az érintetlen természet és a védett fajok (pl. vadmacska, barnahéja...) megóvása állt. Az aláírásgyűjtés eredményeként a keszegi választásra jogosultak 70%-a aláírását adta, de ennek ellenére november 16-án sor került a népszavazásra.

„A keszegi választópolgároknak arról kellett döntenük: „támogatja-e, hogy Keszeg község közigazgatási területén szilárdhulladék-lerakó centrum létesüljön?” Az alig több, mint 700 lakosú község 567 szavazásra jogosult polgára közül 442-en adták le szavazatukat, ami 78 százalékos részvételnek felel meg. A szavazatszámoló bizottság megállapította, hogy az urnában 78 igen, 363 nem és 1 érvénytelen szavazat

volt. A vasárnapi népszavazás így érvényes és eredményes volt Keszegen.” (Népszabadság, 2003. november 17.)

2.7. Verseg története

Miután 2003. november 16-án a Keszegi lakosság is népszavazás keretében nemet mondott a község határában megépülő hulladéklerakóra, újra elkezdődött a még szóba jöhető új helyszínek keresése annak érdekében, hogy megépülhessen a 6,6 milliárd forintba kerülő, ötven százalékban uniós támogatású lerakó.

Két újabb helyszín merült fel a regionális hulladéklerakó megépítésére, Valkó és Verseg, akik önként jelentkeztek a létesítmény befogadására. Problémaként jelentkezhethet, hogy az eredeti tervben sem Valkó, sem Verseg nem szerepel, de úgy döntöttek, amennyiben kedvező eredménnyel zárulna egy népszavazás, a program megváltoztatható lenne.

Verseg tehát kijelentette, hogy az M3-as autópálya közelében fekvő területet biztosítana egy égetővel kiegészített hulladéklerakó építésére, és ennek érdekében a képviselő-testület 2003. december 21-ére népszavazást rendelt el.

Később Verseg Kartallal együtt nyújtott be pályázatot, az elképzelés a következő volt: „Javaslatunk nem csupán egy hulladéklerakóról, hanem újrahasznosításról és égetésről szól”- nyilatkozta Rácz János Verseg polgármestere (*Magyar Hírlap*, 2003. december 22). Az elképzelés alapján pedig Verseg külterületére épülhetne a lerakó és ártalmatlanító, Kartalon pedig az újrahasznosítással kapcsolatos létesítmény.

Bár az ISPA szerződésben nincs szó égetőmű építéséről, és egy már elfogadott program módosításába se fér bele egy teljesen új elképzelés benyújtása, Rácz János Verseg polgármestere úgy véli, hogy sürgősen a tervezett kapacitású lerakó építése. Elképzelése szerint a pénzek átcsoportosításával lehetővé válna egy kisebb kapacitású lerakó mellett egy égetőmű építése is. A polgármester egyértelmű gazdasági élénkülést vár a beruházástól. Valamint véleménye, hogy amennyiben a népszavazás kedvező eredménnyel zárul, akkor Verseg ajánlatán el kell gondolkodni, hiszen ennél jobb helyszín nehezen található, tekintve, hogy a tervezett létesítmény megközelíthető lenne az M3-as autópályáról a lakott területek érintése nélkül.

Az önkormányzati kampány részeként Bécsbe, a hulladékégetőbe szerveztek kirándulást.

Az ellenkampány szervezésében Dr. Sárospataky György, versegi orvos játszott fontos szerepet fórumokon való felszólalásokkal, a tiltakozó röplapok terjesztésének megszervezésével és demonstrációk szervezésével.

A december 21-i népszavazás nemleges döntéssel zárult Versegen. A népszavazáson a Pest megyei Verseg (1456 lakosú) 1181 szavazásra jogosult lakója közül 632 szavazó vett részt, és a feltett kérdésre – „Támogatja-e, hogy a település közigazgatási területén regionális hulladékkezelő központ épüljön, melynek szerves része egy korszerű étető is?” (*Népszabadság, 2003. december 22.*) – 300 igen, 329 nem és három érvénytelen szavazat érkezett.

Ennek értelmében eldőlt, hogy az önként jelentkező Verseg sem lesz helyszíne a regionális hulladéklerakónak.

Megjegyzésként még elmondható, hogy az ellenkampányt vezető orvos szerződését az önkormányzat - az orvos munkájával kapcsolatos elégedetlenségre hivatkozva - felbontotta.

2.8. Hévízgyörk története

Állandó botrányok előzték meg azokat a népszavazásokat, amelyeket az Északkelet-Pest Megyei Regionális Hulladéklerakóról tartottak.

Nem volt ez másként Hévízgyörkön sem, ahol a lakosság 60%-a járult 2003.12.28-án az urnák elé, amikor arról kellett döntenüik, hogy a gigantikus méretű regionális hulladéklerakót (amely mintegy 99 település 1,5 millió tonna szemetét jelenti) befogadná e a község.

Itt viszont még a népszavazási kiírás jogszerűségének kérdése is fölmerült. A község egyik önkormányzati képviselője a Pest Megyei Közigazgatási Hivatalhoz fordult a település képviselő-testületi döntésének megsemmisítése érdekében.

Novemberben ugyanis hivatalosan egy fórumra hívták össze a helyieket, ahol az Európai Unió által támogatott, hulladékgazdálkodásról szóló ISPA-beruházás szakmai befektetője, az osztrák ASA cég taglalta a hulladéklerakó előnyeit a megjelent képviselőknek és a lakosságnak. Azután a polgármester rendkívüli testületi ülést rendelt el. A panaszt tevő képviselő arra alapozta a kérelmét, hogy a rögtönzött testületi ülés érvénytelen, tehát azon érvényes népszavazást sem lehetett volna kiírni.

A beruházásnak értelemszerűen vannak ellenzői és támogatói egyaránt. A pártolók oldaláról fő érvként az hangzott el, hogy az új létesítmény megépítésével végre fölszámolnák a régi, immár 30 éve működő elavult, korszerűtlen lerakót. A beruházás munkahelyeket teremtené az amúgy is szegény falunak, továbbá abból a 300 millió forintból, amelyet ellentételezésül ajánlottak föl a községnek befejezhetnék az új óvoda építését továbbá fölszámolhatnák az egyre csak gyarapodó költségvetési hiányukat. (A község éves költségvetése alig éri el a 180 millió forintot.)

A falubeliek véleménye szerint a jelenlegi lerakó begyűjtésakor borzalmas szag terjeng a községben, a településen az asztmás gyermekek száma jóval meghaladja az országos átlagot, ezért minél hamarabb meg kell szüntetni azt.

Ráadásul olyan messze van Hévízgyörktől, hogy a nem szeretnek oda kijárni a helybéliek, gazdálkodásra, ültetésre pedig bőven akad közelebbi terület is.

Az ellenzők fő szószólója, az Ökoszociális Mozgalom szerint fölöslegesnek tartotta ezt az óriási méretű beruházást, mert a régióban több különféle lerakó működik, melyek bővítésével (a csömöri, a nógrádmarcali és a gödöllői depónia) akár a magyar és uniós adófizetők egy – kétmilliárd forintja is megtakarítható, hiszen nem kellene új kerülő utakat, kiszolgáló létesítményeket építeni, telkeket vásárolni. Az így megtakarított pénzből pedig elkezdhetnék a szelektív hulladékgyűjtés bevezetését, illetve a rekultivációt.

A Hátsó dűlőnek nevezett hely - az új beruházás tervezett helyszíne – 32 aranykoronás föld, amely túl értékes egy hulladéklerakó létesítésére.

A 2003.12.28-ai népszavazáson a választópolgároknak úgy kellett voksolniuk, hogy még a lerakó pontos, tervezett helyét sem tudták. A környezeti hatásvizsgálat elvégzésére eddig nem került sor. A község vezetősége azzal érvelt, hogy az idő rövidsége és a vizsgálat költségessége miatt nem végezték el a szükséges hatásvizsgálatot. Továbbá, ha a falubeliek támogatását sikerül megszerezni, akkor biztosan könnyebben kijelölhetik a depónia pontos helyét is. A KHV azonban elengedhetetlen feltétele lett volna a lerakó megépítésének. (Versegen pedig arról „felejtették el” tájékoztatni az illetékesek a lakosságot, hogy lerakóról, vagy pedig égetőről döntöttek.)

A szavazásra jogosultak több mint háromnegyede elutasította a tervezett beruházást. Nem csodálkozhatunk ezen, mivel a tájékoztatás nem megfelelő volta miatt, az ellentétes, bizonytalan híreszteléseken alapuló információk között a polgárok nem láthatták tisztán a tervezett lerakó előnyeit és hátrányait. Érthető az, hogy míg az emberek nem tudják a konkrét helyet, nem tudnak állást foglalni.

2.9. Valkó

A 2300 lakosú Pest megyei falu önkormányzata önként jelentkezett a környezetvédelmi tárcánál azzal, hogy befogadná a 99 Pest és Nógrád megyei település hulladékának ártalmatlanítására tervezett regionális lerakót, amit korábban Püspökszilágy, Sződ, Kosd, Kartal és Keszeg lakói is elutasítottak.

A beruházás Valkóra vonzása a képviselő testületben merült fel. A falu önkormányzata felemelkedést, de legalábbis jó üzletet remélt a beruházás befogadásától. A lakosság támogatásának megnyerésére aktív kampányt indítottak. Valkón az önkormányzat különszámot jelentetett meg a Valkó Hangja című újságból, amelyben pontról pontra ismertették a lerakó megépítése mellett szóló érveket. Az érdeklődőket pedig különbusszal szállították a két éve működő, Érdhez közeli pusztazámori lerakóhoz, hogy az emberek a népszavazás előtt a saját szemükkel győződjenek meg arról, mennyire veszélyes/veszélytelen a környezetére egy modern létesítmény. Ezen felül pedig 300 darabban sokszorosítottak egy tizenöt perces videofilmet a modern hulladéklerakók működéséről, amit a képviselők személyesen vittek ki a családoknak. A beruházás elfogadására szintén indokot szolgál az a tény, hogy Valkón egy év múlva letelik a jelenlegi hulladéklerakó, amely korszerűtlen, súlyosan szennyezi a környezetet, ráadásul csupán néhány száz méterre van a község óvodájától. A kijelölt helyszín négy-öt kilométerre fekszik a falu szélétől. Ez a 200 hektáros terület mezőgazdasági művelésre alkalmatlan.

Az önkormányzati képviselőtestület szerint Valkón a helybeliek többsége kezdetektől fogva támogatta, hogy a község szomszédságában regionális hulladéklerakó épüljön, ami munkalehetőséget teremtené és esélyt a kilábalásra, hiszen a lerakó 30-40 munkahelyet teremtené, és évi 40 milliós iparűzésiadó-bevételt hozna.

Mivel az ötlet felmerülésétől a népszavazásig meglehetősen rövid idő telt el, nem történhetettek komoly előkészületek, és környezetvédelmi hatástanulmány elkészítése sem születhetett meg.

Valkón december 7-ére írták ki a helyi népszavazást. November 25-én a beruházás elleni küzdelmet bevallottan személyes ügyként kezelő Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom Valkón is ellentámadást indított. Szórólapot dobtak be minden helyi postaládába. A nyomtatvány arra próbálja rávenni a településen élőket, hogy a december 7-i népszavazáson mondjanak nemet az önkormányzat javaslatára, amely szerint a falu határában épüljön meg a kilencvenkilenc település hulladékát befogadni képes regionális lerakó.

A szórólapokat plakátok követték, a gödöllői helyi rádióban pedig mindennap kétszer ismertették a mozgalom álláspontját a beruházásról. Az újabb lerakó megépítését ellenző civil szervezetek ellenkampánya ugyanakkor jól érzékelhetően a visszájára fordult. A Magyarországi Zöld Párt „Szemétfalva” című négyoldalas kiadványa általános ellenérzést keltett a valkóiakban. A „Gondoljon a jövőre, vegyen gázalarcot előre” felhívással terjesztett, patkányokkal, csótányokkal és guberálókkal riogató szórólapok által keltett felháborodás alighanem tönkretette a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom érvekből építkező kiadványait, s több helybeli szerint az ellenkampány kritikán aluli szintre süllyedt.

A kampánycsend előtti estére a valkói piactérre meghirdetett fórumot szerveztek, amelyen azonban nem alakult ki szakmai vita. Csuja Lászlónak, a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom egyik vezéralakjának korábban üzenték, hogy egyik épületből sem kaphat áramot a hangosításhoz, ha pedig valahol mégis talál egy használható konnektort, akkor a fórum idejére áramszünet lesz a településen. Péntek délután Csuja László ezért aggregátort bérelt, amit este felállítottak a piactéren. Amikor azonban beszélni kezdett, két-három kisgyerek a tehénpásztorok által használt kolompot kezdte rázni, a hangzavar pedig elnyomta a szónok hangját. A nem helybelieket – köztük a Keszegről érkezett, az ottani ellenkampány megszervezésében részt vett fiatalok egy csoportját – néhányan tojással dobálták meg. A rendezvényen megjelent Illés Zoltán fideszes országgyűlési képviselő is, aki változó sikerrel próbált szóba elegyedni a helybeliekkel. Volt, aki messzire elkerülte őt, miután a helyi önkormányzati

képviselők azt terjesztették egymás között, hogy a képviselőnél bekapcsolt magnó van, és provokálni akar. A szervezők szerint a félig megtartott, félig meghíúsított fórum eredményesnek volt mondható, hiszen az aktivistáknak néhány helybelivel mégiscsak sikerült érdemi vitába keveredni a lerakó szükségességéről.

Ilyen előzmények után került sor a vasárnapi népszavazásra. Egy órával az urnazárás előtt a szomszédos Gödöllőn élő Csuja Lászlót egy valkói azzal hívta fel, hogy az iskolában kialakított szavazókör előtt helyi képviselők agitálnak a lerakó ellen. Csuja László 19 éves fiával kocsiba ült, hogy videóra vegye az esetet, a videokamerát azonban fia kezéből kikapta egy helybeli férfi, és elrohant vele. A támadó a valkói képviselőtestület egyik tagja volt.

A fenti incidenseket leszámítva december 7-én eredményesen zajlott le a népszavazás Valkón: a 2300 lakosú település 1750 szavazásra jogosult polgára közül 897-en adták le voksukat, ebből a jegyző közlése szerint 658-an mondtak igent a hulladéklerakó építésére, így a beruházás megvalósulása elől elhárultak az akadályok.

A Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom azonban beadvánnyal fordult a helyi választási bizottsághoz a népszavazás eredményének megsemmisítését kérve, miután szerintük a képviselők befolyásolták a szavazni érkező polgárokat. Molnár Szabó László valkói polgármester győzelemként könyvelte el a szavazás eredményét, és abban reménykedett, hogy náluk valósulhat meg a beruházás. Emellett a valkói népszavazás áttörést jelentett a hulladéklerakó helyének kiválasztása ügyében.

Mint később kiderült, a lakossági elfogadtatás ellenére Valkón nem épül meg Északkelet-Pest megyei regionális hulladéklerakó, mivel a tárcsa a már meglévő telepeket kívánja továbbfejleszteni. Valkó önkormányzata ezért anyagi kártérítést igényelt a környezetvédelmi minisztériumtól. A valkóiak levélben fordultak az unió brüsszeli központjához, a miniszterelnökhöz és a parlament környezetvédelmi bizottságához is.

2.10. Romhány – végállomás?

2004. január 25-én megtörtént az utolsó népszavazás is, Romhányon. Az Északkelet-Pest megyei regionális hulladéklerakó helyének kijelölése ezzel a futammal sem ért véget. Változatlanul a megvalósulás útjába állt a helyi akarat, a romhányi lakosság is. Utolsó esélynek tűnt a település ahhoz, hogy újonnan megépülő

lerakóra fordítsák az ISPA támogatást. Mivel a népszavazás során elutasították a projektet, marad a dilemma, vajon hogyan tovább...

Romhány község megközelíthető közúton: Budapest felől a 2. számú főútról Rétságnál kell letérni a Romhány felé vezető útra; vagy vonattal a Diósjenő-Romhány vonalon. A 2400 lakosú település 1900 szavazásra jogosult polgára közül 788-an szavaztak a depónia ellen, 311-en pedig mellette. Tolnai János, Romhány polgármestere szerint az önkormányzat a lerakó megépítését javasolta a falutól két kilométerre lévő önkormányzati tulajdonú területen. Romhányban már elkészültek a földtani vizsgálatok, és rendelkeztek vízjogi engedéllyel is. Mint gesztortelepülés, még 2001-ben pályázott egy 36 települést összefogó térségi hulladéklerakó megépítésére, de a beruházás megghiúsult, mert a környezetvédelmi tárca 79 millió forintos támogatása mellé nem nyerték el a belügyminisztériumi céltámogatást.

A Nógrád megyei Kétdodony község határozatban fejezte ki tiltakozását az ellen, hogy a szomszédos Romhány adjon helyet az európai uniós támogatással megvalósuló térségi hulladéklerakónak. A képviselőtestület azért ellenezte a szomszédos fejlesztési tervet, mert nem tartják kívánatosnak a környezetszennyezést, a napi 50-60 hulladékszállító gépjármű áthaladását, az ingatlanok állagának vélhető romlását. Tolnai, a romhányi polgármester, nem értett ezekkel az érvekkel egyet, hiszen állítása szerint a teherforgalom nagysága a tervek szerint csúcsidőben 8-10 autót jelentett volna, de nem mindennap.

Romhány másik szomszédos települése is tiltakozott. Bánk érintésével közelítették volna ugyanis meg a hulladékszállító járművek a telepet.

"Üdülőfalú vagyunk, ezért sem a nagy forgalomnak, sem a táj esetleges veszélyeztetésének nem örülnénk. A házaink nincsenek jó állapotban, a nagy teherautók csak ronthatnak a helyzetünkön" - vélekedett Túryné, Bánk polgármesterasszonya aki azt is elmondta: belátja, hogy a hulladékkezelés ügyét meg kell oldani, de még az sem ismert, hogy merre járnának a szemétszállító kocsik.

Füri János, a Kétdodonnyal határos zsákfalú, Kisecset polgármestere szerint a tervezett hulladéklerakó súlyosan kockára tette volna a térség idegenforgalmi vonzerejét, ami annál is károsabb lenne, mert a gazdaságilag elmaradott régióknak hovatovább ez az egyetlen, még kiaknázatlan gazdasági tartaléka. Romhányt ez a

szempont alighanem azért nem aggasztotta különösebben, mert rajta a turisták most is inkább áthajtanak; a tájat ott már rég tönkretette a csempegyár.

A romhányi polgárok elutasító magatartása hasonlatos volt az előző településekéhez annak ellenére, hogy ennek a településnek is jogában állt mérlegelni a megszerezhető előnyöket és az esetleges károkat, melyeket a lerakó megvalósítása idézett volna elő. Ezek az előnyök a helyi iparüzési adójövedelemből (20-40 millió Ft/év), 300 millió Ft-os egyszeri támogatásból adódnának, valamint ösztönzőleg hatott volna, hogy a falu lakói mentesültek volna a hulladék-ártalmatlanítási díj megfizetése alól, illetve a beruházás keretében rekultiválnák a jelenleg működő romhányi hulladéklerakót.

A beruházás hátrányai környezetvédelmi jellegűek főként, a tervezett hulladéklerakó súlyosan kockára tette volna a térség idegenforgalmi vonzerejét, a teherforgalom csúcsidőben 8-10 autó lett volna. Kétdodony és Bánk település polgármesterei tartottak az átmenő forgalom negatív hatásaitól.

A népszavazást ez év január 25-én tartották meg. A szavazásra jogosultak 58,1 százaléka, 1111 helyi lakos nyilvánította ki véleményét. Az urnabontás után 311 igen, 788 nem és 12 érvénytelen szavazatot számoltak össze, ami azt jelenti, hogy a résztvevők 71,7 százaléka a beruházás ellen foglalt állást. Így marad a találgatás, hogy a lakosság folyamatos elutasító magatartása, elgondolkodtatta-e a helyi döntéshozókat, a beruházókat és a környezetvédelmi csoportosulásokat arról, hogy miként lehetne az ilyesfajta problémákat kezelni, hatékonyan lebonyolítani, egy olyan fontos és nem szőnyeg alá söpörhető kérdés kapcsán, mint a hulladékkezelés, hulladékgazdálkodás.

2.11. Gödöllő, mint végső megoldás

A város hulladékgazdálkodásának helyzete az ISPA program előtt

Gödöllőn 1966-ban kezdték szervezeten, rendszeresen gyűjteni és szállítani a települési szilárd hulladékot. Az 1980-as években a hulladékkezeléssel megbízott egység feladata volt Szada és Mogyoród területén keletkezett települési szilárd hulladék begyűjtése és ártalmatlanítása is. A deponálás helyének kényszerű változtatásai után 1988-1989-ben Kerepes község közigazgatási területén, Gödöllő, Kerepes és Isaszeg települések központjaitól megközelítőleg azonos távolságra

megépítették az ökörtelek-völgyi hulladéklerakót. Az új helyszín a geológiai vizsgálatok szerint szigetelés nélkül is alkalmas volt a hulladék elhelyezésére. Nem veszélyeztette a környező településeket és a szomszédos mezőgazdasági területeket. A terület kiválasztásában fontos szempont volt, hogy az új lerakó a településektől viszonylag távol van, bővíthető és így hosszútávon is lehetséges a hulladék felhalmozása.

Az 1990-es években a gyűjtő-szállító eszközöket korszerűsítették, ezért jelenleg egy igen korszerű géppark áll rendelkezésükre. Szintén a 1990-es években kezdődött el a települési szilárd hulladékkezelés rendszerszemléletű fejlesztése, egy korszerű hulladékgazdálkodási rendszer alapjainak kiépítése. A városban több kezdeményezés is lezajlott. A kísérletek kezdeményezője a GATE Zöld Klub volt, és szakmai valamint anyagi támogatással mindig részt vett a Szent István Egyetem is (Környezeti Elemek Védelme Tanszék, Talajtani és Agrokémiai Tanszék).

1993 szeptember 1-től a városban kísérleti jelleggel bevezetésre került a szelektív hulladékgyűjtés, - a kísérletet a PHARE programból kapott támogatásból finanszírozták-, mely nagyrészt sikeresnek mondható, és jelenleg is tart. Emellett lezajlott a Szerves hulladék gyűjtési kísérlet amely Decentralizált Komposztálási Rendszer létrehozására irányult. Emellett 1999-ben a Szent István Egyetem gödöllői campusán a fő épületben és a kollégiumban megkezdődött a papír szelektív gyűjtése is, ami ma is folyamatban van.

1998-ban Gödöllő Város Önkormányzata megvásárolta az ökörtelek-völgyi hulladéklerakót és annak szomszédságában lévő földrészleteket, összesen kb. 50 ha területet. Így a hulladéklerakás hosszútávon lehetővé vált Gödöllő város és kistérsége, a 15-20 km-es körzetben fekvő települések számára. Ökörtelek-völgyben új, korszerű, szigetelt hulladéklerakó megépítésére került sor. Jelenleg a települési szilárd hulladék és a szennyvíztisztító műből származó víztelenített iszap elhelyezése is itt történik. 1999-ben Gödöllő Város hulladék-tömörítő célgépet (kompaktort) vásárolt, amelynek üzembe állításával a lerakó „élettartama” a tervezett 2-2,5 év helyett 4-5 év között valószínűsíthető.

Gödöllő város jelenlegi hulladékgazdálkodási rendszere egyszerű. Legfontosabb elemei a települési szilárd hulladék gyűjtése, szállítása és lerakással történő

ártalmatlanítása. A települési szilárd hulladék a Gödöllő Város Önkormányzatának tulajdonában lévő ökörtelek-völgyi hulladéklerakóban kerül ártalmatlanításra. E rendszert egészítik ki a szelektív hulladékgyűjtés bizonyos elemei.

Az ökörtelek-völgyi hulladéklerakó gyűjtőkörzete jelenleg Gödöllő városán kívül Mogyoród, Isaszeg és Szada településeket is magában foglalja, valamint 2004-től Aszód is csatlakozik a rendszerhez². A lerakóhelyre beszállított hulladék anyagok származásuk szerint az alábbi módon csoportosíthatók:

- § kommunális, azaz lakossági hulladék és az intézményektől, gazdasági szervezetektől, cégektől származó kommunális jellegű hulladék
- § veszélyes alkotókat nem tartalmazó termelési hulladék
- § közterületek fenntartásából, parkok ápolásából származó zöld hulladék
- § víztelenített kommunális szennyvíziszap

Összességében a Kht hulladékgazdálkodási tevékenységéről elmondható, hogy az alig 37 éve elindult tevékenység végzéséhez jelenleg egy elég korszerű géppark áll rendelkezésre. Az ökörtelek-völgyi hulladéklerakó is korszerűnek mondható, de a bővítés aktuális problémát jelent, amelynek megoldása egyre sürgetőbb, hiszen a jelenlegi állapotok szerint a lerakó 2004-ben várhatóan megtelik.

A Gödöllő szemetét befogadó ökörtelek-völgyi hulladéklerakó bővítését a Csömörön épült magántulajdonban lévő lerakó léte akadályozza meg, mivel a kérdéses 30 km-en belül helyezkedik el. Viszont Gödöllő számára drágább megoldást jelent a Csömöri lerakóra szállítani, mivel a tulajdonos világceg a létesítés óta jelentősen megnövelte az árait érezve, hogy a kereslet növekedni fog a környékbeli lerakók telítődésével. Állami támogatás nélkül az ökörtelek-völgyi beruházás hátralévő bővítési ütemei azonban teljes mértékben az önkormányzat költségvetését terhelnék, amelyre jelenleg nincs elegendő forrás. A csömöri lerakó 2001 óta üzemel, korszerű, mesterséges védelemmel ellátott. Jelenleg Kerepes, Csömör, Kistarcsa és Nagytarcsa kommunális hulladékát szállítják a lerakóba. Tulajdonosa és egyben üzemeltetője is a Ker-Hu Kft, melynek anyavállalata a hulladékhasznosítással foglalkozó ERECO Rt. A tulajdonos multinacionális vállalatnak nem jelent akkora problémát a beruházások megvalósítása, mint ahogy azzal az önkormányzatok küszködnek. A bővítésre hosszú

² www.aszod.hu/hivatalos/tukor/julius/hulladeklerako

távú terveik vannak. A kérdés csak az, hogy hogyan lehet szabályozni a lakossági hulladékdíjakat abban az esetben, ha egy magántulajdonú cég diktálja az árakat a térségben, illetve mekkora terhet kell vállalniuk az önkormányzatoknak a lakossági hozzájárulás jelentős növekedésének elkerülése érdekében.

A térség másik igen korszerű lerakója Tura közigazgatási területén található. Ez jelenleg csak 4 települést szolgál ki (Galgahévíz, Tura, Vácszentlászló, Zsámbok), de nagyszabású bővítésekre nem is készülnek, a jelenlegi lerakót 50 évig szeretnék használni. A rendszerhez való csatlakozást az is megnehezíti, hogy a 4 település lakossága a szemetet szelektíven gyűjti. Ennek ellenére tervezik még 3 település (Hévízgyörk, Valkó, Dány) bekapcsolását a rendszerbe.

Gödöllő város önkormányzata jelenleg nem pályázhat KAC forrásokra az ökörtelek-völgyi hulladéklerakó beruházásának további ütemeihez, mivel a bővítendő lerakó 30 kilométeres körzetében van megfelelő műszaki védelemmel ellátott, a jogszabályi előírásoknak megfelelő, szabad kapacitással rendelkező hulladéklerakó, mégpedig Csömörön az Ker-Hu Kft (Ereco Rt) tulajdonában. Emellett egyelőre az önkormányzat hulladékkezelés díját nem mennyiségarányosan állapítja meg, ami szintén kizáró ok a pályázásnál (bár ezen változtatni még lehet).

Gödöllő körül számos olyan település van, ahol a hulladék ártalmatlanítása nem megoldott, vagy a környezetet erősen veszélyezteti (pl. Aszód, Isaszeg). Számos település rendelkezik saját hulladéklerakóval, amelyek nagy része azonban nem megfelelő. Jelenleg több lerakó is korszerűtlen, vagy a kapacitásaik rövidesen megtelnek, ezen okok miatt bezárásra várnak.

A térségben Gödöllő szeretne jelentős szerepet vállalni. Lerakója ugyan korszerű, de kapacitásai igen szűkösek és a már említett okok miatt a bővítésnek anyagi korlátai vannak, ezért a hulladéklerakásban valószínűleg nem tud regionális vezető szerepet vállalni. Ehelyett a város koordinálhatná a hulladék gyűjtését, szelektív gyűjtését, válogatását, lerakását vagy átmenti tárolását. Így akár önálló rendszerként működhetne, vagy kistérségi szinten bekapcsolódhatna egy nagyobb rendszerbe. A koordinátor szerep mellett szól azon érv is, hogy a városban meglévő szakértői gárda alkalmas lenne a folyamatok megtervezésére, valamint az eddigi szelektív gyűjtési programok eredményei is biztatóak.

Erre az elképzelésre épülnek Gödöllő jelenlegi tervei is. A regionális lerakóra való felkészülést célozza meg az átrakóállomás kialakítására vonatkozó terv. A gödöllői hulladékgazdálkodási terv szerint komposztáló létesítését tervezik 2003-2004-ben, első lépésben a parkokban keletkező zöld hulladékok, majd a lakosságtól külön gyűjtött szerves hulladék komposztálására. A szelektív gyűjtés kialakításának elemeit fokozatosan, 2003-2008 között szeretnék megvalósítani. Lépései átmeneti tároló, manipuláló építése (2003-2004), hulladékgyűjtő udvarok létesítése (2004-től), Gyűjtőszigetek kialakítása (2004-től), lakosságnál szelektíven válogatott hulladék közvetlen gyűjtése (elsősorban a kertes övezetben keletkező biológiailag bomló szerves hulladék (2005-től)). Ezen kívül tervezik a kistérség megszervezését 2003-2005-re és ennek sikerétől függően (a 100 000 főt elérő lakos szám esetén) egy válogatómű építését.³

Pest megye hulladékgazdálkodási terve a megyében lévő nagy számú kis hulladéklerakó felszámolását és kevesebb, nagy befogadóképességű, regionális hulladéklerakó létesítését tűzte ki célul. Pest megye 2002-2006 időszakra szóló hulladékgazdálkodási tervének készítői szerint a megye északkeleti részében egyetlen, esetleg kettő regionális lerakó létesítése lenne ideális. Ez a lerakó szolgálná ki a Vác, Dunakeszi, Gödöllő, Nagymaros, Vámosmikola és Galgagyörk körüli területet. A terv készítői szerint a lerakó a Gödöllő, Vác és Dunakeszi által bezárt háromszögön belül bárhol elhelyezkedhetne. Emellett indokoltnak látják a turai lerakó működését és a gyáli lerakót a megye keleti részeinek kiszolgálására.⁴

A Gödöllői kistérségre 2001-ben készült hulladékgazdálkodási terv a Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából, melynek kidolgozója a GATE Zöld Klub szakértői csapata volt. A terv Csömör, Gödöllő, Isaszeg, Kerepes, Kistarcsa, Nagytarcsa, Mogyoród és Szada területére vonatkozik, és eszerint a térségben Csömörön terveznek közös ártalmatlanító telepet.

Mindezek a tervek meghiúsulni látszanak az Észak-kelt Pest Megyei Regionális hulladékgazdálkodási rendszer nevű ISPA projekt miatt. Ám a jelenlegi állás szerint Gödöllő lehetőséget kaphat tervei megvalósításához: hulladékgazdálkodási kistérség

³ Forrás: Gödöllő város Hulladékgazdálkodási Terve 62-65. oldal

⁴ Balázs Gusztáv: Megyei hulladékgazdálkodási terv készül (Népszabadság 2001.05.16)

megszervezéséhez, vezető-koordináló szerep elnyeréséhez, valamint lerakójának bővítéséhez és a szelektív hulladékgyűjtés bevezetéséhez szükséges beruházásokhoz biztosíthat számára forrásokat a program. Ehhez azonban neki is áldozatokat kell hoznia, és vállalnia kell, hogy hulladéklerakóját ne csak a körülötte lévő néhány település használhassa. Tehát módosítania kell terveit egy nagyobb kapacitású rendszer megtervezésével.

Hozzá kell ehhez a sikertörténethez tenni azonban, hogy egy monumentális méretű regionális hulladéklerakót Gödöllő sem szeretne és nem is tudna kivitelezni. Pest megyében tehát meg kellene osztani a kapacitásokat és keresni még egy (vagy több) bővíthető, korszerű lerakót. Vizsgálni kell meg az ügyben felmerült másik település, Nógrádmarcali helyzetét és kapacitásait is.

2.12. Felhasznált irodalom

1. **Észak-Kelet Pest megyei regionális hulladékkezelő centrum környezeti hatástanulmánya**, készítette: Geohidroterv Kft. (Bernáthné Szabó Gabriella, Dr. bernáth Zoltán, Petz Rudolf, Radeczky János, Sándor Géza, Stefán István, Tóth Róbert)
2. **Gödöllő város Hulladékgazdálkodási Terve**
3. **Magyar Nemzet**
2003. augusztus 29.
2003. szeptember 03.
2003. szeptember 23.
2003. szeptember 24.
2003. szeptember 25.
2003. október 03.
2003. október 12.
2003. december 27.
2003. december.28.
2004. június 27.
4. **Népszabadság**
2001.május16
2001. október 17.
2002. október 21.
2003. január 31
2003. január 27.
2003. január 29.
2003. február 8.
2003. március 1.
2003. március 4.
2003. március 11.
2003. október 06.
2003. október 8
2003. október 18.
2003. november 17
2003. november 18.
2003. november 20.
2003. december 11.
2003. december 22.
2003. december 24.
2004. január 19.

2004. január 20.

2004. január 26.

2004. március 3.

5. Magyar Hírlap

2003. október 9.

2003. október 25.

2003. december 22.

2003. augusztus 19.

2003. december 22

2003. december. 27.

6. Magyar Narancs

2003. július 3.

7. Heti Válasz

III. évf. 7. szám 2003. 02. 14.

8. Heti Világgazdaság

2003. LI. szám

9. Origo

<http://www.origo.hu/itthon/20040125romhany1.html>

10. További Internetes anyagok

<http://www.zoldmagazin.com/belso/moszemetlerako.html>

<http://www.greenfo.hu/hirek.phtml?id=6744>

http://www.ma.hu/page/hir/aa/0/32162/1?hir_main-news-article_status=minimalized

<http://2000magyar.origo.hu/itthon/200303021190.html>

<http://index.hu/politika/bulvar/bulvarhirek/?main:2002.12.23&113772>

<http://gondola.hu/cikk.php?szal=20679>

<http://www.index.hu/tech/kornyezet/mancs706>

www.aszod.hu/hivatalos/tukor/julius/hulladeklerako

3. A HULLADÉK MINT ÁLTALÁNOS KÖRNYEZETI PROBLÉMA

3.1. Alapfogalmak és a hulladékok rendszerezése

A hulladék fogalmának meghatározásában a különböző irodalmi források eltérnek egymástól. Nemzetközi szinten is elfogadott definíció a mai napig nincsen, ezért kétféle megközelítés ismertetése szükséges.

Az egyik a hulladék fogalmát szélesebben értelmezi; ennek a felfogásnak képviselője többek között Kerényi E., aki szerint "hulladék minden olyan gáznemű (hulladékgáz), folyékony (folyékony hulladék) vagy szilárd anyag (szilárd hulladék), amely keletkezése helyén haszontalan vagy felesleges, zavarja az emberi tevékenységet, esetleg veszélyezteteti vagy károsítja az ember egészségét és környezetét (veszélyes hulladék) (Dr Tarr György, 2001). A hulladékok potenciális veszélyt jelentenek az emberre és/vagy a környezetre, ezért gondoskodni kell kezelésükről, ártalmatlanításukról vagy adott esetben újrafelhasználásukról. A hulladék és a szennyeződés közötti alapvető különbség, hogy hulladék, míg azt szakszerűen kezelik, addig ártalmatlan, csak akkor válik szennyeződéssé, ha a környezetbe jut, s annak elemeire kifejti káros hatását.

Szűkebb értelmezésben csak a termelés során keletkezett szilárd és folyékony melléktermékeket, továbbá a fogyasztás alkalmával feleslegessé vált használati tárgyakat tekintik hulladékoknak. Ez a hulladékfogalom nagy átfedést mutat a szennyezés fogalmával, de azzal nem azonos, és a két fogalom nincs alá-fölérendelt viszonyban. (Hulladék, de nem szennyeződés például a gyár udvarán szabályosan tárolt, újrafeldolgozásra váró selejtes fém alkatrészek tömege, az összegyűjtött papír, amelyet a papírgyárba szállítanak, vagy a kannákban tárolt fáradt olaj. Ha ez utóbbit a gépkocsivezető a motorolaj csere során a patakparton a talajra engedi, onnan a talaj mélyebb szintjeibe, és vízbe szivárog, már szennyeződésről beszélünk.) A hulladékok tehát a körülményektől, az elhelyezésüktől vagy potenciális szennyezők lehetnek, vagy tényleges szennyezőkké válhatnak, s ebben az esetben valamilyen kedvezőtlen hatást gyakorolnak az élő és /vagy élettelen környezetre, ez utóbbi esetben már szennyeződéseknek nevezzük őket.

A hulladékgazdálkodási törvény is megadja a hulladék fogalmát. A hulladék bármely tárgy vagy anyag, amelytől birtokosa megválí, megválni szándékozik, vagy köteles. Ezen belül megkülönböztetünk veszélyes, települési, háztartási szilárd vagy folyékony hulladékot. Végezetül, noha a törvény nem teszi, külön kell kezelni az ún. semleges hulladékok kategóriáját, amelynek a későbbi felhasználás szempontjából lesz érdemi szerepe.

A hulladékok legalább olyan sok szempont szerint osztályozhatók, mint a szennyezők. A leggyakoribb osztályozási szempontok: eredet, anyagi tulajdonságok, halmazállapot, jogi szempontok.

- *Eredet szerint megkülönböztetünk* ipari, mezőgazdasági, nukleáris, háztartási, egészségügyi hulladékokat. Egyes csoportok anyagi minőségüket tekintve nagyon heterogének lehetnek, például a háztartási hulladékban a fémektől a műanyagokon át az ételmaradványokig sok minden megtalálható.
- *A hulladékok anyagi tulajdonságai szerinti* csoportosítás a következő lehet: szervetlen és szerves savak, lúgok, mérgező és nem mérgező fémvegyületek, elemi fémek, fémoxidok, fűtőanyagok, olajok, zsírok, finom vegyszerek, vegyipari hulladékok, szűrők anyaga, kezelt szennyvíziszap, szemét, kátrányok és festékek, állati eredetű és étkezési hulladékok, üvegek, papírok, műanyagok (hőre lágyulók, hőre keményedők), anyagukban heterogén, szelektálásra alkalmatlan hulladékok.
- *A hulladékokat keletkezési helyük szerint* is kategorizálhatjuk. (Ezt azonban majd később fejtem ki részletesen.)

Potenciális környezeti hatásukat tekintve külön csoportba sorolják a veszélyes hulladékokat, ide tartozik minden olyan hulladék, amely a benne lévő egy, több- vagy sokféle anyag révén tűzveszélyes, reakcióképes (korróziót okozó vagy robbanásveszélyes), mérgező hatású, fertőzőképes, illetve radioaktív (Kerényi E. , 1990). A veszélyes hulladékok osztályozása elméletileg sem megoldott, nincs általánosan elfogadott rendszer.

A teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy hulladéknak tekinthető az energia is, de ennek részletesebb elemzésével, illetve kifejtésével a jelen dolgozatban nem célunk foglalkozni.

3.2. Hulladékok kezelése, elhelyezése és ártalmatlanítása⁵

A hulladékok kezelésének első lépéseként gondoskodni kell a gyűjtésükről, szükség esetén a szelektálásukról, és az átmeneti tárolásukról, míg ritkább esetben közvetlenül a végleges tárolási helyre kerülnek.

Ezek után második feladatként meg kell ismerni a heterogén hulladékok összetételét és anyagi tulajdonságait: ezt mintavétellel és a minták korszerű analitikai módszerekkel történő vizsgálatával érik el. Az eredménytől függően a további kezelés az egyes esetekben eltérő lehet; a veszélyes hulladékok szállítására, kezelésére, különleges előírások érvényesek.

Általában a hulladékok elhelyezésének és ártalmatlanításának a következő fontosabb módszerei lehetségesek.

- *Nyitott hulladéktelepek, gödrök:* Itt mindenféle kezelés és előkészítés nélkül halmozzák fel a szilárd hulladékokat, rendszerint a lerakás helyét sem vizsgálják meg. Gyakori eset, hogy a hulladék szivárgó vizekben oldódó alkatrészei átszivárognak a laza üledékes kőzeteken egészen a talajvízig, s elszennyezik azt, elméletileg ilyen helyen csak kémiaiilag közömbös anyagokat lehetne tárolni, a világ országainak nagyobb részében az a gyakorlat azonban, hogy a háztartási hulladékokat csaknem teljes egészében ellenőrizetlen körülmények között helyezik el
- *Szakszerűen előkészített, szigetelt hulladéktelepek:* A helykiválasztást földtani hidrogeológiai vizsgálatok előzik meg. Szerencsés esetben ott sikerül ilyen telepet elhelyezni, ahol természetes vízzáró rétegek megakadályozzák a talajvíz elszennyeződését. Ha a hulladék keletkezésének körzetében nincs ilyen geológiai adottságú hely (a nagy hatótávolságú szállítás gazdaságtalan), akkor a létesítendő telepet szigetelni kell. A hulladékelhelyezés során a lerakott hulladékot felülről is folyamatosan szigetelni szükséges. A telep környékén állandó környezetellenőrző vizsgálatokat (monitoring) kell végezni, hogy az üzemeltetés során esetleg bekövetkező környezetszennyezést időben felfedezzék, és ellenintézkedéseket tudjanak tenni.

⁵ A fejezet Bakács Tibor: Magyar környezetvédelem (1992. Budapest) felhasználásával készült

- *Komposztálás:* Főleg szerves hulladékok esetén alkalmazható eljárás, melynek során baktériumok segítségével lebomlanak a szerves anyagok, majd humuszszerű anyagokká alakulnak át. (A vegyes hulladékok komposztálását is ismerjük, de annak főleg a térfogatcsökkentés a célja.) A keletkezett komposzt veszélytelen, sőt a mezőgazdasági termelésben hasznos anyag.
- *Hulladékégetés:* Magas hőmérsékleten, oxigén jelenlétében, zárt térben égetik el a szilárd vagy folyékony halmazállapotú hulladékokat. Az égetés során az eredeti térfogatnál lényegesen kisebb térfogatú szilárd végtermék keletkezik, másrészt gáz illetve gőz halmazállapotú anyagok is, amelyek részben környezetszennyezőek. A hulladékok víz - és szervesanyag tartalma alakul át gázokká és gőzökké, szervesanyagokból hamu és salak keletkezik; ez utóbbiakban a nehézfémek ártalmasak, de szabályosan kiépített szilárd hulladéklerakókban, biztonságosan elhelyezhetők.
- *Pirolízis:* Oxigénmentes vagy szabályozott oxigéntartalmú gáztérben történő hevítés, melynek során a szerves vagy nagy szerves anyag tartalmú hulladékok lebomlanak. Ritkábban hidrogéngázt alkalmaznak a pirolízis során. A folyamat végeredményeként a szerves hulladékokból szilárd, folyékony és gáznemű végtermékek keletkeznek, amelyek energiatartalma jelentős, így energianyerésre felhasználhatók.
- *Kémiai, fizikai - kémiai kezelés:* Egyéb - az előzőekben nem említett - kémiai és fizikai-kémiai reakciók alkalmazásával számos veszélyes hulladék ártalmatlanítható. A kénsavas hulladékokat például kalcium - hidroxiddal, vagy ammonium-hidroxiddal semlegesítik, a hulladék sósavat oxidációval megbontják, és a kapott klórgázt felhasználják stb.
- *Folyékony hulladékok speciális kezelése:* A folyékony hulladékokat a szilárd hulladékoktól eltérő módon is lehet ártalmatlanítani. Különleges szűrőkkel, centrifugákkal eltávolíthatók belőlük a szennyező szilárd részecskék. Két vagy több folyékony alkotórészt tartalmazó oldatból - melyben az egyik szennyeződés - a szennyező folyadék adszorpcióval kivonható. A folyékony hulladékok szétválaszthatók desztillációval is, ha az alkotórészek különböző hőmérsékleten forrnak.

- *Hulladékok újrahasznosítása (Recycling):* A hulladékok egy kisebb része egyszerű fizikai beavatkozással (aprítás, darabolás, őrlés stb.) újrafelhasználhatóvá tehető. Nagyobb hányada azonban valamilyen kémiai vagy fizikai - kémiai kezelést igényel, mielőtt visszavezetnék a termelési folyamatba. A fogyasztás során keletkezett hulladékok a termelési folyamattól távol képződnek, ezért először meg kell szervezni az osztályozásukat, szelektív begyűjtésüket, a termelőüzembe szállításukat. Ez a tevékenység sok iparágban ma is haszonnal jár, s számos ágazatban gazdaságossá tehető a jövőben. A hulladékgazdálkodás és - ártalmatlanítás legjobb, legkörnyezetkímélőbb módja az újrahasznosítás: erőforrás-kímélő, energiát takarít meg, csökkenti a környezetszennyezést. Ezen a téren óriási feladatok várnak még a környezetgazdálkodókra.

3.3. A hulladékok fajtái és kezelésük

Hulladék nagy tömegben a múlt század elejétől keletkezik és napjainkra szinte elviselhetetlen, kezelhetetlen tömeget képez. A XX. század végének és a XXI. század elejének a mindent elborító hulladék az egyik legnagyobb problémája.

A kommunális hulladékok kezelése a kisebb állattartó településeken mindaddig nem okozott gondot, míg az állatok részben elfogyasztották, részben pedig komposztálni lehetett, illetve a tűzhelyeken elégették. A fogyasztói társadalom térhódításával olyan természetidegen anyagok jelentek meg, melyek kezelése és ártalmatlanítása egyre több gondot okoz. Ezek nemcsak esztétikai problémát jelentenek, hanem a környező talajvizet, és a levegőt is szennyezik.

A hulladékok keletkezésük, illetve kezelésük módja szerint két fő csoportra oszthatóak lakossági és termelési hulladékok. Mindkét fajtán belül halmazállapotuk szerint megkülönböztetünk szilárd és folyékony hulladékokat.

Ugyanakkor a hulladékok környezetre gyakorolt hatásuk szerint veszélyes, nem veszélyes és inertnek minősülő kategóriába sorolhatók. Meg kell jegyezni azonban, hogy az EU - tagországoknál hagyományos, illetve különleges kezelést igénylő kategóriát különböztetnek meg.

Fogalmi meghatározás:

- *Ipari hulladék:* Iparáganként, technológiánként változó minőségű és mennyiségű hulladék.
- *Mezőgazdasági hulladék:* Növénytermesztés, állattenyésztés, valamint a kiegészítő tevékenységek (mezőgazdasági iparok) hulladékai.
- *Speciális hulladékok:* Kórházak, fertőzött élelmiszerek, elhullott állatok, radioaktív anyagok, amelyek közegészségügyi szempontból kezelést igényelnek.
- *Települési (kommunális) szilárd hulladék:* A lakásokban, valamint az üdülés, pihenés céljára használt egyéb helyiségekben, intézményekben és az emberi tartózkodásra szolgáló helyiségekben keletkezett vagy felhalmozódott szilárd hulladék.
- *Települési folyékony hulladéknak* nevezzük a települések területi és közcsatornába be nem kötött, emberi tartózkodásra szolgáló épületek, ideiglenes tároló létesítmények, közműpótló berendezéseinek ürítéséből, a nem közüzemi árok- és csatornarendszerek, valamint a települési szennyvizek tisztításából, továbbá a gazdasági, de nem termelési tevékenységből származó kommunális szennyvíz és szennyvíziszap. (A települési hulladékok esetében kivételként kell kezelni a fővárost.)

A hulladékgazdálkodási törvény rendelkezése szerint a meghatározó jelentőséggel bíró fogalmak a következők:

- *Kezelés:* A hulladék veszélyeztető hatásainak csökkentésére, a környezetszennyezés megelőzésére és kizárására, a termelésbe vagy a fogyasztásba történő visszavezetésére irányuló tevékenység. Ebbe beletartozik a kezelést megvalósító eljárás alkalmazása, beleértve a kezelőlétesítmények utógondozását is.
- *Hasznosítás:* A hulladéknak vagy valamely összetevőjének a termelésben vagy a szolgáltatásban történő újrafelhasználása.
- *Újrahasználat:* A terméknek az eredeti célra történő ismételt felhasználása; a többször felhasználható, újra tölthető termék a forgási ciklusból történő kilépéskor válik hulladékká.

- *Ártalmatlanítás*: A hulladék okozta környezetterhelés csökkentése, környezetet veszélyeztető, szennyező, károsító hatásának megszüntetése, kizárása a környezet elemeitől történő elszigeteléssel vagy anyagi minőségének megváltoztatásával.
- *Gyűjtés*: A hulladék rendezett összeszedése és válogatása a további kezelésre történő elszállítás érdekében.
- *Begyűjtés*: A hulladéknak a hulladék birtokosaitól történő átvétele, a hulladék birtokosa vagy a begyűjtő telephelyén, továbbá a gyűjtőhelyen (gyűjtőpontokon, hulladékgyűjtő udvaron, tároló-, kezelőtelepen) és a további kezelés érdekében történő összegyűjtés, válogatás a begyűjtő telephelyén.
- *Szállítás*: A hulladék telephelyen kívüli mozgatása, beleértve a szállítmányozást és a fuvarozást is.
- *Tárolás*: a hulladéknak termelője által a környezet veszélyeztetését kizáró módon végzett, három évnél rövidebb ideig tartó elhelyezése.
- *Előkezelés* (a kezelést megelőzően): A hulladék begyűjtését, tárolását, hasznosítását, illetőleg ártalmatlanítását elősegítő, azok biztonságát növelő, a környezetterhelést csökkentő tevékenység, amely a hulladék fizikai, kémiai, biológiai tulajdonságainak megváltoztatásával jár.

3.3.1. Települési hulladékok⁶

Akár hasznosítjuk, akár ártalmatlanná tesszük az egyes hulladékfajtákat, a tényleges kezelést megelőzi azok összegyűjtése és elszállítása. A települési hulladékok összességében ugyan csak a harmadik helyet foglalják el (a mezőgazdasági és az ipari mögött), de a városiasodás következtében egyre nagyobb népességet érintenek. Higiéniai szempontból rendkívül veszélyes, ezért nem véletlen, hogy a hulladékgazdálkodás a városi szemét gyűjtésével és elszállításával kezdődött.

⁶ A fejezet Dr. Tarr György: környezet és személyiségvédelem c. egyetemi jegyzete felhasználásával készült

3.4. Hulladékkérdés a környezetpolitika szemszögéből: káros környezeti hatások

3.4.1. Települési környezet

A település az ember életének legközvetlenebb tere, ahol a környezeti hatások integrálódnak, összegezetten jelennek meg, a helyi sajátosságok által befolyásoltan. Eltérő módon jelentkeznek a környezeti gondok az aprófalvaknál, a kis- és nagyvárosnál továbbá az agglomerációkban. Mind a négy típus esetében bonyolult és egymástól különböző kapcsolatrendszer köti össze a környezetgazdálkodást, az infrastruktúrát, a termelő gazdaságot, a lakásgazdálkodást és a közlekedést, azonban ezek mindegyike állandó mennyiségi és minőségi gondokkal küzd. Ilyen módon a környezet terhelése is megengedhetetlen mértéket ért el, ezért a környezetvédelem megközelítési módján változtatnunk szükséges.

A környezetminőség javulása alapvetően nem a környezet védelmétől várható, hanem életünk és gazdaságunk tudatos és teljes körű átszervezésétől. E téren - a települési önkormányzati változásokkal összhangban - a településeknek külön-külön és együttesen is jelentős és egyre erősödő a szerepük.

A település és a környező táj kapcsolatai rendkívül sokrétűek. Ökológiai és környezetvédelmi szempontból a települést magába foglaló táj azon elemei a legfontosabbak, amelyek a település helyi klímájára, átszellőzésére, növényzetére, felszíni - és felszín alatti vizeinek minőségére hatással vannak. A tájjelemek változásai a települési környezet minőségére is kedvező, vagy kedvezőtlen hatással lehetnek.

3.4.2. Környezet és egészség

A környezet és a lakosság egészsége egymástól elválaszthatatlan kapcsolatban van: a lakosság egészségi állapota, jó közérzete - jelentős mértékben - az ember számára megfelelő környezet visszatükröződése. A lakosság egészségét és a környezet egészét, vagy egyes elemeit - különböző mértékben és eltérő következményekkel - a levegőbe, a vízbe, a talajba jutó szennyezések egyaránt károsíthatják. Az ember szervezetébe lélegzés, étkezés, vízivás, közvetlen érintkezés útján juthatnak be. A szennyező anyagok legnagyobb része emberi tevékenység következtében kerül a környezetbe, de

származhat természetes forrásokból is. A természetes és néhány, a termeléssel kapcsolatban lévő szennyezésnek (pl. kommunális hulladék) nem szabad a környezetben olyan mennyiséget elérnie, amely károsíthatja az emberi egészséget és a környezetet.

3.4.3. Hulladékok és a települési környezet

A település fejlődése, működése is hatással van a környező tájra, módosíthat, változtathatja annak elemeit. A települési eredetű környezetszennyezés, hulladék elhelyezés a település közvetlen környékét is károsíthatja. A Magyarországon keletkező hulladékok mennyisége nemzetközi összehasonlításban magas, a hasznosítás aránya pedig alacsony. A hulladékszegény technológiák bevezetése, a fejlesztések, rekonstrukciók elmaradása miatt még csak a kezdeténél tart. A termelésben keletkező évi mintegy 100 millió tonna hulladéknak a felét hasznosítják, ami az összes anyag felhasználásának mintegy 3 %-a; ez az arány a fele a fejlett államokban megvalósított újrahasznosításnak. Évente csaknem 5 millió tonna veszélyes hulladék termelődik, amelyből a 3,2 millió tonna vörös iszap elhelyezési módja elfogadható. A fennmaradó 1,8 millió tonna veszélyes hulladék kétharmadának kezelése átmeneti tárolókban tulajdonképpen a probléma elodázásával, jelenleg megoldottnak mondható, ám egyharmadnál valamivel kevesebb részének sorsa megoldatlan. Megnyugtató ártalmatlanítás (végleges elhelyezés, vagy égetés; Aszódon vagy Dorogon) csupán a veszélyes hulladékok 10%-ára létezik. (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, 2003)

A települések környezetminőségét a környezeti elemek (a talaj, a víz, a levegő, a keletkező hulladékok kezelésének helyzete stb.) minősége és a település gazdasági fejlettsége, infrastruktúrájának állapota együttesen határozzák meg. Ezekben a körülményekben igazi javulás csak akkor várható, ha a települések valóban politikai, gazdasági, társadalmi önállósághoz jutnak, és maguk fogják sorsukat intézni: ez jelentős tökélet von be a településfejlesztésbe, a kommunális feladatok megoldásába, és bizonyosan barátságosabb településeket fog eredményezni.

A települési hálózatban kezelt kommunális jellegű szilárd hulladék mennyisége 16,5 millió tonna (ennek kb. 30%-a Budapesten keletkezett). Jelenleg 2600 hulladéklerakó hely működik az országban, amelyek mintegy 90%-a nem felel meg a környezetvédelmi és közegészségügyi előírásnak. (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, 2003.)

3.5. A hulladékgazdálkodás szabályozási területe a környezetjogban; /a környezeti elemek védelme/ a hulladék, mint a környezeti elemeket veszélyeztető tényező⁷

3.5.1. A tervszerűség elve

A környezetvédelemmel kapcsolatos tevékenységekben jelentős szerepe lehet a spontaneitásnak, de tartós eredményt csak hosszú távú gondolkodással, a lépések megtervezésével lehet elérni. A tervezés megköveteli a nagyobb léptékű környezeti stratégia kidolgozását, melyet elsősorban közép-, és rövid távú tervekben kell részletezni. A tervezés több lépésből áll:

- az adott környezeti állapotról szerzett reális információ összegyűjtése és elemzése
- a célok kitűzése, melyek megjelenhetnek a környezet célállapotának felvázolásában, illetve egyes konkrét feladatok megvalósításában
- a kitűzött célok eléréséhez elengedhetetlen eszközök, intézmények, jogi és igazgatási keretek megfogalmazása
- a visszacsatolás, ellenőrzés lehetőségének beépítése a tervezés folyamatába

A tervezés egyben a fokozatosság és a kiszámíthatóság gondolatát is magába foglalja. A környezet védelmét célzó intézkedéseket az esetek többségében előre tervezetten és előre jelzett ütemezésben kell megvalósítani. Ezen elemek megléte biztosítja a terv elfogadásának, a végrehajtást elősegítő jogszabályok betarthatóságának, és ezeken keresztül a terv célja megvalósításának.

⁷A fejezet az 1995. évi LIII. A környezet védelméről szóló törvény rendelkezései alapján készült

3.5.2. A hulladékgazdálkodás alapjai

A hulladékgazdálkodással kapcsolatos szabályok áttekintése során elsősorban az Európai Unió stratégiájáról kell említést tenni, melyet a magyar jogalkotás lényegében átvett. A Közösség hulladékgazdálkodási stratégiája 1998-ben került elfogadásra, mely a következő irányelveket tartalmazza:

- *megelőzés*, melynek célja a hulladéktermelés csökkentése; tiszta technológiák alkalmazása, a termék teljes életciklusa környezeti hatásának megállapítása a teljes életciklus alatt
- *újrafelhasználás, újrafeldolgozás*
- a végleges *ártalmatlanítás optimalizálása*, melynél a lerakás feltételeinek megválasztása, különös tekintettel a hely kiválasztására, a hely kialakítására, a helyek üzemeltetésére, a lerakásra kerülő hulladékok előkezelésére és a bezárást követő ellenőrzésre.

A magyar szabályozásban a 2000. évi XLIII. törvény biztosítja a kereteket.

A törvény célja:

- az emberi *egészség védelme*, a természeti és az épített környezet megóvása, a fenntartható fejlődés biztosítása és a környezettudatos magatartás kialakítása a hulladékgazdálkodás eszközeivel
- a természeti *erőforrásokkal való takarékoskodás*, a környezet hulladék által okozott terhelésének minimalizálása, szennyezésének elkerülése érdekében a hulladékkeletkezés megelőzése (a természettől elsajátított anyag minél teljesebb felhasználása, hosszú élettartamú és újra felhasználható termékek kialakítása), a képződő hulladék mennyiségének és veszélyességének csökkentése, a keletkező hulladék minél nagyobb arányú hasznosítása, a fogyasztás- termelés körforgásban tartása, a nem hasznosuló, vissza nem forgatható hulladék környezetkímélő ártalmatlanítása.

A hulladékgazdálkodás általános helyzetét jellemzi, hogy a hulladékok mennyisége az elmúlt 10-15 évben ugrásszerűen megnőtt az egész világon. 2001. évben elvégzett felmérések alapján fejenként átlagosan évi 350 kg hulladék keletkezik

1980 és 1990 között az OECD országokban évi 3%-os volt a növekedés, és 330 millió tonna hulladékot termeltek. Szemben Közép-Európa 520 millió tonnányi mennyiségével. Magyarországon (az Euroconsult által a Phare-701/91 számú projekt keretében összeállított felmérés adatai alapján) a hulladékok mennyiség szerinti megoszlása

- összes hulladék kb. 108 millió tonna évente
- termelési hulladék 102 millió tonna évente
- lakossági kibocsátás 5 millió tonna évente
- veszélyes hulladék 5 millió tonna évente, ebből 3 millió tonna vörös iszap (Statisztikai Zsebkönyv, 2003)

A 83/1997. OGY. határozat (a Nemzeti Környezetvédelmi Programról) megállapításai közel hasonló adatokat tartalmaznak (a 2002-es OHT 69 millió tonnát becsül) , azonban rávilágítanak a hulladékhelyzet rendezésének egyik legfontosabb és minőségének megoszlására.

A hulladékgazdálkodásban jelentkező feladatok hatékony ellátása érdekében a Környezetvédelmi Információs Rendszer jelentős fejlesztésére lesz szükség, egyrészt a hatékonyság növelése, a hulladékok mindenkori ismerete, az adatszolgáltatási és tájékoztatási kötelezettség teljesítése érdekében, másrészt a hulladékgazdálkodás során elengedhetetlen tervek elkészítéséhez.

3.6. A magyar hulladékjog története

Az emberi környezetről szóló 1976. évi II. törvény tartalmazott először hulladékokra vonatkozó rendelkezéseket, miszerint azokkal nem szabad a környezetet szennyezni, valamint gondoskodni kell a megfelelő kezelésükről.

A környezetpolitika fejlődése és közelítése az EU elvárásaihoz azonban új szabályozást igényelt.

Az 1994. évi I. törvény az Európai Megállapodásról 68. - cikkelye határozza meg a jogszabályok közelítésének területeit, amelyek között a környezetvédelemmel kapcsolatos szabályok is szerepelnek. A csatlakozási tárgyalások alapját képező lista értelmében 24 hulladékgazdálkodással kapcsolatos EU szabályt érint a jogharmonizációs kötelezettség. 1994 nyarán megjelent a „Környezetvédelmi

Jogsabályok" teljes körű Gyűjteménye, melynek harmadik fejezete a hulladékgazdálkodás címet viseli. A hulladékgazdálkodásra a 2000. évi XLIII. törvény megalkotásáig átfogó szabály nem volt, csupán a környezetvédelmi törvény 30.§-a valamint az 59-63.§-a tartalmazott ide vonatkozó rendelkezéseket.

(Az alacsonyabb szintű jogszabályok közül az alábbiak léteztek: a veszélyes hulladékokról szóló 102/1996. Kormányrendelet, a Bázeli Egyezmény kihirdetéséről szóló 101/1996. Kormányrendelet, a települési folyékony hulladék tárolásának, ártalmatlanításának és hasznosításának közegészségügyi szabályairól szóló 2/1985. EüM-ÉVM. együttes rendelet, a köztisztasággal és a települési szilárd hulladékkal összefüggő tevékenységekről szóló 1/1986. EüM-ÉVM együttes rendelet, valamint a településtisztasági szolgáltatás ellátásáról és a település folyékony hulladékok ártalmatlanításáról szóló 4/1984. ÉVM rendelet és a települési szilárd és folyékony hulladékokra vonatkozó helyi közszolgáltatás ellátásáról szóló 16/1996. BM-KTM együttes rendelet.)

A jogharmonizációs folyamat a környezetvédelem hulladékgazdálkodási területét illetően 1992-től vált érezhetővé, és 1994 tavaszán a Kormány elfogadta a Nemzeti Környezet-és Természetpolitikai Konceptiót, amely alapot teremtett az 1996-ban kidolgozott, a Parlament által 1997-ben elfogadott Nemzeti Környezetvédelmi Program megalkotásához. Az NKP összegezte Magyarország környezeti állapotát, s egyben hat éves időtartamra 2002-ig kijelölte azokat a területeket, ahol a legfontosabb feladatok mutatkoznak. A hulladékok kezelésével kapcsolatban a következő megállapításokat tette: „A hulladékgazdálkodással kapcsolatban általános gondot jelent, hogy

- nincs átfogó, valamennyi hulladékfajtára kiterjedő hulladékgazdálkodási törvény
- nincs a különböző hulladékokra vonatkozó megbízhatóan működő információs rendszer."

Az NKP Intézkedési Tervei meghatározták a készülő hulladékgazdálkodási törvény koncepciója alapján tervezett költségeket, a hulladéklerakó telepek kiépítését, támogatását, továbbá önként vállalt önkormányzati feladatként határozták meg a szelektív hulladékgyűjtési rendszerek, valamint hulladékudvarok létrehozását. A

Kormány 2000-ben feladatokat határozott meg és kijelölte a 2002-ig tartó időszakra a jogalkotás irányát. Kimondta, hogy a Nemzeti Környezetvédelmi Program végrehajtása érdekében kiemelt környezetvédelmi intézkedések szükségesek a települési és termelési hulladékgazdálkodás fejlesztése terén. Meg kell teremteni a hulladékgazdálkodás rendszerének átfogó, intézményi alapjait, ki kell alakítani a hulladékgazdálkodás tervezési rendszerét és informatikai hátterét.

Meg kell valósítani a regionalitás elvét, azaz a kistépelölések szilárd hulladékainak összegyűjtését és regionális hulladékkezelő rendszerhez történő csatlakozási feltételeinek megteremtését.

3.6.1. A környezeti elemek védelme és az elemeket veszélyeztető tényezők a környezetvédelmi törvény alapján

A környezetvédelmi törvény célja, hogy megfelelő érvényesülési keretet biztosítson az ember és az őt körülvevő környezet harmonikus kapcsolatának kialakítására, továbbá elősegíti a környezet igénybevételének, terhelésének és szennyezésének csökkentését, károsodásának megelőzését, a károsodott környezeti elem helyreállítását és javítását. Támogatja a lakosság részvételét a környezet védelmére irányuló tevékenységben, elsősorban a környezet állapotának feltárásában, megismerésében, az állami szerveknek és az önkormányzatoknak a környezet védelmével összefüggő feladatai ellátásában.

A környezeti elemek egységes védelméről a Környezetvédelmi törvény úgy rendelkezik, hogy minden környezeti elemet önmagában, a többi környezeti elemmel alkotott egységben és az egymással való kölcsönhatás figyelembevételével kell védeni. Igénybevételüket és terhelésüket ennek megfelelően kell szabályozni. A környezeti elemek védelme egyaránt jelenti azok minőségének, mennyiségének és készleteinek, valamint az elemeken belüli arányok és folyamatok védelmét.

A Törvényben találunk hulladékokra vonatkozó rendelkezéseket is. A hulladékok környezetre gyakorolt hatásai elleni védelem kiterjed mindazon anyagokra, termékekre - ideértve azok csomagoló - és burkolóanyagait is -, amelyeket tulajdonosa eredeti

rendeltetésének megfelelően nem tud, vagy nem kíván felhasználni, illetve amely azok használata során keletkezik.

3.6.2. A 2000. évi XLIII. törvény a hulladékgazdálkodásról

Az Országgyűlés 2000. május 23-i ülésnapján fogadta el a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényt, melynek preambulumban a következőket találjuk: "Az Országgyűlés a környezet védelme érdekében, különös tekintettel a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióval fennálló és más nemzetközi megállapodásokból adódó kötelezettségeire, a fenntartható fejlődés, a jövő generációk létfeltételeinek, lehetőségeinek biztosítása, az energia- és nyersanyagfogyasztás mérséklése, a felhasználás hatékonyságának növelése, a hulladék mennyiségének csökkentése, az emberi egészség, a természeti és épített környezet, hulladék okozta terhelésének mérséklése érdekében - az Alkotmánnyal összhangban - a következő törvényt alkotja".

3.7. A hulladékgazdálkodás szabályozási területe a környezetjog különös részében

3.7.1. A hulladékgazdálkodás általános keretei

A hulladékgazdálkodásról szóló törvény célja az emberi egészség védelme, a természeti és épített környezet megóvása, a fenntartható fejlődés biztosítása és a környezettudatos magatartás kialakítása a hulladékgazdálkodás eszközeivel. Elsődleges cél továbbá a hulladék által okozott környezetterhelés minimalizálása és a hulladék keletkezésének visszaszorítása, veszélyességének csökkentése, a meglévő hulladék minél nagyobb arányú hasznosítása és a vissza nem forgatható hulladékok környezetkímélő ártalmatlanítása.

A törvény hatálya kiterjed minden hulladékra valamint a hulladékgazdálkodással összefüggő tevékenységekre és létesítményekre (kivéve: a levegővel kapcsolatos szennyezésekre).

3.7.2. A hulladékgazdálkodás alapelvei

A hulladékgazdálkodás alapelvei mint szakterületi elvek levezethetők egyebek között a vonatkozó EU - szabályokból és hulladékgazdálkodási koncepciókból, illetve más országok jogalkotásából.

A hulladékgazdálkodás a hulladékkal összefüggő tevékenységek rendszere, beleértve a hulladék keletkezésének megelőzését, mennyiségének és veszélyességének csökkentését, kezelését, ezek tervezését és ellenőrzését, a kezelő berendezések és létesítmények üzemeltetését, bezárását, utógondozását, a működés felhagyását követő vizsgálatokat, valamint az ezekhez kapcsolódó szaktanácsadást és oktatást. A hulladékgazdálkodási törvény a következő alapelveket tartalmazza:

- *a megelőzés, ezen belül az integrált szennyezés megelőzés elve alapján:* legkisebb mértékűre kell szorítani a képződő hulladék mennyiségét és veszélyességét, a környezet terhelés csökkentése érdekében;
- *az elővigyázatosság elve alapján:* a veszély, illetőleg a kockázat valós mértékének ismerete hiányában úgy kell eljárni, mintha azok a lehetséges legnagyobbak lennének;
- *a gyártói felelősség elve alapján:* a termék előállítója felelős a termék és a technológia jellemzőinek a hulladékgazdálkodás követelményei szempontjából kedvező megválasztásáért;
- *a megosztott felelősség elve, a gyártói felelősség alapján:* fennálló kötelezettségek teljesítésében a termék és az abból származó hulladék teljes életciklusában érintett szereplőknek együtt kell működniük;
- *az elvárható felelős gondosság elve alapján:* a hulladék mindenkori birtokosa köteles a lehetőségeinek megfelelően mindent megtenni annak érdekében, hogy a hulladék környezetet terhelő hatása a legkisebb mértékű legyen;
- *az elérhető legjobb eljárás elve alapján:* törekedni kell az adott műszaki és gazdasági körülmények között megvalósítható leghatékonyabb megoldásra; a legkíméletesebb környezet-igénybevétellel járó, anyag- és energiatakarékos technológiák alkalmazására, a környezetterhelést csökkentő folyamatirányításra,

a hulladékként nagy kockázatot jelentő anyagok kiváltására, illetőleg a környezetkímélő hulladékkezelő technológiák bevezetésére;

- *a szennyező fizet elve alapján:* a hulladék termelője, birtokosa vagy a hulladékká vált termék gyártója köteles a hulladék kezelési költségeit megfizetni vagy a hulladékot ártalmatlanítani. A szennyezés okozója, illetőleg előidézője felel a hulladékkal okozott környezetszennyezés megszüntetéséért, a környezeti állapot helyreállításáért az okozott kár megtérítéséért, beleértve a helyreállítás költségeit is;
- *a közelség elve alapján:* a hulladék hasznosítására, ártalmatlanítására a – környezeti és gazdasági hatékonyság figyelembevételével kiválasztott - lehető legközelebbi, arra alkalmas létesítményben kerülhet sor;
- *a regionalitás elve (területi elv) alapján:* a hulladékkezelő létesítmények kialakításánál a fejlesztési, gazdaságossági és környezetbiztonsági szempontoknak, valamint a kezelési igényeknek megfelelő területi gyűjtőkörű létesítmények hálózatának létrehozására kell törekedni;
- *az önellátás elve alapján* - országos szinten, a területi elv és a közelség elvének figyelembevételével - a képződő hulladék teljes körű ártalmatlanítására kell törekedni, ennek megfelelő ártalmatlanító hálózatot célszerű kialakítani és üzemeltetni;
- *a fokozatosság elve alapján:* a hulladékgazdálkodási célokat ütemezett tervezéssel, egymásra épülő lépésekben, az érintettek lehetőségeinek és teherviselő képességének figyelembevételével kell elérni;
- *a példamutatás elve alapján:* az állami és helyi önkormányzati szervek a munkájukban érvényesítik a törvény céljait és elveit; (Az állami és helyi önkormányzati szervek a törvény rendelkezései alapján kötelesek eljárni - természetesen abban az esetben, amennyiben a törvény kötelező magatartási szabályt állapít meg irányukban. Tehát az említett szervek kötelessége, a jogi norma mibenlétéből is fakad. Mindezt a példamutatás elveként megfogalmazni nem célszerű, mivel a jogi norma érvényesülését, a törvényi rendelkezések hatékonyságát rontják le; nem is beszélve arról, hogy a jogi normák

érvényesülésének leggyakoribb formája az önkéntes jogkövetés, és az is kell, hogy maradjon.)

- *a költséghatékonyság elve alapján:* a hulladékkezelés szabályainak kialakítása, a hulladékgazdálkodás szervezése során érvényesíteni kell, hogy a gazdálkodók, fogyasztók által viselendő költségek a lehető legnagyobb környezeti eredménnyel járjanak. (Bándi Gyula, 2002)

3.7.3. Általános elvárások és prioritások; az egyes jogalanyok kötelezettségei

A törvény meghatározza a hulladékgazdálkodás legfontosabb általános követelményeit, amelyeket úgy alakítottak ki, hogy azok a fenti elveknek megfeleljenek. A hulladékgazdálkodás prioritási sort állít fel, amelynek alapvető elemei: a hulladékképződés megelőzése, valamint a keletkező hulladék mennyiségének és veszélyességének csökkentése; a hulladék legnagyobb arányú ismételt felhasználása; a keletkezett hulladék hasznosítása; végezetül ártalmatlanításra csak az a hulladék kerülhet, amelynek anyagában történő hasznosítására vagy energiahordozóként való felhasználására a műszaki, illetőleg gazdasági lehetőségek még nem adóttak, vagy a hasznosítás költségei az ártalmatlanítás költségeihez viszonyítva aránytalanul magasak.

Az egyes jogalanyok kötelezettségei: a fenti általános körben az egyes szereplőket a kötelezettségek külön-külön megfogalmazható köre terheli.

A *gyártó* lehetőségei szerint köteles a kisebb anyagigényű termékek előállítására, illetve a fogyasztó tájékoztatására, illetőleg a termék újrahasználatára vagy – hasznosítására.

A *forgalmazó* köteles gondoskodni a termékek, illetőleg a csomagolásuk, illetve azok hulladékának fogyasztókkal történő visszafogadásáról, szelektív gyűjtéséről.

A *fogyasztó* köteles a szervezett hulladékbegyűjtést - ideértve a szelektív hulladék begyűjtési rendszereket is igénybe venni.

A hulladék termelője, birtokosa a tevékenysége gyakorlása során keletkező, illetőleg más módon a birtokába kerülő hulladékot köteles gyűjteni, továbbá hasznosításáról vagy ártalmatlanításáról gondoskodni. A törvény megfogalmazza az egyes hulladékgazdálkodási tevékenységekkel kapcsolatos alapvető és általános

követelményeket. A részkérdések meghatározására a továbbiakban, a végrehajtási szabályok elfogadásával egyidejűleg a későbbiekben kerül majd sor, ez vonatkozik az egyes hulladékfajtákra, illetve kezelési tevékenységekre vonatkozó átfogó szakmai szabályok végrehajtási rendeletekben megjelenítendő körére. Szintén alapkérdés, hogy általában - kevés kivétellel - a hulladékgazdálkodási tevékenységek engedélykötelesek lesznek.

3.8. A hulladékgazdálkodás tervezése

A hulladékgazdálkodás tervezésének általános sémája

Az elvek, prioritások és általános követelmények együttesen teszik ki a hulladékgazdálkodási és hulladékkezelési rendszer általános részét. E jogintézményi körből közvetlen kötelezettségek ugyan nem erednek, mégis a későbbi elemek mindegyikét az általános részhez kell viszonyítani, illetve a jogi követelmények megvalósítását is az általános követelmények mércéjével kell arányosítani.

A hulladékgazdálkodás, illetve -kezelés tervezése jelenti a következő lépcsőt, amely meghatározza a hatóságok által általánosan követendő irányt. A terveknek megfelelően lehet a későbbiekben a hulladékkal kapcsolatos tevékenységeket ellenőrizni, azokat ellenőrizni. A tervkészítő a hatósági szint meghatározását az EU az egyes országokra hagyja, tehát ez történhet akár országosan egységesen, területi és helyi szintekre bontottan, illetve mindezen szempontok vegyítésével egyaránt.

A tervezést követően kerül sor az egyes tevékenységek engedélyezésére. Az engedély a hulladékra vonatkozó tevékenységek alapvető feltétele, amely alól csak kevés kivétel engedhető meg. Az engedély meghatározza a tevékenység végzésének legfontosabb feltételeit és egyben arra is lehetőséget ad, hogy folyamatosan ellenőrzésük alatt tarthassák az egyes tevékenységeket.

A bejelentés, adatszolgáltatás, nyilvántartás tájékoztatás kötelezettségei azonos töről fakadnak, egy kötelezettség különböző vetületeit jelentik. Az engedélyezett tevékenységekről mindenképpen nyilvántartást kell vezetni, illetve azok egyben bejelentésre is kötelezettek. Azon tevékenységek, amelyek egyébként nem engedélykötelesek, szintén nyilvántartás-kötelezettek, és általában legalább

bejelentésre is kötelezettek. A tájékoztatás pedig az így kialakított nyilvántartási adatok alapján valósulhat meg.

A hatósági ellenőrzés az engedélyezés által adott feltételek megvalósulására, illetve a bejelentett adatok valódiságára vonatkozik. Az ellenőrzés tehát arra szolgál, hogy a kérdéses hulladékgazdálkodási, - kezelési területért felelős hatóság megfelelő információt szerezzen a kérdéses tevékenységről, melynek alapján szükség szerint további lépéseket tehet.

A további lépéseknek abban a körében, melyek az ellenőrzés negatív eredményhez kapcsolódnak, a felelősség alkalmazásának lehetősége jelenti a legközvetlenebb reakciót. A felelősség jelen értelemben széles kört ölel fel kezdve az engedélyezési feltételek átgondolásától egészen a polgári vagy éppen büntetőjogi felelősségig.

3.8.1. A feladatok megoszlása a hulladékgazdálkodás területén

- *Állami feladatok* a következőkben foglalhatók össze: a termelés folyamán a környezet igénybevételeinek csökkentése (szükség esetén szankciók alkalmazásával is); a keletkezett hulladék mennyiségének lehető legnagyobb arányú újrahasznosításához és a feldolgozó háttér kialakításához támogatást nyújtani; a tovább nem hasznosítható anyagok EU - előírásoknak megfelelő ártalmatlanítását biztosítani; a bekövetkezett károk felszámolása; a lakosság felkészítése a modern hulladékgazdálkodásban való részvételre.
- *Az önkormányzati feladatok* területét Magyarországon két részre lehet bontani:

Önkormányzati feladatok Budapesten:

- hulladékgazdálkodási koncepciók kidolgozása,
- begyűjtési rendszer kidolgozása,
- a lakosság érdekeltté tétele, oktató, nevelő munka, tudatformálás; (Budapest mintegy 2 millió lakosával az ország népességének mintegy egyötödét teszi ki, az itt keletkezett hulladék is hasonló arányt képvisel.)

Az egyéb települési önkormányzatok feladatai:

A keletkező hulladék mennyisége a budapesti hulladék mennyiségének csak töredékét adja, ezért más elbírálást kell alkalmazni. Lehetőség szerint nem önálló települési, hanem regionális hulladékgazdálkodási koncepciót kell kidolgozni és megvalósítani, amelynek minden esetben alkalmazkodni kell az országos környezetvédelmi programhoz és a helyi sajátosságokhoz.

Állampolgári feladatok:

- a hulladék rendszeres gyűjtése és a kor igényei szerinti átadása a hulladék kezelését végző szervezetnek,
- a lakókönyezet tisztántartása, gondozása.

A szelektív hulladékgyűjtés bevezetéséhez idő kell. Az állampolgári részvételhez, befogadáshoz a nálunk fejlettebb országokban is legalább tíz év kellett. (A szelektív hulladékgyűjtés nem csodaszer, nem szabad az első években gazdasági eredményt, nyereséget várni, viszont a rendszer észszerű működtetése során az összráfordítások csökkennek, előbb-utóbb ez az egyenleget fogja közelíteni.)

3.9. A feladatok különböző szinteken való megjelenítése

3.9.1. Az NKP és az OHT viszonya

A hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényben meghatározott célok elérésének, a hulladékgazdálkodási elvek és prioritások érvényesítésének érdekében a Hgt. 33.§-a előírja, hogy a Nemzeti Környezetvédelmi Program részeként Országos Hulladékgazdálkodási Tervet kell készíteni. Mivel az NKP a környezetvédelmének általános szabályaitól szóló 1995. évi LIII. törvény 41.§ (3) bekezdése alapján hat éves időtávra készül és a következő NKP a 2003-2008 közötti időszakra fog kiterjedni, az OHT is alapvetően a 2003- 2008 közötti hulladékgazdálkodási feladatokat kell, hogy meghatározza. Az OHT-ban megfogalmazott feladatok és programok meghatározása a II. NKP kidolgozásával összhangban történt, az NKP tervezett 8. Hulladékgazdálkodás Tematikus Akcióprogramjának mintegy megvalósítási terveként is értelmezhető. Sajátos viszony van a Nemzeti Környezetvédelmi Program és az Országos Hulladékgazdálkodási

Terv között. Mind a Programot, mind a Tervet a Kormány dolgozza ki és az Országgyűlés fogadja el hat éves ciklusra vonatkozóan Országgyűlési Határozat formájában. A program alapjául a környezetvédelmi törvény 40.§-a szolgál, mely részletes szabályozást nem tartalmaz, csupán legfontosabb tartalmi összetevőket határozza meg:

- az elérni kívánt környezeti célállapot, az annak megvalósítása érdekében végrehajtandó feladatok,
- a célok megvalósításának eszközei,
- az egyes környezetvédelmi szempontból kiemelt területek megjelölése.

Az NKP-t érvényre kell juttatni az ország társadalmi-gazdasági tervei, gazdaságpolitikai döntései, terület – és településfejlesztési, regionális rendezési tervei, valamint a nemzetgazdaság más ágaiban megvalósuló állami tervezés során, így az Országos Hulladékgazdálkodási Terv megalkotásában is. Az elvégzendő hulladékgazdálkodási feladatok végrehajtásának tervezésére és ütemezésére az elmúlt években több tanulmány és részletes program készült, amelyek különböző megközelítésben és különböző céllal tárgyalták a hulladékgazdálkodás terén szükséges teendőket.

Az OHT ezen résztervek és tanulmányok felhasználásával, az azokban foglaltak összehangolásával, illetőleg kimondottan a terv kialakítása érdekében a települési és az ipari hulladékok terén végzett helyzet- és igényfelmérő vizsgálatok és tanulmányok, valamint az érintett tárcák által készített programok, tervek, elképzelések felhasználásával készült.

Az OHT célja egy, a hulladékgazdálkodás teljes egészét felölelő, egységes szerkezetű és áttekinthető rendszerű komplex cselekvési tervnek az összeállítása. (Az OHT szakmai tervezete 2001. május közepére készült el, amelyet a Kormány 2001. szeptemberében elfogadott, majd elfogadásra benyújtotta az Országgyűlésnek. 2001. novemberében a terv-javaslatot az Országgyűlés kijelölt négy bizottsága tárgyalta és azt általános vitára alkalmasnak ítélte. Az Országgyűlés a választásokig nem vette fel napirendjére a tervet, így - az előterjesztésre vonatkozó szabályoknak megfelelően - a Kormány a javaslatot visszavonta.)

Az OHT a tervezési módszernek megfelelően tartalmazza a jelen adat- és információgyűjtési adottságoknak megfelelően

- a jelenlegi hulladékgazdálkodási helyzet bemutatását,
- meghatározza a legfontosabb hulladékgazdálkodási problémákat a tervezési időszak végére elérendő célokat,
- a célok eléréséhez szükséges eszközöket, intézkedéseket és fejlesztési programokat.

A helyzetértékelésben részletesen bemutatja a képződő hulladékok mennyiségét, fajtáit és kezelési gyakorlatát a hulladékgazdálkodás intézményi hátterét és finanszírozását. A helyzetértékelést követően meghatározza a várhatóan képződő hulladékok mennyiségét és elemzi az egyes hulladéktípusok terén várható trendeket. Meghatározza a hulladékképződés megelőzése, a képződő hulladék hasznosítása és a szelektív összegyűjtése, valamint a nem hasznosuló hulladék ártalommentes elhelyezése terén elérendő célokat, majd a célok eléréséhez szükséges jogalkotási, jogérvényesítési és intézményfejlesztési, illetve gazdasági intézkedéseket.

3.9.2. Az OHT tervezése

Országos Hulladékgazdálkodási Terv a tervezés általános folyamatának a következő lépéseit tartalmazza

a) legfőbb problémák megállapítása:

- a termelési értékhez viszonyított magas hulladéktermelési arány
- alacsony hasznosítási arány
- újrahasznosítás lehetőségeinek csekély volta
- lerakással történő ártalmatlanítás igen magas aránya
- hulladékkezelés színvonalának és biztonságának nem a megkívánt szinten állása, egészségügyi és környezeti veszélyeztetés, kockázat
- környezettudatos és jogkövető magatartás nem a megfelelő szinten áll
- hatósági jogérvényesítés személyi, szakmai és intézményi feltételrendszerének hiányosságai, a hulladékmonitoring eszközrendszer hiánya vagy fogyatékossága

- oktatási, nevelési, szemléletformálási tevékenység szektorális kezelése

b) célok kitűzése a 2003-2008 közötti időszakra

- az Európai Unió 6. Környezetvédelmi Akcióprogramjának megfelelően biztosítani kell, hogy a megújuló és a nem megújuló erőforrások fogyasztása ne haladja meg a környezet eltartó képességét
- teljessé kell tenni , és a végrehajtási tapasztalatok alapján folyamatosan korszerűsíteni szükséges a hulladékgazdálkodási szabályozórendszert
- az ágazati politikába és fejlesztési tervekbe be kell építeni az OHT céljait és a végrehajtáshoz szükséges ágazati intézkedéseket
- az OHT céljainak megfelelő területi és helyi hulladékgazdálkodási tervek kidolgozása
- a megelőzési intézkedések erősítésével a képződő, kezelendő hulladék mennyiségének csökkentése, mely a hulladékszegény technológiák bevezetésével, az újrahasználat és a tartós termékek piacra kerülésével valamint a fogyasztói szokások környezettudatot befolyásoló tájékoztató munkával érhető el
- a hasznosítás terén az EU előírásoknak megfelelően a csomagolási hulladék hasznosításában 2005-ig el kell érni az 50%-os hasznosítási arányt
- az ártalmatlanítás területén biztosítani kell, hogy csak a nem hasznosítható hulladék kerüljön lerakásra, a végső lerakóhelyre kerülő veszélyes és nem veszélyes hulladék mennyiségét egyaránt mintegy 20%-kal kell csökkenteni
- a biológiai úton lebontható növényi és állati hulladékok lerakását gyakorlatilag teljes egészében meg kell szüntetni
- a hulladékok országhatárt átlépő szállítása során biztosítani kell, hogy veszélyes hulladék az országból nem OECD tagországba ne kerülhessen

c) a kitűzött célok elérését biztosító források

- központi, önkormányzati, nemzetközi források (ISPA, PHARE, Strukturális és Kohéziós Alapok)

- a 2003. évi költségvetésben biztosítani kell, hogy a programok 2003. évi részfeladatainak finanszírozásához a szükséges pénzügyi fedezet rendelkezésre álljon

d) **korrekciós intézkedések, ellenőrzések** az OHT-ban szereplő célok az elérésükhöz felhasználható eszközrendszer, a végrehajtásra rendelkezésre álló idő és szükséges fedezet mértéke a végrehajtás során bizonyára változni fog a Hgt.-re épülő teljes szabályozó-rendszer kiépülésével a hulladékgazdálkodási statisztikai rendszer fokozatos kiteljesedésével a végrehajtási intézményrendszer és infrastruktúra kiépülésével, majd a területi és helyi tervek elkészültével a tervek pontosabban meghatározhatóvá válnak.

A Hgt. 36.§ (4) bekezdésében értelmében a hulladékgazdálkodási tervnek tartalmaznia kell:

- a keletkező, hasznosítandó vagy ártalmatlanítandó hulladékok típusait, mennyiségét és eredetét,
- a hulladékkezeléssel kapcsolatos alapvető műszaki követelményeket,
- az egyes hulladéktípusokra vonatkozó speciális intézkedéseket,
- a hulladékok kezelésére alkalmas kezelőtelepeket és létesítményeket, a kezelésre felhatalmazott vállalkozásokat,
- az elérendő hulladékgazdálkodási célokat,
- a kijelölt célok elérését, illetve megvalósítását szolgáló cselekvési programot: a hulladékok kezelésének (begyűjtés, szelektíválás, szállítás, ártalmatlanítás és hasznosítás) racionalizálását segítő intézkedések meghatározását, végrehajtásuk sorrendjét és határidejét, a megvalósításhoz szükséges eszközök, megfelelő előkezelő, ártalmatlanító és hasznosító eljárások, berendezések és létesítmények meghatározását, valamint ezek becsült költségét. (Bándi Gyula, 2002)

A hulladékgazdálkodás alapvető jogintézménye az engedély. Az EU direktíva szerint (91/156): „Bármely létesítménynek, amely a II/A mellékletben meghatározott műveleteket (ártalmatlanítás, hasznosítás, tehát hulladékkezelés) végzi, a hatáskörrel rendelkező hatóság engedélyével kell bírnia.” Mi is ezt követjük, vagyis alapvető az

engedélyeztetési kötelezettség. Főszabályként ezekben az ügyekben a hatósági jogkör gyakorlója a Környezet – és Természetvédelmi Főfelügyelőség. Bizonyos esetekben viszont első fokon a települési önkormányzat jegyzője jár el.

3.9.3. Az önkormányzatok feladatai a hulladékgazdálkodásban

A települési hulladék a törvény megszületéséig rendkívül elhanyagolt terület volt, a jogszabály kiemelt figyelmet fordít a települési szilárd és folyékony hulladéokra. A települési önkormányzatnak vannak úgynevezett kötelezően ellátandó közfeladatai a hulladékgazdálkodást illetően. Az ingatlan tulajdonosoknál keletkező települési hulladékok kezelésére közszolgáltatást tart fenn. A közterület tisztán tartása szintén az önkormányzat feladata.

25/1994-es Alkotmánybírósági határozat hatással van a hulladékkezelésre, melyben az Alkotmánybíróság hatásköri kérdéseket tisztáz. Az önkormányzat elvileg köteles a hulladékok gyűjtésére (1995. évi XLII törvény alapján) és joga van e kérdéseket szabályozni, de magasabb jogforrási szintről származó felhatalmazás szerződéskötési kötelezettséget nem ír elő. Így ha az adott önkormányzat nem kíván benne részt venni, akkor a települési hulladékkezelés megoldatlan marad.

Átmenetinek minősül a 16/1996 (VII.15.) BM - KTM együttes rendelet a települési szilárd és folyékony hulladékra vonatkozó helyi közszolgáltatás ellátásáról, amely olyan általános elvárásokat és egyes technikai kérdéseket taglal, mint például, hogy a gyűjtést és a szállítást úgy kell végezni, hogy az szennyezést ne idézzon elő. Szennyezés esetén az azt okozó köteles a szennyezett területet megtisztítani, illetőleg fertőtleníteni. Ugyancsak ilyen szabály, hogy a települési szilárd és folyékony hulladékot kizárólag a külön jogszabály feltételei szerint engedélyezett hulladéktálmatlanító helyen szabad elhelyezni, leeresztetni és ártalmatlanítani. A hulladéktálmatlanító hely tulajdonosa (üzemeltetője) nyilvántartást köteles vezetni a beszállított hulladék adatairól. A helyi közszolgáltatás ellátását az a szolgáltató végezheti, aki érvényes cégbejegyzéssel vagy vállalkozói igazolvánnyal rendelkezik, és megfelel az e rendeletben foglalt feltételeknek. A szolgáltatónak telephellyel, a helyi körülményeknek megfelelő, a települési önkormányzat által meghatározott mértékű és

színvonalú, a feladat szakszerű ellátásához, valamint a tevékenység gyakorlásából a környezetre gyakorolt és azonnali beavatkozást igénylő káros hatás elhárításához szükséges felszereléssel és eszközökkel kell rendelkeznie. A szolgáltatónak a külön jogszabályban meghatározottak szerint környezetvédelmi megbízottat kell alkalmaznia.

A lakás- vagy háztulajdonosnak a saját területüket tisztán kell tartaniuk, míg a közterületek tisztasága jobbra önkormányzati feladat. A köztisztasági szolgáltatások (a közterületek tisztán tartása és a szilárd hulladék elhelyezése) magánvállalkozások, gazdálkodó szervezetek vagy közüzemi vállalatok által is elláthatók, de erre vonatkozóan semmilyen általános feltétel nincs előírva.

A köztisztasági szolgáltatások igénybevételére kötelezés hiányában a hulladékokról való gondoskodás a tulajdonos, illetve annak kötelessége, akinél az egyéb szilárd hulladék keletkezett. A rendelet külön figyelmet fordít a lomtalanításra, vagyis az egyéb szilárd hulladék körébe tartozó nagyobb méretű berendezési tárgy, illetve a szokásos mennyiséget meghaladó falomb és kerti hulladék szervezett összegyűjtésére és elszállítására. Ez az önkormányzat - főváros esetében a fővárosi önkormányzat - kötelezettsége. A szilárd hulladékokra a helyi önkormányzat - Budapesten a fővárosi önkormányzat közgyűlése által megállapított lerakóhelyen, telepen lehet elhelyezni vagy kezelni.

A telepek lehetőleg több települést kell, hogy kiszolgáljanak, illetve a telepeknek lehetőleg a telepeknek mérleggel ellátottnak kell lenniük. A lerakóhely kezelője kötelezhető a hulladék összetételének, illetve fizikai-kémiai jellemzőinek vizsgálatára is. A lerakóhelyet be kell keríteni, nehogy jogosulatlanul rakjanak le hulladékot, és azért is, hogy a szél ne fújja azt szét. A lerakott hulladékot le kell takarni, és az egész telepet úgy kell üzemeltetni, hogy ne okozzon ártalmat vagy légszennyezést. A rendelet emellett néhány biztonsági, például világítás- és munka-egészségügyi szabályt is magában foglal. A felhagyott helyeket véglegesen le kell takarni, hogy újrahasznosíthatóak legyenek.

A termelési hulladék, ha együtt kezelhető a települési hulladékkal, és a lerakóhely üzemeltetését károsan nem befolyásolhatja, akkor a lerakóhelyen ártalmatlanítható. Az együttkezelés vagy káros befolyásolás semmilyen kritériuma a rendeletben nem

szerepel. A következő években számos hulladékra vonatkozó végrehajtási szabály elfogadása várható azok mellett a végrehajtási rendeletek mellett, amelyek a törvény megszületése óta eltelt időben kerültek megalkotásra, így az új jogi normák ismeretében és figyelembevételével lehet és kell majd megfelelően értelmezni a hulladékokra vonatkozó jogszabályozást.

A helyi önkormányzat jegyzője gyakorolja az elsőfokú hatáskört:

- a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási díjhátralék behajtása során
- az elhagyott hulladék egyes kérdései kapcsán.

A települési önkormányzat köteles közmeghallgatást tartani:

- a hulladék ártalmatlanítását szolgáló telephely létesítését,
- települési hulladékok egymástól fajtánként elkülönített gyűjtését elrendelő döntése meghozatala előtt.

A helyi önkormányzat kötelezően ellátandó közszolgáltatásként az ingatlan-tulajdonosoknál keletkező települési hulladék kezelésére hulladékkezelési közszolgáltatást végez, a közterületek rendezett, tisztántartása szintén ennek feladatkörébe tartozik.

A közszolgáltatás kiterjed:

- a hulladék elszállítására
- a települési folyékony hulladék ideiglenes tárolására szolgáló létesítmény kiürítésére, és elszállítására
- a hulladék ártalmatlanítását szolgáló létesítmény létesítésére és működtetésére.

A közszolgáltatást szabályozó önkormányzati rendelet a települési önkormányzat a helyi feltételekhez igazodva, rendeletében előírhatja a települési szilárd hulladék egyes összetevőinek szelektív gyűjtését, illetőleg meghatározhatja az erre vonatkozó részletes szabályokat. A települési önkormányzat képviselő-testülete önkormányzati rendeletben állapítja meg a közszolgáltatással kapcsolatos lényegi kérdéseket.

Települési hulladékkezelési közszolgáltatást csak hulladékkezelő végezhet, azt pedig, hogy ki lehet hulladékkezelő, egy későbbi alfejezetben fejtem ki.

A gazdálkodó szervezet akkor köteles a közszolgáltatás igénybevételére, ha gazdasági tevékenységével összefüggésben keletkezett települési hulladékának kezeléséről a 13. §-ban foglaltaknak megfelelően nem gondoskodik, vagy azon a településen ahol a gazdálkodó szervezet települési hulladéka keletkezik, a közszolgáltatás keretében nyújtott települési hulladékkezelés - a környezetvédelmi felügyelőség által igazoltan - környezeti szempontból a 13. §-ban meghatározottaknál lényegesen kedvezőbb megoldással történik. (Itt már csak az a kérdés, hogy mihez képest, és minek alapján tekinthetjük lényegesen kedvezőbbnek a közszolgáltatás keretében nyújtott települési hulladékkezelést!)

3.9.4. Az ingatlantulajdonos kötelezettségei

Az ingatlan tulajdonosa, birtokosa vagy használója (a továbbiakban együtt: ingatlantulajdonos) köteles az ingatlanán keletkező, az ideiglenes tárolásra szolgáló (közműpótló) létesítmények, berendezések ürítéséből származó, illetve közüzemi csatornahálózatba vagy más módon befogadóba vagy szennyvíztisztítóba nem vezetett települési folyékony hulladékot, valamint a települési szilárd hulladékot a külön jogszabályban előírtak szerint gyűjteni, továbbá az annak begyűjtésére feljogosított hulladékkezelőnek átadni.

A hulladékgazdálkodási törvény a 20. §-ában ezen túlmenően további rendelkezéseket tartalmaz az ingatlantulajdonos kötelezettségeire vonatkozóan: "az ingatlantulajdonos a települési szilárd hulladékot - a települési önkormányzat, Budapesten a Fővárosi Önkormányzat (a továbbiakban együtt: települési önkormányzat) rendeletében (a továbbiakban: önkormányzatai rendelet) meghatározott feltételek mellett -, az abban megjelölt hulladékbegyűjtő helyre vagy hulladékkezelő telepre külön engedély nélkül maga is elszállíthatja."

Az ingatlantulajdonos a települési hulladék egyes összetevőit (pl. a veszélyes hulladékokat) az önkormányzat rendeletében előírtaknak megfelelően köteles elkülönítetten, a környezet veszélyeztetését kizáró módon gyűjteni; a meghatározott begyűjtőhelyre vinni vagy a begyűjtésre feljogosított hulladék kezelőnek átadni.

A fogyasztó köteles a szervezett hulladékbegyűjtést - ideértve a szelektív hulladék begyűjtési rendszereket is - igénybe venni.

Azok a gazdálkodó szervezetek, amelyek fogyasztói tevékenysége során hulladék képződik, ezen kötelezettség alól mentesülnek, ha a hulladék kezeléséről a hulladék termelőjére vonatkozó szabályok szerint gondoskodnak. A törvényben meghatározott esetekben a fogyasztó köteles a hulladékká vált terméket az annak visszavételére kötelezettnek, illetve feljogosítottnak visszaszolgáltatni. (A hulladék termelője, birtokosa a tevékenysége gyakorlása során keletkező, illetőleg a más módon a birtokába kerülő hulladékot köteles:

- gyűjteni,
- hasznosításáról, vagy ártalmatlanításáról gondoskodni;
- ezen kötelezettségét a kötelezett jogszabályokban meghatározott feltételekkel, megfelelő hasznosító vagy ártalmatlanító eljárás, berendezés, létesítmény alkalmazásával
- saját maga teljesíti, vagy
- az erre feljogosított és engedéllyel rendelkező kezelőnek történő átadással, a kezelés költségeinek megfizetésével teljesíti.

Fontos rendelkezés ebben a körben, amely szerint törvény vagy kormányrendelet vagy - települési hulladék esetében - önkormányzati rendelet kötelezheti a hulladék termelőjét, birtokosát a hulladék meghatározott anyagminőség szerinti elkülönített gyűjtésére, valamint a hulladék jellegének megfelelő csomagolására és megjelölésére, továbbá az így előkészített hulladék átadására a begyűjtést végző szervezetnek, illetőleg hulladékkezelőnek.

Végül az ingatlantulajdonos kötelezettségei körében azok a gazdálkodó szervezetek, amelyek a környezetvédelmi felügyelőség által engedélyezett - települési hulladék ártalmatlanítására alkalmas - hulladékkezelési berendezéssel, létesítménnyel rendelkeznek ezen kötelezettség alól mentesülnek, ha a tevékenységük során képződött települési hulladékok ártalmatlanításáról ezekben a berendezésekben, létesítményekben gondoskodnak.

3.9.5. Hulladékkezelőkre vonatkozó szabályok

Települési hulladékkezelési közszolgáltatást az a hulladékkezelő végezhet, aki

- biztosítani tudja a közszolgáltatás személyi és tárgyi feltételeit, amelyek garantálják a közszolgáltatás tartós, rendszeres és környezetvédelmi szempontoknak megfelelő ellátását (legfeljebb 10 év, ártalmatlanítás esetén legalább 10 év)
- rendelkezik a megfelelő hatósági engedéllyel
- biztosíték, garancia meglétét igazolja
- közszolgáltatási szerződést kötött.

A helyi önkormányzat képviselő – testülete önkormányzati rendeletben állapítja meg az elvégzendő feladatok tartalmát, határait, az ellátás rendjét és módját, a megkötendő szerződés kötelező tartalmi elemeit.

Az önkormányzat a szolgáltatót pályázat útján választja ki. (A kiválasztás részletes szabályai a 241/2000 Korm. rendeletben találhatóak.)

3.9.6. További kötelezettségek; a hulladékgazdálkodás társadalmi megítélése

A környezet és az élet veszélyeztetettségének az érzete az emberek többségében még nem alakult ki. Az ország lakosságának tekintélyes hányada egyáltalán nem tudja megítélni sem a globális, sem az országos környezeti állapotot, nem érzékeli az ökológiai problémákat. A lakosság egy kisebb köre egyértelműen jelét adta a veszélyeztetettségének, körükben tudatosultak a társadalmi, gazdasági folyamatok káros jelenségei; ez utóbbiak döntő hányada magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, és a fiatalabb korosztályokhoz tartozik. A fogyasztói társadalmakban ma már nem kizárólagosak a fizikai biztonság és az anyagi jólét, az életminőséget meghatározó elemek: a védett természet, az egészséges környezet előtérbe kerültek. A korlátlan növekedés, a mértéktelen fogyasztás helyett (amely a környezeti erőforrások szűkössége miatt úgysem valósítható meg) a hulladékgazdálkodás esetében is a természettel összhangban álló, fenntartható fejlődés lehetőségeit kell keresnünk. A fejlett országok gyakorlata azt igazolta, hogy a következetes környezetpolitika

elősegíti az ország fejlődését, gazdasági stabilizálását. A környezet védelmének úgy kellene megjelennie, mint a termelés, a technológia része: ha így gondolkodunk, tervezünk, beruházunk, üzemeltetünk, akkor a környezetvédelem preventív tevékenységet jelent, nem pedig utólagos kárelhárítást.

3.10. Felhasznált irodalom:

1. Bakács Tibor: Magyar környezetvédelem, Budapest 1992.
2. Bándi Gyula: Az önkormányzatok környezetvédelmi kézikönyve, KJK Kerszöv kiadó Budapest 1999.
3. Bándi Gyula: Környezetjog egyetemi tankönyv, Osiris kiadó, Budapest 2002.
4. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium által kiadott „Hulladékgazdálkodással összefüggő adatok 2003” c. Kiadvány
5. KSH által kiadott Statisztikai zsebkönyv 2003.
6. DR: Tarr György: Környezet és személyiségvédelem c. Egyetemi jegyzet, Szent István társulat, Budapest 2001.
7. 91/156 EU direktíva
8. 701/91 Phare
9. 1976. évi II. törvény a környezetről
10. 1994. évi I. törvény
11. 1995. évi LIII. törvény a környezetvédelemről
12. 2000. évi XLIII. Törvény a hulladékgazdálkodásról
13. 16/1996. (VII. 15) BH- KTM rendelet
14. 102/1996. Korm rendelet
15. 241/2000. Korm. rendelet
16. 83/19997 Ogy. Határozat

4. HULLADÉKLERAKÓK KÖRNYEZETI HATÁSAI

A fejezet célja a hulladéklerakók rövid ismertetése (főleg környezeti szempontból). Nem célunk viszont egy részletes, teljes összefoglalás nyújtása a hulladéklerakókkal kapcsolatos műszaki követelményekről, hiszen ilyen adatokra vonatkozóan bővebb információval szolgálnak a hulladéklerakó tervezési segédanyagok. Látható tehát, hogy a hulladéklerakás témakörének teljes, mély feltárása helyett célunk a tanulmányunkkal összefüggő releváns, részek bemutatása. Ennek értelmében a fejezet röviden tárgyalja a hulladéklerakók osztályozását, kialakítási lehetőségeit, bemutatja a hulladéklerakók környezeti hatásait, valamint a lerakókon lejátszódó fizikai és kémiai folyamatokat, majd részletesen kitér a környezeti hatásvizsgálatra és az ezzel összefüggő lakossági részvételre.

4.1. A hulladéklerakók osztályozása, kialakítása⁸

A hulladéklerakók csoportosítása több szempont alapján végezhető. Az osztályozás alapját képezheti:

- törvényesség:
 - rendezetlen lerakó
 - rendezett lerakó
- lerakóba kerülő anyagok:
 - veszélyeshulladék-lerakó
 - nem veszélyeshulladék-lerakó
 - inerthulladék-lerakó
- építési mód:
 - feltöltéssel épített hulladéklerakók
 - tároló szerűen kialakított lerakók

A rendezett hulladéklerakást a szilárd hulladék elhelyezés hatékony megoldására fejlesztették ki. Célja a nem hasznosított hulladék ártalmatlanítása oly módon, mely nem vezet a környezet szennyezéséhez és veszélyeztetéséhez. A rendezett lerakó megépítését mérnöki terv előzi meg, melynek célja olyan kialakítás megvalósítása, amellyel megakadályozható a szennyezett folyadékok és gázok levegőbe, vízbe jutása.

⁸ (Rédey – Tamaska, Szabó, 2003)

A hagyományos értelemben vett hulladéklerakás alatt a feltöltéssel épített depóniát értjük, ezért ezt a fajta depóniakialakítást a következőkben részletesen is bemutatom.

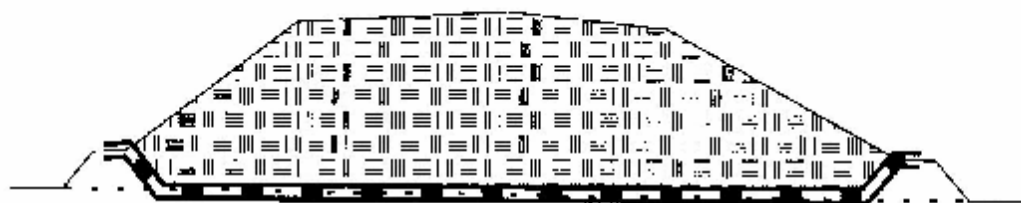
Felszínközeli kialakított depónia (gödör)

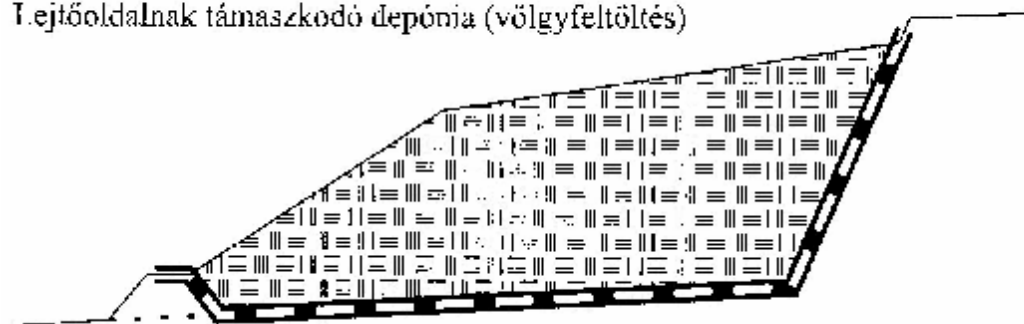
Védőgáttal kiemelt (föld)medence

Hányószerűen kialakított depónia (dombépítés)

Lejtőoldalnak támaszkodó depónia (völgyfeltöltés)

1. Ábra: Feltöltéssel épített hulladéklerakó típusok

(Forrás: Szabó, 2003)

Depóniagödör

- *Előnye:* Már meglévő gödrök, esetleg bányák jól kihasználhatóak, tájképileg könnyen elrejthető
- *Hátránya:* Nehézkes a keletkező csurgalékvíz és csapadékvíz elvezetés, mivel a szabad kifolyás nem biztosított

Védőgáttal kiemelt medence

§ *Előnye:* Jól használható iszapülepítőként, bányaiparban kohászatban alkalmazzák

§ *Hátránya:* A fenékszivárgónak kifejezetten hatékonnak kell lennie

Hányószerűen kialakított depónia (dombépítés)

- *Előnye:* A hulladéktér gázmentesítése és vízmentesítése könnyen megoldható, jól ellenőrizhető
- *Hátránya:* A dombmagasságot meghatározza a topográfia és az altalaj teherbíró képessége

Lejtőoldalnak támaszkodó depónia (völgyfeltöltés)

- *Előnye:* Jól illeszkedik a helyi topográfiai viszonyokhoz, jó víztelenítési lehetőség
- *Hátránya:* A földrajzi adottságoknak nagy szerepe van a kialakíthatóságban..

4.2. A hulladéklerakók helykiválasztásának szempontja, menete és módszere*4.2.1. A hulladéklerakók engedélyezési eljárása*

Hulladéklerakó építése esetén számos vizsgálat és engedély szükséges. Egyszerre kell a környezeti, gazdasági és társadalmi szempontokat érvényesíteni, ezért több hatóság bevonása szükséges. Általános esetben a megvalósítás folyamata az alábbi engedélyek és vizsgálatok szerint alakul:

1. a helykijelölési eljárás,
2. a környezetvédelmi engedélyezés,
3. az építési engedélyezés,
4. a vízjogi engedélyezés,

5. a műszaki átadás-átvétel,
6. a használatbavételi engedély

A helykijelölési eljárás jogilag nem kötelező, azonban mielőtt az engedélyezési eljárást elindítanánk, a szükséges feltárási, tervezési, hatásvizsgálati feladatokat elkezdenénk, célszerű meggyőződni hogy a tervezett lerakó megvalósításának van-e egyáltalán realitása.

A lerakónak a tervezéskor és megvalósuláskor ezeken túlmenően három szempontnak kell megfelelnie:

1. jogi szabályozás
2. műszaki, technikai feltételek
3. társadalmi elfogadottság, lakossági fogadókészség

4.2.2. A hulladéklerakó helykiválasztásának szempontjai

Amennyiben új lerakó létesítésére van szükség egy adott térségben, össze kell gyűjteni a lehetséges helyszíneket, és azokat különféle szempontok alapján kell mérlegelni. Előfordulhat olyan eset is, mikor a helyszín adott, és valamely speciális jellemzője miatt kerül sor a lerakó létesítésére. Általában ez az eset fordul elő agyagbányák esetében, mikor a bányászat után feltöltik hulladékkal, majd lezárják. Ezáltal a terület újból hasznosul és a szakszerű lezárás után megvalósul a rekultiváció.

A 2003. évi XXVI. törvény kimondja, hogy térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület övezetben regionális hulladéklerakó hely csak külön jogszabályokban meghatározott vizsgálatok és az országos, illetve területi hulladékgazdálkodási tervek alapján helyezhető el. A törvény leírja azt is, hogy milyen szempontokat kell különösen figyelembe venni. Ezen szempontok a **Error! Reference source not found.**ben megtalálhatóak.

A hulladéklerakó létesítésére kijelölhető területekre és a figyelembe veendő szempontokra további szabályozási pontokat találunk a 22/2001-es KöM rendeletben (KöM rendelet a hulladéklerakás, valamint a hulladéklerakók lezárásának és utógondozásának szabályairól és egyes feltételeiről). A rendeletben megtaláljuk az előírt védőtávolságokat, figyelembe veendő szempontokat és a kizáró okokat. A törvény

kimondja, hogy „a hulladéklerakót csak akkor lehet engedélyezni, ha a hulladéklerakó telepítési jellemzői arra engednek következtetni, hogy a hulladéklerakó nem okoz jelentős környezeti veszélyt.” (1.2.).

A számbavett területeken hidrogeológiai, geohidrológiai, dinamikai, geológiai, tektonikai és szeizmológiai vizsgálatokat kell végezni.

A hulladéklerakók hely kiválasztásának szempontja Szabó Imre nyomán

Szabó Imre szerint a terület kiválasztásánál vizsgálni kell a begyűjtési terület nagyságát, gazdasági, területgazdálkodási, szociális, közegészségügyi, politikai, szempontokat és figyelembe kell venni a jogi és természeti viszonyokat. Az egyes részeknél a vizsgálat az alábbiak alapján történik.

Begyűjtési terület

Elsőként meg kell határozni a begyűjtési terület nagyságát és az ott élő lakosság számát. Az utóbbi meghatározásánál figyelembe kell venni a lerakó üzemelése során – ami akár 30-40 év is lehet - várható ingadozásokat is. Számba kell venni a területen található termelő létesítményeket és intézményeket jellegük, fejlesztési irányaik (és azok mértéke), jellemzőik alapján.

Topográfiai térképek és helyszíni szemlék segítségével tisztázni kell a terület megközelíthetőségét, a közutakhoz való csatlakozás lehetőségét, a közlekedési viszonyokat (az utak terhelhetőségét, forgalomsűrűségét, az útszélességét, stb.), és meg kell határozni a jövőbeli szállítási útvonalat.

Gazdasági szempontok

Gazdaságilag akkor járunk a legjobban, ha a terület minél kisebb ráfordítással - a szükséges, de lehetőleg minimális további műszaki védelemmel, elsősorban természeti adottságai alapján - alkalmas a lerakóhely kialakítására.

Gazdasági vonatkozásai vannak a szállításnak és a közművek kialakításnak is. Ezért figyelembe kell venni a terület megközelíthetőségét (távolság és biztonságosság alapján), a közművel való ellátottságot (elektromos energia, víz, csatorna, telefon), a a szennyvíztisztítóhoz való csatlakozási lehetőségeket, valamint az ártalmatlanító létesítmények elhelyezését.

Mérlegelni kell a ráfordítás költségét és a létrejövő kapacitást is. Gazdaságilag ugyanis előnyösebb, ha minél nagyobb a tároló hasznos térfogata, ami idővel tovább bővíthető.

Területgazdálkodási szempontok

A 22/2001-es KöM rendelet bizonyos területeken nem enged lerakót létesíteni. Ezek közé tartoznak a természeti oltalom alatt álló területek, ivóvízbázisok és védőövezetek területei. Figyelembe kell venni továbbá a természet és a turizmus szempontjait, azaz a lerakó helyét úgy kell kiválasztanunk, hogy ne érintsen üdülőövezetet, természetvédelmi- és tájvédelmi területet. A hulladéklerakónak mindig összhangban kell lennie a területfejlesztési és területrendezési, valamint településrendezési tervekkel. További szempont, hogy nagymennyiségű hulladék minél kisebb területen legyen elhelyezve.

Szociális, közegészségügyi, politikai szempontok

A lerakót a településtől, lakott területtől megfelelően nagy távolságra kell elhelyezni. Figyelembe kell venni a domborzati viszonyokat (takarás, esztétikai hatások) és a széljárást (szagok, bűzök terjedése).

A létesítésnek – főleg hazánkban – igen gyakran politikai vonzata is van, ezért előzetesen meg kell vizsgálni a politikai kivitelezhetőséget. A lakossággal való párbeszéd és a lakosság informálása segíthet a fogadókészség kialakításában, és így számos később felmerülő probléma előzhető meg.

Jogi helyzet

A helykijelölésnek mindig az aktuális jogszabályok és műszaki előírások szerint kell történnie. Jelenleg erre vonatkozóan a 22/2001-es KöM rendelet van érvényben. Tisztázni kell a tulajdonjogokat, és a kiválasztott területet az építtetőnek jogi úton kell megszereznie.

Természeti adottságok

A természeti adottság az egyik legmeghatározóbb szempont. A környezeti elemeket és rendszereket ért hatásokkal a KHV foglalkozik, melyet kötelező készíteni

200 t/nap kapacitást meghaladó hulladéklerakó esetén (20/2001-es Kormány rendelet alapján). A KHV-val (KHT) a fejezet további részében részletesen is foglalkozunk.

Szabó Imre alapján a következő részekre kell kiterjedniük a vizsgálatoknak:

- § Topográfiai, morfológiai viszonyok (A felszín alaktani sajátosságainak ismerete lényeges a terület megfelelő kialakításához - földmunkák, tereprendezés)
- § Helyszínen kitermelhető fedő- és takaróanyagok, valamint ezek hiányában azok beszerzési lehetőségei
- § Meteorológiai jellemzők (uralkodó szélirány, szélerősség, a légszennyező anyagok várható terjedése, stb.) A lerakót mindig a legkisebb gyakoriságú szélirányba célszerű a településtől elhelyezni.
- § Földtani adottságok: a terület hidrogeológiai viszonya, vízháztartásának jellemzői (az egyes talajrétegek vízáteresztő képessége, a természetes vízfelgyülemlek helye, a talajvíz elhelyezkedése, mozgása, a vízszint ingadozása, a talajvízáramlás iránya, sebessége, stb.)
- § Hidrológiai jellemzők (a terület réteg- és talajtani leírása, a vízzáró rétegek elhelyezkedése, vastagsága és mélysége)
- § Vízföldtani jellemzők
- § Geotechnikai adottságok
- § Földrengésveszély
- § Esetlegesen meglévő vagy várható alábányászottság
- § A lerakóhely közelében tapasztalható dinamikus geológiai (pl. suvadás, rogyás, omlás, stb.) és eróziós folyamatok

4.2.3. A lerakó helyének kutatási fázisai

A kutatás során három fázist különböztetünk meg:

1. Előzetes kutatás

- Célja az alternatív területek kijelölése

2. Felderítő kutatás

- Célja az alternatív területek rangsorolása alkalmasságuk alapján

3. Részletes kutatás

- Célja a kiválasztott, leginkább kedvező területen minden szükséges részletkérdés tisztázása

Előzetes kutatás

Az előzetes kutatás során kijelölésre kerülnek azon területek, melynek alkalmasnak látszódnak a hulladéklerakó telepítésére. Az alaposabb vizsgálat csak a második fázisban történik. A területkiválasztás az alábbiak segítségével történhet:

- § Térképek, légi felvételek
- § Korábbi kutatások
- § Agrogeológiai, talajtani térképek
- § Művelési ágra vonatkozó adatok
- § Termelésből kivonható termőföld értéke
- § Területrendezési tervek
- § Lakossággal egyeztetés

Felderítő kutatás

A felderítő kutatás során az előző fázisban felmerült területeket rangsoroljuk alkalmasságuk szempontjából. Megvizsgálunk minden alternatívát természeti, gazdasági, társadalmi és jogi szempontból. Kizárjuk az alkalmatlan területeket, majd részletesebben megvizsgáljuk az alkalmasnak ítélteteket. Nem valószínű, hogy a hulladékgazdálkodás szempontjából optimális és a legkedvezőbb természeti adottságokkal rendelkező terület megegyezik.

A következőkben bemutatott módszerek elsősorban a környezetföldtani szempontok és a természeti adottságok alapján mérlegelik a lerakó lehetséges helyszíneit.

A táblázatok legegyszerűbb formája, mikor az elsődleges kutatások alapján felállítunk egy **igen-nem táblázatot** (Fehér 1984). Az ilyen jellegű értékelés hátránya, hogy az adatok nem számszerűsíthetők, és nem mérhetők.

A **Seng-féle táblázat** a különböző szempontokat **súlyarány-számmal** veszi figyelembe. Az adottságok így számszerűsödnek, és alkalmassá válnak különféle számítások elvégzésére és mérlegelésre.

Fontos kitétel, hogy egy esetleges magas pontszám ellenére sem jöhet számításba a terület, ha bizonyos kritériumoknak egyáltalán nem felel meg.

A súlyarányok tovább finomíthatók, és a tervező feladata, hogy az egyes esetekben az arányokat helyesen megválassza. Alapvetően az a fontos, hogy minél több paraméter súlyának megfelelő értékben történő figyelembevételével, azonos szempontok alapján értékeljük a minimális környezetföldtani elvárásoknak megfelelő területeket.

A „**Le Grand-Brown**” táblázat elsősorban a hidrogeológia viszonyok alapján mérlegeli a területeket. Az értékelési módszer elsősorban veszélyeshulladék-lerakókra készült, de alkalmazható kommunális hulladéklerakók esetében is.

Szempontok:

- § A tárolóhelynek, mint potenciális szennyezőforrásnak a távolsága a legközelebbi vízhasználati ponttól
- § A talajvízszint mélysége a lerakó fenékszintje alatt
- § A talajvíz hidraulikus nyomáskülönbsége
- § A szennyezőforrás alatti talaj vízáteresztő és szorpciós jellemzői

Tombácz-Radnai (1989) az egyes tényezőkre adható maximális pontszámot 10-ben állapították meg, és az egyes szempontok azonos súllyal szerepelnek. Az adatokat grafikusán dolgozzák fel, ezzel megkönnyítve az értékelést.

Bohn a hazai veszélyeshulladék-lerakókat geológia és hidrogeológiai szempontok alapján vizsgálta (1982). Értékelése az alábbi szempontok szerint történt:

- § Geomorfológiai viszonyok
- § A kőzettest térbeli kiterjedése, vertikális és horizontális homogenitása
- § Kőzettani és ásványos összetétel, pirittartalom
- § Szemcseszerkezet és talajmechanikai tulajdonságok
- § Makrostrukturális paraméterek (rétegzettség, repedezettség, üregesség)
- § Tektonikai viszonyok
- § Felszínmozgási viszonyok
- § A terület alatt és közvetlen környezetében lévő esetleges ásványi nyersanyag-előfordulás
- § Hidrogeológia viszonyok

Részletes kutatás

A részletes kutatás során általában már csak egy területet vizsgálnak. Célja felmérni a meglévő adottságokat, és ezek alapján megállapítani a szükséges műszaki-technikai felszereléseket, természeti, gazdasági és társadalmi vonatkozásokat.

Ebben a szakaszban készül el a KHV, melyről később részletesen írunk. Előfordulhat, hogy itt derül ki, hogy bizonyos okok miatt a terület mégsem alkalmas a lerakó megépítésére. Ebben az esetben a második fázis eredményeihez érdemes visszanyúlni. Ezen rész után már tudni kell választ adni minden földtani, műszaki kérdésre, a telepítés és az üzemeltetés vonatkozásában.

4.3. A hulladék lerakás környezeti hatásai

A tanulmány fő témája a hulladék lerakás. Ennek értelmében a következő rész a hulladékok, hulladéklerakók környezeti hatásaival foglalkozik. Először a rendezetlen nyílt hulladék lerakás, majd a rendezett lerakás környezeti hatásait ismertetem. Fontosnak tartom a kétféle lerakás ismertetését és összehasonlítását abból a szempontból, mert úgy gondolom, hogy a lakosság idegenkedésének, egy új - a környéken megvalósuló - lerakó építésével kapcsolatos féltelmeinek oka (mint ahogy ez a regionális hulladéklerakó helyszínválasztásának történetéből is jól kivehető) a rendezetlen lerakók által okozott negatív, mindenki számára jól ismert hatásokban keresendő.

4.3.1. Rendezetlen lerakás környezeti hatásai

Magyarországon és világszerte egyaránt számos helyen láthatunk illegálisan lerakott hulladékot például utak, patakok mentén, erdőkben, gödrökben... A környezetbe kibocsátott és nem megfelelően kezelt hulladékok a környezetet több ponton terhelik. A szennyezés veszélyezteti a talajt, a vizeket, a levegőt, mint környezeti elemeket, de ezen kívül figyelembe kell még venni a kialakuló közvetlen és közvetett fertőzésveszélyt valamint a környezet elszennyeződésének esztétikai jelentőségét is. A hulladékok környezeti hatásait tehát az előbb felsorolt szempontok alapján röviden részletezem⁹.

⁹ A hulladékgazdálkodás általános kérdései, alapelvei, Hulladékgazdálkodási Szakmai Füzetek I alapján

Talaj, talajvíz, felszíni vizek szennyeződése

A hulladékok már évezredek óta a talajba, mint befogadóba kerülnek. A nem megfelelően kezelt hulladék állandó kapcsolatban áll a csapadékkal, melynek hatására a komponensek bomlásnak indulnak, és a bomlástermékek a csapadékvízzel együtt tovább terjednek, bekerülve így a talajvízbe, esetleg más felszín feletti vizekbe. További problémához vezethet, hogy a csapadékvíz összetételének megváltozásával olyan csapadékvízben nem oldódó anyagok is kioldódhatnak, mint például a nehézfémek.

Levegő szennyeződése

A levegő szennyeződését két szempontból vizsgálhatjuk: egyik a természetes bomlás vagy égetés következtében a levegőbe kerülő gázok, másik a szilárd részek levegőbe való kerülésének vizsgálata. Amennyiben a levegőbe jutó gázokat vizsgáljuk érdemes ezek eredetének meghatározása is. A hulladékból a természetes bomlás eredményeként különböző gázok kerülnek a levegőbe, melyek egy része a hulladéklerakók egyik legjobban tapasztalható negatív hatását, a bűzhatást eredményezik, míg más részük üvegházhatású gáz, ezért vizsgálatuk nem elhanyagolható. A gázok levegőbe kerülésének másik oka a hulladék öngyulladásakor vagy nyílt téri égetésekor keletkező égéstermékek.

A levegőszennyezés viszont nem csupán a gázok általi szennyezésben jelentkezik, hanem a szél által a hulladéklerakó felszínéről magával vitt por és nagyobb méretű szilárd részek formájában is.

Fertőzésveszély

Fertőzésveszélyről főleg a települési és egyes termelési hulladékok (vágóhídi hulladék...) esetén kell beszélni. Ilyen esetekben a hulladékban jelen levő mikroorganizmusok egyes fertőző betegségek előidézői lehetnek. Különösen fontos, hogy a hulladékban a kórokozók hosszú ideig életképes állapotban maradhatnak, és ahogy azt már a szennyezőanyagok terjedésénél említettem a talajba és onnan a vizekbe kerülhetnek.

Rovarok és rágcsálók elterjedése

Amennyiben a lerakott hulladék hozzáférhető a rágcsálók és rovarok számára, ezek elterjedése, túlzott mértékű elszaporodása várható. A kiindulási ok a hulladék szervesanyag-tartalmában keresendő. Ezen állatok elszaporodása pedig különösen nagy veszéllyel bír, ismerve a fertőző betegségek terjesztésében betöltött szerepüket.

Környezet elszennyeződésének esztétikai jelentősége

A nem megfelelő hulladékkezelés pedig nemcsak a már leírt módokon hat, hanem a táj szépségét, a kikapcsolódás lehetőségét is tönkre teszi.

Az előzőekben részletezett káros környezeti hatások ismertetése mellett még szeretném kihangsúlyozni, hogy bár a rendezetlen nyílt lerakó inkább helyi problémának tűnhet, a hatások alaposabb átgondolásával érzékelhető, hogy nem csak a szűk körben vett lerakás területén jelentkező problémákról van szó, hanem térben és időben is kiterjedtebbekről.

Példaként vegyünk egy olyan szennyezőanyagot, mely a környezeti elemekben és elemek közötti terjedése következtében a lerakás helyétől több száz km-re is elterjedhet a víznek vagy a levegőnek köszönhetően. A másik példa pedig a fertőzésveszéllyel kapcsolatos, hiszen a rovarok, rágcsálók és más egyéb hordozó állatok helyváltoztatásának köszönhetően a fertőzés jelentkezhet a lerakó szűk környezetén kívül is.

Mégis a leginkább érzékelhető hatások a közelben élőket zavarhatják a legjobban, ezért nekik érdekük, hogy a környéken ne alakulhassanak ki a már említett rendezetlen nyílt lerakók, illetve érdekük a már meglévők megszüntetése. A megszüntetés viszont igen költségigényes folyamat, tehát a rendezetlen lerakás szinte egyetlen előnye - miszerint minimális a beruházási és fenntartási költsége - is megkérdőjelezhető, ha hosszú időintervallumot tekintve beszámítom a költségek közé az okozott károk mérséklésére/megszüntetésére tett intézkedések költségeit is.

A rendezetlen nyílt lerakást a közegészségügyi ártalmak miatt ma már nem is engedélyezik. A lerakás ezen módja helyére a rendezett lerakás lépett, a rendezett lerakók létesítése a fejlett ipari országokban is elterjedt gyakorlatnak számít.

4.3.2. Rendezett lerakás környezeti hatásai

A rendezett lerakás, mint ahogy azt már említettük lényeges eltérést mutat az előzőekben röviden bemutatott rendezetlen lerakástól. Természetesen a rendezett lerakással szemben számos jogi, műszaki és egyéb követelmény létezik, melynek a megfelelő működés érdekében eleget kell tenni.

A következő rész bemutatja a rendezett lerakók főbb környezeti hatásait, melynek segítségével könnyen összehasonlíthatóvá válnak a rendezett és rendezetlen lerakók környezeti hatásai.

Talaj, talajvíz, felszíni vizek szennyeződése

A talajt szennyezheti a hulladékon átfolyó és elszennyeződött víz, viszont a csurgalékvíz környezetbe való jutása ellen megfelelő szigetelőréteggel és övárak rendszerrel védekezhetünk (pontosan meghatározott műszaki követelmények). Ellenben mégis fontos szempont a hulladéklerakó helyének kiválasztásánál a talaj minősége, vízvezető képessége, mivel esetleges havária-esemény (meghibásodás) során a szennyeződés a talajban nagy távolságokra is eljuthat – a terjedés függ a talaj jellegétől -, erre azonban a jelenlegi technológia feltételek és előírások mellett igen csekély az esély. (Továbbá a helykiválasztáskor törekedni kell arra is, hogy minél értéktelenebb területen létesüljön a beruházás.)

A létesítés helyén a létesítményhez kapcsolódó objektumok (utak, épületek, stb.) megépítésekor a talajt tömörítik, és a felszínt burkolják. A létesítés helyén célszerű odafigyelni arra, hogy a területen található humuszcseppanyagot további felhasználás céljából félre tegyék; hiszen a hulladéklerakókat folyamatosan takarni, majd rekultiválni (részlegesen, véglegesen) kell.

A telepítés folyamán az alapozási munkálatok hatással vannak a felszíni és felszín alatti vizekre, melynek következtében változást figyelhetünk meg a lefolyási viszonyokban és a - tömörítés miatt - a talaj vízháztartásában. Magas talajvízszint esetén nagyobb földmunkákra és alapozásra van szükség, mivel a hulladéklerakás alsó szintje nem lehet a talajvízszint alatt.

A szigetelőrendszerek üzemszerű működése esetén – ahogy már említettük - szennyezés nem juthat a talajvizekbe, ehhez viszont jól működő csurgalékvízgyűjtő

rendszer működtetése szükséges (részletes leírását lásd később: Hulladéklerakókban lejátszódó fizikai, kémiai folyamatok).

A szél által elhordott hulladék szennyezheti a felszíni vizeket, de ezen szilárd hulladékok összegyűjtése és terjedésének megakadályozása megoldható a megfelelő műszaki követelmények betartása mellett (takarás, védőréteg, védő növényzet...) A szennyeződés továbbterjedésének megakadályozásához a csurgalékvizeket gyűjteni és kezelni kell (részletes leírás a technikai részben található)

Levegő szennyeződése

A levegőt ért hatások négy hatótényezőre vezethetők vissza:

1. hulladékok begyűjtése és szállítása
2. lerakás
3. tárolás
4. biogáz keletkezése

A hulladékok begyűjtésével és szállításával kapcsolatos hatások egyrészt szabályozhatók a begyűjtés menetének koordinálásával: szállítási útvonal (hossz, érintett területek minősége /elkerülő út építése: például Pusztazámor esetén – autópálya lehajtó építése), begyűjtés gyakorisága, begyűjtő autók kapacitásának kihasználása, begyűjtés időpontja (csúcsforgalom...), hulladékudvarok üzemeltetése... Másrészt viszont, mivel a környezetterhelés szorosan összeköthető a járműpark minőségével (állapot, típus...), ezért a hatások megfelelő járműpark kiválasztásával és üzemeltetésével is csökkenthetők.

A hulladék lerakása során okozott légszennyezés a depónián belüli munkák folyamán fellépő szennyezések eredője. A hulladékot tömöríteni, rendezni és takarni kell, mely műveletekhez gépekre van szükség (melyek szintén szennyezik a levegőt). Lerakáskor felmerül továbbá a porzás jelensége, mely csökkenthető a csurgalékvíz visszavezetésével. Továbbá beszélhetünk bűzhatásról is, mely a hulladék minőségével szorosan összefügg.

A tárolásból adódó légszennyezések mértéke a takarás és a védőlétesítmények függvénye, mely folyamatos takarással és megfelelő helykiválasztással (szélirány, domborzat) jelentősen csökkenthető; valamint tovább csökkenthető a légszennyezés

védőfásor telepítésével, mely azonban csak bizonyos időtartam után válik képessé funkciójának ellátására.

A termelődő biogáznak – hulladékok bomlásából ered - energiatermelésre való felhasználása is változó mértékű levegőszennyezéssel jár, de ez megfelelő műszaki felszereltség esetén nem haladja meg a megengedett mértéket.

Élővilágra és az, ökoszisztémára gyakorolt hatások

Az élővilágot és az ökoszisztémákat ért hatások a területhasználat megváltozására, a területfoglalásra, a művi elem létesítésére és utak építésére vezethetők vissza. Az élővilágra gyakorolt hatás függ az eredeti területhasználatától és a környék területhasználatától.

Általánosan megállapíthatjuk, hogy a lerakók környékén bizonyos fajok eltűnnek, más – általában nem kívánatos – fajok pedig megjelennek.

Az élővilágot a szállítás és gyűjtés során fellépő hatások is érintik. Új utak létesülhetnek, melyek élőhelyeket vagy vonulási utakat vághatnak ketté. A járműforgalom fokozódása pedig további terhelést jelent.

A hatásokat mérsékelhetjük megfelelő nyomvonalválasztással (élőhelyek, védett területek, vonulási útvonalak védelme), zajvédő falak építésével, a lerakott hulladék folyamatos takarásával, véderdő telepítésével és folyamatos rekultivációval.

Továbbá fontos kiemelni, hogy a fertőzésveszély elkerülése céljából a gépjárművek számára a kerékfertőtlenítő használata kötelező, melynek eredményeként - a szállító járművek kerekei kilépéskor megtisztításra kerülnek - csökken a káros, fertőzésveszélyes anyagok kijutásának lehetősége.

Tájra gyakorolt hatások

A hulladéklerakó létesítése területhasználat változást jelent és jelentős esztétikai hatással bír. Természetesen a tájat érő hatások mértéke a hulladéklerakók típusainál eltérő lehet.

Depóniagödör esetében pozitív változások is megfigyelhetők. Lehetőség nyílnak például bánya-rekultivációra (Bécsi út, Győri regionális hulladéklerakó), valamint elhagyatott területek válhatnak rendezetté és hosszútávon - a rekultivációnak köszönhetően - helyükön újabb zöldfelületek jöhetnek létre, sőt gyakran a terület

alkalmassá válhat – a hulladékok tömörödése után - rekreációs és szabadidős tevékenységek megvalósítására is.

Dombépítési technológia esetén a tájban jelentős változások jelentkeznek (pl: Pusztazámor). Ilyen esetekben vizsgálni kell a vizuális hatásokat, melyeket már a helykijelölés és a kialakítás során figyelembe venni. Továbbá láthatósági vizsgálatokat kell végezni, és fatelepítéssel vagy tereprendezéssel kell e hatásokat csökkenteni.

A lejtőoldalnak támaszkodó depónia esetén a tájat érő hatások általában semlegesek vagy pozitívak. Ebben az esetben eltakarhatunk tájsebet, felhagyott bányafalat. A lerakás a topográfiai viszonyokhoz alkalmazkodik.

Emberre gyakorolt hatások

Az embert ért hatásokat értékelni lehet az egészségi állapotban, gazdasági és társadalmi helyzetben, életminőségben és területhasználatban történt változás alapján. Nehéz általánosítást adni arra vonatkozóan, hogy egy adott hulladéklerakó hatásainak eredője - az emberre nézve - összességében pozitív vagy negatív. Magyarországon láthatunk mindkettőre példát. Az emberek tudatában legtöbbször a negatív hatások élnek.

Egy hulladéklerakó viszont jelentősen hozzájárulhat a térség vagy település fejlődéséhez. Az önkormányzatok jelentős többletbevételhez juthatnak - az egyszeri támogatás és az iparüzési adóból befolyó pénzek komoly segítségek lehetnek egy község számára -, melyből számos fejlesztés és rendezés megvalósulhat. Ha ezeket településfejlesztésre fordítják, akkor az életminőség javulása is megfigyelhető. Az utcák rendezettebbé válnak, a telekárak nőnek, a szolgáltatások bővülnek, az életkörülmények javulnak.

A hulladékszállító járművek részére épített elkerülő út az infrastruktúra fejlesztésének részét képezheti. Ezáltal a környékbeliek újabb előnyre tesznek szert. Ilyen lehet akár egy új autópálya-lehajtó építése, két falut összekötő út vagy egy település elkerülő útjának megépítése. Előfordulhat, hogy ezeket a lerakó nélkül nem építenék meg, hiszen ezen utak általában elég költségigényesek.

Ezek híján azonban a lakosság csak a negatív hatásokat észleli: a járműforgalom növekedését, a zaj- és rezgésszennyezés növekedését, esetleges bűzőket és levegőszennyeződést. (Ezek hatására például a telekárak csökkennek.)

	Közeg	Hatások az egészségre		Mezőgazdasági termelés kiesés	Erdőpusztulás	Épületkár	Éghajlati hatások	Ökoszisztémák
		Halandóság	Fogyatékos válás					
CH₄	levegő						*	(())
CO₂	levegő						*	(())
VOC	levegő	(*)		(())				
Dioxinok¹	levegő	(*)	((*))					((*))
Por	levegő	((?))	((?))			((?))		
Kiszivárgó folyadék	talaj/víz	((?))	((?))					((?))

Jelmagyarázat: * mérhető hatás, (*) részben mérhető hatás, ((*)) nem mérhető hatás, (()) nem mérhető kisebb hatás, ((?)) nem mérhető bizonytalan hatás, üres mező: nincs ismert hatás

¹ Csak abban az esetben, ha a hulladék gázt összegyűjtik és energiatermelésre hasznosítják.

1. Táblázat: A lerakók kibocsátásai okozta káros hatások áttekintése

(Forrás: Környezetvédelem 21-22/2003, BME OMIKK 2003: Hulladéklerakók és hulladékégetők külső (externális) gazdasági költségeinek értékelése (Az Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóságának összegző kutatási jelentése – 2000. október)

4.4. Hulladéklerakókban lejátszódó fizikai, kémiai, biológiai folyamatok

A hulladéklerakóba került anyagok idővel fizikai, kémiai és biológiai folyamatok következtében eredeti tulajdonságaikat megváltoztatva átalakulnak. A hatásokra bekövetkező változások:

- Fizikai folyamat eredményeként: tömörödés
- Biológiai, kémiai folyamatok eredményeként: lerakógáz és csurgalékvíz képződés

4.4.1. A hulladéklerakóban lejátszódó fizikai folyamatok, a tömörödés

A hulladék tömörödése két fő okra vezethető vissza, a mechanikai terhelésből és a különböző alkotók kémiai-biológiai bomlásából adódó térfogatcsökkenésre. A mechanikai terhelésből kialakuló süllyedést, mely leginkább a lerakást követő első évet jellemzi, elsődleges konszolidációnak, az időben hosszan elnyúló, a bekövetkező biológiai-kémiai folyamatoktól is nagyban befolyásolt tömörödést másodlagos konszolidációnak nevezzük. Általános tapasztalat, hogy a süllyedés üteme az idő előrehaladtával csökken, az elsődleges konszolidáció révén a tömörödés 5-30%-os.

A konszolidáció mértékének ismerete igen fontos figyelembe veendő adat mind a hulladéklerakó záró szigetelő rendszerének, mind a gázelvező rendszernek a tervezésénél. Ennek ellenére a tömörödés megfelelő pontosságú számolására nem áll elegendő információ rendelkezésre, ezért az összenyomódást a konszolidációs elmélettel lehet közelíteni, figyelembe véve, hogy a hulladék összetétele a talajnál változatosabb, inhomogénebb, ezáltal a fizikai paraméterek meghatározása is nehezebb.

4.4.2. A hulladéklerakóban lejátszódó biokémiai folyamatok¹⁰

A biológiai bomlás alapján a hulladéklerakó élettartama öt részre osztható

Első fázis:

- aerob körülmények uralkodnak a lerakóban
- szerves anyagok széntartalma szén-dioxiddá, hidrogéntartalma vízzé oxidálódik

Második fázis:

- oxigén fogy, oxigénhiányos körülmény alakul ki
- az anaerob körülmények miatt megindul a lebomlás
- egyszerűbb szerves molekulák keletkeznek

Harmadik fázis (savas fázis):

- erősen lecsökken a csurgalék pH-értéke (a szerves savak intenzív termelődése és a szén-dioxid magas koncentrációja miatt)
- fémionok (köztük nehézfémek ionjai) oldódása

Negyedik fázis:

- mikroorganizmusok a jelenlévő szerves savakat és a hidrogént szén-dioxiddá és metánná alakítják
- a csurgalék pH-értéke felemelkedik 6.8-8 értékre
- az oldott fémionok koncentrációja a csurgalékban csökken

Ötödik fázis:

- a hulladék stabilizálódik (a biológiailag könnyen bomló szerves anyagok elfogyásával)
- a hulladék már csak igen nehezen lebomló anyagokat tartalmaz

¹⁰ (Szabó, 2003)

Aerob lebomlás:

Az első fázis, tehát az aerob lebontás rögtön a hulladék lerakása után megkezdődik a hulladékban eredetileg is jelen levő, vagy kívülről származó mikroorganizmusok segítségével, oxigén és megfelelő nedvesség jelenlétében. A lebontáshoz szükséges oxigén két forrásból származhat, a hulladék felszínén közvetlenül a levegőből, míg a hulladék alsóbb rétegeiben a csapdázott levegőből. A szükséges nedvesség (a mikroorganizmusok működéséhez a 60%-os nedvességtartalom tekinthető ideálisnak) származhat magából a hulladékból, vagy a hulladékba kerülő csapadékból.

Az oxidációs folyamat eredményeként szén-dioxid, víz és ammónia, illetve egyéb oxidációs termékek keletkeznek. A folyamat exoterm, így a hulladék belsejében a hőmérséklet növekszik (egy-két hét alatt akár a 60-70°C-ot is elérheti), mely gyakran öngyulladásához is vezet.

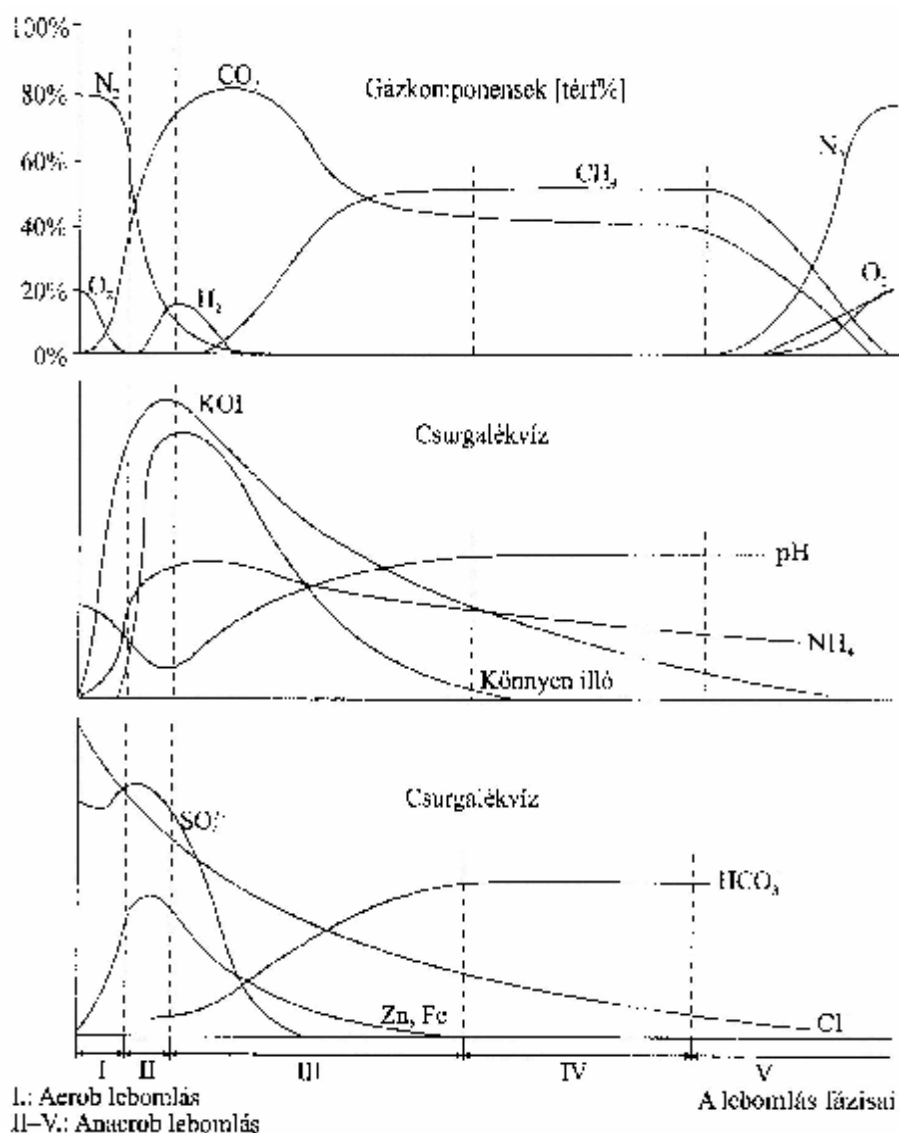
Anaerob lebomlás:

Az anaerob lebomlás kezdetén az acetogén baktériumok hatására szén-dioxid, hidrogén és illékony zsírsavak keletkeznek. A csurgalékvíz, mely zsírsavakat, kalciumot, vasat, nehézfémeket és ammóniát is tartalmazhat savas kémhatású. A csurgalék összetétele viszont változik, mivel a gáz összetétele is megváltozik, s ennek hatására vas és nehézfém csapódhat ki.

Ezután megkezdődik a metanogén baktériumok lassú növekedése. Idővel tehát a hidrogén, a szén-dioxid és a zsírsavak koncentrációja csökken, ezzel párhuzamosan a metánkoncentráció nő. A zsírsavak átalakulnak, ennek következményeként a pH emelkedik, mely ismételten megváltoztatja egyes anyagok oldhatóságát (Ca, Fe, Mn, nehézfémek oldhatósága csökken). Ebben a szakaszban továbbra is képződik ammónia, mely változatlan formában megmarad.

A következő szakaszban a gázképződés 50-60%-os metántartalomnál stabilizálódik (mely a zsírsavak és a hidrogén alacsony szinten való tartását eredményezi).

Az utolsó fázisban a metántermelődés visszaesik, csak az ellenálló szerves vegyületek maradnak a hulladékban.

2. Ábra: A depóniagáz és csurgalékvíz összetevőinek alakulása a lebomlási fázisban

(Forrás: Szabó, 2003)

Látható tehát, hogy a hulladék folyamatos bomlásával lerakógáz és csurgalék keletkezik, melynek összetétele állandóan változik az egyes fázisokban kialakuló kémiai-biológiai reakciók eredményeként.

4.4.3. Lerakógáz, gázmentesítés

A lerakógáz fő komponensei a metán és a szén-dioxid, de mellékkomponensekként jelen vannak más vegyületek is, mint például aromás

vegyületek, metán-homológok, klórozott szénhidrogének. A képződő gáz veszélyt jelent mind az emberi egészségre, mind a környezetre nézve. Egyes komponensek (pl. toluol, fenol, klór-benzol) rákkeltőek, mások üvegházgázok (metán, szén-dioxid).

Amennyiben a képződő gáz gyűjtése nem megoldott, azzal a problémával is szembe kell nézni, hogy a metán jellemző tulajdonsága, hogy a levegővel robbanóelegyet képez, így a talajon átszivárgó metán közeli üregekben, pincékben kiemelt veszélyt jelenthet.

Ezzel szemben a lerakógáz energetikai hasznosítása is megoldható, ezt érdemes kihasználni, ha nagy mennyiségű, hosszú távú gáztermelődéssre lehet számítani (kommunális hulladékdepóniából kb 10 éven át lehet gazdaságosan lerakógázt kitermelni, prizmás lerakó esetén 1 t hulladékból 10 év alatt 280 m³ gáz keletkezik). (Rédey – Tamaska, 2003)

Komponens	Térfogatszázalék
Metán	45-60
Szén-dioxid	40-60
Nitrogén	2-5
Oxigén	0.1-1.0
Szulfidok, diszulfidok, merkaptánok	0-1.0
Ammónia	0.1-1.0
Hidrogén	0-0.2
Szén-monoxid	0-0.2
Nyomnyi mennyiségű alkotók	0.01-0.6
Fizikai jellemzők	
Hőmérséklet	38-49 °C
Sűrűség	1.02-1.06 kg/Nm ³
Nedvességtartalom	Telített
Fűtőérték	16-22 MJ/Nm ³

2. Táblázat: Lerakógáz fő komponenseinek koncentrációja és egyéb jellemzői

(Forrás: Rédey – Tamaska, 2003)

Egy jól működő hulladéklerakó üzemeltetésének alapfeltétele, hogy a gázképződés és a gázmentesítés ellenőrzött körülmények között történjen, mivel a gáz környezetbe jutása számos problémához vezethet:

- a nagynyomású gáz kitörést okozhat a lerakón
- a gáz kiszivárgása veszélyezteti a vegetáció fennmaradását
- a gáznak toxikus hatása lehet
- a közelben lakók egészségének veszélyeztetése
- kellemetlen szaghatások
- a keletkező metán a levegővel robbanóelegyet képezhet

A felsorolt problémák elkerülésére ad módot a gázellenőrző és mentesítő rendszer megfelelő működtetése, mely lehetővé teszi a gáz energiaforrásként való alkalmazását is. A gázmentesítő rendszereknek két csoportját szokás megkülönböztetni:

- passzív rendszer: a kialakuló természetes gáznyomás a mozgás hajtóereje
- aktív rendszer: mesterséges vákuum segíti a gázkiáramlást

A két rendszer közül az utóbbi hatékonyabb módszernek tekinthető, ilyenkor a szellőztető csövekhez vákuumszivattyút csatlakoztatva a nyomáskülönbség hatására a lerakóban képződő gáz a lerakó belsejéből eltávolítható. Szellőztető elem lehet egy függőlegesen kialakított akna is, de manapság inkább a perforált csövek használata gyakori /fontos, hogy a gázok levegőbe jutását meggátolhatják a beépített szorpciós rétegek/. A gáz gyűjtését tehát kúthálózat kiépítésével lehet megoldani, az összegyűjtött gáz a fővezetéken keresztül pedig az ellenőrzés és az energiafelhasználás vagy égetés helyére áramlik.

A keletkező gázt többféleképpen kezelhetik:

- kondenzálják és visszavezetik a hulladékra, vagy tárolják
- levegőbe vezetik – ez általában szennyezi a levegőt
- előkészítés után a helyi gázvezetékbe juttatják
- égetéssel elektromos energiává alakítják – ez jelenti a környezet szempontjából a legjobb megoldást. A gázt így hasznosítják, kevésbé

szennyezi a levegőt és máshol kevesebb energiát kell előállítani, mely szintén a környezetterhelés csökkentését jelenti.

- felhasználás nélkül elégetik

A keletkező biogáz energiaként hasznosítható, például a környéken lévő épületek fűtésére. Ehhez viszont további technikai feltételek kiépítése szükséges (csövek, elektromos szerkezetek, épületek), melyek építkezéssel és területfoglalással járnak. Ezáltal hatással vannak a levegőre, a talajra, az élővilágra és a tájra. A keletkező gáz felhasználásával viszont energiát takarítunk meg, melynek köszönhetően csökken az egyéb eredetű energiaigény (mely közvetett módon összefügg az energia előállítás helyén tapasztalható környezeti hatásokkal, csökkentve azokat). A biogáz felhasználás mértéke a keletkezési hely és a felhasználási hely távolságának függvényében nagy mértékben változik. (A jövőben ezen változtathat az a törvény, mely lehetővé tenné, hogy a hálózatba betáplált elektromos áramot bárhol le lehessen venni.)

4.4.4. Csurgalék, csurgalékvízgyűjtő rendszer

A keletkező csurgalék összetételének a változására a fázisok részletesebb ismertetésénél már utaltam, összefoglalásként viszont hangsúlyozni érdemes, hogy a lerakóban képződő, a hulladékon átáramló folyadék erősen szennyezett (nehézfém- és oldott szervesanyag tartalma miatt), összetétele a lerakott hulladék összetételének függvénye.

Jellemző vagy komponens	Savas fázis	Metánfermentációs fázis
PH	6.1	8
BOI ₅ (mg/l)	13000	180
KOI ₅ (mg/l)	22000	3000
BOI ₅ / KOI	0.58	0.06
SO ₄ ²⁻ (mg/l)	500	80
Ca (mg/l)	1200	60
Mg (mg/l)	470	180
Fe (mg/l)	780	15
Mn (mg/l)	25	0.7

Zn (mg/l)	5	0.6
-----------	---	-----

3. Táblázat: Csurgalék analízise
(Forrás: Rédey – Tamaska, 2003)

A csurgaléknak a környezetbe kerülése számos problémához vezetne, ilyenek például a toxikus és az élővilág oxigénháztartását megzavaró hatások (a csurgalék magas kémiai és biológiai oxigénigénye miatt). Látható tehát, hogy a csurgaléknak a környezetbe való kerülését feltétlenül meg kell akadályozni csurgalékvízgyűjtő rendszer kialakításával a hulladéklerakón.

A csurgalékvízgyűjtő aknák elhelyezése a depóniatípus függvénye. Legegyszerűbb módja, ha az akna a szigetelt alapfelületen kívülre kerül. A megoldás hátránya a depóniatérbeli nagy földmunka. A dréncsövek depóniatérből való kivezetésének különösen kényes pontja a szigetelés.

A medenceszerűen kialakított, egykori bányagödrök feltöltésével kialakított lerakóknál a csurgalékvízgyűjtő a belső térben található. Ebben az esetben bár kevesebb a földmunka, mégis a terhelések miatt a kialakítás költségesebb.

A csurgalékvízgyűjtő rendszer méretezésénél, a szigetelőrendszer anyagának kiválasztásánál (az aljzatszigetelő rendszerre szélsőséges viszonyok között agresszív biokémiai terhelés jut) fontos a csurgalék várható mennyiségének és minőségének ismerete. A minőség meghatározása nem egyszerű feladat, tekintve, hogy minden egyes hulladéklerakó más tulajdonságokkal bír, ezért a gyakorlatban a minőség előrejelzésénél analógiákra, korábbi tapasztalatokra támaszkodnak. A mennyiség előrejelzése egyszerűbb feladat, mivel a vízháztartási egyenlet alkalmazásával ez a mennyiség számolható. Vízháztartási egyenlet:

$$CS-P-R\pm K-V_{CS}-L_f+V_b+V_k=0$$

Cs: Csapadék

P: Párolgás

R: Tározás (kötött vízként)

K: Késleltetés (rövidebb ideig a kapillárisokban raktározott víz)

V_{CS}: Csurgalékvízlefolyás az altalaj felé

L_f: Felszíni lefolyás

V_b: Biokémiai folyamatok során képződött víz

V_k : Konszolidáció hatására keletkezett víz

A módszer alkalmazásának alapkritériuma, hogy nincs felső és alsó hozzáfolyás, illetve, hogy a csurgalék csak a szivárgórendszeren keresztül távozik a lerakóból.

„A hazai párolgási és csapadékviszonyokat elemezve az átlagos csurgalékvíz hozam 150-300 m³/ha/hónap értéknek tekinthető (1 mm/nap beszivárgás és $k=10^{-8}$ m/s szivárgási tényező mellett).” (Szabó, 2003)

A csurgalékvízgyűjtő aknából a szennyezett víz a központi gyűjtőmedencébe kerül. Innen tisztítás után a befogadóba folyik vissza, esetleg visszapermetezésre vagy elpárologtatásra kerül. Környezeti szempontból legkedvezőbb megoldás a tisztítás. Visszapermetezéssel megakadályozhatjuk a lerakott hulladék porzását és ezáltal a levegő szennyeződését. Párologtatás esetén légszennyező anyagok kerülhetnek a levegőbe.

4.5. Környezeti hatásvizsgálat (KHV), Környezeti Hatástanulmány (KHT)

A 20/2001 Kormány rendelet előírja, hogy a 200 t/nap kapacitást meghaladó hulladéklerakó környezeti hatásvizsgálat köteles. A hatásvizsgálat menetét, követelményeit és az engedélyezés feltételeit a törvény szabályozza.

A környezeti hatásvizsgálat a környezetre jelentős hatást gyakorló tevékenységek várható környezeti hatásainak előzetes becslése tudományos módszerekkel. Célja az előreláthatóság növelése, amennyire ezt a tudomány mai állása és a döntéshozói agyak befolyásolhatósága lehetővé teszi. (A környezeti hatásvizsgálat részletesebb bemutatásával tanulmányunk utolsó fejezete foglalkozik.)

A fejezet célja egy hulladéklerakóval kapcsolatos elméleti környezeti hatásvizsgálat lépéseinek ismertetése. Az egyes pontok olyan logikai sorrendben kerülnek bemutatásra, mely megfelel egy valós hulladéklerakó létesítéssel kapcsolatos környezeti hatásvizsgálat menetének (hatástanulmány felépítésének). Természetesen annak érdekében, hogy átfogó képet kaphassunk az ilyen jellegű KHV-król, kutatásunk során több környezeti hatástanulmányt (Fót, Pusztazámor és Püspökszilágy településre tervezett kommunális hulladéklerakóinak hatástanulmányai) tanulmányoztunk, figyelve az azonosságokat, eltéréseket esetleges konzekvenciák levonása céljából.

Összességében megállapítható, hogy bár minden vizsgálat egyedinek tekinthető, a vizsgálat és a tanulmány felépítése menete hasonlóságokat mutat minden egyes – általunk tanulmányozott - vizsgált környezeti hatástanulmány esetén. A fejezet célja az általunk végzett összehasonlító elemzésen alapuló főbb összefüggések, főbb részek bemutatása anélkül, hogy külön kitérnénk egyes tanulmányok részletesebb bemutatására.

Környezeti Hatástanulmány

Mint ahogy azt már a fejezet bevezetésénél említettem különböző - hulladéklerakókkal kapcsolatos környezeti hatástanulmányok (Pusztazámor, Gyál és Püspökszilágy településre tervezett hulladéklerakók környezeti hatástanulmányai) segítségével vizsgáltuk a tanulmányok felépítését, elkészítésük menetét, valamint kerestünk általános érvényű, levonható tapasztalatokat. Ezen kutatási szakasz eredményeit hivatott bemutatni a következő rész, mely tehát összefoglalóan bemutatja a hulladéklerakókkal kapcsolatos környezeti hatástanulmányok általános menetét, főbb ismérveit. (Mivel a hatástanulmányok gyakran olyan részeket is tartalmaznak, melyet mi már a fejezetben – *Hulladéklerakók jellemzése* – részletesen ismertettünk, ezért az ismétlések elkerülése céljából több pont esetében csak visszautalunk az említett fejezet vonatkozó részére)

A környezeti hatástanulmány felépítése:

1. A tervezett tevékenység leírása, a beruházás alapadatai és a beruházás megvalósításának indoklása

- Beruházás megvalósításának indoklása
- Alapadatok
- A tevékenység megvalósításához szükséges létesítmények
- Megvalósításhoz szükséges eszközök
- Hulladékdepónia kialakításának lehetséges formái

2. A telepítés helye

3. Technológiai ismertetés

- Depóniatípusok

- A depóniák szigetelése és a hulladéklerakók takarásának, lezárásának technológiája Csurgalékvízgyűjtő rendszer
 - A biogáz kezelése
- 4. Hatótényezők, hatásfolyamatok**
 - A megvalósítás hatótényezői
 - A felhagyás hatótényezői
 - 5. Környezeti elemekre és rendszerekre gyakorolt hatások**
 - levegő, föld, víz, élővilág és ökoszisztémák, táj, ember
 - 6. A hatásterület lehatárolása, jelenlegi környezeti állapot**
 - 7. Tervbe vett környezetvédelmi intézkedések**
 - 8. Bevonandó hatóságok köre**
 - 9. Haváriaesetek, haváriaterv**
 - 10. Közérthető összefoglalás**
 - 11. Szellemi alkotáshoz fűződő jogok**

4.5.1. A tervezett tevékenység leírása, a beruházás alapadatai és a beruházás megvalósításának indoklása

Beruházás megvalósításának indoklása

Egy hulladéklerakó tervezésekor első lépésként meg kell vizsgálni, hogy szükséges-e a beruházás. A térség hulladékgazdálkodási helyzete és jövőbeli alakulása alapján becsüljük a jelenlegi tározókapacitást és a hosszútávon felmerülő további szükségleteket. A tudomány már felismerte az (újra)hasznosítás, a szelektív gyűjtés és tárolás fontosságát, ezért mérlegelni kell a beruházás előtt, hogy hosszútávon szükség van-e újabb lerakóra vagy esetleg megvalósítható-e a pénzből a hulladékok (újra)hasznosítása, mely környezeti szempontból kedvezőbb megoldás.

Amennyiben hulladéklerakó építésére van szükség, a hatásvizsgálat célja a legjobb alternatíva megtalálása, ezért – mivel ebben az esetben mindenképpen megoldást kell

találni - nagyobb hangsúlyt fektetnek a lehetséges változatok kidolgozására és a hatásmérséklő intézkedésekre, annak érdekében, hogy a környezeti elemek és rendszerek állapotában a lehető legkisebb negatív változás következzen be.

Új hulladéklerakó létesítésekor korábbi lerakók is bezárásra kerülhetnek, a jelenlegi műszaki-ökonómiai követelményeknek kevésbé megfelelő lerakók szűnhetnek meg, ezáltal jelentősen csökkenhet a környezetterhelés. A műszakilag és technikailag kevésbé felszerelt hulladéklerakók az alábbi hatással bírnak a környezetre (részletes leírását lásd a fejezet elején):

- § Talaj, talajvíz, felszíni vizek szennyeződése
- § Levegő szennyeződése
- § Fertőzésveszély
- § Rovarok és rágcsálók elterjedése
- § Vizuális-esztétikai hatások

Alapadatok

A 20/2001-es Korm. rendelet előírja, hogy külön meg kell említeni a tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó adatokat, melyek a következők (4§):

- telepítés miatt megnyitott anyagnyerő- vagy lerakóhelyek
- telepítéshez és megvalósításhoz szükséges szállítás, raktározás, tárolás
- megvalósítás során keletkező hulladék és szennyvíz kezelése
- energia- és vízellátás, ha az saját energiaellátó rendszerrel vagy vízkivétellel történik

Az ezekből származó hatótényezőket és hatásfolyamatokat a későbbi pontban ismertetem részletesen.

Adatok:

- tevékenység volumene
- telepítés és működés megkezdésének várható időpontja és időtartama, a kapacitáskihasználás időbeli megoszlása
- tevékenység helye és területigénye, az igénybe veendő terület használatának jelenlegi és a településrendezési tervben rögzített módja

- a tevékenység megvalósításához szükséges létesítmények felsorolása és helye, beleértve a telepítési helyen létesülő kapcsolódó létesítményeket is
- telepítési hely lehatárolása a térképen
- tervezett technológia, tevékenység megvalósításának leírása
- telepítési helyen igénybe veendő infrastruktúra adatai
- a tevékenység megvalósításához szükséges teher- és személyszállítás nagyságrendje
- tervbe vett környezetvédelmi létesítmények és intézkedések
- egyéb kapcsolódó műveletek

Továbbá ismertetni kell a telepítési hely szomszédságában a tervezett – a településrendezési tervben szereplő – vagy meglévő, ugyanolyan terület-felhasználási módú tevékenységeket vagy létesítményeket.

A tevékenység megvalósításához szükséges létesítmények

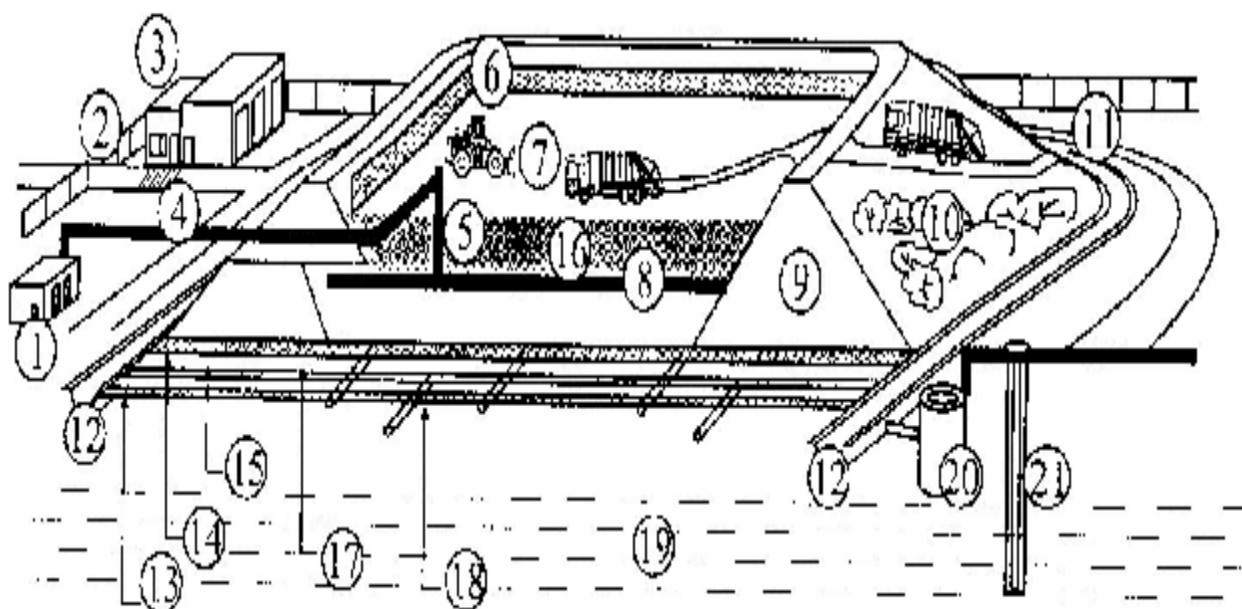
A 22/2001-es KöM rendelet kötelezően előírja bizonyos épületek meglétét. E szerint a hulladéklerakó kötelező főbb kiegészítő építményei:

- § hídmérleg: a beszállított hulladék tömegének megállapításához
- § kezelőépület: a számítógépes nyilvántartás feltételeinek, valamint a dolgozók külön jogszabály ((*Lásd: 25/1996. (VIII. 28.) NM r.*)) szerinti szociális helyiségeinek biztosítására
- § az elektromos energia ellátáshoz, a térvilágításhoz, a vízellátáshoz, valamint a kommunális szennyvízelvezetéshez és –kezeléshez szükséges épületek

Bár a hulladéklerakók igen nagy változatosságot mutatnak, és a tervezés is mindig az aktuális helyzethez viszonyul, a következő ábra segítségével bemutatom egy rendezett lerakó lehetséges modelljét. A **gépház** és **biogáz szivattyú** a bomlásból keletkező biogáz eltávolítását szolgálja. A biogáz felhasználható, ez esetben további beruházás szükséges (csövek és technikai felszerelés kiépítése).

A **papírfogó háló** vagy **palánk** segít megakadályozni a nagyobb méretű szilárd hulladékok elterjedését, mechanikusan felfogva azokat (később összeszedhetők). Nagyobb szelek esetén így is kijuthatnak szilárd darabok a hulladéklerakó területéről, melyek a talajt, a vizeket és a levegőt szennyezhetik, ezért összegyűjtésük további feladatot igényel.

A **növényzet** szerepe kettős. Véderdőt minden esetben szükséges telepíteni - előírás, hogy többszintes legyen (22/2001. KöM rendelet) -, mivel ez akadályozza meg a hulladékok kiszóródását a közutakra és a környező földterületekre. A növényzet ezen kívül még további pozitív hatással bír a talajra, levegőre, felszíni vizekre, élővilágra, tájra és a települési környezetre. (Növényzetet mind a lerakó üzemelése során, mind a rekultiváció alkalmával telepítenek. Folyamatos rekultiváció valósulhat meg a körsáncos és a félig zárt depóniák esetében.)

3. ábra: A rendezett lerakó lehetséges modellje
(Forrás: Hulladékgazdálkodás, Tertia Kiadó Bp 2003, 229. oldal)

Jelmagyarázat:

1 Gépház, biogáz szivattyú	12 Vízvezető övák
2 Bejárat és kerítés	13 Szivárgó víz elvezetés
3 Bejárat ellenőrzés	14 Homokos kavicsréteg
4 Hídmérleg	15 Talajfeltöltés magas talajvíznél
5 Biogázszívó kút, szállítócsővel	16 Tömörített hulladék
6 Papírfogó háló vagy palánk	17 Homokréteg szivárgóvíz vezetékekkel
7 Hulladéktömörítés	18 Vízáró altalaj és műszaki védelem
8 Biogázgyűjtő vezeték	19 Talajvíz
9 Védőtöltés, lezárás	20 Víznyelő akna
10 Zöld növényzet	21 Talajvíz figyelőkút

11 Körforgalom

A hulladék a **védőtöltésen** belül kerül lerakásra. A töltés szigetelő tulajdonsága révén megakadályozza a hatások továbbterjedését, ezzel megakadályozva a talaj, a felszíni és felszín alatti vizek elszennyeződését. Az egyes (különböző) lerakó típusok esetén a töltés elhelyezkedése és szerkezete más és más lehet. Az egyes típusok és a szigetelés jellemzői a technológiai leírásban megtalálhatók.

A **vízelvezető öv** megakadályozza a szennyezett vizek továbbterjedését. A hulladékon átfolyó vizet csurgalékvíznek hívjuk. Összegyűjtésével és kezelésével megakadályozható a vizek és a talaj szennyezése, valamint és mérsékelhetők az élővilágot ért hatások.

Talajfeltöltésre magas víz esetén van szükség. Feltöltéssel elkerülhetjük a felszíni és felszín alatti vizek szennyeződését. A talajvízszint feletti építkezéssel a szigetelőrendszerek minősége is jobban garantálható.

Bár elviekben nem lehetséges a vizek és a talaj szennyezése- de bizonyos esetekben (pl. havária, szigetelőrendszer meghibásodása) ez mégis előfordulhat – mégis szükség van **figyelőkút** kiépítésére annak érdekében, hogy az esetleges szennyezések terjedését vizsgálni tudjuk. A monitoring-rendszer üzemeltetése a lerakó bezárását követően további 20-30 évig szükséges.

Megvalósításhoz szükséges eszközök

A hulladék elterítéséhez és takarásához a lerakó kapacitásától függően egy vagy több

- § láncotalpas dózer (földtoló), kompaktor,
- § a takaróanyagot kitermelő és szállító önjáró homlokrakodó,
- § a porlekötéshez, fertőtlenítéshez és a bűz csökkentéséhez locsoló-permetező gép,
- § a lerakás kézi munkáihoz szerszámok,
- § a beérkező hulladék méréséhez mérleg szükséges.

A takaróanyag szállítására billenő rakfelületű gépjárműveket, a porlekötéshez fertőtlenítéshez a mezőgazdaságban elterjedt permetezőgépeket használnak.

A láncotalpas dózer, a kompaktor, a takaróanyagot kitermelő jármű és a szállítást végző gépek a levegőt szennyezik, és a talajra is veszélyt jelentenek (olaj és benzin

szivárgása miatt). Karbantartással, megfelelő műszaki állapotuk biztosításával e hatások mérsékelhetők.

Hulladékdepónia kialakításának lehetséges formái

Építési mód szerinti három csoportot különítünk el. Kommunális hulladéktárolók esetében legelterjedtebbek a feltöltéssel épített depóniák, ezért azokról részletesebben írok.

Feltöltéssel épített depóniák:

- § fedett vagy fedetlen
- § nyitott vagy zárt
- § felszínközeli kialakított depóniagödör
- § védőgáttal kiemelt (föld) medence
- § hányószerűen, dombépítéssel kialakított
- § lejtőoldalnak támaszkodó-, vagy völgyfeltöltés

Tárolászerűen kialakított lerakó

- § szabadban álló
- § felszíni, részben vagy egészen betemetett
- § felszínközeli, részben vagy teljesen a földbe süllyesztve

A felszín alatti hulladéklerakók lehetnek:

- § vágatban
- § felhagyott bányatérsgben
- § kavernában kialakítva

4.5.2. A telepítés helye

Ebben a részben bemutatásra kerül a vizsgált terület elhelyezkedése. Ilyenkor a szóban forgó területet térképen is le kell határolni, továbbá le kell írni a terület megközelíthetőségét, a terület-kiválasztás szempontjait, a tulajdonviszonyokat, a jelenlegi használati módokat és a hulladékszállítási útvonalakat. (A terület-kiválasztás menetét ld. korábban.)

A terület bemutatásánál részletesen kell foglalkozni a természeti adottságokkal. A hulladéklerakók esetén különösen fontosak a földtani, víztani, geológiai, hidrogeológiai, tektonikai, geotechnikai és geofizikai adottságok, ugyanis ezen tényezők lehetnek a természetes védelem részei. A telepítési helyet úgy kell megválasztanunk, hogy a természetes védelem és a mesterséges védelem megfelelő arányban legyen.

Továbbá itt kell leírni a talaj, a felszín alatti és feletti vizek állapotát, a zaj- és rezgés állapotokat, az élővilág jelenlegi helyzetét, a meteorológiai adottságokat, a közelben található vízbázisokat és azok védelmét, a földrengési kockázatot és a lakosságot érő jelenlegi – azaz a telepítés előtti – környezeti hatásokat. A tanulmány ebben a részben ismerteti a közelben található környezetterhelő forrásokat is.

4.5.3. Technológiai ismertetés

A technológiákat a környezeti elemekre és rendszerekre kifejtett hatások alapján is szokás vizsgálni. Három szempontot kell egyszerre figyelembe venni: működésük mennyire megbízható, mennyire mérséklük a hatásokat és hogy az előállításuk és építésük során mekkora terhelést jelentenek.

Depóniatípusok

A depóniák csoportosításáról már tettünk említést a fejezet elején, most viszont egy más fajta csoportosítási szempontot mutatunk be (a jellemzést a környezetre gyakorolt hatás, a biogáz termelődés és a rekultiváció szempontrendszer alapján adjuk meg).

Körsáncos depónia

A körsáncos depónia kedvező technológia a levegő, az élővilág és a táj, összességében tehát a környezet szempontjából. A depónia tájba illesztését szolgálja a folyamatos rekultiváció, melynek során a földterítés körgyűrűk alakjában történik (a takaráshoz szükséges föld a talajban mennyiségi változást okoz). A gyűrűket folyamatosan alakítják ki a véghasználatnak megfelelően, és a kialakítás után erre növények telepíthetők. A keletkező gáz elvezetését meg kell oldani, melynek lehetséges módszereiről részletesen is beszámolunk a Hulladéklerakók jellemzése fejezetben.

Fedett depónia

A környezeti elemek és rendszerek szempontjából kevésbé előnyös eljárásnak számít. A depóniák ezen típusát leggyakrabban nagyobb gödör feltöltése esetén alkalmazzák. A keletkező gáz elvezetésére szükség van az adott depónia típus esetén.

Földtakarásra csak lezáráskor kerül sor, melynek során a talajréteg vastagságát a tervezett növényekhez kell méretezni.

Nyitott depónia

A nyitott depóniák hatása kettős. Előnyük, hogy a gázok könnyen távoznak, mely hosszútávon kedvező az élővilág számára. Hátrányuk viszont, hogy a legfelső hulladékréteget nem tömörítik, a takarás csak esztétikai szereppel bír és, hogy folyamatos rekultiváció nem valósul meg. A növényzet telepítése is egy hosszú folyamat, melynek hatására a lezárás elhúzódik. További hátrányként említhető, hogy a terület jövőbeli (lezárás utáni) mezőgazdasági és szabadidős hasznosítása nem lehetséges.

Félig nyitott depónia

A félig nyitott depónia a nyitott és a gyűrűs depóniához hasonló - a környezet szempontjából kedvező - eljárás. A termelődő gázok a nyílt részekén távoznak, ezért elvezetésükre nincs szükség. A rekultiváció során a hulladékréteget termőfölddel zárják le, és egyben megkezdik a növények telepítését is. Egyes vízszintes területeken talajterítés történik, ebben az esetben csak később nyílik lehetőség növénytelepítésre.

A depóniák szigetelése és a hulladéklerakók takarásának, lezárásának technológiája

A szigetelés két részből áll: záró- és aljzatszigetelés. Szerepe, hogy a hulladékot a külvilágtól elzárja és ezáltal megakadályozza kölcsönhatások fellépését a lerakó és környezete között, és a nem kívánt szennyezések terjedését.

Aljzatszigetelő rendszerek

Szigetelőkön belül megkülönböztetünk természetes és mesterséges szigetelőket. A természetes anyagú szigetelők lehetnek természetes környezetben vagy természetes anyagból kialakított szigetelők vagy e kettő kombinációi.

A természetes környezetben kialakított tározók hidraulikai gátakból és szűrőrétegből állnak. A szigetelőréteg egy olyan jó vízzáró agyag (agy agyagkeverék), mely iszapos homok vagy iszapos homokos kavics és bentonit előre meghatározott keveréke. Ha a területen nem áll rendelkezésre megfelelő agyagréteg, akkor más

területről kell hozni. Ebben az esetben a kitermelés helyén és a szállítási útvonalon is további hatások lépnek fel (ezek leírása megtalálható a hatásfolyamatoknál).

A mesterséges szigetelők közül a legelterjedtebbek a hajlékony műanyag membránszigetelők (geomembránok). Emellett néhol találkozunk aszfaltbeton-szigeteléssel, valamint kísérleteznek talaj-cement keverékkel és vegyi anyagokkal való impregnálással is (általában műgyantával). A mesterséges szigetelőanyagok előállításakor különösen a levegőt éri nagymértékű szennyezés, de a melléktermékek elhelyezése is károsíthatja a talajt és a vizeket. A membránszigetelők főbb típusait a következő táblázat mutatja be.

Geomembrán típusok jellemző tulajdonságai		
Típus	Előny	Hátrány
PVC	Szervetlen vegyületeknek ellenáll, kedvező húzószilárdság, megnyúlás, lyukasztással szembeni ellenállás, kopásállóság, jó megmunkálhatóság	Szerves vegyületekkel szembeni kis ellenálló képesség, különösen szénhidrogének, oldószerek, olaj esetén, fénynek kitett helyen öregszik
HDPE	Jó ellenálló képesség olajokkal, vegyszerekkel, nagy hőmérséklettel szemben	Ragasztása nagyobb figyelmet igényel, kis vastagságban könnyen átllyukad, szakító igénybevételt rosszul viseli
EPDM	Savak, lúgok, foszfátok, szilikátok híg oldataival, hólével, UV sugárzással szemben ellenálló. Elviseli a nagy hőmérsékletet, kis hőmérsékleten flexibilis, különösen kopásálló	Nem ajánlott kőolajszármazékok, halogénezett oldószerek esetén, ragasztása nehéz, kis kötőszilárdság, javítása nehézkes
CSPE	Jól ellenáll: ózon, savak, lúgok, UV sugárzás, baktériumok hatásának, könnyű ragasztani, magas hőmérsékletet elvisel	Gyenge ellenállóképesség olajszármazékokkal szemben, erősítés esetén húzószilárdsága megfelelő
CPE	Jól ellenáll: UV sugárzás, ózon, időjárási elemek hatásainak, kedvező szilárdsági jellemzők	Gyenge ellenállóképesség savakkal és olajszármazékokkal szemben, gyenge varrat minőség

**4. táblázat: Geomembrán típusok főbb tulajdonságai (Forrás: Szabó Imre:
Hulladékelhelyezés II., 55. oldal)**

A talajcement réteg cement, víz és porított talaj megfelelő arányú összekeverésével és tömörítésével készül. A folyamat negatív hatással van a talaj minőségére. Az aszfaltbeton szigetelőanyag használatakor a talajt és levegőt éri jelentős terhelés.

Általában elmondható, hogy csak mesterséges vagy természetes anyagok használata nem nyújt elegendő védelmet, ezért a mesterséges és természetes anyagokat egyaránt alkalmazni kell a megfelelő biztonsághoz.

A szigetelőrendszer több elemből áll, melynek részei:

- § tükör (altalajon)
- § szigetelőrétegek
- § víztelenítő (szivárgó) rétegek
- § védőrétegek

A tükör elkészítéséhez az altalajt tömöríteni kell majd egyenletesen elsimítani. Ezáltal a talaj szerkezetében jelentős változások keletkeznek, melyek kihatással lehetnek a felszíni alatti vizekre és áramlási viszonyaikra is.

A lerakó lezárása és a hulladékok takarása

A hulladéklerakó lezárásra kerülhet a működés közben és a működés befejeztével, a rekultiváció során. A folyamatos rekultiváció a körsáncos depóniák és a félig zárt depóniák esetén valósítható meg. A takarás és lezárás az alábbi funkciók miatt szükséges:

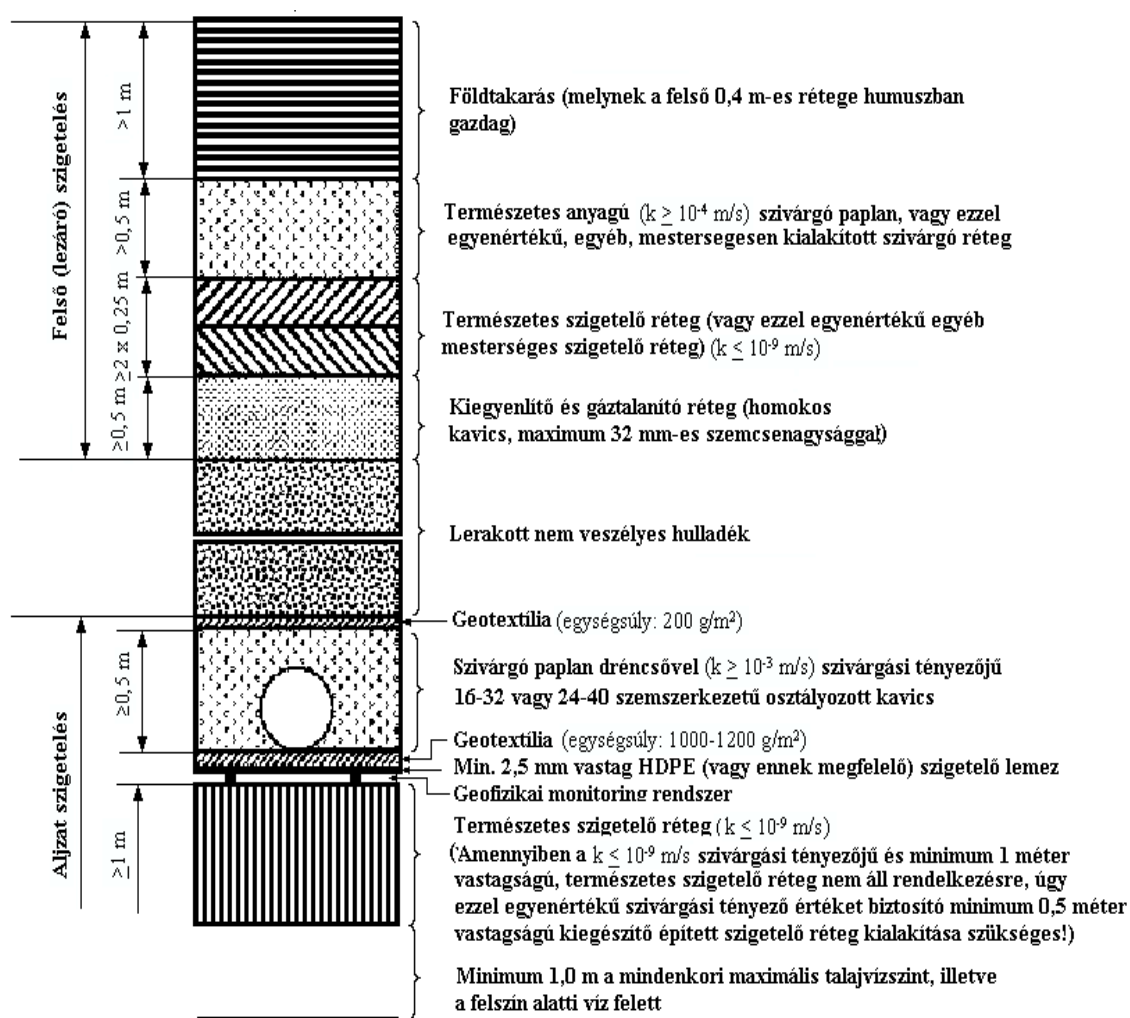
- § növeli a biztonságot
- § megakadályozza a szennyeződések szál általi terjedését
- § megakadályozza a hulladék közvetlen kapcsolatát az állatokkal és emberekkel
- § csökkenti a depónia felületén az eróziót
- § biztosítja a gáztermelődés ellenőrizhetőségét

A szabályszerűen végzett lezárás pozitív hatással bír a talajra, a levegőre, a vizekre, az élővilágra, a tájra és a települési környezetre.

Kommunális hulladéklerakók esetében elterjedt eljárás az időszakos takarás. Prizmás rendszernél a megtelt részeket külön le lehet takarni. A fedőréteg anyaga agyag vagy iszapos agyag, vastagsága 20-50 cm.

Az időszakos takarás egyik formája a napi takarás. Célja a kiporzás, könnyű anyagok szél útján való továbbterjedésének megakadályozása, a szagterhelés csökkentése és a tüzesetek megelőzése. Ilyenkor a takarórétnek nem kell vízzárónak lennie.

A végleges lezárás természetes és mesterséges anyagokkal valósul meg. Ezek közül a szigetelőrendszereknél már bemutatásra került néhány technológia. A lezáró takarás rétegei a következő ábrán láthatók.

4. ábra Nem veszélyes hulladék-lerakó szigetelése

(Forrás: 22/2001. (X. 10.) KöM rendelet)

A lezáró takarás részei: altalaj, a depónia nyers szigetelőrétege, a mesterséges szigetelőréteg, a csurgalékvízgyűjtő rendszer (szivargó réteg és dréncsövek). A felső lezárás szigetelő részei: 30 cm vastag humuszos füvesítés, 25 cm vastag homokos kavicsos szivargórég, geotextília, 2x20 cm vastag tömörített természetes anyagú

szigetelés vagy egy réteg 2 mm vastag HDPE műanyag fólia, kiegyenlítő földréteg a lezárás felületének lezárásához.

A depóniatest lezárásánál a felszínen lefolyó, valamint a felszín alatt a szivárgórétegben összegyűlő, többnyire csapadék eredetű víz összegyűjtéséről gondoskodni kell. A vizet a tisztítóműbe kell juttatni, vagy a helyszínen kell megtisztítani. Utóbbi esetben a víz helyben felhasználható, mely kedvező lehet a növényzet, a talaj és a vizek szempontjából.

A lezárással célunk egy rendezett, tájba illő objektum létrehozása, ahol környezeti szempontból elfogadható és ellenőrizhető folyamatok zajlanak. A környezeti elemeket és rendszereket ért negatív hatások általában a lezárás után megszűnnek. Legnagyobb szennyezés a levegőt éri a biogáz keletkezéséből adódóan.

A hatások nagyban befolyásolhatók növényzet telepítésével, mely - ahogy azt már az előzőekben említettük - pozitívan hat a talajra, a levegőre, az élővilágra és a tájra egyaránt. A növénytelepítés megvalósítható az üzemelés közben vagy a lezárás során.

A növénytelepítéshez szükség lehet a talajréteg megfelelő kialakítására, esetleges talajjavításra. Ezek után magvetéssel vagy ültetéssel történik a telepítés. A talajt érő hatások csökkenthetők ha az építkezés elején félretolt humuszban gazdag talaj kerül a lezárás fölé. Általánosan elmondható, hogy a növények kiválasztásában három fontos tényező játszik szerepet:

1. Biogáz keletkezése: depóniatípusoktól függően változik a kiszabaduló gáz mértéke
2. Vízhány: általában vékony talajréteg a jellemző, mely alulról teljesen szigetelt. (A depóniáról igyekeznek mindenfajta vizet elvezetni a szennyezés megakadályozása céljából.)
3. Melegedés: a vékony talajréteg gyorsan átmelegszik /alulról (hulladékok bomlása) és felülről (napsugárzás) is melegszik/

Ezek alapján csak tágtűrűsű fajok jöhetnek számításba. További szempont a gyors növekedés és a jó gyökeresedés. A vékony talajréteg miatt nagy fák nem telepíthetők (max. 15 m magas, ha szélnek kitett helyen van). A talajréteg vastagsága a használattól és a telepítendő növénytől függ:

§ fáknek minimálisan 150 cm termőréteg kell

§ cserjéknek 50 cm

§ füveknek, lágyszárúaknak 30 cm

§ mezőgazdasági hasznosításhoz 150 cm

A jelenlegi hulladéktörvény hiányosságaként lehet megemlíteni, hogy a növénytelepítéssel keveset foglalkozik, és nem ad megfelelő keretet a rekultiváció szabályozásához.

A rekultivációval zöldfelület jön létre, mely felhasználható rekreációs célokra, jótékony hatással van a környezeti elemekre, és meglete hosszú időre garantált. (Ugyanis a területet elméletileg legalább ötven évig nem szabad beépíteni.)

1. kép: Hulladéklerakó (egykori agyagbánya helyén) lezárás után (rekultiválás alatt)

(Forrás: saját felvétel – Bécsi út mentén)

A rekultiváció tervezése során táji szempontokat is figyelembe kell venni. A honos fajokat előnyben kell részesíteni. Dombépítéssel technológia esetén meg kell vizsgálni, hogy milyen vizuális hatások jelentkeznek. A láthatóságot javíthatjuk kisebb dombok megfelelő helyre való építésével, vagy fasor telepítésével.

A lerakó lezárása után a monitoring rendszer több évtizedig üzemel. A jelenlegi törvények szerint a vészesetekre és rekultivációra szánt pénztartalékot ez időre is meg kell őrizni.

Csurgalékvízgyűjtő rendszer, biogáz gyűjtő rendszer (biogáz kezelése)

A téma részletesebb bemutatása megtalálható a hulladéklerakók jellemzése című fejezetben.

4.5.4. Hatótényezők, hatásfolyamatok

A telepítés hatótényezői

A telepítés során megkezdődnek a munkálatok a hulladéklerakó területén, kiépítésre kerülnek az ideiglenes és állandó utak, kitermelik az építéshez szükséges anyagokat, és elszállítják az építés helyszínére. A hatótényezőket és hatásfolyamatokat mindezen tevékenységeknél külön kell vizsgálni.

Hatótényezők a területen:

- § területfoglalás, földmunkák, vízrendezés
- § építési munkák: zaj- és rezgésbocsátás, szennyezőanyag kibocsátás
- § alapozási munkálatok: depóniától függően, épületek alapozási munkálatai
- § keletkező hulladékok, bontási törmelékek lerakása

Hatótényezők az anyagnyerő-helyen

Hulladéklerakó építéséhez megfelelő szigetelőrétegre van szükség. A mesterséges szigetelőanyagok mellett természetes anyagok használata is ajánlott. A természetes anyagú szigetelők lehetnek természetes környezetben kialakított szigetelők, természetes anyagból kialakított szigetelők és e kettő kombinációja.

Kötött talajok közül megfelelhet az agyag, ennél jobb az iszap, homokos sovány anyag a töltés építésére. Ha ezen anyagok nem állnak rendelkezésre vagy vízzáróságuk nem elegendő, akkor szigetelőanyagként iszapos homok és iszapos homokos kavics bentonit adalékkal való keverékét alkalmazhatjuk.

A kitermelés helyén az alábbi hatótényezők lépnek fel

- § területfoglalás
- § forgalom
- § bányászat
- § kitermeléshez szükséges út építése

§ monitoring rendszer kiépítése: mélyfúrások, figyelőrendszerek

A szállításból, útépítésből adódó hatótényezők

§ zaj-, rezgés- és szennyezőanyag kibocsátás

§ útépítés: alapozási munkák, élőhelyek megszüntetése, úthoz szükséges anyagok kitermelése, vízrendezés

§ potenciális veszélyforrás gyúlékony vagy robbanásveszélyes anyagok szállításakor (pl. benzin a munkagépekhez)

A megvalósítás hatótényezői

A megvalósítás alatt a hulladéklerakó üzemelését értjük. A lerakásra kerülő hulladékot járműveken a lerakóba szállítják, ott válogatják, kezelik, lerakják, tömörítik és takarják technológiától és eljárástól függően.

§ szállítás: zaj-, rezgés- és szennyezőanyag kibocsátás

§ lerakás: porzás

§ tömörítés: gépek zaj- és rezgés-kibocsátása, porzás

§ tárolás: bűzhatás, szilárd részek szétszóródása a környéken, élővilág megváltozása, víz szennyeződése

§ takarás: földréteg kitermelése, szállítása

§ biogáz kezelése: gyűjtő és elvezető rendszer kiépítése, gáz elégetése, gáz elszállítása

§ növénytelepítés

§ csurgalékvíz gyűjtése, elvezetése, tisztítása

2. kép: Hulladéklerakó működés közben (szilárd hulladékok szétszóródása a környéken)

(Forrás: saját felvétel – Bécsi út mentén – hulladéklerakó)

3. kép: Hulladéklerakó működés közben (egykori agyagbánya helyén)

(Forrás: saját felvétel – Bécsi út mentén)

A felhagyás hatótényezői

A hulladéklerakók lezárásáról és rekultivációjáról már az előző részekben részletesen is beszámoltunk. Ezért itt nem részletezem a folyamatot, hanem csak mintegy összefoglaló jelleggel mutatom be a hatótényezőket.

- § lezárás, felső szigetelőréteg elhelyezése
- § földréteg elhelyezése
- § növénytelepítés
- § további monitoring rendszer kiépítése és üzemeltetése
- § épületek felszámolása
- § területhasználat-változás

4.5.5. Környezeti elemekre és rendszerekre gyakorolt hatások

A hulladéklerakók környezeti hatásai című alfejezet részletesen foglalkozik e témakörrel.

4.5.6. A hatásterület lehatárolása

A hatásterület lehatárolása a környezeti elemek és rendszerek hatásterületeinek meghatározásából lehetséges. Hulladéklerakó esetében meghatározzuk a levegő, a víz, a föld és az élővilág hatásterületeit, majd ezeket összegezzük.

Levegő

Szállításnál: az út mentén 100-200 m a szennyezések terjedése

Lerakó körül: a hulladékok lerakásából és tárolásából adódó hatások a lerakó elhelyezkedésének, típusának függvénye. Nagyobb a terület például dombépítési eljárás esetén, és kisebb védőgáttal kiemelt lerakó esetén. A hatások terjedése csökkenhet, ha folyamatosan takarják a hulladékot. A tervezéskor az uralkodó széljárást is figyelembe kell venni. Általánosan elmondható, hogy 1-1,5 kilométernél messzebb a hatások nem szoktak jelentkezni.

Anyagnyerő helyen: gépek üzemeléséből adódó szennyezés terjedése általános esetben 100-200 m

Föld

Szállításnál: tapasztalatok szerint az útvonalak mentén 30-50 méteres sáv

Lerakó körül: A lerakó területe és 30-50 méteres környezete a gépek szennyezéséből adódóan. Növénytelepítéssel mérsékelhetők. Üzemszerű működés esetén a hulladéklerakóból szennyezés nem juthat át a szigetelésen keresztül.

Anyagnyerő helyen: A területfoglalás helyén, és annak 50 méteres körzetében

Víz

Szállításnál: útvonal mentén 10 méteres körzetben

Lerakó körül: megfelelő szigetelés esetén csak a telephelyen lévő vizeket érinti (főleg a csurgalékvizeket)

Élővilág

Nehéz általánosan megmondani. Utaknál függ a nyomvonalvezetéstől és a tereprendezés nagyságától. Telephely környékén függ az eredeti élővilágtól és azok érzékenységtől. A többi környezeti elemet és rendszert ért hatások is befolyásolják, ezért becslése általános, elvi esetben nehéz. (A megjelent varjak kiszoríthatják a terület közeléből (1-2 km) a kisebb madarakat.)

4.5.7. Tervbe vett környezetvédelmi intézkedések

Összességében megállapítható, hogy üzemszerű működés esetében a levegőt ért hatások mérséklése a legszükségesebb. A hatások mérséklése érdekében hozható intézkedésekről már többször tettünk említést, ezért itt – mintegy a már leírtak összefoglalásaként – következzen csak egy rövid felsorolásuk: véderdő telepítése, folyamatos takarás, rácshálók felszerelése az elszállt hulladékok felfogására, elkerülő út építése, út menti tereprendezés, szállítási útvonalak helyes megválasztása (távolság, hatásviselők érzékenységet, ember érdekeit figyelembe véve), a biogáz gyűjtése és felhasználása.

A vizek szennyeződésének megakadályozása érdekében övárók és csurgalékvíz gyűjtő rendszer kiépítése szükséges. (Az előírt szigetelés segítségével ugyanis a hatások minimalizálhatók.) A levegőt ért hatások mérséklésére ajánlott intézkedések

közül néhány a vizekre is jó hatással van (tereprendezés, véderdő telepítése, szétszóródás megakadályozása).

A szennyezések terjedésének vizsgálatára, és a lerakó környezetének figyelésére szolgál a monitoring rendszer. A lerakó minden esetben potenciális veszélyforrás, ezért nem csak az üzemelés ideje alatt, hanem a lezárás után is fent kell tartani ezeket a rendszereket.

Folyamatosan ellenőrizni kell az alábbiakat: (Szabó Imre: Hulladékelhelyezés)

- § elsődleges műszaki létesítmények műszaki állapotát, állapotváltozását
- § a tárolóterek szivárgásának megfigyelésére szolgáló eszközök és berendezések működőképességét
- § a lerakótelep védőtávolságán belüli felszín alatti víz minőségét
- § a lerakótelep területéről elvezetett felszíni víz minőségét
- § a levegőszennyező anyagok emisszióját, immisszióját
- § a lerakótelep környezetében - a hatásvizsgálatban kijelölt - élő szervezetek állapotát és azok változásait
- § a biztonsági célokat szolgáló melléklétesítmények, vízelvezető és vízkezelő rendszerek működőképességét

A figyelőrendszer elemeit két csoportba soroljuk:

1. lerakó üzemelésével, állapotváltozásával kapcsolatos figyelőrendszer
2. a lerakónak a környezetére gyakorolt hatását figyelő-ellenőrző rendszer

Az ellenőrzési eljárásokról, a mintavételekről, a rendszer elemeiről és üzemeltetéséről a 22/2001 KöM rendelet rendelkezik.

4.5.8. Bevonandó hatóságok köre (20/2001 Korm. Rend. 3. számú melléklete alapján)

A 20/2001-es Kormány rendelet tartalmazza a környezeti hatásvizsgálat elkészítése során kötelezően bevonandó és érintettség esetén bevonandó szakhatóságok körét. Ez alapján mindenképpen bevonandó:

1. természet- és tájvédelemre kiterjedően: első fokon az illetékes Nemzeti Park Igazgatóság, másodfokon Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség

2. környezet- és település-egészségügyre kiterjedően: első fokon az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat illetékes megyei intézete, másodfokon az Országos Tisztifőorvosi Hivatal.

Hulladéklerakó esetén az eljárásba hatásköri érintettség esetén bevonandó szakhatóságok az alábbiak lehetnek:

1. Helyi környezet- és természetvédelemre kiterjedően: első fokon az érintett települési önkormányzati jegyzője, másodfokon az illetékes megyei közigazgatási hivatal
2. A hulladéklerakó körül véderdőt kell telepíteni (22/2001 KÖM rendelet), ezért az erdővédelmet illetően bevonandó hatóság első fokon az Állami Erdészeti Szolgálat illetékes területi igazgatósága, másodfokon a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Erdészeti Hivatala
3. Talajvédelemre kiterjedően: első fokon a megyei növény-egészségügyi és talajvédelmi állomások, másodfokon a Budapest Fővárosi Növény-egészségügyi és Talajvédelmi Állomás
4. A létesítés és megvalósítás hatással lehet a műemlékekre is. Első fokon bevonandó hatóság az Országos Műemlékvédelmi Hivatal műemlékfelügyeleti igazgatósága, másodfokon az Országos Műemlékvédelmi Hivatal elnöke.

4.5.9. *Havária esetek, haváriaterv*

A műszaki előírások betartásával megépülő hulladéklerakónál minimális a havária-kockázat, de ezen jelenség egyetlen létesítménynél sem zárható ki.

Haváriaestek előfordulhatnak az alábbi esetekben:

A lerakott hulladék begyulladása

A még le nem fedett depóniarészen, az aerob és anaerob zóna határa közelében az exoterm bomlás figyelhető meg. Ha a hőtermelő folyamat a felszíntől olyan távol van, hogy a hőelvezetés nem hatékony, öngyulladás jöhet létre. Az öngyulladás megelőzhető a megfelelő hulladék összetétellel, vagyis ha nedves iszap is kerül a hulladékba, ami a biogáztermelés szempontjából is előnyös (45-60 %-os víztartalom!). Ilyen (magas szervesanyagtartalmú) iszapok lehetnek:

kezelt szennyvíziszap, papírgyári iszap (ha nem klóros), ásványolajos iszapok biológiai lebontás utáni maradványa.

Ha begyulladt a depónia, földtakarással kell elfojtani a tüzet. A vizes oltás kerülendő, mert kevés víz tovább erősítheti az exoterm folyamatot, míg a sok víz megbontja a depónia víztartalom-egyensúlyát.

Rendkívüli csapadék és földrengés okozta rézsúcsúszás

Bár a területeken a földrengési kockázat nem jelentős, az instabil lejtőt kis mozgás is képes megmozdítani, ezért a tervezésnél gondoskodni kell arról, hogy a lejtő biztonságosan lapos vagy lépcsőzött legyen.

Az átázottság által kiváltott rézsúcsúszást a vízelvezető rendszer kiépítésével és folyamatos karbantartásával kell megelőzni.

Ha a rézsúcsúszás mégis bekövetkezik, haladéktalanul helyre kell állítani az eredeti állapotot, feltöltéses megtámasztással, tömedékeléssel, a szigetelőréteg és a növénytakaró helyreállításával.

Talajszennyeződéssel kapcsolatos havária esetek

Ilyen esetnek tekintendő, ha a tárolóból szennyezőanyag kerül a környezetbe, és ott olyan koncentrációt ér el, amely az előírásokban szereplő határértéket túllépi. Megfelelő szigeteléssel ellátott tároló esetén - amilyen a tervezett tároló is - szennyezőanyag csak a szigetelés meghibásodása esetén kerülhet a környezetbe. Ilyen esetben a legfontosabb teendő a környezetben található vízbázisok védettségének megállapítása, és a kijutó szennyezőanyag várható terjedési irányának és sebességének meghatározása.

4.5.10. Közérthető összefoglalás

- § Tevékenység alapadatainak összefoglalása
- § Tevékenység elmaradásának környezeti következményei
- § Főbb hatótényezők
- § Környezeti állapotváltozás becslése
- § Későbbiekben megvizsgálandó fő környezeti kérdések

4.5.11. *Szellemi alkotáshoz fűződő jogok*

Ennek az alpontnak az elkészítését a KHV nem teszi minden esetben kötelező jellegűvé, ezért részletezésére nem törekszünk a tanulmányban.

4.6. A fejezet összegzése

A fejezet eleje a hulladéklerakók kialakításának lehetőségeit tárgyalja, részletesen is kitérve, és nagy hangsúlyt fektetve a területkiválasztás szempontjaira. Ennek ismertetésével célunk volt a hulladéklerakók környezeti hatásainak vizsgálata az említett szakaszra vonatkozóan. (Kiemelném továbbá, hogy nem volt célunk a műszaki paraméterek és követelmények részletekbe menő tárgyalása.)

Ezt követően a fejezet átfogóan vizsgálja a hulladéklerakók környezeti hatásait, külön kiemelve, és szétválasztva a rendezetlen és rendezett lerakók hatásait. A konkrét hatások bemutatása után a lerakókban lejátszódó fizikai, kémiai és biológiai folyamatok kerülnek bemutatásra azzal a céllal, hogy a már tárgyalt környezeti hatások folyamathoz köthetőek legyenek, ezáltal segítve a jobb megértést.

Végül a fejezet mintegy zárómotívumaként megjelenik a környezeti hatásvizagálat és a környezeti hatástanulmány fogalma. A fejezetben célunk volt egy – hulladéklerakókkal kapcsolatos – általános környezeti hatástanulmány felépítésének megadása, részletesen is kitérve az egyes alpontok ismertetésére. Tehát annak ellenére, hogy a környezeti hatásvizsgálattal csak a későbbiek folyamán (tanulmányunk utolsó fejezete) foglalkozunk részletesen – a szabályozás és a lakossági részvétel vonatkozásában – ebben a fejezetben térünk ki a készítendő hatástanulmány bemutatására, a KHT egyes pontjai és a fejezet tartalma között vonható párhuzam (területkiválasztás, műszaki követelmények, környezeti hatások, lejátszódó folyamatok...) alapján.

4.7. Felhasznált irodalom

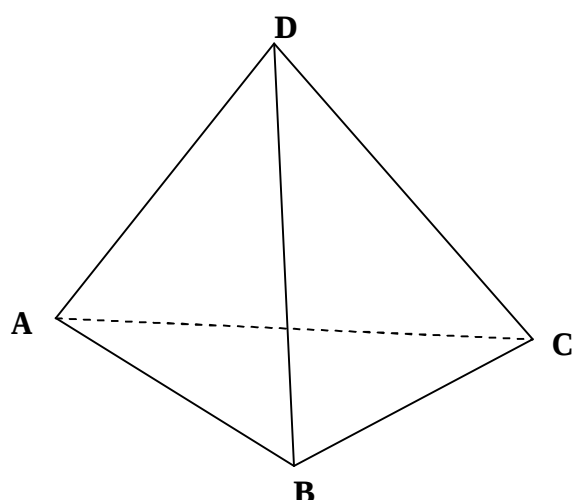
1. Bándy Gy. (szerk.): Hatásvizsgálat, felülvizsgálat, Közgazdasági és jogi kiadó – Környezetvédelmi kiskönyvtár 4., 1997.
2. Cserey Balázs: Fejlesztések környezeti hatásvizsgálata. Cserey, 1994.
3. Dr. Rédey Á, Dr. Tamaska L: A kommunális hulladékgazdálkodás helyzete és lehetőségei. In: Hulladékgazdálkodás. Tertia kiadó, Budapest 2003.
4. Sallay Ágnes: Kommunális szilárd hulladék elhelyezésével összefüggő tájrendezési feladatok. Doktori értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, 2003.
5. Szabó Imre: Hulladékelhelyezés I. Ipar a környezetért Alapítvány, 1995.
6. Szabó Imre: Hulladékelhelyezés II. Ipar a környezetért Alapítvány, 1995.
7. Dr. Szabó Imre: Hulladékelhelyezés. In: Hulladékgazdálkodás. Tertia kiadó, Budapest 2003.
8. Zimler Tamás (szerk.): Hulladékgazdálkodás. Tertia kiadó, 2003.
9. Környezeti hatástanulmány regionális hulladéklerakó létesítésére Gyál térségében – A hatástanulmány készítői: MTA SZTAKI, GEOÖKOTERV
10. Pusztazámori regionális kommunális hulladéklerakó telep környezeti hatástanulmánya
11. A hulladékgazdálkodás általános kérdései, alapelvei. Hulladékgazdálkodási Szakmai Füzetek 1
12. Az Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóságának összegző kutatási jelentése – 2000. október: Hulladéklerakók és hulladékégetők külső (externális) gazdasági költségeinek értékelése. In: Környezetvédelem 21-22/2003, BME OMIKK 2003.
13. Bihariné dr.Krekó Ilona - Dr.Kalas György: Hulladékgyűjtés-hulladéklerakás: (<http://www.kornyeztunk.hu/belso/s66.html>)
14. 22/2001. (X. 10.) KöM rendelet
15. 20/2001. (II.14.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálatról
16. Környezetvédelem szaklap:
 - 2003/6. Civilek részvétele a nagyberuházásokban
 - 2003/6. Környezeti hatásvizsgálatok
 - 2003/6. A környezeti hatásvizsgálat joga

5. A HULLADÉKLERAKÁS GAZDASÁGI HATÁSAI

Napjaink egyik legégetőbb problémája a hulladékgazdálkodás. Hazánkban az uniós csatlakozás kapcsán merült fel komolyabban a változtatás igénye, noha a rendszerváltozás után számos kísérletet tettek a helyzet rendezésére. A korszerűtlen, műszaki és környezetvédelmi szempontból sem megfelelő hulladéklerakók száma jelentős, az elaprózott településszerkezetnek köszönhetően a méretgazdaságosság kihasználatlansága jellemző, az illegális hulladéklerakók száma pedig emelkedik. Az integrált hulladékgazdálkodás¹¹ követelményeinek hazánk egyelőre nem felel meg, törekvések, kísérletek és folyamatban lévő projektek segítik a szabályoknak való megfelelést. A helyzet azonban a rendszerváltás után egyáltalán nem javult, különösképpen kritikus volt, és ma is hasonlóan kedvezőtlen a helyzet a budapesti agglomerációban. (Enyedi, 1996) A következőkben a hulladéklerakó-telepítés gazdasági hatásait elemezzük egy modell segítségével, középpontba állítva a hulladéklerakót fogadó települést és annak környezetét.

A település élettér. Az ott lakó, a környező vonzáskörzetekben élők és az átutazók élettere. A most következő modell csupán jellemzés eszközéül szolgál, hogy a kiválasztott és általam vizsgált centrumot bemutassam. Ez a településmodell újszerű megközelítést, rendszerszemléletű értelmezést jelent. Ezt a szemléletet Tóth József geográfus képviseli, aki szerint a település egy adott földrajzi környezetben, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és természeti szférák kölcsönhatásban álló, együttműködő rendszere. A település komplexitását, a struktúrák kölcsönhatás-rendszerét tetraéder modelljével szemlélteti. A modell neve TÁGINTER=társadalmi, gazdasági, infrastrukturális, természeti tér. E tér sűrűsödési pontjai a települések.

¹¹ Azon tevékenységek összessége, mely a hulladékos problémák környezetileg hatásos, gazdaságilag hatékony megoldását eredményezik. Négy alapvető, s egymást kiegészítő eszközcsoportha: *megelőzés+újrahasznosítás+égetés+rendezett lerakás*.

A négy szféra:

ABC: természet

ABD: társadalom

ACD: infrastruktúra

BCD: gazdaság

5. ábra: Tetraéder-modell
(Forrás: www.mindentudas.hu)

A tetraéder élei egyenlő hosszúak, oldalai egyenlő területűek, azaz a négy szféra jelentősége, súlya megegyezik. Ez a tér dinamikus tér, mivel a település folyamatosan változik. A települést mindig a környezetével együtt kell vizsgálni. A településközi tér jól jellemzi a településeket is.

A modell lényege, a definícióban is rejlő kulcsszó: *kölcsönhatásban* álló elemek rendszere. Azaz bármelyik szférát bolygatjuk meg, az valamennyi másikat is érinteni fogja. Ezért logikusnak tűnik, hogy a területfejlesztést és a településfejlesztést összehangoltan tervezzék, hiszen rendszerszerűen értelmezzük a teret, egy beavatkozás is hatással lehet az egész struktúrára. Ilyen beavatkozás lehet, egy hulladéklerakó telepítése is. A település és környezetének sajátosságai által determinált lehetőségek szűkítik a döntéshozók számára a választási lehetőségeket. A táj jellegéből, a közigazgatási szerkezetből, a speciális települési státuszból kifolyólag érdekes számunkra a központi régió, a főváros és annak agglomerációja.

Nézzük, milyen sajátosságok befolyásolhatják az esetleges elhatárolódást! SWOT elemzés segítségével szeretném felvázolni Futó Péter és Fleischer Tamás munkája (2003) alapján a Központi Régió négy „tetraéder” szférájának gyengeségeit és erősségeit.

Erősségek	Gyengeségek
Allandó és nagy belső piac – (Régió) Központi szerep a közlekedésben Közvetítő szerep Nyugat-és Dél-kelet Európa között Vonzó természeti és területi feltételek A munkanélküliség alacsony szintje Erőteljes gazdasági aktivitás Minőségi, szakképzett munkaerő FDI (külföldi működőtőke beáramlás) Multinacionális cégek központjainak koncentrációja Kiterjedt üzleti szolgáltatási tevékenységek Az ipari szektor folyamatos kiépülése Az ipari parkok és ingatlanok bőséges kínálata A minőségi turizmus infrastruktúrája	Az ország és a régió térbeli elrendezése centralizált, gyengék a közvetlen kapcsolatok az alközpontok között Területileg egyenlőtlen gazdasági fejlődés Kettős gazdaság: szakadék a multinacionális és a velük kapcsolatban lévő hazai cégek, valamint a hazai gazdaság többi része között A vállalatok közötti kapcsolatok hiánya, mind a termelési, mind a szolgáltatási szektorban A KKV-k alacsony bevétel-termelő képessége A vertikális és horizontális integráció hiánya a mezőgazdaságban Elmaradott termelési tényezők a mezőgazdaságban Gyenge regionális marketing és hiányos regionális identitástudat Nagyobb kulturális események hiánya A hatáskörök tisztázatlan elosztása a főváros, annak kerületei és az Agglomeráció települései között Az infrastruktúrával való ellátottság és szolgáltatások egyenlőtlen szintje Az Új Gazdaságot nem megfelelően részesítik előnyben az országos politikai koncepciók A globális és EU tendenciák iránti alacsony érzékenység

5. Táblázat: Gazdaság – Közép-Magyarországi Régió

(Forrás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára. ADAPT, 2003.)

Erősségek	Gyengeségek
Létező oktatási és képzési infrastruktúra Egyetemek és kutatóintézetek magas száma Tudományos park Egészségügyi intézmények jelenléte Kulturális intézmények jelenléte	Gyenge együttműködési képességek, a partneri viszonyok hiánya Gyenge kapcsolatok az egyetemek és az ipari K+F központok között, valamint az oktatás és az üzleti szektor között Nyelvi képességek viszonylag alacsonyszintje Növekvő szociális és bevételi különbségek (kettős társadalom) Növekvő területi eltérések az emberi erőforrásokban, ami potenciálisan regionális szegregációhoz vezethet Az információs társadalomra való felkészültség gyenge Területileg koncentrált szociális problémák A roma kisebbség életkörülményeit javító programok hiánya Foglalkoztatási problémák perifériális területeken A szociális- és egészségügyi infrastruktúra nem kielégítő szintje Megoldatlan hajléktalansági kérdés Magas bűnözési arány Az idős népesség magas aránya

6. Táblázat: Társadalom – Közép-Magyarországi Régió

(Forrás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára. ADAPT, 2003.)

Erősségek	Gyengeségek
Fejlett kommunikációs és közlekedési infrastruktúra	Allandó kapacitáshiány a főúthálózat szintjén Az átlós- és érintő irányú közlekedési kapcsolatok hiánya Burkolatlan utak magas aránya a településeken A tarifarendszer integrációjának hiánya a tömegközlekedésben Parkolóhelyek hiánya A szennyvíz és a városi hulladékvíz kezelésének alacsony szintje

7. Táblázat: Infrastruktúra – Közép-Magyarországi Régió

(Forrás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára. ADAPT, 2003.)

Erősségek	Gyengeségek
Vonzó épített környezet – (Budapest) Jól szervezett a települési szilárd hulladékok gyűjtése Budapesten Javuló a szilárd hulladékok gyűjtése Pest megyében Nemrégiben létrehozott regionális hulladéklerakók A szelektív hulladékgyűjtés elterjedtségének szélesítése Integrált hulladékgazdálkodás fejlesztése nemzeti és ISPA finanszírozás segítségével A hulladékhasznosító ipar fejlesztése A háztartási veszélyes hulladékok gyűjtésének megszervezése A háztartási komposztálás elterjesztése	A fővárosi szerepkörből és a szállítási infrastruktúrában elfoglalt központi szerepből fakadó komplex és jelentős szennyezés – (Budapest és Agglomerációja) Csökkenő zöldterületek – (Régió) Az épületállomány rossz állapotban van – (Budapest) Sok település általánosan rossz megjelenése – (Régió) Szabályozatlan és pusztító földhasználat – (Agglomeráció) A szelektív hulladékgyűjtés hiánya – (Régió) Sok illegális hulladéklerakó – (Pest megye) Sok legalisan működő hulladéklerakó, mely nem felel meg az alapvető higiéniai követelményeknek – (Régió) A kommunális szennyvíz kezelése nincs megoldva. Budapest szennyvizének háromnegyede elvezetés nélkül a Dunába folyik A különleges hulladékok részben megoldatlan problémája, mint pl. az orvosi hulladékok a kórházakból Az önkormányzatok gazdasági szükségletei erősebbek, mint a környezetvédelmi megfontolások – (Régió) A környezettudatosság lemaradásban van – (Régió) Alternatív energiaforrások használatának mellőzése – (Pest-megye) Az illegális hulladéklerakók egészségügyi veszélyt jelentenek A szennyvíziszap lerakásának illegális

	gyakorlata a szilárd hulladék számára fenntartott lerakókban A folyékony műtrágyák nem megfelelő használata A hulladékégetés levegőszennyezési hatásai Budapesten konfliktusokat okozhatnak a helyi önkormányzatok között (Agglomeráció vs. Budapest) Konfliktusok a helyi önkormányzatok között a helyi tulajdonban levő alulhasznosított hulladéklerakók miatt, melyek elavulttá váltak a közeli településeken újonnan történt versenyképes beruházások miatt (A régió különböző kistérségei)
--	---

8. Táblázat: Természet, környezet, különös tekintettel a hulladékgazdálkodásra – Közép-Magyarországi Régió

(Forrás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára. ADAPT,2003.)

Amint az a táblázatokból kiderül és egyértelműen látszik, a Központi Régióban bőségesen feltárhatók gyengeségek. Ám ami az adott területen az erősségeket jelenti, messze elmaradnak a hátrányok tömege mögött. A fenti felsorolás sem teljes, valószínűleg gyarapíthatnánk a lista mindkét oldalát, ám a mérleg nyelve mégis csak a hiányosságok felé mozdulna el.

Ha tehát a „tetraéder modellt” vesszük alapul, akkor egy lerakó telepítését joggal nevezhetjük a „természeti szférába” való beavatkozásnak, s mint ilyen, a modellből kiindulva hatással van a többi szférára is. Egy kistépülés a főváros vákuumában, saját, önálló gazdálkodásának keretén belül fellendítheti helyi gazdaságát, az adóbevételek segítségével új, önként vállalt feladatokat láthat el. A beruházók által megígért kedvezmények, korszerűsítések hatással lehetnek az infrastruktúrára (útépítés, csatornázás, új iskola...stb.) A munkahelyek gyarapodása, az esetleges ingatlanár-változás kihatással lehet a település gazdaságára. A helyi társadalom aktivitása, részvétele a helyi döntéshozatalban meghatározó lehet az adott beruházás szempontjából. A közösséget egyértelműen megosztja a véleménykülönbség a lerakó létesítésével kapcsolatban, civil szervezetek válhatnak aktívvá, megmozdulások, érdekellentétek szövődhetnek. Mindez a társadalmi szféra mozgását jelenti. Tehát a modellben tetten érhető minden irányban a változás. Nézzük meg kicsit konkrétan a

modell mentén a várható hatásokat, saját példánkon, azaz az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó esetén keresztül.

5.1. Társadalmi szféra

- A hulladékgazdálkodási rendszer bevezetésével járó legfontosabb társadalmi előny, hogy mind az építési szakaszban, mind az üzemeltetési szakaszban munkahelyeket teremt, illetve a hulladéklerakók rekultivációjával számos idegenforgalmi szempontból tisztító létesítmény kerül felszámolásra.
- A lerakó elhelyezése kapcsán a helyi lakosság körében aktív csoportosulások állnak ki érdekeikért, fognak össze együttesen, azaz a társadalmi kohéziót erősítik. (Például Kartalon nonprofit szervezetet alakítottak, „Kartal jövőéért”, Keszegen a tiltakozók létrehozták „Mentsük meg Keszegot” nevű csoportosulást.)

5.2. Gazdasági szféra

- A lerakók kedvezőtlen hatásai, hogy a beruházás egyrészt termőterületeket von ki a művelés alól, másrészt a településekhez közel kialakított nem megfelelő lerakók által okozott látvány, bűz vagy egyéb hatások, a közelben lévő ingatlanok értékét csökkenti.
- Azokon a településeken azonban, ahol eddig még nem volt hulladékgyűjtés annak beindítása növelheti az ingatlanok értékét és a térség vonzerejét, hiszen az infrastruktúra fejlesztésének együttesen kell megtörténni a beruházással, hogy a rendszer működőképes legyen. Így az agglomeráció kistépelülései bekerülhetnek akár a nemzetközi forgalomba is. (Például ez történt Pustazámor esetében is, ahol a lerakó elérhetősége végett az M7-es autópályán építettek összekötő utat.)
- A környezetvédelmi ipar fejlesztése megvalósulhat a térségben, hiszen a hulladékgazdálkodáshoz kapcsolódó létesítmények tervezésébe, kivitelezésébe, a gépek, berendezések gyártásába és szerelésébe bekapcsolódhatnak a térség vállalkozói.
- A beruházások megvalósításával közvetlen gazdaságfejlesztési hatásként új technológiai, termelési és munkakultúra kerülhet a régióba. A megfelelő EU konform környezeti, hulladékgazdálkodási infrastruktúra kiépülése következtében növelhetők a hazai és külföldi befektetések.
- A térségben lévő munkanélküliség csökkenthető. Vagyis a hulladékgazdálkodási projektek megvalósítására irányuló állami és nemzetközi források közvetetten foglalkoztatási és gazdaságfejlesztési eszközként is jelentkeznek.

- Az önkormányzatok számára egyszeri kompenzációt, valamint folyamatos adóbevételt jelent egy ilyen beruházás, melynek segítségével gazdasági potenciálja jelentősen javul. (Az Észak-kelet Pest Megyei Hulladéklerakó esetében az önkormányzatoknak évi 25-30 milliós bevételt jelentett volna a helyi büdzsébe) Ez az előny azonban nem feltétlenül jelentkezik hosszútávon. Az idei évben latolgatják a hazai politikusok, hogy az iparüzési adó mértékét csökkenteni fogják a legközelebbi adótörvényben¹². A gazdasági miniszter nyilatkozata szerint nem, hogy csökkentenék, egyenesen megszüntetnék a települési önkormányzatok ezt, a szinte egyetlen igazán jelentős bevételi forrását¹³.
- Negatív gazdasági hatás lehet, hogy az adott település turisztikai vonzerejét csökkenti a beruházás. Jelenthetne ez egyfajta versenyelőnyt is, hiszen egy komplex, korszerű regionális lerakó üzletet is csinálhatna abból, hogy a nyilvánosság számára lehetővé teszi, természetesen a megfelelő egészségvédelmi szabályok betartásával egy jól működő rendszernek a bemutatását.

5.3. Természeti szféra

- A szelektív gyűjtés és hasznosítás megvalósulásával az újrahasznosított anyagok csökkenthetik a természeti erőforrások felhasználását és a szennyezőanyag kibocsátását. A komposztáló telepek létesítésével, megfelelő mennyiségű és minőségű komposzt előállításával csökkenhet a műtrágyatermelésből származó környezetszennyezés és környezeti kár, továbbá előtérbe kerülhet a természetközeli gazdálkodás, a megfelelő szerves trágya biztosítása által.
- A rendezett lerakás megvalósulásával nagyobb az esély az illegális hulladéklerakók felszámolására, méltányos díjpolitikával ösztönözhető a lakosság a környezet megóvására.

5.4. Infrastruktúra

- A hulladékszállítás logisztikai rendszerének tökéletesítése végett elkerülő utak építésével a beruházás során az adott település jobban megközelíthetővé válik, ami újfent gazdasági előnyöket hordoz, különösen a központi régióban, ahol még mindig gondot okoz a sugaras szerkezetű közlekedési hálózat. (Példának újra érdemes megemlíteni Pusztazámort, lsd. gazdasági hatások)

¹² www.vilaggazdasag.hu, 2003. június 4.

¹³ Eller Erzsébet: Ha megszűnne az iparüzési adó = Piac és Profit, 2004. március 1.

- Az infrastruktúra fejlesztés másrészt a szuburbanizáció további bővülésének kedvez, a települések bekapcsolódhatnak aktívan a főváros vérkeringésébe.

Valamennyi szféra tehát mozgásba kerül egy hulladéklerakó telepítése kapcsán, és érdemes még megemlíteni ennek az eseménynek egy különleges hatását, amit nevezhetünk „szomszédsági hatásnak”. A település, ahová a lerakót tervezik, ugyanis szomszédokkal, környező falvakkal, községekkel van körülvéve, s rájuk nézve sem mindegy milyen következményeket szül a környezeti beruházás. A szomszédos önkormányzatok gyakran felléptek a lerakó telepítése ellen, maradva tanulmányunk főszereplőjénél, mert kifogásolták, hogy környezetvédelmi és gazdasági szempontból jelentős károk érik őket. A vádak a következők: kukásautók zaj- és légszennyezést okoznának, az utakat tönkre tennék, valamint minél közelebb van az adott „szomszéd” a hulladéklerakóhoz, annál nagyobb a veszély, hogy hasonlóan értéktelenné válik a terület, azaz nem lesz vonzó akár a turisták, akár az odaköltözni vágyók, akár a befektetők számára. (Ezt kifogásolta például Romhány esetében Bánk, vagy Szöd esetében Göd polgármestere) Éppen ezért a nem szándékos negatív extern hatás miatt érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy a szomszédos települések is részesüljenek anyagi kompenzációban, ne csak a fogadó település (kivételt képez persze az az eset, ha a települések egyforma távolságra vannak a lerakótól). Előfordulhat ugyanis, hogy ugyan a befogadó település a közigazgatási határán belül létesül a lerakó, de ez a szomszédos község lakott területéhez közelebb esik. Ebben az esetben döntési joga a területet birtokló településnek van, de az extern hatásokból a szomszéd esetleg nagyobb mértékben részesül.

5.5. Public private partnership lehetősége a települési szilárd hulladék kezelésében

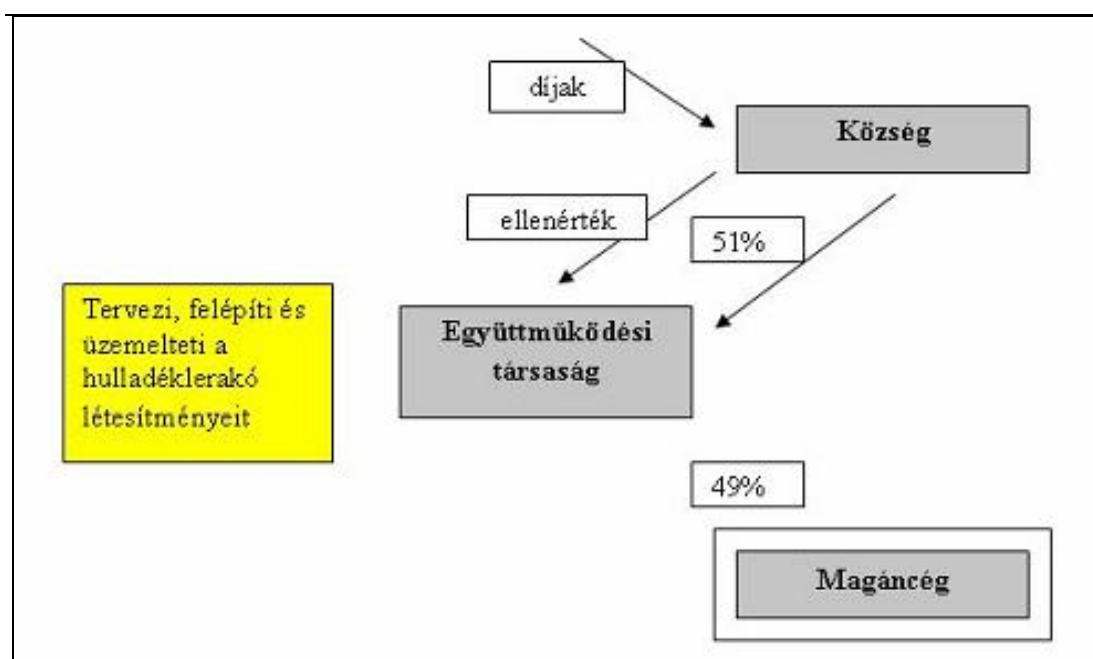
Miután felmerült az igény egy adott körzetben egy új hulladéklerakó megépítésére, kérdés tárgya, hogy a beruházást ki finanszírozza, illetve a későbbiekben ki legyen az üzemeltető. Míg a 90-es évek elejéig kizárólag közösségi tulajdonban voltak ezek az intézmények, azóta folyamatosan nőtt a magánbefektetők száma a hulladékgazdálkodás területén.

Az elmúlt években egyre nagyobb jelentőséget nyert a Public private Partnership (PPP) fogalma, mint új szervezeti forma. A PPP az állami (vagy városi, községi) és a magánvállalatok közötti együttműködés. A PPP esetében nem a partnerség tartalmi, hanem a formai jegyei kerülnek előtérbe, esetünkben a partnerek céljai nem ugyanazok, nem is közősek, de kiegészíthetik egymást. Míg az önkormányzat célja a hulladékgazdálkodás megoldása, úgy hogy az minél kisebb terhet jelentsen a lakosságra, illetve az önkormányzat számára, és minél kevésbé károsítsa a helyi környezetet, addig a magánberuházó elsősorban a

befektetett tőkéjének megtérülésén illetve a profit szerzésén fáradozik. Természetesen a magánbefektetőnek is érdeke, hogy megfeleljen a törvény által előírt környezetvédelmi szabályoknak és a lakossági elvárásoknak.

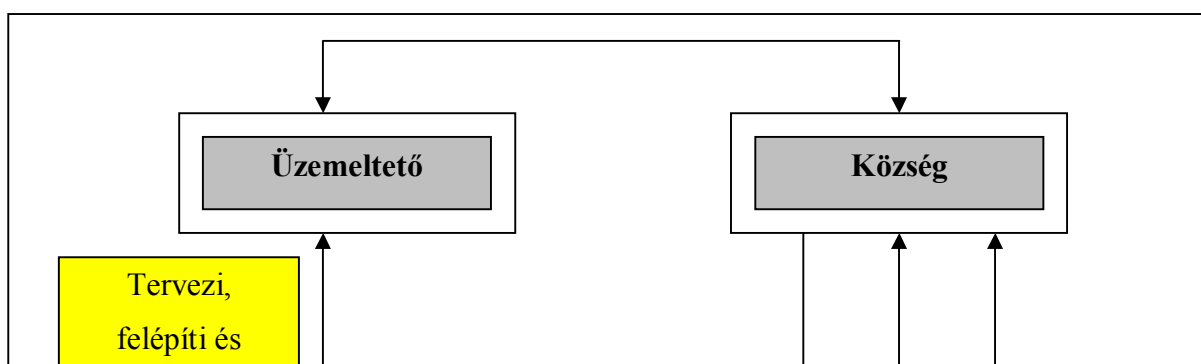
A PPP résztvevői között megoszlanak a kockázatok: az építési és üzemeltetési költségek túllépésének kockázata a magáncéget terhelik, a nem gazdasági és politikai kockázatot pedig a közszolgáltatónak kell vállalnia. Az együttműködés feltétele egy bizonyos fokban formalizált és intézményesített partnerség. Ez megvalósulhat közös vállalat alapításával, vagy egy hosszú távra kötött szerződés keretében.

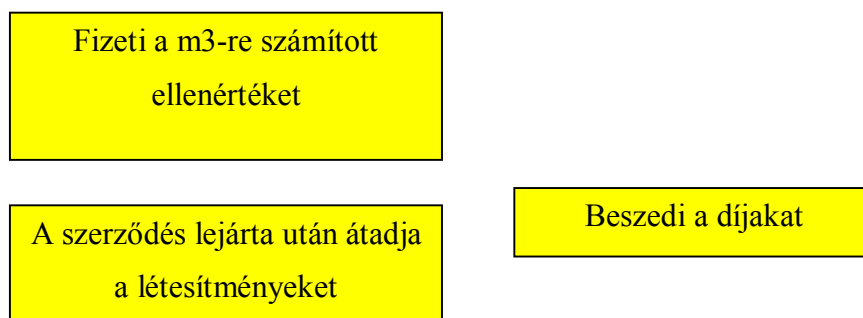
A PPP-nek két alaptípusát különböztetjük meg: a kooperációs és az üzemeltetői modellt. A kooperációs modellben az együttműködés formája a közös vállalat, ahol az állami (önkormányzati) részesedés általában 51%. A magánbefektető tervezi és építi a létesítményt, illetve üzemelteti azt. A magánbefektető know-how-jával és a gazdaságosságra való törekvésével segíti elő a vállalkozás sikerességét.

6. ábra A kooperációs modell¹⁴

Az üzemeltetői modell előzetes szerződésen alapul. A közösség ez esetben pályázatot hirdet ki a települési szilárdhulladék lerakójának megtervezésére, a költségeinek fedezésére, megépítésére és az üzemeltetésére. A szolgáltatás során beszedett díj nagyságát előre rögzítik.

7. ábra: Az üzemeltetési modell¹⁵

5.6. PPP megvalósulása

Egy Ausztriában elvégzett felmérés alapján¹⁶ a községek az alábbi előnyöket látják a PPP alkalmazásában:

- A magánszféra hatékonyabb munkavégzése
- A bonyolult községi ügyvitel megkerülése
- A mindenkori politikai irányzatoktól való függetlenség
- A beruházás gyors véghezvitele
- A szolgáltatás olcsóbb teljesítése

A PPP véghezvitelének a gyakorlatban azonban számos akadálya lehet. A hosszú távú együttműködés miatt a feleknek tartósan el kell kötelezniük magukat a másik mellett, ez nagy előkészületi munkát és bizalmat kíván a felek részéről. Megnehezíti a PPP-k létrejöttét az aszimmetrikus információ-eloszlás. Az államnak (önkormányzatnak) meg kell győződnie arról, hogy a cég valóban képes magas színvonalon, kedvező áron, hosszútávon biztosítani a szolgáltatást, illetve meg kell bizonyosodnia arról, hogy a magánbefektető olyan helyzetekben is megfelelően viselkedik, ahol az államnak (önkormányzatnak) nincs rálátása. A magánbefektető

¹⁵ Boross Tiborné: Public private partnership a kommunális szennyvízkezelésben, BME OMIKK, Környezetvédelem, 2004/5-6, 5. oldal

¹⁶ Boross Tiborné: Public private partnership a kommunális szennyvízkezelésben, BME OMIKK, Környezetvédelem, 2004/5-6, 6. oldal

biztosítani akarja a befektetésének megtérülését, ezért fontos számára, hogy a díjak minimális szintjét garantálják, illetve biztosítsák a stabil keretfeltételekről.

Egy 2001-ben megjelent, az Alföldi régió hulladéklerakóit vizsgáló tanulmány¹⁷ amellet érvel, hogy azok a hulladéklerakók, amely beruházásában a magántőke résztvett, hatékonyabban üzemelnek, és hogy az EU elvárásoknak megfelelő modern hulladéklerakók magas beruházási költségeit érdemes „áthárítani” a magánszektorra. Ajánlásuk alapján, elsősorban külföldi befektetőkre érdemes építeni. Véleményük szerint a csatlakozó országoknak Szlovákia példáját kellene követni. Szlovákiában 1992-ben még 5000 hulladéklerakót tartottak nyilván, ebből mindössze csak 500-nak volt működési engedélye. Miután az ország szigorú törvényi előírásokat állapított meg, és azt igyekezett szigorúan betartatni, gyorsan átalakult a hulladéklerakók minőségi megoszlása. 1995-re 100 lerakó felelt meg az EU szabványoknak, ezen kívül ekkora már csak 400 lerakó maradt, ezek átmeneti engedéllyel működhettek. A változás fő mozgatórugója az volt, hogy a kormányzat szigorúan járt el a régi lerakók bezárásakor, többek között egy többlet befizetést kellett tenniük az előírásoknak nem megfelelő hulladéklerakóknak a központi kasszába. A régi lerakók várható bezárása nagy ösztönzést jelentett a magánbefektetők számára.

Egyes források szerint állam szerepének kizárólag a keretfeltételek biztosításának megteremtésére kell korlátozódnia, és nem szabad államilag támogatni egyes hulladéklerakók építését, mivel annak piactorzító hatásai vannak, és eltántorítják a befektetőket azzal, hogy a befektetők nem lehetnek biztosak abban, hogy nem épül a közelükben egy támogatott, a magánbefektető részéről alacsonyabb tőkét igénylő, ezért más megtérülési feltételekkel rendelkező hulladéklerakó, amely alacsonyabb áron kínálja szolgáltatásait. Az 1. táblázatban összehasonlíthatjuk a támogatásban részesült, illetve abban nem részesült hulladéklerakók lakossági díjait. Bár a minta meglehetősen kicsi, úgy tűnik, hogy a támogatásban részesült hulladéklerakók kisebb díjakat szednek be a lakosságtól.

¹⁷ Paul Dax, Fucskó József, Krajner Péter, Ungvári Gábor: Public Grants and Private Investment in Solid Waste Management- Alföld, Hungary, 2001

Egyes források véleményem szerint eltúlozzák a hatékonyságbeli különbséget, illetve azt nem tudja számokkal alátámasztani, hogy a hatékonyságbeli különbség a lakosság számára árcsökkenéssel járna.

Város	Bevételek a lakosságtól	Bevételek az ipartól	Más	Összesen	Támogatás	Összbevétel támogatással együtt	Egy főre jutó lakossági kiadás
Gyula (Ö*)	214	171	92	477	0	477	6,2
Szeged (Ö*)	1645	526	0	2170	50	2220	8,9
Békéscsaba (Ö+T*)	363	435	0	799	0	799	5,4
Debrecen (M*)	1200	1000	0	2178	1300	3478	9,4
Hódmezővásárhely (M*)	307	299	0	606	380	986	6,4
Szolnok (M+T*)	635	678	0	1313	0	1313	6,3

9. Táblázat Az alföldi régió magán és önkormányzati hulladéklerakók szolgáltatásainak összehasonlítása¹⁸

Ö = önkormányzati tulajdonban

M = magántulajdonban

T = támogatásban részesült

Táblázat a hat legnagyobb alföldi települési szilárd hulladék lerakóját hasonlítja össze. Az egy főre jutó lakossági kiadást tekintve nem fedezhető fel semmilyen arra utaló jel, hogy a lakosság jobban járna magánberuházók megjelenésével.

További felvetendő kérdés, hogy az önkormányzati üzemeltetés esetén, még ha az kevésbé hatékony is lenne, a szolgáltatás díjából származó jövedelem a településen marad, és azt gazdagítja. Ezzel ellentétben, a külföldi beruházó, ha hatékonyabban gazdálkodik is, ennek a hatékonyságnak semmi előnyét nem látja a lakosság, mivel ez nem jelentkezik meg a szemétdíjakban, csupán a külföldi befektető profitja lesz nagyobb. A külföldi befektetők megjelenése elsősorban azért kívánatos, hogy ezzel

¹⁸ Forrás: Paul Dax, Fucskó József, Krajner Péter, Ungvári Gábor: Public Grants and Private Investment in Solid Waste Management- Alföld, Hungary, 2001, 30. oldal

áthárítható legyen a beruházáshoz szükséges tőke magánszektorra. De nem szabad meglepkezni arról az egyszerű közgazdasági elvről, hogy a külföldi befektető csak akkor fog beruházni, ha a projekt várható jelenértéke nagyobb, mint nulla, más szóval profitot tud szerezni belőle. A befektetők valószínűleg viszonylag magas elvárt hozammal számolnak, mivel a befektetés jelentős kockázatokat is magában hordoz a még nem teljesen kialakult piac miatt. Mivel a befektető jövedelme a lakosságtól származik, összességében a környezet vesztese egy ilyen külföldi beruházásnak, ha valamilyen helyi befektető/társaság, vagy az önkormányzat képes hasonló szolgáltatást nyújtani.

További veszélyt jelent a lakosság illetve az önkormányzat számára, hogy a hulladéklerakó költségeinek egy igen jelentős része a lerakó bezárása után keletkezik. A hulladéklerakót üzemeltető vállalatoknak kötelező egy célalapot létrehozni, ahol az éves bevétel meghatározott százalékát félre kell tenniük, a bezárás utáni rekultivációs és egyéb költségek fedezésére. Hozzá kell tenni, hogy egy magánbefektető esetében könnyebben előfordulhat, hogy ha az számára jövedelmezőbb, beszüntetni a tevékenységét, vagy idő előtt továbbáll. Ennek elkerülését segíti elő a célalap, illetve a törvényi szabályozás, de a mai globalizálódott gazdaságban, ahol a határoknak egyre csekélyebb a jelentősége, nehezen lehetne utolérni egy ilyen jogsértő céget.

Az előző pár oldalban igyekeztem bemutatni a magánbefektetők bevonásának előnyeit és hátrányait a hulladéklerakó építésébe. A legfontosabb mérlegelendő szempontokat egy SWOT analízis táblában foglaltam össze.

SWOT analízis: erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek, ha a hulladéklerakó építéskor és üzemeltetéskor egy magánbefektetőt vonunk be

Erősségek: • A bonyolult községi ügyvitel megkerülése • A mindenkori politikai irányzatoktól való függetlenség • A beruházás gyors véghezvitele • Know-how • Modern technológia • A szolgáltatás olcsóbb teljesítése (?) • A magánszféra hatékonyabb munkavégzése (?)	Gyengeségek: • A magánbefektető beépíti áraiba a profitot • A magánbefektető magasabb diszkontrátája
Veszélyek • Szabályszerű működés, akkor és ott is ahol nehezen lehet nyomon követni • A beruházó idő előtti „csődbe menetele” • Díjak nagy mértékű emelése • A helyi környezet iránti kisebb érzékenységek	Lehetőségek • Más befektetés a beruházó részéről • Valóban hatékony és magas színvonalú szolgáltatás nyújtása • Partneri viszony a magánbefektető és az önkormányzat között

5.7. A regionális hulladéklerakás alkalmazhatóságának nehézségei

Mielőtt a regionális és helyi hulladéklerakás előnyeit-hátrányait és a lehetséges megoldásokat elemezném, szükségesnek tartom röviden bemutatni az ország természet- és társadalom-földrajzi jellemzőit, valamint az évszázadok folyamán kialakult településszerkezetet. Mindezek ugyanis szoros kapcsolatban állnak a keletkező hulladékok fajtaival, mennyiségével és területi megoszlási jellemzőivel.

5.8. Magyarország természet- és társadalom-földrajzi jellemzői

Magyarország területét és lélekszámát tekintve Európa kis-közepes országai közé tartozik. Az ország táji karakterét alapvetően az alföldek és a dombvidékek határozzák meg. A terület kétharmada 200 m alatti alföld, a többi vidék változatos dombság és középhegység. Az ország településhálózata, a viszonylag kis területi kiterjedése (93 030

km²) és természetföldrajzi tagolatlansága ellenére, igen változatos. Az országban 3126 önálló település volt 1996-ban. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.)

A települések népességszámukat tekintve igen nagy különbségeket mutatnak. A főváros kiugróan magas lélekszámával (közel 2 millió fő), szinte külön kategóriaként kezelendő minden területen. A következő kategória a nagyvárosoké. Hazai viszonylatban a százezer főt meghaladó népességszámú településeket tekintjük nagyvárosnak. Összesen nyolc település tartozik ide: Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr, Székesfehérvár, Kecskemét, Nyíregyháza. Az ország népességének mintegy 11%-a él nagyvárosokban. A középvárosok közé a 30 ezer lakoson felüli, 100 ezer főt meg nem haladó népességű városokat soroljuk, számuk 1998. január 1-i adat szerint 29, itt él az ország népességének valamivel több, mint egykilencede. Térbeli elhelyezkedésük egyenletesnek mondható. (Kőszegfalvi Gy., 2001.) Hazánkban a városállomány legnagyobb részét a kisvárosok teszik ki. 2000. júliusában 199 volt a 30 ezer lakosnál kisebb népességű városok száma. Emellett fontos megemlíteni, hogy kiugróan magas a kis lélekszámú (1000 fő alatti) települések száma. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.)

Az ország településszerkezetét a markáns regionális különbségek jellemzik. A dombsági és hegyvidéki karakterű nyugati és északi részt a sűrűbben elhelyezkedő kisebb települések jellemzik, ezzel szemben a déli, alföldi részen ritkább, nagyobb települések találhatók. (A településszerkezet e kettősségét a kutatók a török időkre vezetik vissza, amikor az ország középső területe szinte teljesen elnéptelenedett.) A településszerkezethez kapcsolódóan kell megemlíteni az Alföldet máig jellemző két sajátos településformációt. A mezővárosok hazai viszonyok között kifejlődött városok, s hozzájuk kapcsolódóan jelent meg az Alföldre jellemző, bár napjainkban egyre inkább visszaszoruló tanyarendszer. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.)

Az ország közigazgatási térfelosztása kétszintű. Az alsó szintet a helyi önkormányzatok jelentik, a második szint pedig a területi önkormányzatok, a megyék szintje. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.)

Már ebből a rövid jellemzésből is kitűnik, hogy a hulladékgazdálkodás területén a legtöbb esetben nincs értelme az országok közötti összehasonlításnak. Hazánkat például gyakran a szomszédos Ausztriával hasonlítják össze, pedig ezt a két ország hasonló

területi kiterjedésén kívül, a természetföldrajzi jellemzők, a népesség területi megoszlása, a településszerkezet térbeli elhelyezkedése, a lakosság fizetési képessége és vásárlási szokásai egyáltalán nem teszik indokolttá.

5.9. A területfejlesztés és a hulladékgazdálkodás kapcsolata

A területfejlesztés jogszabályi hátterét az 1996. évi XXI. számú a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény (valamint a kapcsolódó törvények: az 1997. évi LXXIII. sz. törv. az épített környezet alakításáról és védelméről, a 1995 évi LIII. sz. törvény a környezet védelméről, az 1996. évi LIII. sz. törv. a természet védelméről) jelenti. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.) A területfejlesztés és a hulladékgazdálkodás kapcsolatát pedig a 126/2003.-as (VIII.15.) Kormány rendelet (a hulladékgazdálkodási tervek részletes tartalmi követelményeiről) teremti meg. Ennek értelmében az Országos Hulladékgazdálkodási Terv alapján, a környezetvédelmi felügyelőségek a külön jogszabályban megjelölt területre – vagyis az egyes statisztikai régiókra - a vonatkozó területrendezési és területfejlesztési tervekben foglaltakkal összhangban készítették el a területi hulladékgazdálkodási terveket. (A 126/2003-as Kormány rendelettel összhangban.)

5.10. Törvényi szabályozás

A 126/2003-as hulladékgazdálkodási tervek részletes tartalmi követelményeiről szóló Kormány rendelet 5. § -a értelmében a területi hulladékgazdálkodási terveket a külön jogszabályban meghatározott tervezési-statisztikai (nagy) régiókra vonatkozóan kell elkészíteni. (A tervezési-statisztikai régiók a későbbiekben bemutatásra kerülő, általában három megyére kiterjedő régiókat jelentik.)

15/2003. (XI. 7.) KvVM rendelet a területi hulladékgazdálkodási tervekről:¹⁹

A hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény 34. §-ának (5) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a miniszter a következőket rendelte el:

1. § A területi hulladékgazdálkodási terveket e rendelet *1-7. számú melléklete* határozza meg.

Ezek:

¹⁹ Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2003.

A Nyugat-Dunántúli Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

A Közép-Dunántúli Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

A Dél-Dunántúli Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

Az Észak-Alföldi Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

A Dél-Alföldi Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

Az Észak-Magyarországi Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

A Közép-Magyarországi Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Terve

Az egyes mellékletek tartalmi felépítése:

pl: I. fejezet: Általános adatok

Tervezési szint: *A Nyugat-dunántúli Statisztikai Régió*

(Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye és Zala megye)

Készítette: Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség

Cím: 9021 Győr, Árpád u. 28-32.

Időtartama: 2003-2008

A tervezés bázis éve: 2001

II. fejezet: A Nyugat-dunántúli Statisztikai Régióban keletkező, hasznosítandó vagy ártalmatlanítandó hulladékok típusa, mennyisége, eredete

III. fejezet: A hulladékkezeléssel kapcsolatos alapvető műszaki követelmények

A hatályos jogszabályokban meghatározottaktól eltérő speciális területi, helyi, vagy egyedi műszaki követelmény nincs.

IV. fejezet: Az egyes hulladéktípusokra vonatkozó speciális intézkedések

V. fejezet: A hulladékok kezelésére alkalmas kezelőtelepek és létesítmények, a kezelésre felhatalmazott vállalkozások

VI. fejezet: Az elérendő hulladékgazdálkodási célok meghatározása

VII. fejezet: Cselekvési program

5.11. Mit is jelent az, hogy régió?

Az Európai Unió lehetőségei, pályázatok kapcsán gyakran lehet találkozni a régió kifejezéssel. Magyarországon nincsenek történelmi múlta visszatekintő regionálisan szerveződött térségek, így a csatlakozásra való felkészüléskor került sor kialakításukra.

Hazánkban a hagyományos területi közigazgatási egységeket a megyék képviselik, amelyek az uniós rendszerben az úgynevezett NUTS III területi szerveződési szintnek

felelnek meg. (Hörcher Ferencné szerk., KTM 1998.) (A NUTS rövidítés a következő francia kifejezésből ered: Nomenclature des unités territoriales statistiques. - Fodor I., 2001. - A rendszerben a NUTS IV kategóriát a kistérségi szint jelenti, a NUTS V-t pedig a helyi, települési szint.) Az Unió által biztosított területfejlesztési támogatások elnyeréséhez azonban a megyéknél jelentősen nagyobb térségekre kell kidolgozni a fejlesztési programokat. Ezt a szintet az EU területpolitikai gyakorlatában a NUTS II dimenzió jelenti, amely a régió. A hazai területfejlesztési gyakorlatban 1996/XXI. számú a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény jelezte először a regionális szint kidolgozásának szükségességét, azonban a konkrét régiók kialakítását a megyékre bízta. Végül az Országos Területfejlesztési Koncepció parlamenti elfogadásával jöttek létre az úgynevezett tervezési-statisztikai régiók. Ezek a következők:

Közép-Magyarországi	Budapest és Pest megye
Nyugat-Dunántúl	Győr–Moson-Sopron, Vas, és Zala megye
Közép-Dunántúl	Komárom-Esztergom, Fejér, és Veszprém megye
Dél-Dunántúl	Somogy, Tolna és Baranya megye
Észak-Magyarország	Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye
Észak-Alföld	Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
Dél-Alföld	Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megye

„Az Európai Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Állandó Konferenciája az Európai Régiók Gyűlésének megfogalmazását fogadta el a régiók meghatározására. (Fodor I., 2001.) Eszerint: „a régió olyan közigazgatási egység, mely közvetlenül a központi közigazgatási szint alatt helyezkedik el, önálló politikai felelősséggel felruházott, mely politikai önállóságot választott regionális testület által, vagy ennek hiányában a régió szintjén a közvetlenül alatta levő önkormányzati szint által delegált tagokból álló testület vagy szervezet által gyakorolja”. (A régió definícióját Fodor István könyvében Balázs I.-től idézi.)

A hazánkban az 1990-es végétől meginduló regionális térszerveződés természetesen egyelőre sokféle konfliktussal terhelt, s ez gyakran gondot jelenthet a tervezés, illetve ezt követően az elfogadtatás során.

5.12. A regionalitás kérdése a hulladékkezelésben

5.12.1. A regionalitás kritikája

A regionális hulladéklerakók létesítése szerepel az Országos Hulladékgazdálkodási Tervben. Mielőtt rátérnék a részletekre mindenképpen meg kell említenem, hogy az Európai Unió a regionális lerakást preferálja szinte mindenáron, anyagi támogatást is ehhez ad. Ez a fajta megoldás ugyanis jobban átlátható, és emiatt uniós szinten is könnyen kezelhető. Nem utolsó sorban meg kell említeni azt is, hogy az Unión belül jelenleg erre a technológiára kínálgatik szabad kapacitás, ez pedig részben abból adódik, hogy az Unióban magas környezetvédelmi adót róttak ki a hulladéklerakókra.

Az ISPA projektekben az mindenesetre előremutató tény, hogy az unió csak komplex hulladékkezelő létesítményekre ad támogatást. (A komplex létesítményeket az EU a csatlakozás előtt az ISPA-alapból, a csatlakozás után a Kohéziós Alapból támogatja.) „A komplex regionális kezelő rendszer legfőbb létesítményei a szelektív gyűjtéshez kapcsolódó utóválogató-művek, a szállítási költségeket csökkentő átrakóállomások, a biohulladék kezelését szolgáló komposztáló telepek és végül a maradék hulladék biztonságos ártalmatlanítását szolgáló lerakóhelyek vagy égetőművek. A rendszerek létrehozásával az ártalmatlanítandó hulladék mennyiségének jelentős mértékű csökkenése várható. Hosszú távú cél, hogy csak a nem hasznosítható hulladék kerüljön a lerakókba.”²⁰

Hulladéklerakókra feltehetően még sokáig szükségünk lesz, a korszerű szigetelt lerakók támogatása tehát ebből a szempontból előnyünkre szolgál. A regionális lerakókkal kapcsolatos probléma az előnyök mellett tehát az, hogy nem kellene az ország teljes területét egységesen kezelni. A nehézségek a hiányos és kevésbé karbantartott infrastrukturális hálózatunkból, a fentebb elemzett természet- és

²⁰ Környezetvédelmi- és Vízügyi Minisztérium – 2003. 08. 14.

társadalomföldrajzi jellemzőkből, valamint a településszerkezetből és településviszonyokból (széttelepülés, kis lélekszámú települések, zsákfalvak) adódnak. Kérdéses, hogy a településszerkezetet ténylegesen figyelembe véve reális elképzelése-e az ország teljes területének regionális lerakókkal való lefedése. Kérdés, hogy milyen környezetterhelést, CO₂ kibocsátást és nem utolsósorban plusz költséget jelent a hulladék nagy távolságokon való szállítása.

Az említett szempontok mellett arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy mindez milyen társadalmi vonatkozásokat vet fel. Hosszú távon gondolkodva ugyanis mindenképpen a szemléletformálás, a fenntarthatóság felé haladás lenne a cél. Szemléletformálás pedig nehezen képzelhető el úgy, hogy a társadalom egyes tagjai nem érzik saját életvitelük okozta környezeti gondokat. A tapasztalatok azt mutatják, hogy kisebb településeken megvalósulhat olyan társadalmi kontroll, amely pozitívan hat mind a lakosság felelősségérzetére, aktivitására, mind környezettudatosságára. (Bela Gy. – Pataki Gy. – Valané Kelemen Á., 2003.) A regionális lerakók ilyen szintű szemléletformálásra semmiképp sem alkalmasak és lakossági elfogadtatásuk is sokszor nehezebb, hiszen a kistelepülések lakói joggal mondhatják, hogy miért viseljék egyedül ők az egész régió hulladékgazdálkodási nehézségeit.

5.12.2. *A regionalitás és a hulladék probléma*²¹

E problémakör elemzésével - környezetvédelmi jelentősége és anyagi vonzatai ellenére - meglepően kevés tanulmány foglalkozik, gyakoribb, a több környezetvédelmi konfliktus megközelítésére és kezelésére alkalmas régiók kidolgozása.

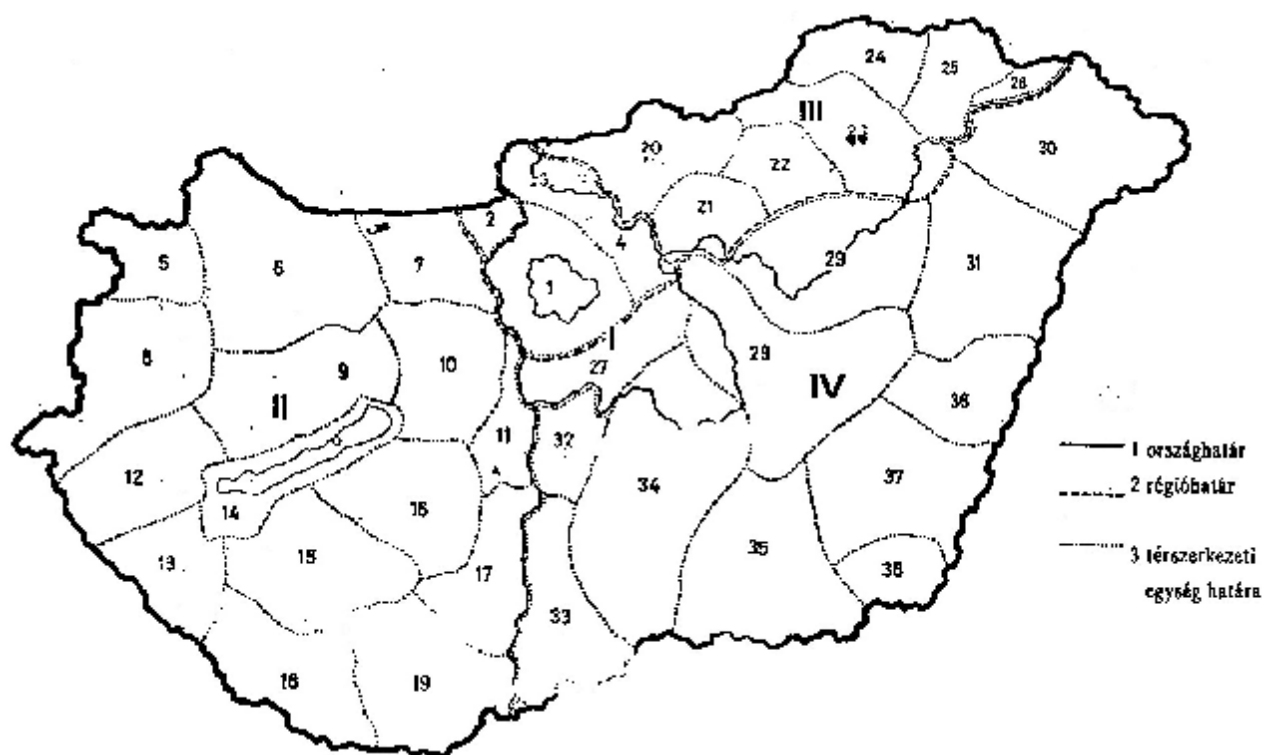
A hulladékgyűjtés esetében a régiók kialakításának első szintje az államigazgatási keretek adta szint, vagyis a megyéknek, mint lehetséges gyűjtőkörzeteknek alapulvétele lehet. Ez azonban Dr. Tóth József: „A regionalitás és a hulladék probléma” című tanulmánya szerint túl nagy terület. Sem gazdasági, sem szervezési szempontból nem

²¹ Dr. Tóth József: A regionalitás és a hulladék probléma - ÁVF, ENSZ Habitat (A szilárdhulladék-gazdálkodás regionális szempontjai – Konferencia, Általános Vállalkozási Főiskola 1994. április 6-7.) című előadása alapján

megfelelő, és az is kérdéses, hogy a gyűjtőkörzetek kialakításánál a legjobb megoldást a közigazgatási határok alapulvétele jelenteni-e.

A gazdasági-körzetek lehatárolása során kialakult területi egységek, vagyis a *rajonok* esetében is hasonló a helyzet. Ezek valójában sohasem váltak funkcionáló régiókká, közülük legtovább az Országos Tervhivatal úgynevezett tervezési-gazdasági körzetei éltek. Ezzel szemben Krajkó Gyula makro-, mezo-, al- és mikrokörzetei teljes taxonómiai rendszerként kerültek értelmezésre, és e rendszer két alsó szintje közel áll ahhoz a nagyságrendhez, amely a hulladékgazdálkodás szempontjait figyelembe véve számításba vehető.

Létezik olyan térfelosztási kísérlet, amely a magasabb és az alacsonyabb népsűrűségű térségek elkülönítésére törekszik, így alakítva ki homogénebb problematikájú területeket. A felosztásnak ezek az úgynevezett térszerkezeti egységei alkalmazhatók lennének a hulladékgazdálkodás területén.

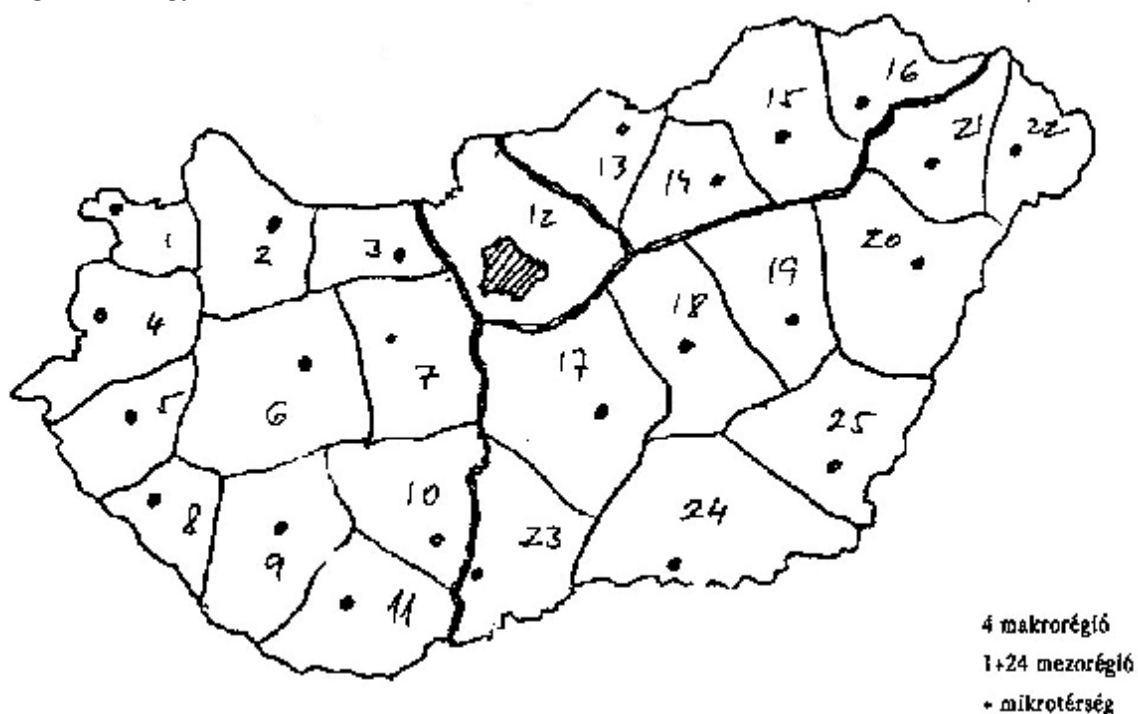

8. ábra: Magyarország térszerkezeti egységei

(forrás: Dr. Tóth József, A regionalitás és a hulladék probléma, ÁVF ENSZ Habitat konferencia, 1994)

A hazai közigazgatási középszint modernizálásával kapcsolatban számos kutatás folyt a közelmúltban. A kidolgozott variációk közül azok élveznek nagyobb támogatottságot, amelyek legalább keretként fenntartották a regionális felosztás makroszintjét, és ezen belül osztják tovább a teret. A változatok mindegyike figyelembe veszi az alulról való önszerveződéseket. Az ismertetett három változat a következő:

4 makrorégió, ezeken belül pedig 24 mezorégió. Ez a felosztás azonban – a tanulmány szerint - hulladékgazdálkodási szempontból nem megfelelő, mivel az egységek túl nagyok, szinte kezelhetetlenek.

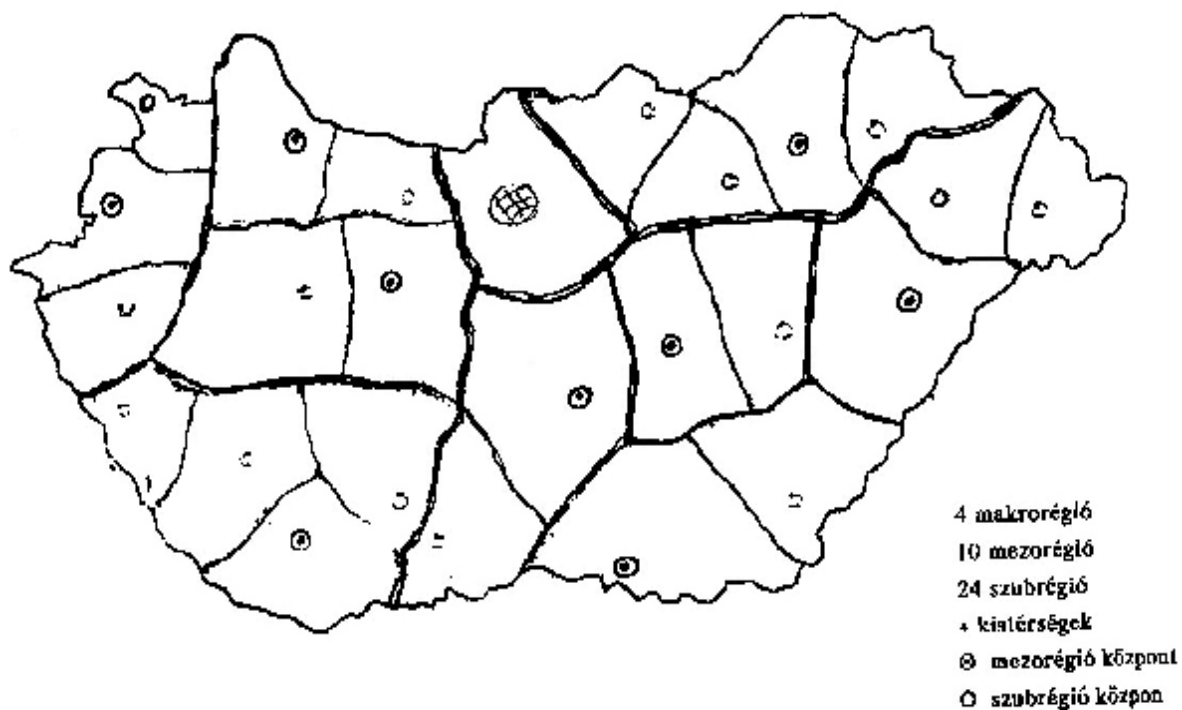

9. ábra: Javaslat Magyarország térfelosztására 1.

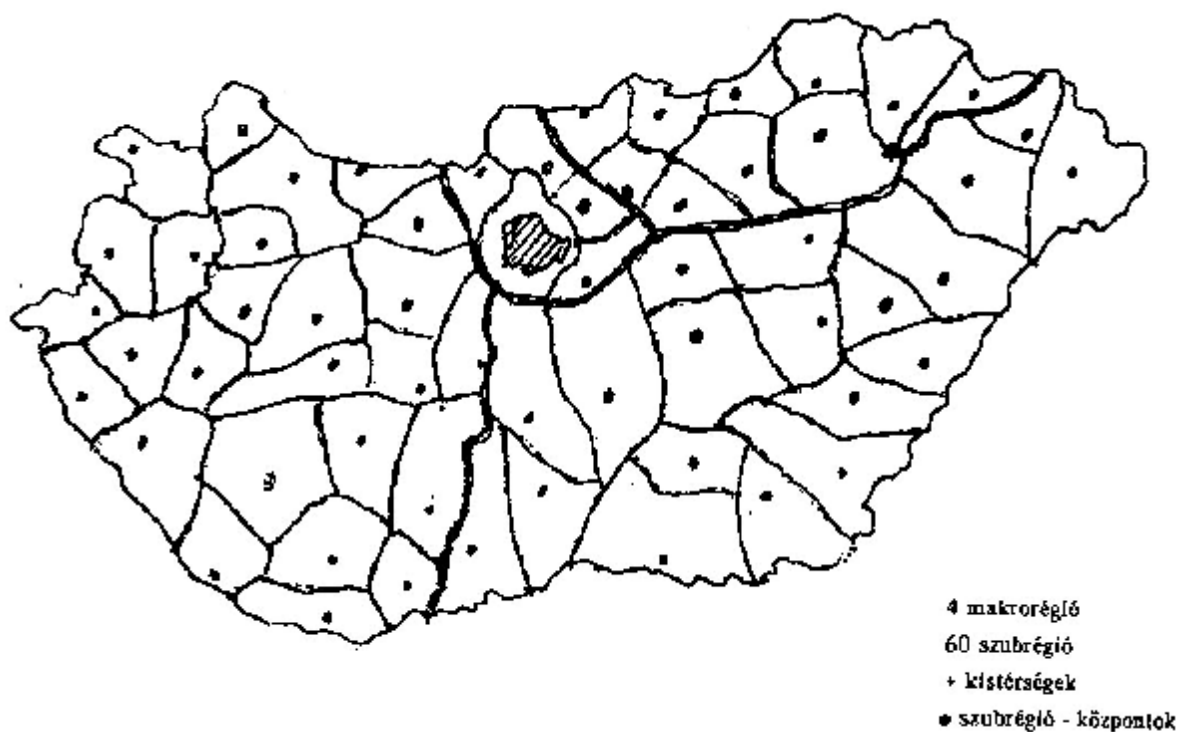
(forrás: Dr. Tóth József, A regionalitás és a hulladék probléma, ÁVF ENSZ Habitat konferencia, 1994)

A második felosztás 4 makrorégiót, 10 mezorégiót és 24 szubrégiót említ. Ebben az esetben egy újabb hierarchiaszint ékelődik be a modellbe, így az előző változat mezokörzetei szubkörzetként kerülnek megnevezésre, de határaik azonosak maradnak.

A harmadik változat 4 makrorégiót és 60 szubrégiót említ, melyek további kistérségekre tagolódnak. Ez a modell már felhasználható lenne a szilárdhulladék gazdálkodás területeinek kialakítására, mivel a szubrégiók nagysága, infrastrukturális ellátottsága és térbeli elhelyezkedése ezt lehetővé teszi.

10. ábra: Javaslat Magyarország térfelosztására 2.
(forrás: Dr. Tóth József, A regionalitás és a hulladék probléma, ÁVF ENSZ Habitat konferencia, 1994)

11. ábra: Javaslat Magyarország térfelosztására 3.
(forrás: Dr. Tóth József, A regionalitás és a hulladék probléma, ÁVF ENSZ Habitat konferencia, 1994)

Az ország területének hulladékgazdálkodás szempontjából valóban megfelelő felosztása a tanulmány álláspontja szerint nem várható. Ezt látszik alátámasztani a következőkben idézett cikk is, mely a tárcsa eredményeit és a regionalitással, hulladékkezeléssel kapcsolatos álláspontját mutatja be.

5.12.3. *A hulladékgazdálkodás új dimenziói*²²

„A hulladékgazdálkodási törvény alapján a környezetvédelmi felügyelőségek elkészítették a 7 statisztikai tervezési régióra vonatkozó területi hulladékgazdálkodási terveket. A regionális tervek miniszteri rendelettel történő kihirdetése szeptember első felében várható. A kihirdetésüket követő 270 napon belül kell kidolgozniuk a települési önkormányzatoknak a helyi hulladékgazdálkodási tervüket. ...

A regionális gyűjtő-szállító körzetek és a kapcsolódó hasznosító, illetve ártalmatlanító létesítmények kiépítését az ország egész területén, melyek megvalósítását komplex gyűjtő-kezelő rendszerek kialakításával lehet - és kell - megoldani. A komplex létesítményeket az EU a csatlakozás előtt az ISPA-alapból, a csatlakozás után a Kohéziós Alapból támogatja. ...

Az Országos Hulladékgazdálkodási Terv szerint el kell érni, hogy az országban legfeljebb 100 lerakó, illetve maximum 6 - az egyes régiók nagyvárosai körzetében megvalósuló égető köré szerveződött - komplex kezelő rendszer jöjjön létre. Új, regionális lerakó vagy égető beruházásának támogatása csak a komplex begyűjtést megvalósító rendszerekhez kapcsolva, a begyűjtő-körzetben lévő régi lerakók bezárásával és rekultiválásával lesz lehetséges.

A komplex regionális kezelő rendszer legfőbb létesítményei a szelektív gyűjtéshez kapcsolódó utóválogató-művek, a szállítási költségeket csökkentő átrakóállomások, a biohulladék kezelését szolgáló komposztáló telepek és végül a maradék hulladék biztonságos ártalmatlanítását szolgáló lerakóhelyek vagy égetőművek. A rendszerek létrehozásával az ártalmatlanítandó hulladék mennyiségének jelentős mértékű csökkenése várható. Hosszú távú cél, hogy csak a nem hasznosítható hulladék kerüljön a lerakókba. Az ISPA program keretében tervezett komplex rendszerek ma már az ország

²² idézett cikk: http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=51§ion_id=1 (2003. 08. 14.)

több mint egyharmadát lefedik. Lehetőség szerint el kell érni, hogy 2009. végéig az ISPA, *(megjegyzés: belépés előtt felhasználható keret volt)*, illetve a belépést követően a Kohéziós Alap és a Strukturális Alap által finanszírozott programokkal való lefedettség 100 százalékos legyen. ...”

5.12.4. *Eredmények az ISPA programban*

Az ISPA program indulása óta az Európai Bizottság eddig 23 hazai projekt támogatását hagyta jóvá. 2003 októberéig további 3 szennyvízkezelési projekt jóváhagyása várható, a 26 projekt a 2000 és a 2006 közötti 44 millió euró/év támogatáshoz jut.

Az EU csak komplex regionális hulladékgazdálkodási rendszereket finanszíroz, amelyek a hulladéklerakón kívül magukban foglalják a szelektív gyűjtéshez szükséges létesítményeket, így a válogatóművek, komposztálók, átrakóállomások, hulladékudvarok, hulladékszigetek felállítását és a régi lerakók rekultivációját is. Az elmúlt években 12 hulladékgazdálkodási projekt kapott zöld jelzést, melyhez 176 millió euró (46 milliárd forint) EU támogatás érkezik. A projektek teljes beruházási költsége 294,5 millió euró (76,5 milliárd forint).

A 12 hulladékgazdálkodási projekt 1228 településen, 3,6 millió lakos számára biztosítja majd a hulladék korszerű elhelyezését.

5.12.5. *A Kohéziós Alap:*

A csatlakozást követően 2004-2006 között a Kohéziós Alapból hazánk hozzávetőleg 348 millió euróval (116 millió euró/év) számolhat. 2007-től, az Unió új költségvetésében Magyarország a Kohéziós Alapból előreláthatóan évi 38 euró/fő/év támogatásban részesülhet.

A Kohéziós Alap keretében a Közösség által nyújtott támogatás vissza nem térítendő segítségnyújtás formájában történik. A támogatás mértéke a költségek 80-85 százalékáig terjedhet. A társfinanszírozás a központi költségvetésből, önkormányzati hozzájárulásból és egyéb forrásokból biztosítható. Az önkormányzati hozzájárulás kötelező mértéke a költségek 10 százaléka. A Kohéziós Alapból támogatható projektek

minimális költségének el kell érniük a 10 millió eurót, a Strukturális Alapokból azonban a kisebb, regionális szemléletű projektek is finanszírozhatók. A Kohéziós Alap keretében benyújtandó projektek kormányzati projektek, tehát a projektek benyújtásáért és végrehajtásáért a magyar állam vállal kötelezettséget, ugyanakkor a programokra elsősorban önkormányzatok, illetve önkormányzati társulások pályázhatnak, végső kedvezményezettjei is e szervezetek.

A jelenlegi kohéziós stratégiában szereplő projektek becsült összköltsége 1,4 milliárd euró (364 milliárd forint), ebből az 5 hulladékgazdálkodási projekt 382 millió eurót (99,5 milliárd forintot) tesz ki. A 12 ISPA- és az 5 Kohéziós Alap-projekt megvalósulásával 2214 település, 6 millió lakos hulladékának elhelyezése oldódik meg biztonságosan. Mindezt az a hozzávetőleg 680 millió eurónyi (177 milliárd forint) beruházás teszi lehetővé, amelynek több mint 50 százalékát várhatóan az uniós források fedezik.”

5.13. Budapesti szuburbanizációs folyamatok

Hazánkban, Budapest központi szerepe miatt beszélünk a főváros és agglomerációjáról és „vidékről”²³. Ilyen szempontból az ország erőteljesen bipoláris jellegű, s a valóságban is érezhető az agglomeráció felszívó (centripetális), illetve taszító (centrifugális) ereje. Témánk szempontjából meghatározó, hogy a központi régióval foglalkozunk, hiszen sajátosságai merőben eltérnek a „vidék” jellegzetességeitől.

Mivel az általunk vizsgált hulladékgazdálkodási projekt helyszíne a központi régió, pontosabban Pest megye, és a szóba kerülő települések jelentős része Budapest agglomerációjához tartozik fontos megemlékeznünk azokról a folyamatokról, amelyek ezt a régiót jellemzik és a többi régiótól megkülönböztetik. A régió adottságai ugyanis jelentősen meghatározzák a kialakítandó hulladékgazdálkodási rendszer alapjait.

Budapest Magyarország „vízfeje”. Az ország központja kulturális, gazdasági szempontból, amelyet az infrastruktúra központi jellege is tükröz. A közút és a vasúthálózati rendszer egyaránt fővárosközpontú. A főváros kiemelkedő fejlettsége jelentősen befolyásolja a környező települések életét is, mivel itt, az ország területének

²³ Jelen esetben a „vidék” meghatározás a főváros és agglomerációján kívüli területeket, településeket jelenti.

mindössze 2,7 %-án él a magyar népesség több mint negyede és itt termelődik meg a nemzeti jövedelem mintegy 40 %-a. A főváros terjeszkedésével a településhatárok elmosódnak és egymásba érnek az egyes települések. Míg a főváros népessége csökken, a lakónépesség növekedése jellemző az agglomerációban, a kiköltözők száma egyre emelkedik. Az autópályák mentén és Budapest vonzáskörzetében épülő logisztikai- és bevásárlóközpontok mind az agglomerációba települtek. Ezen folyamatokat összefoglalóan nevezhetjük szuburbanizációnak.

A szuburbanizáció először az Egyesült Államokban jelentkezett, ahol körülbelül az 1950-es évektől kezdve megfigyelhető volt a városok körüli családi házas övezetek terjeszkedése és a jómódú rétegek kiköltözése. A folyamat a nyugat-európai nagyvárosoknál is megfigyelhető volt, de jóval később jelentkezett és kisebb intenzitással, mint az USA-ban. A közép-európai nagyvárosokban a szuburbanizáció csak a 1990-es években kezdődött meg. A régió jellegzetessége, hogy nálunk nem a jómódúak, hanem inkább a középső és alsó rétegek települtek le a nagyvárosok környékén az olcsóbb ingatlanárak miatt.

A városmag és a köré fonódó agglomerációs gyűrű szoros „testi” kapcsolatban állnak egymással. A centrumban helyezkednek el a szolgáltató szektor elemei, központi közigazgatási szervek, a közlekedési csomópontok, a városba simuló lakóövezetek, irodahálózatok, bankok, szállodák, ipari cégek ...stb. Többnyire tehát a városmagban a munkahelyek helyezkednek el. Egyre jobban haladva kifelé a centrumból váltják egymást a lakótelepek, a bevásárló központok és végül a nagyobb ipari telephelyek. Végül szinte átmenet nélkül kezdődnek a családi házas övezetek, a rekreációs övezet, amely terület munkaerő-puffer a centrum számára. Napjainkban megfigyelhető ezen szuburbanizációs területek „felhígulása” kisebb-nagyobb vállalkozások jelenlétével, turisztikai központok létesítésével.

A szuburbanizációnak, azaz a városból, város környékére történő kitelepülésnek négy fajtáját különböztetjük meg (Scheer, 2003) *Rekreációs szuburbanizációról* akkor beszélünk, amikor az üdülőfunkciók települnek ki a városból. A második típus a klasszikus, azaz *lakóhelyi szuburbanizáció*: „aktív korú, ingázásra berendezkedő, közép- és az igazán módos rétegekhez tartozó családok fővárosból való kiköltözését jelenti olyan agglomerációs övezetekbe, amelyek legalább két fontos értékkel rendelkeznek:

szép természeti környezetben fekszenek, és közel vannak Budapesthez.” (Kovács, 1999). Főleg a 90-es évek közepétől indult meg robbanásszerűen a *gazdasági szuburbanizáció*. A budapesti agglomerációban, a privatizáció - különösen a tanácsi lakások magánkézbe adása - és a lakosság tőkeerejének, a vállalkozások sokszínűségének köszönhetően, a települések gazdasági potenciálja megnőtt. A jó forgalmi helyzetnek és a különleges helyi sajátosságoknak a kiaknázása jelentett igencsak gyümölcsöző lehetőségeket a kitelepülők számára (pl. faluturizmus, ökoturizmus) Beszélhetünk még *intézményi szuburbanizációról*, azonban Budapest környékén ez a válfaj nem igazán érhető tetten. (Scheer, 2003).

A szuburbanizáció általában a következő környezeti hatásokkal jár (Tosics 2004)

- A kitelepülők továbbra is a nagyvárosban vállalnak munkát, ezzel a mindennapi ingázás miatt megnő a gépkocsi-használat. Az egy főre jutó benzinfogyasztás és az egy családra jutó személygépkocsik száma nő. Mindez növeli a légszennyezettség mértékét és a kimerülő erőforrásokat pazarlását jelenti.
- A városba bevezető utak zsúfoltságának növekedésével nő a közlekedési dugók gyakorisága a peremkerületekben. Ezzel fokozódik az igény az autópályák építésére, azonban a megépített autópályák tovább növelik a kiköltözési kedvet, indukálva ezzel a további forgalomnövekedést.
- A városias területek terjedésével nő a városi klíma hatás vagyis a hősziget effektus.

Budapest esetében a fent vázolt általánosan jelentkező hatások mellett a következő folyamatok is zajlanak (Tosics 2004)

- A Budapest környéki településeken nő a közművek iránti igény is, ami a víz- és csatornahálózat fejlesztését igényli. Az alacsonyabb lakósűrűség miatt az egy főre jutó vízvezeték és csatornahossz jóval nagyobb az agglomerációban mint Budapesten, így a létesítés és üzemeltetés költségei fajlagosan sokkal magasabbak.
- Az agglomerációs településeken nő az oktatási intézmények iránti kereslet is.
- A lakástámogatási rendszer, amely az új lakások építésére sokkal kedvezőbb hitelfelvételi lehetőséget biztosít erősítheti a szuburbanizációs folyamatokat, hiszen a főváros területén lévő ingatlanok ára jóval magasabb, másrészt nehéz olyan beépítetlen területet találni, ahova új ingatlan létesíthető.

– Jelenleg minden kormány az autópályépítési koncepciójával próbálja meg a választókat levenni a lábáról. Ennek eredményeképpen az elmúlt években jelentős mennyiségű autópálya épült az országban, amely szintén a szuburbanizációs folyamatoknak kedvezhet.

– A megnövekedett autóforgalom, amely a legsúlyosabb környezeti hatása a szuburbanizációnak nem csak a légszennyezettséget növeli, de a jelentős létszámú gépkocsik miatt nő a közlekedési dugók és a balesetek száma is. A gépjárműállomány fenntartása pedig jelentős összegeket emészt fel.

Budapest agglomerációjának mérete folyamatosan változik. A város története folyamán a közel eső települések helyenként beolvadtak és a város egyik kerületévé váltak. A Főváros egyesítésével létrejött terület is beolvasztott néhány települést. Az agglomeráció lehatárolásánál figyelembe veszik az ingázás mértékét, a lakóhelyi-munkahelyi kapcsolatokat, a gazdaság kapcsolatrendszerét és a rekreáció szempontjait. Jelenleg Budapest és agglomerációja 81 települést takar, összesen 25 000 km² (525 km² Budapest, 19 500 km² Pest megyei terület), Budapesten 1 770 000 fő, az agglomerációban 678 000 fő él (Schuchmann 2004).

Megkezdődött az környező területek differenciálódása is. A lakó-, kereskedelmi-, és ipari területek elválnak egymástól, társadalmilag gazdaságtalan többlet közlekedési igényeket gerjesztve. Szaporodnak azok az üzletközpontok, melyeket csak gépkocsival lehet megközelíteni, amely egyedül a kereskedőknek előnyös, akik bérleti díjat és szállítási költségeket tudnak megtakarítani. A vásárlók a pénztárban ugyan kevesebbet fizetnek, mint egy belvárosi áruházban, azonban az utazásra fordított időt, a gépkocsi üzemeltetés közvetlen és összes közvetett költségét is figyelembe véve már nem biztos, hogy ez a legolcsóbb vásárlási forma. Környezetterhelés szempontjából kifejezetten előnytelen a kereskedelmi létesítmények város szélre települése, mivel jellemzően zöld beruházással valósulnak meg, azaz természeti területek beépítésével jönnek létre. A rendszer fenntartása már csak a vásárlók üzemanyag fogyasztásán keresztül is lényegesen rosszabb hatásfokú, pazarlóbb, mint a belvárosi áruházak gyakorlata, hiszen a sok személygépkocsi fogyasztása lényegesen több, mint pár áruszállító gépkocsi fogyasztása.

Ugyancsak kedvezőtlen a tisztán lakó funkcióval bíró lakóparkok kialakulása. Amennyiben a megélhetéshez szükséges munkahely, az oktatás, a kulturális lehetőségek, a kellő minőségű vásárlási lehetőségek nem találhatók meg a lakóköznyezetben, ismét olyan többlet közlekedési igény jön létre, mely hosszú távon a lakók és a természeti környezet számára sem előnyös. A szuburbanizáció környezeti problémáinak felvázolása után lássuk milyen megoldási lehetőségek ajánlhatók ezek kiküszöbölésre. Minthogy a legtöbb problémát az ingázók fokozott gépkocsi-használata okozza, elsődleges megoldásként a tömegközlekedés fejlesztése kínálkozik.

A fenntartható városfejlődést akadályozó tényezőket az Európai Unió Fenntartható Városfejlődési Menedzsment Munkacsoportja az alábbiakban foglalta össze (Tosics 2004):

1. A közigazgatási határok és a funkcionális régiók eltérése
2. Vertikális kooperáció hiánya
3. Horizontális kooperáció hiánya
4. Nem kielégítő közösségi részvétel
5. A környezeti problémákra vonatkozó adatok, eszközök, gyakorlat hiányosságai

A megoldási javaslat lényege pedig a kooperáció megvalósítása a tervezésben regionális szinten, az együttműködés elmélyítése mind horizontális, mind vertikális irányban.

A környezet szempontjából nem mondható előnyösnek a szuburbanizációs folyamat, hiszen a városban felhalmozódik az emberi tevékenységeknek valamennyi káros hatása és tulajdonképpen ezek az externáliák gyűrűznek tova a városból való kiköltözéssel a környékbéli települések felé. Így a szuburbán területekről a főváros felé hőmpölygő ingázók növelik a környék levegőjének szennyezettségét, a zajforrás is egyre közelebb kerül a külső területekhez, a természeti értékek amortizálódnak, egyre kevesebb lesz a zöldfelület. Speciálisnak nevezhető-e a főváros és agglomerációjának környezetvédelmi, „környezetrendezési” gyakorlata az ország többi területéhez képest?

Az agglomerációs hatások akkor kerülnek napvilágra, mikor valamiféle külső beavatkozás éri a rendszert. Területfejlesztési beruházások, környezetvédelmi beruházások megbolygatják nem csak a centrumtérseget, hanem az azt körülölelő

agglomerációs övet is. Esetünkben egy új, regionális hulladéklerakó helyszínének megválasztása nagyon fontos döntés. Kérdés, hogy a telepítés a centrum közelében, avagy az agglomeráció valamelyik települése közelében történjen-e. Nézzük a két helyzetet, hogyan lenne befolyással a régió egészére!

Amennyiben a regionális lerakót egészen közel, a főváros határában helyeznék el, egy arra alkalmas területen, akkor a következő kérdések merülnének fel:

- a lakosság tiltakozása, a lakott területhez való közelség miatt
- a regionális lerakó körzetéhez tartozó településekről a szállítási költségek növekedése a centrumtól távolodva
- féltő, hogy a lerakót a főváros „kisajátítja” a közelség miatt
- környezetvédelmi előírásoknak meg kell felelni, be kell tartani a lakott településtől való meghatározott távolságot a lerakó helyének meghatározásakor
- a fővárosi hulladék összetétele jóval diverzifikáltabb, mint a kistelepüléseké, hiszen a kórházi hulladéktól kezdve, az irodai hulladékig egészen más struktúrájú a kommunális hulladék, az integrált hulladékgazdálkodás így nehezen megvalósítható, ha a főváros „szemetét” is a regionális lerakó fogadja
- a lerakót csak a főváros használja vagy a környező települések is szállíthatnak rá hulladékot, mekkora a beszállító körzet és kik tartozhatnak bele, közös lerakót használ-e a főváros és környéke, vagy mindenkinek legyen sajátja

Ha a regionális létesítmény telephelye az agglomeráció települései közül kerül ki, akkor a következők kerülhetnek előtérbe:

- a hulladéklerakó beruházást a lakosságnak is el kell fogadnia, azonban ehhez megfelelő tájékoztatás és pozitív visszacsatolás szükséges
- az adott település gazdasági potenciálja pro és kontra növekedhet, illetve csökkenhet a beruházás eredményeként (iparűzési adóbevétel az önkormányzat számára, kedvezmények, infrastruktúra javulása, lakosságnak helyi munkahely, de egyben zajforrás, szagforrás, egy lerakó egy csendes, gyönyörű környezetben tájidegen, turizmus-romboló hatása van) mérlegelni kell, vajon merre billen a mérleg nyelve

- a logisztika megoldása a szomszédos településektől és az infrastruktúra kiépítettségétől is függ
- a regionális lerakó körzetébe tartozó társult településeken kívül más települések hulladékát is lerakhatják
- méretgazdaságosság, mint gazdasági szempont, vajon összeegyeztethető-e a környezetvédelmi szempontokkal, azaz elegendő-e egy, vagy két regionális lerakót üzemeltetni, mikor az illegális lerakók száma fokozatosan emelkedik, és egyre több a korszerűtlen meglévő lerakók száma
- érdemes lenne nagyobb figyelmet fordítani a szelektív gyűjtésre és a házilag megoldható hulladék-felhasználási módok terjesztésére, mint például a komposztálás
- egy kistérségen eleve paradox helyzetnek tűnik az agglomerációba helyezni egy regionális hulladéklerakót, hiszen a szuburbanizáció lényege éppen a rekreációs környezetbe való „menekülés”, a fővárosi forgatagtól való elszigetelődés
- legtöbb település esetében az építendő hulladéklerakó okán fizetett kompenzációból csak az a település részesül, amelynek közigazgatási területére szándékozzák elhelyezni a létesítményt. Ez a környező településekből ellenállást vált ki, hiszen részesülnek a környezeti károkból, de a gazdasági hasznokból nem. Ezért érdemes elgondolkodni azon, hogy a közelben lévő települések is részesüljenek kompenzációban

5.14. Budapest és agglomerációjának kapcsolatrendszere a hulladékgazdálkodásban

Az agglomerációban jelentkező erőteljes Budapesti hatások a hulladékgazdálkodás vonatkozásában is jelentkeznek.

5.14.1. Hulladéklerakók

A budapesti agglomerációnak a főváros hulladékgazdálkodásában jelentős szerep jut. A főváros közigazgatási területén lévő korábbi hulladéklerakókat már mind bezárták. A fővárosban keletkező települési szilárd hulladék lerakására szolgáló létesítményeknek a környező települések adnak otthont. Jelenleg Pusztazámorra

szállítják a fővárosban keletkező települési szilárd hulladék 40 %-át. Ezen kívül még a Dunakeszi területén működő depónia fogadta a hulladékot, de kapacitásaik megteltek és a Pusztazámori létesítmény működése óta szerepe minimálissá vált.

A főváros területén az ingatlanok értéke igen magas, így a hulladékgazdálkodási létesítmények, főként a nagy területigényű hulladéklerakók helyszíne a város határain kívül esik. A környező településeken könnyebb olyan, még mezőgazdasági művelés alatt álló területet találni, amely befogadója lehet egy hulladéklerakónak. A művelésből való kivonás után a megfelelő műszaki védelemmel biztosítható a környezeti kockázatok minimalizálása. Mivel a hulladéklerakók létesítésének feltétele a lakott területtől mért távolság betartása ez a sűrűn lakott főváros területén nehezen kivitelezhető és a lakosság tiltakozására bizton számítani lehet.

Mindezen okok miatt a Budapesten keletkező települési szilárd hulladék lerakására szolgáló létesítmények a főváros területén kívülre települtek. Ezzel azonban jelentős környezeti terheket ró a központ a környező településekre. Nem csak a hulladéklerakók környezetterheléséről van szó, amely megfelelő műszaki védelemmel minimalizálható, hanem a hulladék szállításából adódó levegő- és zajszennyezésről is, amelyet a szállítójárművek okoznak.

A lerakó kialakításához természetesen biztosítani kell a megfelelő megközelíthetőséget a teljes szállítási körzetből. Ezt a - jelenleg Budapest hulladékát befogadó- Pusztazámori regionális hulladéklerakó létesítésekor a terület közelében elhaladó autópályáról megépített csomópont és lehajtó létesítésével oldották meg. Így a szállítójárművek könnyen meg tudják közelíteni a létesítményt, és így a járművek nem haladnak át a közelben lévő lakott területeken sem. Mellesleg a megépített úthálózat javítja a települések helyzeti potenciálját is. Az útépités költségeit a beruházó Fővárosi Közterület-fenntartó Rt viselte, amely része volt a településekkel kötött megállapodásnak. Így tulajdonképpen a megépült utak részét képezték a településeknek juttatott kompenzációnak, hiszen az infrastruktúra fejlesztésének pozitív externáliáit (is) a környező települések viselik. Az utak karbantartását pedig jelenleg is az FKF Rt végzi saját gépparkjával.

A Pusztazámori Regionális Hulladékgazdálkodási Centrumot 1999-2000 építették összesen 91 hektárnyi mezőgazdasági művelésből kivont területen. A helyszín 26

kilométerre fekszik a O kilométerkötől és az M7-es autópályán közelíthető meg. A terület közel egyenlő távolságra (3-4 km) van a körülvevő négy településtől (Sóskút, Gyúró, Pusztazámor, Tordas), ami a lakossági elfogadottságban valószínűleg nagy szerepet játszik. A településektől való jelentős távolság ugyan a társadalmi megítélést javította, de a beruházási költségeket megnövelte a kiépítendő közművek jelentős költségeivel. A befogadó település a következő kompenzációban részesült:

- megépített csomópont az autópályán
- a megépített és a település már meglévő útjainak karbantartását az FKF Rt végzi
- örökös szemétkerakás ingyen, így csak a szemétszállításért kell a lakosoknak fizetniük, így a fizetendő szemétszállítási díj a budapesti díjak közel 20-30%-át jelenti. A további települések 50%-os kedvezményben részesülnek a lerakási díjakból.

A jelenleg működő lerakókon kívül Budapest hatása a korábban használt és már bezárt lerakókon is jelentkezik. Ezek a lerakók agyag-, kavics-, homokbányák területén vannak, amelyeknek rekultivációja nem minden esetben megoldott és az általuk okozott környezetszennyezés (talaj, talajvíz stb.) nem tisztázott. Ilyen feltöltött lerakók találhatók Vecsés, Gyál, Csomád, Kerepestarcsa, Dunakeszi, Diósd területén, melyeket teljesen vagy részben Budapest használt (Hartman 1999).

5.14.2. *Budapesti Hulladékhasznosító Mű*

A Budapesten keletkező települési szilárd hulladékok közel 60%-át az ország egyetlen települési szilárd hulladékégetőjében, Rákospalotán ártalmatlanítják. A főváros területe két részre oszlik, a kerületek bizonyos hányadából közvetlenül Rákospalotára, másik feléből pedig Pusztazámorra szállítják a begyűjtött települési szilárd hulladékot. A Budapesti Hulladékhasznosító Mű 1990-ben még megfelelt a törvényi előírásoknak. A környezetvédelmi előírások szigorodásával azonban az égetőmű által kibocsátott füstgázok túllépik a megengedett határértékeket. A kilencvenes évek során a Fővárosi Önkormányzat és a Kormány között folyamatosan folytak a tárgyalások arról, hogy ki viselje a szükséges rekonstrukció költségeit. Megegyezés hiányában a beruházás odáig húzódott, hogy 2003. márciusában a létesítményt bírósági határozat értelmében

bezárták, majd a fellebbezés során született újabb határozat engedélyezte a létesítmény megnyitását.

Jelenleg a 4 kazán felújítása folyik. 2004 áprilisában már elkészült 2 kazán rekonstrukciója. A másik két kazán és a teljes rekonstrukció várhatóan 2005 nyarára fejeződik be, amely kapacitásnövekedést is eredményez majd. Így lehetőség adódik a jövőben Budapesten keletkező települési szilárd hulladék 70%-ának elégetésére. Az égetőmű működése és a levegőszennyezés hatása az agglomerációban is jelentkezik. Azok a települések amelyek a kéményektől szélirányba esnek részesülnek a kibocsátott füstgázok immissziójából. Ezen települések azonban nem használhatják ki az égetőmű előnyeit (nem szállíthatnak hulladékot ártalmatlanításra), csak a működés környezeti ártalmaiból, negatív externáliákból részesülnek. Az externális költségek megtérítése azonban nem történik meg, így ezen települések csak jogi nyomásgyakorlás eszközeivel élhetnek.

5.14.3. FKF Rt monopóliuma, hulladékgazdálkodási régió kialakítása

Budapest hulladékkezelési feladatait egyetlen vállalat a Fővárosi Közterület-fenntartó Részvénytársaság végzi. A vállalat közel 3000 főt foglalkoztat. A tulajdonosi jogkört a Fővárosi Önkormányzat gyakorolja. Mivel a hulladékkezelési tevékenységet egyetlen vállalat végzi a fővárosban, a régióval való együttműködésre úgymond nincs rászorulva. A méretgazdaságosság feltételei így is teljesülnek.

Az agglomeráció hulladékgazdálkodási feladatait viszont sok kisebb-nagyobb vállalat végzi. Tevékenységük összehangolásáról a közigazgatásnak, a hulladékgazdálkodási tervezésnek kell gondoskodnia. A méretgazdaságosságról a piac gondoskodik, amennyiben képes rá. A hulladéklerakók létesítése azonban jelentős tőkét igényel, amelyet a kistépülések önkormányzatai nem tudnak kitermelni.

A szállítási távolságok minimalizálása és a területi elosztás optimalizálása, valamint az externáliák internalizálása érdekében a Köponti Régióban is szükség lenne a horizontális és vertikális kooperációra a hulladékgazdálkodás területén is. Az önkormányzatok együttműködésére nem csak a kistépülések, önkormányzati társulások között van szükség, hanem a Fővárosi Önkormányzat és az agglomeráció

települései között is. Csak a megfelelő mértékű együttműködéssel biztosítható a környezeti és társadalmi szempontból megfelelő, integrált hulladékgazdálkodás.

A szuburbanizáció hatása a hulladékgazdálkodásra

A szuburbanizációval foglalkozó fejezetben már vázoltuk milyen környezeti hatásai vannak a városok terjeszkedésének és a lakóhely-munkahely között ingázók gyarapodásának. Ezeknek a folyamatoknak jelentős kihatása van a települési szilárd hulladékok mennyiségére és minőségére is, valamint a kezelés módjára.

Érdekes jelenséget tapasztalhatunk Pest megyében. Míg Budapesten jelentős mennyiségű települési szilárd hulladék keletkezik intézményeknél, addig Pest megyében ez az arány országos szinten is alacsonynak mondható. Budapesten az elszállított települési szilárd hulladéknak 44%-a intézményektől és 56%-a lakosságtól kerül elszállításra. Pest megyében az intézményi hulladék csak 20,5% míg az országos átlag 37,4%-ot tesz ki. Ez valószínűleg az agglomerációban lakók ingázásával magyarázható, mert a fővárost övező településen élők úgymond bejárnak a városba szemetelni, hiszen a munkahelyük ott található. Köztudott az is, hogy Budapest nem csak kulturális és gazdasági központja az országnak, hanem közigazgatási központ is.

A lakosság által befizetett hulladékkezelési díj általában nem fedezi a kezelési költségeket. Ezek a költségek pedig az agglomerációban fajlagosan nagyobbak a kisebb lakossűrűség miatt. Az önkormányzatok bevételi forrását jelentő iparüzési adó pedig a „munkahelyeknél” keletkezik, vagyis a főváros kasszájába folyik be, nem pedig a lakóhelyet jelentő agglomerációban, vagyis a kistépülési önkormányzatok a lakossági szilárd hulladék kezelésének finanszírozására ezen forrásokat nem tudják kihasználni.

5.14.4. Üdülőtérületek hulladékgazdálkodásának problémái

A Budapestet övező településeken jellemző az üdülőtérületek magas aránya is, hiszen a fővárosi lakosság egy része rendelkezik hétvégi házzal a környéken. Az üdülőtérületek hulladékkezelési feladatai több nehézséget is jelentenek a hulladékgazdálkodás szervezésében. Egyrészt ezeken a területeken csak időszakosan, a nyári hónapokban keletkezik települési szilárd hulladék. Ezt a szezonalitást jelentősen befolyásolja az időjárás változása is. Így a melegebb nyári hónapokban jelentős

menyiség keletkezik, míg a téli hónapokban szinte egyáltalán nem, vagy csak nagyon kis mennyiség kerülhet begyűjtésre. Ez problémákat okozhat a szállítójárművek kapacitásainak tervezésében. Emellett az üdülőkre jellemző lehet a „fegyelmezetlenség” is, ami az illegális lerakás volumenének növekedését eredményezheti. A harmadik problémát a díjak behajtásának nehézsége jelentheti.

5.15. Felhasznált irodalom

1. Bela Györgyi – Pataki György – Valané Kelemen Ágnes: Társadalmi részvétel a környezetpolitikai döntéshozatalban, BKÁE Környezettudományi Intézet, 2003.
2. Beliczay Erzsébet: Civil közreműködés az élhető települések kialakításában In: Világváros vagy világfalu – Építész szeminárium. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
3. Boross Tiborné: Public priavate partnership a kommunális szennyvízkezelésben, BME OMIKK, Környezetvédelem, 2004/5-6
4. Eller Erzsébet: Ha megszűnne az iparüzési adó = Piac és Profit, 2004. március 1
5. Enyedi György: Regionális folyamatok Magyarországon. Budapest, 1996.
6. Fodor István: Környezetvédelem és regionalitás Magyarországon – Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2001.
7. Futó Péter – Fleischer Tamás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára: A Közép-Magyarországi Régió hulladékgazdálkodásának társadalmi kapcsolatháló elemzése. ADAPT Projekt, Budapest, 2003. április 14.
8. Futó Péter – Fleischer Tamás: Az EU integráció hatása a magyar környezetvédelmi politikára: A Közép-Magyarországi Régió Hulladékgazdálkodásának társadalmi kapcsolatháló elemzése, ADAPT Projekt, Budapest, 2003.
9. Hartman Mátyás:Hová legyen Budapest hulladéka? Kukabúvár 1999 Tél.
10. Hörcher Ferencné (szerk.): Területfejlesztés Magyarországon – KTM 1998.
11. Kiss Gabriella: Hulladék körkép c. diplomamunka, BKÁE, Budapest, 2003.
12. Kovács Katalin: A szuburbanizációs folyamatok a fővárosban és az agglomerációban. In: Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest, 1999.
13. Kőszegfalvi György: Területfejlesztés – Pécsi Tudományegyetem, Földrajzi Intézet, Pécs, 2001.
14. KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2002. KSH 2003.
15. Medgyasszay Péter: Fenntarthatóság az építészetben In: Világváros vagy világfalu – Önkormányzati anyag. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
16. Paul Dax, Fucskó József, Krajner Péter, Ungvári Gábor: Public Grants and Private Investment in Solid Waste Managemant- Alföld, Hungary, 2001
17. Scheer Márta – Beliczay Erzsébet – Tombácz Endre: A budapesti agglomerációs folyamatok környezeti és társadalmi hatásai. In: A Budapesti Közgazdaságtudományi és

Államigazgatási egyetem Környezettudományi Intézetének tanulmányai, 25. Szám, BKÁE, Budapest 2003.

18. Schuchmann Péter: A budapesti agglomeráció jellemző folyamatai, fejlődési perspektívái, a folyamatok befolyásolására irányuló törekvések In: Világváros vagy világfalu – Önkormányzati anyag. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
19. Schuchmann Péter: Városi terjeszkedés a budapesti agglomerációban In: Terjeszkedés vagy ésszerű városfejlődés. Környezettudományi Központ Budapest, 2001.
20. Szántó Katalin: Fenntartható városias kistérségek In: Világváros vagy világfalu – Építész szeminárium. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
21. Tosics Iván: Városi fenntarthatóság és Budapest Városfejlesztési Koncepciója In: Világváros vagy világfalu – Önkormányzati anyag. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
22. Tóth József: A regionalitás és a hulladék probléma - ÁVF, ENSZ Habitat (A szilárdhulladék-gazdálkodás regionális szempontjai – Konferencia, Általános Vállalkozási Főiskola 1994. április 6-7.)
23. Tóth József: Kell nekünk régió? című előadás: www.mindentudas.hu
24. Világváros vagy világfalu – avagy a fenntartható építés és településfejlesztés Budapesten és az agglomerációban, Önkormányzati anyag. Független Ökológiai Központ Alapítvány, Budapest 2004.
25. www.faipar.hu/joganyagok/joganyagok.htm
26. www.ktm.hu/
27. www.vilaggazdasag.hu, 2003. június 4.

6. KÖRNYEZETI KONFLIKTUSOK

6.1. Környezeti konfliktusok általános jellemzői

Környezeti konfliktusok általános jellemzői, hogy sokszereplősek, jellemző az érzelmi túlfűtöttség, a résztvevők eltérő értékítélete. Emiatt jellemző, hogy a konfliktusok egy jelentős részében a felek el sem jutnak az érdemi egyezkedésig. Mire a felek eljuthatnának az egyezkedésig, addigra egymást gyakran már ellenségként kezelik, és a megoldás keresése helyett a legyőzés és az elutasítás kerül az előtérbe. Történik mindez annak ellenére, hogy az esetek többségében - feltehetőleg így van ez a hulladéklerakók esetében is - lehetne olyan alternatívát találni, ahol mindkét fél jobban járna, az eredeti kiinduló helyzetéhez képest. Egy hulladéklerakó esetében a község, amely befogadja a hulladéklerakót, a munkahelyek és önkormányzati bevételek mellett számos más, esetleg más jellegű elvárással is élhet, például a határértékek a törvényi szabályozásban megadott határérték további csökkentése, vagy infrastrukturális beruházás, útépítés, óvodaépítés stb.

Ezekre a konfliktusokra szintén jellemző, hogy a szereplők egymástól függenek, ezért érdemes odafigyelniük a másik érdekére, mivel a másik fél elutasítása esetén, az egyik sem tudja elérni célját.

Mint, ahogy a magyarországi példák mutatják, a felek gyakran nem érnek el az érdemi tárgyalás szakaszába. Ennek a problémának az okát és feloldását elősegítő javaslatokat mutat be a következő rész.

6.1.1. A konfliktusok jellemző forrásai

1. Az eltérő informáltság, illetve a másik fél nem, illetve nem megfelelő időben történő tájékoztatása eleve bizalmatlanságot gerjeszt, és azt a benyomást kelti, hogy a másik fél az egyik megkerülésével akarja véghezvinni akaratát. Ezért fontos a korrekt és időbeli tájékoztatás.
2. Még jó tájékoztatás esetén is gyakran előfordul, hogy az információkat a felek eltérőképpen értelmezik, amelyet eltérő értékrendszerükkel, és eltérő tudásháttérrel lehet elsősorban magyarázni. A szakirodalom nem ajánlja a szakmai adatokra illetve a jogszabályokra hivatkozást, mivel az a lakosságban gyakran ellenszenvet

kelt, és kibúvót találnak mögötte, mivel a lakosságot elsősorban nem az érdekli, hogy a létesítmény megfelel-e a határértékeknek, hanem az, hogy minél kevesebb környezeti ártalom érje.

A felek megjelenése és kifejező módja gyakran már önmagában ellenszenvet kelt a másik félben, például egy drága öltönyben, drága kocsin megjelenő beruházó valószínűleg nem kelt bizalomgerjesztő benyomást a környezetvédőkben, vagy a lakosságban.

A fenti problémát elsősorban úgy tudjuk kiküszöbölni, ha a felek próbálnak elvonatkoztatni a tárgyalópartnerük személyétől, és inkább a tartalomra koncentrálnak, vagyis az érdekekre, hogy a másik félnek mire van szüksége, és hogy mit hajlandó ezért cserébe adni.

1. A felek eltérő értékrendszere gyakran azt a feltételezést vonja maga után, hogy a felek eleve kizártnak tartják, hogy megegyezés szülessen, pedig eltérő értékrendszer mellett is lehet eredményes megoldást találni. Attól, hogy a vállalkozó preferenciarendszerében valószínűleg nem a falu és annak környezete áll, még el lehet érni, hogy a beruházás, esetünkben hulladéklerakó úgy épüljön meg, hogy az minél kevésbé terhelje a helyi környezetet, és a lakókat is minél kevesebb zavaró hatás érje.
2. Strukturális nyomások alatt a felek pozícióbeli különbözőségét értjük. A lakosság tisztában van azzal, hogy a beruházónak több forrása van például egy környezetvédelmi hatástanulmány megíratására, és úgy gondolják, ha nekik is lenne módjuk, ők is ugyanolyan meggyőző tanulmányt tudnának írni saját álláspontjuk kifejtéséről. Ilyenkor érdemes beleképzelni magunkat a másik helyzetébe.

6.1.2. Konfliktusok forrásainak csoportosítása

A konfliktusok forrásait 3 fő csoportba sorolhatjuk: a lényegi érdekek, eljárási és pszichológiai igények kategóriájába. Tisztában kell lennie mindkét félnek azzal, hogy nem elegendő, hogy egy olyan alternatíva létezzen, amely mindkét fél számára elfogadható, és hogy ezt mindketten felismerjék. Szüksége van minden érintettnek

arra, hogy őt is megkérdezzék, hogy ne érezhesse azt, hogy egy őt érintő döntés az ő kihagyásával született meg. Fontos továbbá, hogy a feleknek figyelniük kell arra, hogy ne sértsék meg a másik fél méltóságát.

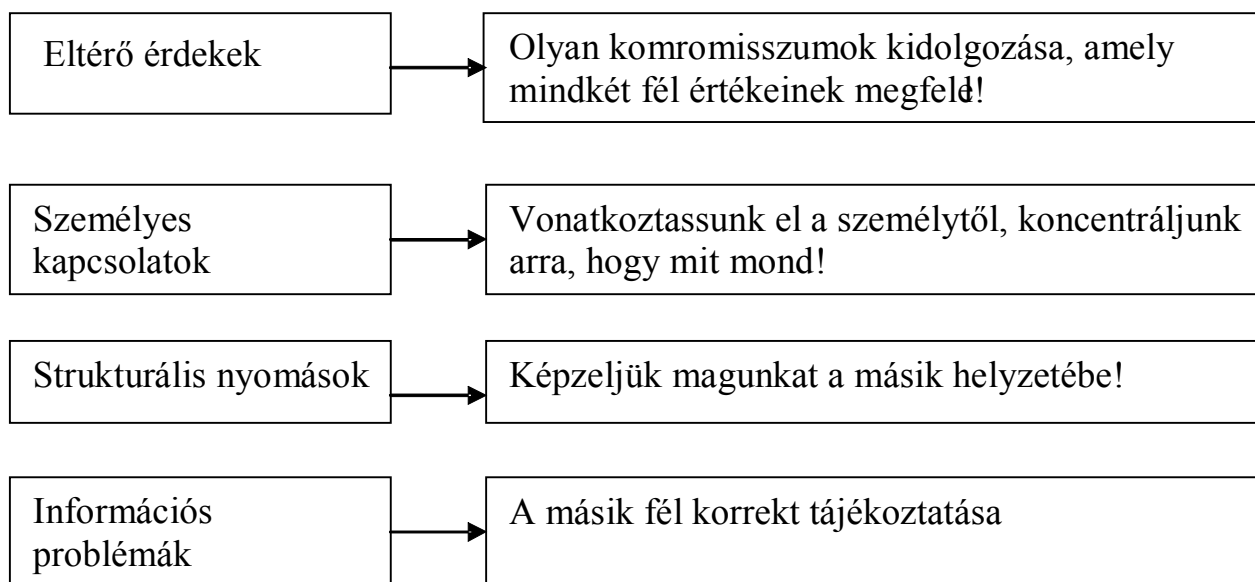
6.2. Gyakori kommunikációs hibák

1. Gyakori kommunikációs hiba a szakkifejezések használata, amely felsőbbrendűség látszatát keltik, illetve a lakosság azt érezheti, hogy nem akarják, hogy megértsék miről van szó. Ezért törekedni kell e közérthetőségre, gyakran nem a legjobb szakember a legjobb tárgyaló a lakossággal.
2. Nem érdemes magasabb rendű érdekekre hivatkozni pl. "Magyarország érdeke, hogy a hulladéklerakó megépüljön az EU csatlakozás előtt", mivel ez a helyben lakókat nem feltétlenül érdekli. Annak ellenére, hogy míg a szemetelés „hasznait” elfogadjuk, de következményekről, hogy a hulladékot el is kell helyezni valahova, nem veszünk tudomást. Ezt az érvet nem érdemes a beruházóknak hangoztatniuk, mivel azok tudvalevőleg nem a közösség érdekeit tartják szem előtt, hanem a vállalkozását. A magasabb szintű érdek emlegetése helyett inkább azt kell világossá tenni, hogy a helyiek milyen előnyökben részesülhetnek a beruházás megvalósulása után. Érdemes konkrétan megnevezni azokat a helyi csoportokat, akiket a beruházás kedvezően érint, és tisztázni a konkrét számokat is. Például nem elég annyit mondani, hogy a hulladéklerakó munkahelyeket teremt, érdemes azt is hozzátenni, hogy pontosan mennyit, és hogy ebből hány helybéli lesz. Így könnyebben azonosítani tudják magukat a projekt nyertesei (itt a helyi munkanélküliek), és érveléseiknek hangot is adhatnak a közösségen belül.
3. Figyelni kell arra, hogy a közösség számára az a tény, miszerint a létesítmény nem kockázatos a környezetre, még nem jelent túl nagy vonzerőt, hiszen minden más feltétel azonossága esetén ilyenkor még csak ugyanolyan hasznossági szinten van a lakosság, mintha nem épülne a létesítmény, tehát hangsúlyozni kell az előnyöket is.
4. Nem szabad, és nem is érdemes a veszélyeket lebecsülni vagy elhallgatni, célszerűbb bemutatni ezeket, és megismertetni a lakossággal, hogy mit tesz a beruházó a ezek csökkentésére.

5. A kompromisszumok elérésekor, nem szabad a másik fél erejét becsmérlni olyan kijelentéssel, mint pl. a „mi mindig is emellett álltunk, örülünk, hogy végre önök is belátták...”
6. Szakértő bevonása a tapasztalatok alapján gyakran tovább mélyítheti a konfliktust, ha a szakértőt kizárólag az egyik fél hívta. Meg kell állapotodniuk a feleknek közösen abban, hogy ki az a szaktekintély, akit mindketten szavahihetőnek tartanak, kizárva ezzel, hogy a szakvélemény elkészülése után az egyik fél a szakértő részrehajlását feltételezze.
7. Semmit nem szabad eldöntött tényként tárgyalni, és olyan megnyilvánulásokat tenni, amelyek azt a benyomást keltik, hogy a másik fél valójában nem tárgyalni, hanem diktálni akar.

6.2.1. Összefoglaló tábla

A fentiek összefoglalásaként szolgál Havasi János: Izotópfalu c. (Kossuth Kiadó, Budapest, 1989, 97. oldalon). munkájában bemutatott ábra:

6.2.2. Egy nemzetközi példa a „ne az én kertemben” szindróma leküzdésére

Swan hills

A Swan hill nevű Alberta állambeli kis 3000 fős község önként fogadta be területére a hatalmas veszélyes hulladék megsemmisítő üzemét. A település lakói igennel szavaztak a beruházásra, és mind a mai napig a lakosság többsége támogatja a vállalat működését.

A veszélyes hulladék megsemmisítő helyének meghatározása egy korábban nem alkalmazott eljárás alapján ment végbe: 1980-ban alakult meg a Veszélyes Hulladék Bizottság, amely feladata volt a hulladékmegsemmisítő helyének meghatározása Alberta államban. Az új megközelítés az önkéntességet helyezte a középpontba. Eleve csak azokat a falvakat vizsgálták meg földrajzi alkalmasság szempontjából, amelyek ebbe beleegyeztek. Ezzel párhuzamosan oktatási programot indítottak a lakosság számára a veszélyes hulladék megsemmisítésére vonatkozó tudnivalókról. A telephely kritériumok állítása után a helyi hatóságokra bízták a végső döntést, hogy valóban szeretnék-e, hogy náluk történjen meg a beruházás. Miután a települések egy része igennel szavazott, tovább vizsgálták a településeket, földrajzi, gazdasági és egyéb telepítési szempontokból. A megmaradt településeknél folytatódott az oktatási program, ahol a lakosság széles körű betekintést nyerhetett az esetlegesen náluk felépítendő hulladékégetőről, annak hatásairól. Az alakított fórumokon feltehették kérdéseiket és hangot adhattak aggályaiknak. A kezdeti 52 érdeklődőből, 14 település kérte alkalmassága mélyebb vizsgálatát. Ebből 9-et kellett kizárni környezeti, vagy más alkalmatlansági ok miatt, végül 5 település maradt a komoly érdeklődők listáján. Így egyfajta verseny alakult ki a végén ezek között a települések között. A végső szavazás előtt további találkozót tettek lehetővé a lakosság számára. Bemutatták a beruházásból származó előnyöket a falu számára: 55 új munkahely, 105 000 USD helyi találkozók szervezésére, kedvezményes lakás 35 család részére, 65 000 USD támogatás helyi tevékenységére, 400 fa ültetése a településen, és speciális egészségügyi program az ott dolgozók számára.

A fórumokat bizalom jellemezte, és végül a szavazók 79%-a döntött a megvalósulás mellett.

6.3. A helyi környezeti konfliktusok szereplői

A települési sajátosságokból adódóan a helyi politikai és gazdasági élet településenként eltérő. A helyi közügyek alakításában való részvétel a helyi autonómia sajátja, a polgárok elégedettségének befolyásoló tényezője. A lakossághoz legközelebb álló politikai élet befolyásolására teret kell biztosítani. Az összefogás lenne a jelszó, azonban hazánkban inkább a széthúzás jellemző.

A konfliktusok forrása, a homlokegyenest eltérő érdekek egymásnak feszülése. A helyi gazdasági és politikai élet meghatározó kérdései általában „településközpontúak”, a helyi bevételekre, beruházásokra, korszerűsítésekre, jólét növelésére (életszínvonal növelésére), társadalmi viták kezelésére irányulnak. A szereplők a problémák összetettségétől függően változnak. Témánk szempontjából elsősorban a környezetpolitikai kérdések meghatározóak, az elkövetkezendőkben is erre fordítjuk a hangsúlyt. A környezeti konfliktusok települési szinten általában valamilyen környezetvédelmi beruházás, vagy környezetvédelmi intézkedés meghozatala miatt alakulnak ki. Mivel a helyi társadalmak hazánkban településtípusonként hasonló szerkezetűek, joggal feltételezhetjük, hogy ezek a konfliktusok szereplői többé-kevésbé jellemzőek az egyes területeken.

Magyarországon elaprózott a településszerkezet. A megyeszékhelyeket általában a nagyobb városaink jelentik, és a megye centrumainak vonzáskörzetében megannyi kisközség, falu és tanya helyezkedik el. Kiemelt szerepe van Budapestnek, mint fővárosnak, hiszen agglomerációs gyűrűjével együtt egy, az ország többi részétől teljesen kiemelkedő önálló egészet alkot, s így kidomborodik az ország bipoláris jellege. A település közigazgatási szempontból az önkormányzatokkal jellemezhető, a településhierarchia azonban nem jelent önkormányzati hierarchiát (1990. LV. Ötv).

Nézzük meg, hogyan is alakul a kistelepülések szereplőinek vetülete, a környezetpolitikai konfliktusok, általában környezetet érintő beruházások kapcsán. Ennek vizsgálata szükséges ahhoz, hogy a környezetpolitikai döntések tekintetében általánosan felmérhessük, kik is a helyi politika szereplői. Az érdekeltet ún. stakeholder térkép²⁴ segítségével ábrázoljuk, először általános, majd konkrétan a pest

²⁴ Pál Petra szakdolgozata alapján

megyei hulladékgazdálkodási projekt vonatkozásában. (Pál Petra szakdolgozata alapján).

6.3.1. Önkormányzatok

A helyi politika őrei az önkormányzatok. A települések gondos gazdái is egyben, hiszen autonóm módon saját vagyonnal rendelkezve egyengetik körzetük fejlődését. Az állami támogatások szűk köre és az önkormányzatoknak címzett központi források szűk keresztmetszetet jelentenek a helyi büdzsében. Az önkormányzatok feladata, hogy a törvényben meghatározott kötelező feladataiknak eleget téve, a lakosság érdekeit képviselve ellássák hatósági szerepkörüket is. A környezeti szempontok sajnos kevésbé érvényesülnek a képviselő-testületek döntéseiben, inkább a politikai-gazdasági érdekek dominálnak. Különösen kedvezőtlen a kistelepüléseken a helyi döntéshozatalba való környezeti szempontok érvényesítéséhez a forrásfüggőség. Az önkormányzati érdekek nemcsak a beruházók, a lakosság, vagy a civil szervezetek érdekeivel ütközhetnek, hanem a szomszédos település önkormányzata is „útjában állhat” egy-egy projekt megvalósításának. A továbbiakban erről is ejtünk pár szót, a konkrét példa bemutatásával.

6.3.2. Helyi lakosság

A környezeti konfliktusok szereplője helyi szinten legfőképpen a lakosság. A polgár érdeke az életszínvonal megtartása, illetve javítása, aminek része az egészséges környezet is. A munkalehetőségek, a kiépült infrastruktúra, a település megközelíthetősége is mind befolyásoló tényezők. Ennek megvalósítását a polgár az általa választott helyi politikai vezetéstől várja. A helyi politikába, döntéshozatalba való beleszólás, a demokrácia intézményének megfelelő működése azt erősíti az emberekben, hogy saját otthonukat, életterületüket maguk alakíthatják. Persze ahány ház, annyi szokás, annyi fajta vélemény.

Természetesen a többi szereplőtől is nagyban függ a lakosok hozzáállása egy adott környezetpolitikai kérdésben. Nyilván minden helyi társadalomnak megvan a maga „gyenge pontja”, hogy milyen érdek mentén lehet befolyásolni a polgárok akaratát.

Sokszor a szakszerű tájékoztatás és gyakorlatias útmutatás helyett, egy adott környezeti beruházás kapcsán csak azokat a pontokat emelik ki, melyek a döntéshozók, befolyásolók érdekei mentén mozdítják el a lakosok véleményét. A helyi lakosság tehát hazánkban jelenleg csak passzív résztvevője ezeknek a környezetpolitikai eseményeknek, csak látszólagos hatalmat kapva, mint ahogyan az is csupán látszat, hogy valamiféle demokratikus működés valósul meg a hazai településeken. Szinte minden döntés mögött a pénzforrások mozgása áll, illetve olyan politikai megfontolások, melyek a legkevésbé „érzékenyek” a lokális problémákra.

6.3.3. A befektető

A befektető célja, a beruházás elfogadtatása a kiszemelt területen, melyet a nyereség megszerzésének igénye motivál. A környezeti beruházások nagy része, mint például esetünkben a hulladéklerakó telepítése, olyan közszolgáltatás megvalósítását jelenti, ahol a vállalkozás állami szervek (önkormányzatok) befolyásával működik. Ezért nem elegendő csupán az adott önkormányzatot meggyőzni a projekt lehetséges előnyeiről, további feladat a lakosság meghódítása, amely szavazatától függ a képviselő-testület összetétele.

6.3.4. Civil szervezetek

A civil szervezetek a környezetpolitikai konfliktusokban nagy szerephez jutnak, hiszen általában a beruházók, önkormányzatok döntései, akarata ellen irányul a tevékenységük. Céljuk a környezetet befolyásoló, környezetvédelmi szempontból káros beruházások megakadályozása. Természetesen a szélsőségek itt sem kizártak, mégis amolyan egyensúlyozó szerepet töltenek be a helyi politikában. A szándék a környezeti tudatosság felébresztése. Jellemző, hogy csak néhány olyan szervezet létezik, amely a hulladékgazdálkodás országos kérdését képviseli. Inkább meghatározóbb azoknak a helyi környezetvédelmi csoportoknak a jelenléte, akik egyetlen ügyre koncentrálnak. Hozzá kell még tenni azt is, hogy a nonprofit szervezetek alapvető célja meglétük igazolása, és a társadalmi támogatottság

megszerzése és nem minden esetben a helyi lakosok érdekeinek megfelelő megoldás megtalálása.

6.3.5. Hatóságok, szakértők

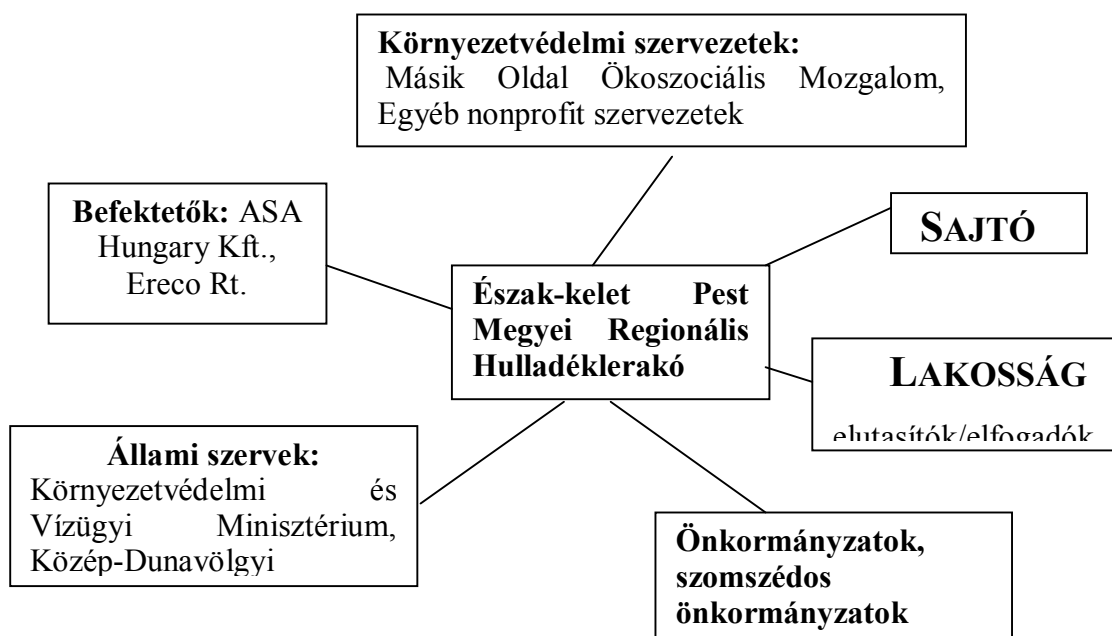
A hatóságok, szakértők segítségére lenne szükség, amikor a lakosság tájékoztatása történik. A hatóságok azonban kizárólag a jogi megfelelést vizsgálják az adott projekt kapcsán. A különböző engedélyek megszerzéséhez csupán műszaki, gazdasági és jogi megfelelés szükséges, a lakosok véleménye az ő tevékenységük során nem sokat vet a latba. Az engedélyek kiadása és a beruházás helyének meghatározása olyan „hatalom” a hatóságok számára, amelynek valamennyi szereplőnél nagyobb a „vétőereje”.

6.3.6. Állami szervek

A minisztériumoknak egyfajta híd szerepe kellene, hogy legyen a megpályázott projekt támogatásán kívül. A pályázatok, melyek a beruházásokra irányulnak, véges határidőre vannak kitűzve, s ezen túl monitoring rendszer figyeli a megvalósulás folyamatát. A minisztériumnak azon túl, hogy kitűzött környezetpolitikai feladatát nem teljesíti, jelentős presztízsveszteséget is jelent, ha az elnyert pályázat megghiúsul. Az Unió pályázati „versenyben” elért eredményeknél jóval hangsúlyosabban épülnek be a rossz, elhibázott pályázási kudarckok a hivatalnokok emlékeibe. A híd egyik lábánál Brüsszel, a másiknál a beruházás áll, a minisztérium feladata a koordináció és a kontroll kell, hogy legyen. A környezetpolitikai kérdésekben a minisztérium, jelen esetben a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a felelős szerv. A kormány tanácsadó szerve, az Országos Környezetvédelmi Tanács, érdekegyeztető fórumként működik, ahol képviseltetheti magát valamennyi érdekelt fél.

6.4. A Pest megyei hulladékgazdálkodási konfliktus szereplői

A következőkben az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó stakeholder térképét mutatjuk be, az ügybe érintettek felvonultatásával.

12. ábra: Az Észak –Kelet Pest Megyei regionális hulladéklerakó stakeholder térképe

6.5. Érintettek a Pest megyei hulladékgazdálkodási konfliktusban

6.5.1. Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom²⁵

A hulladéklerakó keresés történetének áttekintésekor a legtöbb település esetében felbukkant a Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom neve. Ez volt az egyetlen nonprofit szervezet, amely szinte minden településen megjelent és tájékoztatta a helyi lakosokat egyrészt a lerakó káros hatásairól és vázolta az alternatív lehetőségeket, másrészt segédkezett a lakossági érdekérvényesítés megszervezésében. A mozgalom tagjai szórólapokat, plakátokat készítettek, és osztottak szét, valamint megszervezték a falugyűléseket és más közösségi megmozdulásokat. Tulajdonképpen segítettek összefogni és egységbe kovácsolni azokat, akik ellenezték a beruházást az adott településen, valamint igyekeztek meggyőzni a bizonytalankodókat az ellenzők igazáról. Röviden szólva megszervezték a hulladéklerakót elutasítók táborát az egyes településeken.

²⁵ A mozgalomról szóló információk egyrészt a napilapok cikkeiből, másrészt a Mozgalom egyik tagjával, Gyenge Zsolttal folytatott személyes beszélgetésből származnak.

A Mozgalom 2002 októberében kezdte meg a működését. Nem bejegyzett szervezet, sem székhelyük, sem irodájuk nincsen. Egy laza társulásnak nevezhető, igazi önszerveződő „mozgalom” amely a természeti és épített környezet hivatott védeni a társadalmi jólét mellett. Tagjai (5-6 fő) lelkes környezetvédők (persze nem főállásban csak civilben). Nincsen deklarált céljuk vagy küldetésük. A mozgalom akkor aktív, ha adódik valami mozgalmi téma.

A Mozgalom az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladékgazdálkodási Projektbe 2003 nyarán kapcsolódott be. A tagok Kosdon lévő kulcsosházukban tartózkodtak, ahol az egyik helyi ismerősük kereste fel őket a hulladéklerakó létesítés problémájával és kérte a segítségüket: Mit is tudnánk mi kosdiak tenni az ügyben? Tehát egy személyes kapcsolat révén kerültek a történetbe. Gyorsan munkához is láttak, elkezdtek megszervezni a helyi ellenállást. Készítettek néhány röplapot és plakátot, majd a helyi ellenzőket segítették egy falugyűlés megszervezésében. A plakátok és röplapok nem a tájékoztatást szolgálták, hanem deklaráltnak egy reklámkampányt jelentettek a lerakó-építés ellen. A falugyűlésre segítettek meghívni Illés Zoltánt a parlament környezetvédelmi bizottságának fideszes tagját, valamint Imrik Pétert a Szódi Faluvédő Egyesület elnökét, aki a szódi ellenállás szervezésében szerzett érdemeket.

Miután Kosdon sikerült a lakosoknak összegyűjteniük a szükséges mennyiségű aláírást, az önkormányzat elvetette a beruházás tervét. Az ezt követő települések minden alkalommal megkeresték a Másik Oldalt, hogy a kosdi siker után nekik is segédkezzen. Az Ökoszociális Mozgalom az ezt követő települések mindegyikén megjelent és mozgalmi erővel lelkesítette a helyieket.

A mozgalom szerepe egyrészt abban állt, hogy bátorítsák a lakosságot véleményük felvállalásában. Ennek nehézségét ugyanis az jelenti, hogy ezeken a kis lélekszámú településeken mindenki ismeri a másikat. Ebből kifolyólag félnek egymás véleményétől és attól, hogy mások, hogyan ítélik meg őket, és ameddig nem tudják, hogy a többiek mit is gondolnak az ügyről, még ha van határozott véleményük, akkor sem merik felvállalni.

Másik részről az emberek bizonytalanok voltak. Érezték, hogy az ügy nem tetszik nekik, de nem tudták megfogalmazni álláspontjukat, nem tudták pontosan miért is vált ki belőlük ellenérzéseket a beruházás. A Másik Oldal ezt tudatosította bennük. Egy

hulladéklerakó összes lehetséges és kevésbé valószínű hátrányait is ecsetelték. Ez azért is volt fontos, mert az önkormányzat minden esetben – a nagy gazdasági haszon reményében – elkötelezett volt a beruházás megvalósításáért, és vagy mély hallgatásba burkolózott az ügyben, vagy pedig mindössze az előnyök ismertetésére szorítkozott.

A Másik Oldal szórólapokat készített, melyet néhány – a Mozgalmat megkereső - kezdeményező lakos aláírásával látott el. Ezeket a szórólapokat ugyan a civil szerveződés tagjai készítették el, de a lakosok kérésére. A tartalmát a Mozgalom tagjai állították össze, de néhány lakos aláírását adta, jelezve ezzel, hogy véleményét közvetíti. A szórólapok és plakátok költségét minden esetben a lakosság állta, utólag megtérítve azokat. A szórólapok tartalmát tekintve egyértelműen túlzónak nevezhetők, kimondottan reklám célokat szolgáltak, annak minden előnyével és hátrányával. Az információk egy hulladéklerakóról eltúlzottak (guberálók, patkányok ellepik a települést), de mindenképpen figyelemfelkeltők, ezzel ráirányítja a lakosok figyelmét a problémára és annak lehetőségét is felmutatja, hogy a polgárok maguk dönthetnek településük sorsáról.

Az önkormányzat egyetlen lehetséges megoldásával szemben a Másik Oldal felvázolta, hogy milyen elképzelhető alternatívák léteznek a hulladékkezelési probléma megoldására. Ismertették, hogy a már meglévő lerakók bővítésével is meg lehetne oldani a szükséges kapacitások biztosítását. Emellett vázolták, hogy véleményük szerint a keletkező hulladék is kevesebb kellene, hogy legyen, és a szelektív gyűjtés bevezetésével a tervezett másfél millió köbméteres kapacitásra nem is lehet szükség. Itt kell megjegyeznünk azonban, hogy a Mozgalom mindezen megállapításait nem tudta alátámasztani. Gyenge Zsolt elismerte, hogy a legelső település (Kosd) esetében még fogalmuk sem volt, milyen egyéb lerakók léteznek még a környéken. A következő települések esetében már utánajártak a dolognak és telefonon megkeresték az összes lerakó vezetőjét, melyet az ISPA dokumentáció bezárandónak ítélt. Az illetékesek pediglen azt nyilatkozták, hogy az ő lerakójuk (természetesen) tovább bővíthető és üzemeltethető. Ezen „bizonyított” információk birtokában a Mozgalom folytathatta kampányát.

A Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom talán legfontosabb tevékenységét az jelentette, hogy segítettek a lakosságnak saját akaratuk megfogalmazásában és kinyilvánításában, valamint a társadalmi részvétel jogának gyakorlásában. Minden

településen sikerült a lakosságot öntudatra ébreszteni és meggyőzni arról, hogy egy hulladékgazdálkodási beruházásról nem a feje fölött kell, hogy döntsön az önkormányzat, hanem neki is joga van a döntésben részt venni. Az eset tanulsága, hogy a megfelelő társadalmi kezdeményezések hatására, melyek a nonprofit szervezetektől indulnak, megerősödhet a lakosság akarata és képes jogainak érvényesítésére. Az említett településeken a Másik Oldal segítségével sikerült a falu lakóiból közösséget kovácsolni, amely együttesen lépett fel érdekeinek érvényesítése érdekében. Gyenge Zsolt szerint nincs közösségi részvétel a döntéshozatalban, ha a lakosok nem harcolnak ki maguknak. A Mozgalom tehát segített nekik kiharcolni.

Érdemesnek tartom megjegyezni, hogy a Mozgalom is sokat köszönhet a pest megyei hulladékügynek, hiszen országos ismertségre tettek szert. A szinte naponta megjelenő újságcikkekben sokszor említették meg nevüket, hol elismerően, hol elítélően, de úgy gondolom, hogy egy nonprofit szerveződés számára a nyilvánosság elérése mindenképpen nagyon fontos. És a reklámért nem is kellett fizetniük.

6.5.2. Egyéb nonprofit szervezetek

A Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom tevékenysége mellett megjelentek más szervezetek is a lakossági részvétel erősítésére. Több esetben a Mozgalom tevékenységének hatására alakultak olyan egyesületek, körök, amelyek a település érdekeinek védelmét kívánja szolgálni. Ezek az adott ügyre létesült kezdeményezések egyöntetűen a hulladéklerakó létesítés elleni szervezkedést szolgálták. Aktív működésük vélhetően az elutasító döntés megszületése után el fog halni. Ilyenek például a Mentsük meg Keszeget és a Kartal Jövőjéért szervezetek. A hulladéklerakó ellenes megmozdulások tehát felpezsdítették ezeknek a kistelepüléseknek az életét, és a helyi társadalomban pozitív változásokat idéztek elő, összekovácsolták a közösségeket és öntudatukat formálták.

A hosszú folyamat során néhol megjelent a Zöld Párt is és szintén szórólapokkal bátorította a lakosságot. Tevékenységüket az Ökoszociális Mozgalom igyekezett elszigetelni, mert véleményük szerint szórólapjaik túl radikálisnak bizonyultak, és - nem a helyi problémákra koncentrálva - általános környezetvédelmi témájúak voltak.

Több országos szervezet is adott ki állásfoglalást az ügyben, de a helyi lakosságra ezek véleményem szerint nem gyakoroltak hatást, csak a szervezetek saját létének igazolására születtek

6.5.3. Önkormányzat

Az önkormányzati testület, mint a település demokratikusan választott vezetői természetesen a település érdekeit tartják szem előtt minden beruházási döntés esetében. Mivel hatáskörük igen jelentős az ügyben, nagyon fontos szereplői minden környezetvédelmi beruházásnak. A pest megyei hulladéklerakó esetében azonban hatalmuk nem érvényesülhetett a legtöbb esetben, mert a lakossági elutasítások miatt a beruházást csírájában fojtották el, így már az engedélyezési eljárás korai szakaszában befejeződött a kezdeményezés. A települések gazdasági érdekeit méltán képviselték a beruházás támogatásával, hiszen a juttatandó kompenzáció mértéke minden település esetében igen nagy volt az önkormányzat éves költségvetéséhez viszonyítva is. Érthető tehát, hogy általában testületileg támogatták a kezdeményezést és a befolyó bevételekből (egyszeri kompenzáció, iparűzési adó, elengedett szemétszállítási díj) hosszú távú terveik megvalósítását képzelték el, legtöbb esetben infrastrukturális fejlesztéseket, közintézmények modernizálását. Egy ekkora méretű bevételi forrás tehát minden önkormányzat szívét megdobogtatta, mivel a település fellendülését látták benne.

Az önkormányzati testület azonban nem csak testületileg képviselte a település érdekeit, hanem egyéni és politikai érdekek is megjelentek döntéseikben. Az egyéni érdekeket a beruházó igyekezett összhangba hozni saját érdekeivel. Magyarországon az ilyen esetekben mindig felmerül a korrupció árnyéka és szó eshet egyéni kompenzációkról, vagy az önkormányzati testület valamely tagjának nyereszkesedéséről. Ilyen jellegű információk láttak napvilágot Püspökszilágy esetében, ahol az akkori polgármester saját ingatlanját jelölte ki a lerakó helyszínéül, melynek értékesítéséből jelentős hasznot remélt. Mivel az ügy napvilágot látott, a lerakót a lakosok leszavazták, a polgármestert pedig nem választották újra.

Az önkormányzati testület és a polgármester szempontjából a politikai érdekek is igen fontosak minden ügyben, hiszen minden döntésük és cselekedetük adalék a választók számára a következő helyhatósági választásokhoz. Kis települések esetén igen érdekes a helyzet. Sok esetben ugyanis az első demokratikus választások óta (vagy még korábban is) ugyanazok a személyek a település vezetői. Az ő esetükben nem kell igazán tartaniuk a következő választásoktól, hiszen már „be vannak betonozva”, és pozícióikra ellenfelek nem igazán jelentkeznak. Ezek a vezetők köztisztvisletben állnak és az adott településen nem is merül fel más vezető megválasztásának lehetősége sem. Így tehát ha a polgármester elhatároz valamit, legtöbb esetben keresztül is viheti, a választási eredmények nem függnék közvetlenül a tevékenységétől. Ilyen esetben az emberek megszokták, hogy a település vezetői döntenek a fejük felett. Az érintett települések közül Keszegen Petrik Sándorné és Romhányban Tolnai János az első demokratikus választások óta a polgármester.

A fent vázolt eset ellenkezője is fennállt bizonyos településeken, ez alatt azt értem, hogy a polgármestert frissen választották meg (ebben a ciklusban) és esetleg nem is lakik az adott településen, hanem valamely környékbeli község lakosa. Őket szintén veszélyezteti a következő helyhatósági választások közeledte és döntéseiben a választók megítélését is figyelembe kell vennie.

A döntéshozók egyéni érdekeit az is árnyalhatja, hogy azon a településen él, ahol vezető testület tagja avagy nem. Ha a település vezetője nem helyi lakos, egyéni érdekeiben nem tükröződnek mindazok az érdekek, melyek a lakosokat mozgatják, hiszen esetleges meg nem választása esetén a település ügyei többé nem is fogják érinteni. Ezzel szemben azok a képviselők, polgármesterek egyéni érdekei, akik az adott településen laknak helyi lakosként is megjelennek, hiszen az ő életminőségüket is befolyásolhatja a beruházás.

Az önkormányzatok érdekeinek tárgyalásakor érdemes feltenni a kérdést, hogy vajon miért maradt el a lakosság megfelelő tájékoztatása az önkormányzatok részéről. A különböző napilapoknak tett nyilatkozatok alapján az önkormányzatok eltérő indokokkal éltek. Legfőbb indokuk a megfelelő források hiánya volt. Sződ polgármestere például úgy nyilatkozott, hogy nem állt rendelkezésükre a megfelelő szakmai háttér, amellyel biztosíthatták volna a korrekt tájékoztatást, és a

Minisztériumtól hiába kértek segítséget az előadások megszervezésére. Azok a próbálkozások, amelyek a már működő lerakókra szervezett látogatásokkal szeretnék volna bemutatni a beruházás hatásait rendre érdektelenségbe fulladtak, mindössze néhány lakos ment el a szervezett kirándulásokra. Ilyen kirándulásokat szerveztek például Kartalon a gyáli lerakóra, Keszegen Gyálra és Pusztazámorra, Versegen a bécsi hulladékégetőbe. Ám, hogy az önkormányzatok miért nem tudták használni azokat a kommunikációs eszközöket, amelyekkel a civil szervezetek tudtak élni sokféle oka van.

Egyik elképzelhető magyarázat, hogy nem vették a fáradságot és a pénzt, hogy megtegyék. Másrészt elképzelhető, hogy arra számítottak, hogy a népszavazás érvénytelen lesz a megfelelő részvételi arány hiányában, és ez esetben rájuk hárult volna a döntés joga. Ha ez volt a titkolt céljuk, akkor a nem-tájékoztatás megfelelő eszközt jelenthet, hiszen ha a lakosok nem tudják igazán miről is kell döntenükhöz, nem is mennek el szavazni.

Az önkormányzatok szerepe kapcsán felmerül a kérdés, hogy egy négy évre választott testület hogyan vállalhatja a felelősséget egy olyan létesítményért, amelynek több évtizedre tervezik a működését, és az esetleges negatív hatásai is csak hosszútávon, évek múltán jelentkeznek.

Meg kell még említeni a **szomszédos önkormányzatok** jellemző viselkedését, amely nem csak a Pest megyei hulladékos esetben, hanem általában is jellemző a környezetvédelmi beruházásokra. A szomszédos települések önkormányzatai természetesen mindig ellenzik a hulladékos beruházást, hiszen a beruházás előnyiből kimaradnak, de az esetleges negatív környezeti hatások az ő településüket is érinthetik. Ennek az ellenséges fellépésnek konkrét példája Sződ esetében is jelentkezett, ahol a Gödi polgármester fejezte ki tiltakozását a beruházás ellen. Ezen kívül Romhány esetében Bánk és Kétybodonny is tiltakozott.

Érdemes megjegyezni, hogy bár a beruházást egy **önkormányzati társulás** (*Északkelet-Pest Megyei Regionális Hulladékgazdálkodási és Környezetvédelmi Önkormányzati Társulás*) határozta el és a pályázatot és a támogatást is a társulás szerezte meg a lakossággal folytatott kommunikációban az egyes önkormányzatok magukra maradtak. Az összefogás ebben az esetben (sem) nem valósult meg.

6.5.4. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium

Az önkormányzatok Európai Unió pályázatait az adott terület minisztériuma nyújthatja be. ISPA támogatások megszerzésére benyújtott pályázatot a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium fogja össze, koordinálja és továbbítja Brüsszelbe. Az eredeti ISPA dokumentáció, amely 2001-ben készült, még Püspökszilágyot jelölte meg helyszíneként, bár a benyújtás napján már ismert volt a településen lezajlott népszavazás negatív eredménye. Ettől kezdve a Minisztérium abban volt érdekelt, hogy minél hamarabb megtalálják az új gesztort a programnak, hiszen a pályázat az EU részéről elfogadásra került, ám a magyar fél (KvVM) addig nem írhatta alá a szerződést, amíg a lerakó helyszínét nem jelölték ki. Az ISPA források pedig csak a csatlakozás időpontjáig (2004. május 1.) álltak nyitva Magyarország előtt, tehát eddig az időpontig kellett végleges megoldást találni, máskülönben a szóban forgó 3,3 milliárd forintos támogatás elveszett volna.

6.5.5. Hatóságok, szakértők

A hatóságoknak és szakértői véleményeknek egy környezetvédelmi beruházás esetében igen fontos szerepük van a létesítés engedélyezési és területkijelölési szakaszában. A Pest megyei hulladékgazdálkodási projekt történetében azonban szinte elenyésző szereplőként jelentek meg. A potenciális befogadó települések nagy részének esetében már környezeti hatástanulmányok sem készültek, mert a döntéshozók úgy vélték, hogy a lakosság véleményének megkérdezése előtt kár lenne horribilis összegeket költeni a tanulmányok elkészítésére. Igazuk is lett, hiszen a projektet már megelőzte a híre, így a népszavazások eredménye egyre kiszámíthatóbbá vált. A projekt kezdeti szakaszában még környezeti hatástanulmányok is készültek (Püspökszilágy), ám a projekt előrehaladtával a sikertelenség miatt egyre kevesebb konkrétummal és tervvel rendelkezett a település a lerakó létesítésére vonatkozóan.

6.5.6. Potenciális beruházók és üzemeltetők: ASA Magyarország Kft., ERECO Rt.²⁶

A hat milliárd forintos beruházás esetében nagyon fontos kérdés volt, hogy ki fogja kivitelezni az épülő létesítményeket, és később működtetni azokat. Az ISPA csak önkormányzati tulajdonú projekteket támogat és mind a kivitelezésre, mind a működtetésre pályázatot kell kiírni. A pályáztatás azonban elkerülhető, ha az önkormányzat többségi önkormányzati tulajdonban lévő céget bíz meg a közszolgáltatás ellátásával. Ez utóbbi megoldást választotta 9 önkormányzat, amikor megalapították a Börzsöny-Cserhát Kft-t, amelynek 51 %-ban az önkormányzatok, 49 %-ban pedig az ASA Hungária Kft a tulajdonosa. A szerződés szerint a Börzsöny-Cserhát Kft (vagyis inkább az ASA) megelőlegezi a beruházáshoz szükséges önkormányzat által biztosítandó 10 %-os önrészt, cserébe pedig a Kft működtetheti a létesítményt 20 éven keresztül. A Kft finanszírozta az előzetes megvalósíthatósági tanulmány elkészítését is, és bérleti-díj előleg címén felajánlott a püspökszilágyi önkormányzatnak még 150, a későbbiekben már 300 millió forintos kompenzációt is. A cég egyébként viszonylag olcsón, a környékbeli szemétszállítási díjaknál alacsonyabb összegért végezte volna szolgáltatást.

Abba persze, hogy az ASA piacot szerezzen a térségben a versenytársak nem nyugodtak bele egykönnyen. Az egyik legnagyobb konkurenciát jelentő ERECO Rt is versenybe szállt a pályázati összegért és a pest megyei szolgáltatási piacért. A lerakókeresési folyamat során felajánlották, hogy a tulajdonukban lévő Ker-hu Kft többségi tulajdonrészét - amely a Csömöri hulladéklerakót üzemelteti - átadják az érintett önkormányzatoknak, így a lerakó is szóba jöhet, mint a 99 település hulladékát befogadó létesítmény, így a cég bezsebelheti a támogatás egy részét. Ezt a tervet a Minisztérium azonban gyorsan elvetette, mert ezáltal az eredeti területi határokat módosítani kellett volna, amely az előcsatlakozási pályázat esetében már egy új projektnek minősül. Az ASA egyébként szintén tett ilyen ajánlatot Gyál képviselőtestületének, és a Pyrus-Rumpold Rt is felemelte szavát az ügyben, amely cég az Aszódi veszélyes hulladéklerakó tulajdonosa.

²⁶ Az információk a HVG 2004. 01.03.-i és a 2003. 07. 19.-i számából származnak

A Hulladék Munkaszövetség (HUMUSZ)²⁷ álláspontja szerint igen érdekes egybeesés tapasztalható a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom által megnevezett alternatívák, megoldási javaslatok és az ERECO Rt (Ker-Hu Kft) érdekei között. A Humusz nem titkolt véleménye szerint a Mozgalom az ERECO Rt érdekeit képviseli, és a multinacionális vállalat támogatását élvezi az ügyben, a már meglévő lerakók bővítését és kapacitásaik kihasználását pedig azért hangoztatja (pl. Csömöri lerakóét), mert azok közül néhány a fent nevezett cég tulajdonában van. Az új lerakó létesítésének ellenzése pedig a potenciális beruházó (ASA) a versenytárs pozícióját javítaná a térségben.

6.5.7. Sajtó

Az első cikk a Pest megyei ISPA programról 2003. januárjában jelent meg²⁸. A beruházás vándorútjáról a szódi eset kapcsán jelentek meg az első írások a sajtóban, később pedig már minden népszavazást és aláírásgyűjtést megírtak a lapok. Az összes fontosabb, országos terjesztésű napi és hetilap rendszeresen cikkezett az esetről²⁹. A sajtónak igen jelentős szerepe volt a lakosság véleményformálásában. Az országos nyilvánosságnak köszönhetően a sikertelen lerakó-keresés folyamatában az egyes települések lakosai már egy országosan hírhedt projekt befogadásáról kellett hogy döntsenek, amely a történet előrehaladtával egyre egyértelműbbé tette a népszavazások eredményét.

6.5.8. Lakosság

Az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladékgazdálkodási projekt főszereplője kétségkívül a lakosság volt. Mind a nyolc település, amelyet a lerakó körbejárt hangot adott véleményének és élve jogaikkal érvényre juttatták akaratukat. Minden település

²⁷ Kukabúvár 2004. tavasz Egy regionális lerakó kálváriája című cikkében

²⁸ HVG: 2003.01.25.

²⁹ A napi és hetilapok melyeknek írásait tanulmányunkban mi is felhasználtunk: Budapesti Nap, Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Napi Gazdaság, Népszava, Népszabadság, Világgazdaság, Figyelő, Heti Válasz, HVG, Magyar Narancs

esetében, ahol népszavazásra került sor megvolt a döntéshez szükséges részvételi arány. Egyedül Kosdon nem került sor népszavazásra, mert ott a lakossági tiltakozás elébe ment a procedúrának, és a kellő számú tiltakozó aláírás összegyűjtésével szavazás nélkül vetette el a település a beruházás tervét.

A történet igazi iskolapéldája lehetne a közösségi részvételnek a hulladékgazdálkodási döntéshozatalban. Nem szabad megfeledkeznünk azonban azokról az árnyoldalakról sem, amelyek némi szkepticizmust vetítenek a történetbe. A lakosság tájékoztatatlansága és egyoldalú tájékoztatása vitathatatlan. A szavazási végeredmények hátterében nem a tudatos döntés, hanem félelmek bekövetkezésének elkerülése állt. A nonprofit szervezetek által erősített ellenállás, csak a lakosok hiedelmeit és tájékoztatatlanságát erősítette a hulladéklerakókkal szemben, nem jelentett igazi tudatformálást.

Tény és való, hogy mindezen pest megyei települések képesek voltak jogaik gyakorlására, és közösségként léptek fel az általuk előnytelennek megítélt beruházással szemben. A büszkeség azonban majdnem oda vezetett, hogy a térség hulladékkezelési problémáinak korszerű megoldásához kapott anyagi segítséget eljátszotta a nyolc település lakossága. Ne feledkezzünk meg arról, hogy tulajdonképpen az eset a NIMBY szindróma megjelenése volt, amely szerint "ne az én kertembe" tegyük a hulladéklerakót. De azt mindnyájan tudjuk, hogy valahova tenni kell, mert a jelenlegi állapotok már rövid távon sem tarthatók, és az önkormányzatok nem rendelkeznek elegendő forrásokkal a probléma megoldásához. Mondhatjuk, hogy végül szerencsésen zárult a történet, de nem sokon múlt, hogy elveszett a közel 3 milliárd forintos támogatás. Ez a program megfelelő játszóteret nyújtott egy nonprofit szervezet számára, valamint a multinacionális vállalatok számára a bizonyításhoz, és a lakosság számára is az önbizalom megszerzéséhez, de mindez nem csorbítja azt a tényt, hogy az ország becsületével és egy jelentős mértékű Európai Unió támogatással játszottak a szereplők, és egy térség hulladékkezelési gondjainak megoldását tették kockára.

A népszavazósdik a megfelelő sajtóvisszhanggal ráirányította az ország lakosságának figyelmét, hogy minden településnek és minden polgárnak meg van a joga és lehetősége, hogy környezetének sorsán változtasson. Ezek a pest megyei települések hajlandóak és képesek voltak mindezt megtenni. A lakosság ellenállásának és a

társadalom felháborodásának köszönhetően nem vittek keresztül a térségben egy rosszul előkészített projektet, és reméljük, hogy a végső megoldás környezetileg és társadalmilag is a legmegfelelőbb lesz. Hogy gazdasági szempontból ez már nem lehet optimális az biztosan látszik abból, hogy maga az előkészítés mekkora összegeket emésztett fel, ugyanis az események során ezidáig felmerült költségek valakit biztosan terhelnek és nyilvánvalóan a hulladékgazdálkodás fejlesztésére fordított forrásokat csorbítják.

Az alábbi táblázatban összefoglaltuk az érdekeltek céljait és a felmerült problémákat.

	<i>Célok, érdekek</i>	Felmerült problémák	Kérdések
Beruházó(k)	PIMBY szindróma, gazdaságos üzemeltetés, beruházási költség minimalizálása	Lakosság tiltakozása, konkurencia	Hogyan szerezzük meg az engedélyeket? Hogyan szüntessük meg a lakosság tiltakozását?
Ön-kormányzat	Fejlődési potenciál a település számára, helyi bevételek növelése, gazdálkodás fellendítése, munkalehetőség, életszínvonal-növekedés	Lakosság tiltakozása, szomszédos önkormányzatok tiltakozása	Hogyan fogadtassuk el a beruházást? Hogyan kaphatjuk a legtöbb kompenzációt a cégtől?
Lakosság	Egészséges környezet, munkalehetőség, fővároshoz való közelség, NIMBY szindróma	Egészségügyi ártalmak, gazdasági veszteség, ingatlanárak csökkenése, helyi gazdasági potenciál (turizmus, specializálódás) romlása	Milyen eszközökkel és hogyan akadályozhatjuk meg a beruházást?
Állami szervek	Hulladékgazdálkodás regionális kezelése, főváros és agglomerációja környezeti helyzetének javítása, EU irányelveknek való megfelelés	A beruházás helyének meghatározása bizonytalan, tiltakozik a lakosság	Hogyan győzhető meg a lakosság a hulladéklerakó szükségességéről? Új lerakót építsünk, vagy meglévőt korszerűsítsünk a pályázati pénzből?
Környezet-védelmi szervezetek	Környezetvédelem, monitoring funkció, jogszabályok betartása, környezeti nevelés	Nem épült ki a megfelelő joggyakorlat, erősebbek a beruházók és az önkormányzat érdekei és nagy a lakosság tiltakozása	Hogyan érhetjük el az érintettek bevonását a döntéshozatali folyamatokba? Milyen meggyőzést eszközöljünk a lerakó szabályos létesítésének megvalósításához?
Civil szervezetek	Tájékoztatás, környezetvédelem, környezeti nevelés	Túlkapások miatt megrendülhet a lakosság bizalma, politikai érdekek befolyásolhatják a működésüket	Hogyan befolyásolhatjuk a lakosságot a beruházás ellen?

10. táblázat: Az érintettek céljai és felmerült problémái

6.6. A közösségi részvétel lehetőségei a környezetpolitikai döntéshozatal során³⁰

A környezetpolitikai döntéshozatal során a társadalom bevonása több szempontból is fontos feladat. Az érintettek megkérdezése hosszú távon lényegesen olcsóbb és gyorsabb eljárás, mint az elégedetlenségek miatti jogorvoslati folyamat.

Az ökológiai rendszerek pontos működése bonyolultságuk, összetettségük miatt a mai napig nem ismert teljes mértékben, nem tudjuk előre pontosan megmondani, hogy egyik vagy másik tényezőjüknek módosulása, megszűnése milyen következményekkel járhat, vagyis óriási bizonytalanságot rejtenek magukban. Ezt figyelembe véve tudatában kell lennünk annak, hogy nem lehetséges a minden szempontból megalapozott tudományos döntéshozatal, mert „az előrejelzés még a bekövetkezési valószínűségek szintjén sem lehet pontos. Fontos tehát azok bevonása, akik a bizonytalanságot viselik.”(Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.) A társadalmi részvételen alapuló döntéshozatal a demokrácia egyik alapvető eszköze és lehetősége, melynek alkalmazásával nő a népesség öntudata, és ez nemcsak a környezeti döntéshozatal során lehet előnyös.

Hazánkban a környezeti beruházásokkal kapcsolatban gyakran a valódi közösségi részvétel és a lakossági elfogadtatás a legnehezebb feladat. Jó példa erre az Észak - Kelet Pest megyei regionális hulladéklerakó esete. A tanulmánynak ezért fontos részét képezi a közösségi részvétel fejlesztési lehetőségeinek bemutatása. Az alábbiakban „*a helyi hulladékgazdálkodási döntéshozatalban való közösségi részvétel*” esetében a közösségi részvétel dimenzióiról és az alkalmazható módszerekről lesz szó.

6.6.1. Történeti vonatkozások

A közösségi részvétel jelenlegi magyarországi problémáinak megértése, a helyes kép kialakítása nem lehetséges a történeti vonatkozások áttekintése, elemzése nélkül. A fiatal hazai demokráciában új elemként jelent ez meg, így természetesen a nehézségek.

³⁰Bela Györgyi – Pataki György – Valané Kelemen Ágnes: Társadalmi részvétel a környezetpolitikai döntéshozatalban. BKÁE Környezettudományi Intézet, 2003. alapján

A szocialista irányítás, a tervutasításos gazdaság idején szóba sem jöhetett a közösségi részvétel, a beruházásokkal kapcsolatos döntéseket kormányzati szinten hozták meg. Az 1960-as évek közepétől merültek fel egyre sűrűbben környezeti konfliktusoknak nevezhető problémák, azonban az állami irányítás rendszerint eltussolta az ügyeket. A környezeti ügyeket ekkor még nem a lakosság – a valódi érintettek – képviselték, hanem egyes szakemberek.

Az 1970-es évek során már valamivel nagyobb hangot kaphatott néhány probléma. Az ügyek kirobbantói ekkor is helyi szakemberek, tudósok voltak. A centralizált állami berendezkedés mellett ennek köszönhető az is, hogy akkoriban a környezeti ügyek nem vettek politikai irányt, a hangsúly mindig az ökológiai tényezőkön, az egészségre ártalmas hatásokon volt.

A '80-as évek idején már hazánkban is megjelentek a civil szervezetek, köztük természetesen a környezetvédelemmel kapcsolatosak is. A környezetvédelem olyan terület volt, ahol az egységes álláspont rendszerint adott volt, így a politikai szervezetek gyakran felkarolták ezen ügyeket, mozgalmakat, ezért az esetek gyakran politikai síkon is zajlottak. A környezetvédelemmel kapcsolatos lakossági demonstrációk egyre nagyobb teret kaptak a médiában, ezt legemlékezetesebben talán a Bős-Nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban lezajlott események példázzák.

Az 1990-ben tartott szabad választások idején szinte minden politikai tömörülés programjában találhattunk környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos érveket, állásfoglalásokat. A választások után azonban ezek az esetek fokozatosan háttérbe kerültek, és helyettük a hangsúly a hétköznapi gondokra, a megélhetési problémákra helyeződött.

Az elmúlt 14 évben a társadalmi részvétel alapvető jogi feltételei és intézményei kiépültek, a társadalom „demokratizálódása”, „közösség-érzetének” kialakulása azonban hosszabb időt igényel. A környezetvédelmi problémák, projektek háttérében gyakran napjainkban is politikai, gazdasági érdekek állnak, és ez bizalmatlanná teszi az érintetteket.

6.7. A közösségi részvétel dimenziói

A közösségi részvétel 8 területét a *„Társadalmi részvétel a környezetpolitikai döntéshozatalban”* című tanulmány segítségével mutatom be. Az említett munka 5.

fejezete mutatja be a részvétel dimenzióit a témában kompetens (szociológus, közgazdász, jogász, politikus, minisztériumi munkatárs, egyetemi oktató, NGO aktivista stb.) szakértőkkel készült interjúk és másodlagos irodalom feldolgozás segítségével.

6.7.1. Jogi dimenzió

A megfelelő jogszabályi háttér kialakítása és működtetése alapvető feltétele a társadalmi részvételnek. A jogi vonatkozások tekintetében azonban különbséget kell tenni az érintett témát szabályozó kerettörvény és a végrehajtás szabályozása között. Azt mondhatjuk, hogy a hazai jogi szabályozás megfelelő, a kapcsolódó törvény EU-konform, de a részvétel végrehajtása nincs szabályozva, és ez gyakran konfliktusok kialakulásához vezet. Előfordulhat, hogy a közösségi részvétel formálisan megtörténtnek nyilvánítható, (például egy előre megírt forgatókönyv szerint lejátszott falugyűlés megrendezésével) anélkül, hogy az érintetteknek lehetőségük lett volna érdemi véleménynyilvánításra, tájékozódásra vagy figyelembe vették volna véleményüket.

Mivel a környezetpolitika nem egy pontosan lehatárolható terület, hanem sok szállal kapcsolódik egyéb ágazatokhoz, a jogi szabályozásnak ezeken a területeken is biztosítania kellene a társadalmi részvétel lehetőségét. A környezeti problémák kezeléséhez integrált szemléletre van szükség, aminek a jogi szabályozásban is meg kellene jelennie.

6.7.2. A jog által kínált részvételi lehetőségek és nehézségeik:

- Lakossági kihirdetés: Sokszor a kihirdetés ugyan jogszerű, (csak a hatósági hirdetőtáblán, vagy az önkormányzati újság apró hirdetéseiben jelenik meg a környezeti projektekkal kapcsolatos tájékoztatás) ennek ellenére nem éri el a célját – ezt még a hatósági képviselők is elismerték.
- Lakossági fórum: Gyakran a fórumok begyakorolt séma szerint zajlanak: a szakértők hosszú beszédei, időhúzása, a nem érdemi kérdések megtárgyalása után, mire a hozzászólásokra kerülne a sor, a lakosság legnagyobb része fáradtan hazamegy.

- Döntésekbe való bevonás: Általában későn történik meg a lakosság és a civil szervezetek bevonása. A környezeti hatástanulmányok esetében a vita általában már csak igen-nem kérdésekben folyhat, alternatíva keresésre már nincs mód, pedig ezek kidolgozása teremthetné meg a többség számára elfogadható megoldási lehetőségeket.
- A beérkezett vélemények figyelembevételének módja: A törvények értelmében a közmeghallgatásra kötelezett félnek csak a szakmailag megalapozott véleményeket kell figyelembe vennie. Ez egyfelől objektivitást biztosít, másfelől viszont nincs lehetőség az elővigyázatosságra, nem racionális megfontolások (pl. vallási okok, egyes szokások) figyelembevételére.
- Vétőjog hiánya: A testületi üléseken egyedül jelen lévő NGO aktivista vagy lakossági képviselő, természetesen nem tudja érvényre juttatni a civil szféra érdekeit, mégis a - formásoknak megfelelően - elmondható, hogy ez az oldal is képviselhette érdekeit.
- Bevonási technikák: Elég szegényes az általában alkalmazásra kerülő eszköztár: közmeghallgatás, írásbeli részvételi lehetőség. Ezeket ki lehetne egészíteni, például mediációs technikák, állampolgári tanács, részvételre képesítés alkalmazásával.
- Szankciók hiánya: következmény nélkül lehet félresöpörni, vagy nem megfelelően alkalmazni a részvétellel kapcsolatos előírásokat.

6.7.3. Hatalmi dimenzió

A társadalmi részvétel intézménye egy sérülékeny demokratikus intézmény, amely napjainkat jellemző erőviszonyok, kialakult folyamatok miatt gyakran nem tud érvényre jutni. Ezek a folyamatok lehetnek a globalizáció, a gazdasági érdekek és a médializáltság.

A napjainkban tapasztalható egyre erőteljesebbé váló globalizációs folyamatok következtében gazdasági kényszerpályán mozgó világban gyakran a multinacionális cégek kezében van a tényleges irányítás, a kormányok, önkormányzatok helyett, így a helyi érintettek érdekei nem tudnak érvényre jutni. Gazdasági érdek vagy kényszer következtében a helyi társadalom kompenzációkkal, egyedi juttatásokkal sokszor

„lefizethetővé” válik. Egyes településeken szinte hallgatólagos megegyezés szerint a lakosok nem beszélnek a fennálló környezeti konfliktusokról, mivel féltik meglévő munkalehetőségeiket, megélhetőségüket. A médializáltság miatt a társadalmi érdek kompromisszumkészségre törekvő, szenzációt nélkülöző módon szinte egyáltalán nem tud érvényesülni.

Itt kell megemlíteni egy pozitív lehetőséget is. Az érintettek hozzáállását nagyban befolyásolja az a közeg, amelyben élnek. Megfigyelhető, hogy a kisebb településeken élők jobban magukénak érzik lakhelyüket annak problémáival, lehetőségeivel együtt, az ismertebb közegben otthonosabban mozognak, mint a nagyvárosbeliek, így a fent említett hatalmi problémákkal is hatékonyabban tudnak szembeszállni.

6.7.4. Társadalmi dimenzió

A hazai civil szféra gyengesége a szakértők szerint jórészt annak köszönhető, hogy hiányzik az a művelt, jómódú középosztály, amely a fejlett nyugati társadalmakban a civil szféra erejét adja. Ez a társadalmi réteg egzisztenciális helyzetéből adódóan egyfelől részt vesz a civil szervezetek anyagi támogatásában, másfelől pedig ráébredt arra, hogy érdekei gyakran egybeesnek a civil szervezetek által képviselt érdekekkel. Természetesen az érdemi részvételhez az alapvető anyagi jólét mellett idő- és energiabeli kapacitás, valamint a témában való jártasság is szükséges. Hazai viszonylatban a legtöbbször ez utóbbiak is hiányoznak.

Az állami szféra hiányosságai közé sorolható, hogy nincs kellőképpen fölkészülve a társadalmi részvétel biztosítására, ugyanis rövidtávon gondolkodva hátrányosnak ítéli a lakossági bevonás miatt várható lassúbb ügymenetet, és a nem kompetens érintettek bevonását, akadékoskodását. Ezen a problémán sokat segíthetne a részvételre képesítés megteremtése, melynek jogi és jogon kívüli eszközei adottak – egy NGO jogász megállapítása szerint. A részvételre képesítés megteremtése és hatékony alkalmazása azért is fontos és előnyös lenne, mert napjainkban a lakosság legtöbbször nincs is tisztában azzal, hogy miről is kellene döntenie. A tájékoztatás általában egyoldalúnak és hiányosnak mondható, és így végeredményben az érintettek nem tényleges ismereteik, hanem befolyásoltságuk alapján döntenek.

A probléma hosszútávon való kezelésével kapcsolatban itt kell megemlíteni a fiatalabb nemzedék képzési lehetőségét. A független szakértők, mediátorok képzése és alkalmazása nagyot lendíthetne a társadalom demokratizálódásának folyamatában, és az elmergesedett konfliktusok kezelésében. Ez utóbbin szintén sokat segíthetne a tudományos elit és a környezetvédelmi mozgalmak, laikusok intenzívebb kommunikációja.

6.7.5. Szervezeti dimenzió

Ebben a vonatkozásban a nemzetközi NGO-k tevékenységét kell megemlíteni. A szakértők szerint kérdéses, hogy a helyi érdekek képviselőjében fellépő nemzetközi szervezetek tényleg az említett érdekeket szolgálják-e, hogy nincsenek-e „túl messze” ahhoz, hogy tisztán lássanak az ilyen jellegű kérdésekben. Vitatható, hogy a nemzetközi NGO-k a társadalmi részvétel ideális formáját képviselik-e, és hogy nem működhetne-e jobban egy spontán alulról-felfelé építkező szervezet.

A hazai civil szervezetek számára a már említett hiányzó társadalmi bázis komoly problémát jelent, mivel így működésük instabillá válhat. Emellett a non-profit szervezetek számára alapvető fontosságú, hogy megtalálják a megfelelő hangot a lakossággal, és így biztosabbá tegyék anyagi és eszmei támogatottságukat.

6.7.6. Politikai dimenzió

A képviselői és a részvételi demokrácia összeegyeztetése, egymáshoz való viszonyának megfelelő kialakítása nehéz feladat. Fontos, hogy a kettő egyensúlyban legyen, és együtt fejlődjön. Emellett nem elhanyagolható kérdés, hogy a politikai vezetőréteg belátja-e, hogy a részvétel biztosításából, gyakorlatának kialakításából nem csak gondjai, hátrányai származnak, hanem előnyei is. Az ilyen módon „aktivizált” lakosság ugyanis kiszámíthatóbban, ésszerűbben cselekszik, nem pusztán pillanatnyi előnyeit preferálva, így stabilabbá téve demokratikus berendezkedést is. A politikai dimenziót tekintve összefoglalóan elmondható, hogy a demokráciát, a demokratikus döntéshozatal nyújtotta lehetőségeket, minden társadalomnak tanulnia kell, s így ezt hosszú távú folyamatként kell felfognunk.

6.7.7. Kulturális-történeti dimenzió

Jelenleg sajnálatos módon a hazai viszonyokra jellemző a társadalmi érdekek fölismerésének hiánya, az azok iránti érdektelenség, a társadalmi összefogásra való képtelenség. Nem alakultak ki, nem erősödtek meg azok a társadalmi csoportok, civil mozgalmak, amelyek egymást kölcsönösen elismerik, segítik, és egymással kommunikálnak.

Emellett megfigyelhető, hogy a közösségi részvételt a beruházók sokszor a PR tevékenységgel vagy a népszavazással azonosítják, azt gondolván, hogy ezzel meg van oldva minden. Egy népszavazás kiírása napjainkban nagyon népszerű fogás, a gond csak az, hogy elmarad a szükséges előzetes tájékoztatás.

A közmeghallgatásokkal kapcsolatban leggyakrabban az merül fel nehézségként, hogy nem tapasztalható megfelelő részvétel, és ezért a lakosságot hibáztatják. Azonban nem szabadna megfedkezünk arról, hogy a demokratikus jogok és lehetőségek alkalmazása egy hosszú távú tanulási folyamat a társadalom számára, így a különböző közösségek jelenleg még nem „elég érettek” erre a feladatra.

A bizalom hiánya történeti eredetű beidegződés, mind a lakosság, mind a döntéshozók részéről. A magyar társadalom nincs hozzászokva ahhoz, hogy valamilyen őt érintő kérdéssel véleményt formálhasson, mivel erre korábban soha nem volt lehetősége. Emellett az is megfigyelhető, hogy az ilyen jellegű problémák megoldására a döntéshozók sincsenek kellőképpen felkészülve. Megfigyelhető a hosszú távú gondolkodás hiánya, ami rendszerint a nem megfelelő anyagi körülményekre, az ismeretek hiányára vezethető vissza.

6.7.8. Etikai dimenzió

Ezzel kapcsolatban a NIMBY-szindrómát kell megemlíteni és annak kétes etikai voltát. Ezen magatartásmód jogosságáról azonban nehéz ítéletet mondani. Egyfelől etikailag valóban megkérdőjelezhető, hogy ha egy kis falu miatt nem valósul meg egy olyan létesítmény, mely az egész társadalomnak érdeke (esetünkben egy hulladéklerakó), másfelől viszont nem szabad megfedkezünk a befogadó lakosságra rótt kétségtelenül nagy terhekről sem.

6.8. Az Aarhusi-i egyezmény

A tárgyalt téma jogi alapjait az első fejezet nagyjából körbejárta. Ahhoz, hogy gyakorlati oldalról közelítsük a problémát, a közösségi részvétel konkrét jogi szabályozását is meg kell vizsgálnunk. A közösségi részvétel esetünkben a helyi hulladékgazdálkodási döntéshozatalban válik fontossá. Az érdekek ütköztetése, a szembenálló felek konfliktusainak feloldása, illetve hatékony kezelése mind egy alapon nyugszik, az információ elérhetőségén. Akinél rendelkezésre állnak a megfelelő információk, az van abban a helyzetben, hogy a döntéshozatalban részt vegyen. Továbbá, az érintett felek véleményüket megfelelő fórumok segítségével ki kell, hogy nyilvánítsák, azaz hangot kell adniuk nézeteiknek ahhoz, hogy értékes vitára kerüljön sor.

„A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.” (Alk. 61.§ (1) bekezdés)

A fenti sorok alkotmányos jogunkat fejezik ki az információhoz való hozzájutáshoz, valamint a szabad véleménynyilvánításhoz. A környezeti információkhoz való hozzáférés alapvető jog kell, hogy legyen egy adott állam polgárai számára. A közép-kelet-európai országokban a rendszerváltások során kerülhetett sor az információkhoz való szabadabb hozzáféréshez, a helyi civil szereplők aktivizálódásához. Az információs szabadság jogi keretek közé szorítása azonban csak lassan történt meg, Magyarországon az új évezredben adaptálták a nyugati szomszédaink által már a 1990-es évek közepétől lefektetett elveket, jogi háttérrel. Hazánkban sajnálatos módon a környezeti kérdések helyett általában a gazdasági törvénykezés kerül előtérbe, minek eredményeképpen a jogszabályok és a gyakorlat közötti kohézió a környezeti kérdésekben elég gyengének bizonyul. Átlépve a második évezred kapuját, egyre több törekvés jelenik meg a tekintetben, hogy társadalmi erők nyomására, és a nemzetközi elvárásokhoz való igazodással előtérbe helyezték a környezetvédelmet, és annak hatékony eszközéül szolgáló civil szervezetek, társadalmi megmozdulások véleménynyilvánításának, döntéshozatalban való részvételének, információhoz való hozzáféréseinek jogát. 1995-ben az európai környezetvédelmi miniszterek harmadik konferenciáján, Szófiában, egy egyezmény kidolgozásában állapodtak meg a résztvevő

felek. Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága vállalta a szövegezés lebonyolítását, ami 1996-98 között történt meg. Nemzetközi jogászok serege tevékenykedett, európai, észak-amerikai és közép-ázsiai szakértőket is bevontak a tárgyalásokba, ahogyan európai környezetvédő szervezetek képviselőit is.

Az Aarhus-i Konvenciót 1998-ban írták alá Dániában, az ENSZ Gazdasági Bizottságában résztvevő államok. Akkor válhat hatályossá a Konvenció, ha azt legalább 16 ország az aláírók közül saját nemzeti joga részévé teszi a szövegét. 2001-ben gyűlt össze a 16 ratifikációs okmány, így 2001. október 30-án lépett hatályba az Egyezmény. Benne foglaltatik a közösségi részvétel elemeinek rendszerbe foglalása, amely egyedülálló módon környezetvédelmi szaktanácsadás segítségével került megfogalmazásra.

A magyar jog a Konvenció sok elemét tartalmazza, sőt, a gyakorlatban azokat alkalmazza is. Nálunk azonban a közösségi részvétel rendszere környezetvédelmi joggyakorlatunkban még nem létezik, mert nincs egységbe foglalva valamennyi környezeti kérdéskör. Hiányoznak Magyarországon azok a rendszerek, szervezeti egységek, melyek aktív segítői lehetnének a közösségek aktív részvételében rejlő lehetőségek kiaknázásának. Szórványosan lelhetők csak fel jogi, eljárási lehetőségek, és azokat is csak a beavatottak használhatják. „A környezet állapotának romlása miatt közvetlenül érintett több millió honfitársunk még nem rendelkezik a megfelelő tudással, ismerettel, készséggel ahhoz, hogy a helyzetét értékelje és annak javítása érdekében hatékonyan fel tudjon lépni.” (Kalas, 2001.) A Konvenció három pilléren nyugszik:

- **Az információhoz való jog,**
- **a beleszólási jog és a**
- **jogorvoslati jog pillérein.**

Így tehát a civil társadalom kezében van az információhoz való hozzájutás, a döntéshozatalban való részvétel és a jogorvoslathoz való jog. E három alapvető jog azért nagyon fontos a gyakorlatban, mert a döntéshozatalban való részvétel nem valósulhat meg, ha az információkhoz csak a megszületett döntés után fér hozzá a helyi közösség, azaz például nem mindegy, hogy egy környezetvédelmi beruházásról éppen akkor szereznek tudomást a helyiek, mikor a bulldózerek megjelennek a falu határában. Az

információ birtokában kétesélyes, hogy a döntéshozatalt milyen irányban befolyásolják az érintettek, nyilván felléphetnek egy környezetre ható beruházási döntés ellen, de mellett is. Az érdekek ütköztetése és megfelelő súllyal történő figyelembe vétele a tervezők feladata. Amennyiben a döntéshozó elmulasztja az érdekeltek ezen jogának érvényesítését, azok jogorvoslattal élhetnek. Dolgozatunk szempontjából az a kiemelkedően fontos, hogy a hulladéklerakó telepítéssel kapcsolatos információkhoz a lakosság hozzáférjen. Így a helyi döntéshozónak gondoskodnia kell az érintett felek tájékoztatásáról, az időben történő információ-ellátásról. Ezen kívül kötelessége meghallgatni és figyelembe venni az állampolgárok érdekeit, azokat a lehető legteljesebben beépíteni a döntéshozatali eljárásba. Amennyiben ennek nem tesz eleget, a be nem vont szereplők jogorvoslattal élhetnek, bírósági eljárás keretében szerezhetnek érvényt akaratuknak.

Természetesen a probléma nem az, hogy e hármas rendszer nem kerül alkalmazásra, hanem az, hogy a gyakorlatban ki tudja alkalmazni ezeket a szabályokat? Ezekkel a jogosultságokkal élni tudni kell. A részvételre képesítés szabályait is tartalmazza az Egyezmény. A lakosságnak rendelkeznie kell:

- megfelelő szintű környezeti ismerettel általában és konkrét beruházások kapcsán egyaránt,
- információkkal, melyek a döntéshozatali eljárás legfontosabb szabályait, az őket érintő jogosultságokat tartalmazzák,
- megfelelő intézményi segítséggel, szakértői tanácsadás lehetőségével...stb.

Lényegében az Egyezmény azt hangsúlyozza ki, hogy az információhoz való hozzáférést időben, a döntést megelőzően kell biztosítani. Hazánkban 2001. Évi LXXXI. Törvénnyel hirdették ki. Ez a törvény: *A környezeti ügyekben, az információhoz való hozzáféréshez, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről, és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban 1998. július 25.-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről.*

22 Cikkelyből áll az Egyezmény, mely a következő alapelveken nyugvó igényeket hivatott kielégíteni:

- környezet állapotának védelme, megőrzése és javítása, a fenntartható és környezeti szempontból egészséges fejlődés

- élethez való jog gyakorlásához nélkülözhetetlen a környezet megfelelő védelme
- mindenkinek joga van az egészséges környezethez és kötelessége annak védelme, javítása a jelenlegi, illetve a jövőbeli generációk javára
- ezen jogaik érvényesítéséhez az állampolgároknak biztosítani kell az információt a környezeti ügyekben, részvételt kell biztosítani a döntéshozatalban, valamint hozzáférhetővé kell tenni számukra az igazságszolgáltatást
- ezen jogok biztosítása javítja a döntések minőségét és végrehajtását, tudatosságot visz a rendszerbe, lehetőséget kap a nyilvánosság, hogy kifejtse véleményét, melyek a hatóságok számára is információforrásként szolgálnak
- döntéshozatal számonkérhetőségének és átláthatóságának biztosítása jelenti a döntések támogatottságának megerősítését a nyilvánosság részéről
- a nyilvánosság döntéshozatali eljárásról való tájékoztatása
- az Egyezmény kiterjesztése valamennyi kormányzati ágazatra és jogalkalmazóra
- a nem állami szféra, a polgárok és a magánszféra szerepének kiemelése a döntéshozatali eljárásban
- környezeti oktatás-nevelés fejlesztés támogatása
- média, kommunikáció szerepének felismerése a nyilvánosság elérhetősége kapcsán
- kormányzati döntések összehangolása a környezetvédelmi szempontokkal

Az alapelvek szinte teljes körben, keretjelleggel fogják át a környezetpolitikai döntésekben való résztvevők és a részvétel momentumait. Az Egyezmény I. számú mellékletében vannak felsorolva azok a tevékenységek, melyekre a jogforrás hatálya kiterjed. Az 5. pontban ez áll:

„Hulladékkezelés:

- Berendezések veszélyes hulladék égetésére, visszanyerésére, vegyi kezelésére, vagy lerakására;
- Berendezések kommunális hulladék égetésére, óránkénti 3 tonnát meghaladó kapacitással;

- Napi 10 tonnánál nagyobb mennyiséget fogadó lerakó, vagy 25 ezer tonna összkapacitást meghaladó hulladéklerakó, ide nem értve a semleges hulladékokat fogadó lerakókat.”

Az Északkelet Pest-megyei Regionális hulladéklerakó megfelel a fent felsorolt napi 10 tonnánál nagyobb mennyiségű hulladékot fogadó hulladékkezelő rendszer kritériumának. A komplex hulladékkezelési szisztéma megvalósítása azon múlik, hogy találnak-e megfelelő helyet a beruházásra. Ehhez szükséges a lakosság véleménye és érdekeinek figyelembe vétele, hiszen tulajdonképpen a népszavazás intézménye az, ami megíúsíthatja, vagy éppen megvalósíthatja a tervezett projektet. Az Aarhusi Egyezmény 7. Cikkelye kimondja, hogy a stratégiai tervek készítésekor a lakosságot be kell vonni a környezettel kapcsolatos tervek, programok és politikák kidolgozásába. A társadalmi részvétel a tervezésbe való bevonás a szakirodalom és a szabályozás szerint 5 alkotóelemből áll (Pelcl, 2002):

- 1. Információhoz való hozzáférés**
- 2. Aktív tájékoztatás**
- 3. Konzultáció a lakossággal**
- 4. Társadalmi részvétel a tervezésben**
- 5. A tervezési folyamat értékelése a társadalmi részvétel szemszögéből**

Az *információhoz való hozzáférés* szorosan kapcsolódik a nyilvánosság fogalmához, az Egyezmény 4. cikkelyében szabályozza az információhoz való hozzáférés szabályait. „A Konvenció figyelembe veszi az igényeket, és kötelezi a tagállamokat arra, hogy a környezeti információ szolgáltatásával kapcsolatos feladataikat lássák el” (Fülöp, 2003). A környezeti információ jelentése pontosan meghatározott az Egyezmény 2. cikkelyében: „...bármely írott, látható, elektronikus vagy egyéb formában megjelenő információ, melynek tárgya: a környezet elemeinek (levegő, atmoszféra, víz, talaj, stb.), illetve ezen elemek közti kölcsönhatásnak az állapota; tényezők (anyagok, zaj, energia, sugárzás) és tevékenységek, intézkedések (környezetet érintő megállapodások, irányelvek), jogalkotás, tervek, programok, melyek befolyásolhatják a környezeti elemeket, valamint a környezeti döntéshozatalban felhasznált költség-haszon, továbbá egyéb gazdasági elemzések és becslések; az emberi egészség és biztonság állapota, az

emberi élet, a kulturális helyszínek és az épített környezet állapota.” (Aarhusi Egyezmény) Témánkhoz kapcsolódva, az Észak-kelet Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó helyének kiválasztása ütközött társadalmi vétó által akadályba. A beruházással kapcsolatos információkhoz való hozzáférés különböző volt az egyes „kiszemelt” területeken. Alapvetően a népszavazás kiírásával szinte azonos időben történt meg a lakosság tájékoztatása a lerakó létesítéséről. Az önkormányzatok többségének érdeke volt a beruházás megvalósítása, ám a szemfüles civil szervezetek (Isd. Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom, vagy a Mentsük meg Keszeget Baráti Kör) és az egymás után elutasított települések növekvő hányada a lakosság véleményét sokszor nem megfelelő tartalmú információval látta el. Így esett, hogy az általunk is vizsgált népszavazáson átesett falvakban az elutasítás mellett voksolt a többség.

Az *aktív tájékoztatás* a lakosság időben történő tájékoztatását jelenti a hatóságok, illetve a tervezők részéről. Az időben történő informálás a környezetre hatással lévő projekteknél a magas költséggel járó előkészületek miatt nem elhanyagolható. Engedélyek (hatóságtól, műszaki, környezetvédelmi és gazdasági előrejelzések, vizsgálatok szükségesek egyáltalán a beruházás megkezdéséhez. Az Egyezmény az 5. és a 6. cikkelyben szabályozza ezt a kérdést részletesen. Kötelezi az állami hatóságokat, hogy az adott környezetpolitikai döntésekről, a beruházásokról, azok hatásairól és az ezekkel együtt járó kapcsolódó tevékenységekről időben tájékoztassák az érintetteket. A 6.4. cikkely hangsúlyozza, hogy a tervezés korai szakaszában kerüljön sor a tájékoztatásra, mikor még minden lehetőség nyitva áll az esetleges változtatásokra, azaz: „Valamennyi Fél biztosítja a nyilvánosság korai fázisában való részvételét, amikor az összes választási lehetőség még nyitott és hatékony társadalmi részvétel valósulhat meg.” (Aarhusi Egyezmény) Úgy tűnik a regionális lerakó létesítéséről a legtöbb esetben nem a településgazda, az önkormányzat, hanem a civil szervezetek szolgáltatták a legtöbb „információt”. Persze ezek a tájékoztatások egyáltalán nem voltak semlegesek, hiszen a zöld szervezetek célja a lerakó elutasítása. Ennek érdekében jól szervezett ellenkampányolást folytattak a Pest Megyei Regionális Hulladéklerakó esetében is. A legtöbb esetben célt ért a jól irányzott szórólapok és lakossági fórumokon való „felbujtás”, azonban akadt egy kivétel is. Valkón ugyanis az újabb lerakó megépítését ellenző civil szervezetek ellenkampánya jól érzékelhetően a visszajára fordult. „A

Magyarországi Zöld Párt „Szemétfalva” című négyoldalas kiadványa általános ellenérzést keltett a valkóiakban. A „Gondoljon a jövőre, vegyen gázálcot előre” felhívással terjesztett, patkányokkal, csótányokkal és guberálókkal riogató szórólapok által keltett felháborodás alighanem tönkretette a Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom érvekből építkező kiadványait, s több helybeli szerint az ellenkampány kritikán aluli szintre süllyedt.” (lásd 2. fejezet) A beruházásról a hivatalos tájékoztatást például Kosdon elmulasztották, önkéntes röplaposztás és lakossági elégedetlenség valósult csak meg. Sződ esetében szervezett és aktív volt a tájékoztatás, a falugyűlések és lakossági fórum tartásával bevonták a lakosságot a döntéshozatalba, sőt a kivitelező ASA Hungary Kft. Ausztriába vitte a képviselőket az ottani korszerű lerakók tanulmányozására.

A konzultáció a lakossággal a 6. és 7. cikkely szerint - a partnerség elvét megvalósítandó - egy folyamatos és kölcsönös párbeszédet jelent a hatóságok, beruházók és a lakosság, valamint a civil szervezetek között. Ezen a ponton a legnagyobb a szerepe az önkormányzatnak, hogy mint a település „gondos gazdája” fórumokat, lakossági meghallgatásokat, falugyűléseket szervezzon. A tájékoztatás módja legtöbb esetben falugyűlés keretében zajlott a Pest Megyei Lerakó esetében is. Azonban gyakori probléma volt, hogy a háttérben kész megállapodások születtek az önkormányzat és a kivitelező között, a lakosságot pedig nem készítették fel megfelelően. A pontos és szakszerű érvelés a lerakó mellett, avagy ellen az önkormányzatok és a civil szervezetek részéről nem volt „korrekt”. Másrészt a sajtóban megjelent cikkek sem voltak semleges hangvitelűek, a helyi lakosoknak valószínűleg számított a „köz” véleménye. A helyes magatartás a környezettudatosságban rejlik, ez az etikus. Azonban a kérdés az, hogy a regionális lerakóba szánt hulladékmennyiség és annak kezeletlenségéből fakadó károk összeegyeztethetők-e morálisan a lerakót elutasítók környezeti szempontból erkölcsi értékrendjével?

Témánk szempontjából e három lépés a legfontosabb egy hulladéklerakó telepítés kapcsán felmerülhető konfliktusok, érdekellentétek kezelésére. Maga a konfliktuskezelés nem foglaltatik benne a szabályozásban, ezzel egy külön rész foglalkozik e tanulmány keretében.

Az Aarhusi Egyezmény hazai gyakorlatba történő átültetése és „begyakorlása” a nemzeti jogszabályok harmonizálásával válik majd tökéletesebbé, valamint a lakosság, az érdekelt felek alapvető értékrendjének befolyásolásával alakulhat át igazán környezettudatossá. A következő részben a közösségi részvétel dimenzióiról lesz szó a környezetpolitikai döntések kapcsán.

6.9. Környezetpolitikai döntéstámogató eszközök

Az említett tanulmány alapján témánkhoz kapcsolódóan a következő döntéstámogató eszközöket mutatom be:

- 1. környezeti hatásvizsgálat**
- 2. többtényezős döntési modellek**
- 3. állampolgári tanács**

6.9.1. 1. A környezeti hatásvizsgálat (KHV)

A módszer eredete 1969-re nyúlik vissza. Az Egyesült Államokban „The National Policy Act” (Nemzeti Környezetpolitikai Törvény) néven dolgozták ki először, a felmerült környezeti problémák kezelésére. Ezt az 1973-as kanadai és az 1976-os Franciaországi intézkedések követték. Előnyei abban állnak, hogy integrált szemléletet alkalmaz, hangsúlyt fektet, és teret biztosít a társadalmi részvétel számára, valamint különböző alternatívákat dolgoz ki és értékeli azokat.

A környezeti hatásvizsgálatban megtalálható a környezeti, társadalmi, jogi állapot felmérése, a lehetséges alternatívák kidolgozása, és környezeti, társadalmi, gazdasági hatásainak értékelése. Módszertana nem egyetlen elméleti háttérre épülő módszertan, hanem összetett, egyaránt épít a környezettudományra, környezet-gazdaságtanra, szociológiára stb. Alkalmazását tekintve is nagy eltérések mutatkoznak térben és időben.

Annak ellenére, hogy a hatásvizsgálat kezdetben mérnöki alapokra épült, az idők folyamán egyre nőtt a társadalmi szempontokat tükröző elemek száma. Ezek a tanulmány készítése során figyelembe vett hatásokban, hatótényezőkben jutnak kifejezésre.

Az, hogy a környezeti hatásvizsgálat készítése során mennyire teszi lehetővé a társadalmi részvételt és a társadalom érdekeinek érvényesülését a következőktől függ:

- mely beruházásoknál, projekteknel kötelező a környezeti hatásvizsgálat,
- a környezeti hatásvizsgálat folyamatának mely lépéseinél kerül bevonásra a társadalom és milyen mértékben,
- hogyan különbözik a szabályozás és a gyakorlat,
- mi az érintettek fogalmának értelmezése,
- mi a társadalom bevonásának módja (fókuszcsoport, állampolgári tanács, közmeghallgatás)
- környezeti hatásvizsgálat eredményeit ki, milyen szinten használja fel.

6.9.2. 2. Többtényezős döntési modellek

Bela – Pataki – Valené (2003) tanulmányukban Temesi J.-től idézték:

„A többtényezős döntési problémák olyan döntési szituációk, amelyek esetében a döntési változatok száma véges, vagy legalábbis megszámlálható, és az értékelési kritériumok száma is véges. A többtényezős döntési modellek, a többtényezős döntési problémák megoldására kifejlesztett formalizált, matematikai logikán alapuló eljárások.”

A többtényezős döntési modellek nem-klasszikus változatai már alkalmasak „olyan bizonytalanságokat is kezelni, amelyek a környezeti döntési szituációkat jellemzik, egyszerre több döntéshozó érdekét is képesek figyelembe venni, emellett az értékelési kritériumok közé beépíthetők az ökológiai szempontok is.” (Bela Gy. – Pataki G. – Valené Kelemen Á., 2003.)

Ezen modellek további előnye, hogy a döntési helyzetet átláthatóbbá teszik a döntéshozók számára, továbbá formalizáltságuk biztosítja, hogy azokat az érveket és érdekeket se lehessen figyelmen kívül hagyni, amelyek azonnal esetleg nem felismerhetők (pl. ökológiai összefüggések), vagy nem szolgálják a döntéshozókat. A formalizáltság ezáltal növeli a döntés legitimitását.

A társadalmi részvétellel kapcsolatban azt kell megemlíteni, hogy a döntési modellekhez a szükséges adatokat az érintettek minél szélesebb köréből kell begyűjteni, így biztosítható a részvétel magas szintje. Ebben az esetben az érintetteknek lehetőségük nyílik arra, hogy részt vegyenek az alternatívák meghatározásában és, hogy az általuk fontosnak ítélt szempontok alapján szülessen döntés a megoldási változatokkal

kapcsolatban. A részvétel szempontjából legjobb, ha az adatok begyűjtése, a modell felépítése, az eredmények kiértékelése interaktív folyamaton keresztül valósul meg.

Környezeti döntések esetében a többtényezős döntési modellek alkalmazása több szempontból is hasznos lehet:

- „Formalizált döntéstámogató eljárások dolgozhatók ki a többtényezős döntési modellek segítségével;
- Segítik a döntési szituáció jobb megértését azáltal, hogy az ismeretek strukturált és transzparens összefoglalását teszik lehetővé; ...
- ... Az interaktív döntéshozás lehetősége nagy fokú társadalmi részvétel biztosítását teszi lehetővé;
- Együttesen több szempont figyelembevételére ad lehetőséget, közöttük ökológiai, fenntarthatósági etikai szempontokat is be lehet építeni;
- Együttesen többféle értékítélet figyelembevételére ad lehetőséget, tehát az érintettek széles körének biztosíthat teret az érdekeik artikulálására., (Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.)

6.9.3. 3. Állampolgári Tanács (ÁT)

A módszer kidolgozására egymástól függetlenül, 1969-ben Németországban, és 1971-ben az Egyesült Államokban került sor, Citizens' Jury (CV) néven. (Magyar megfelelője: Állampolgári Tanács.) „Ez a módszer azon a feltételezésen alapul, hogy ha elég időt és információt adunk az átlagemberek számára, akkor egy átlagemberekből álló csoport komplex kérdésben is képes döntést hozni.” (Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.) Az eljárás során a tanács tagjai egy független moderátor vezényletével, általában több napig tartó tárgyalás során megvitatják a döntéshez szükséges kérdéseket, míg a végén döntést hoznak az adott ügyben. Az ÁT előnye, hogy tagjai általában nem saját érdekeiket igyekeznek érvényre juttatni, hanem egy közösség tagjaiként viselkednek, és döntéseiket is ennek szellemében hozzák. Emellett a részletes, szakértők bevonásával levezetett fórumon a résztvevők jobban megértik miről is kell dönteniük valójában.

Az állampolgári tanácsok számos esetben a döntést támogató eszközök lehetnek:

Bela – Pataki – Valené tanulmányukban James, R. – Blamey, R.-től idézték:

- „adott program vagy megvalósításra kerülő beavatkozás társadalmi támogatottságának mérése;
- információgyűjtés – a résztvevők gondolkodásmódjának megértése;
- választás különböző alternatívák között;
- deliberatív értékelés (fizetési hajlandóság (WTP), vagy elfogadási hajlandóság (WTA) mérés).

Esetünkben, vagyis egy környezeti döntés – hulladéklerakó hely kiválasztása - kapcsán az ÁT legfőbb alkalmazási területei lehetnek a társadalmi támogatottság mérése, és az információgyűjtés, tájékozódás. Az első esetben a döntéshozó előre informálódhat arról, hogy az egyes alternatívák milyen mértékű társadalmi ellenállást váltanak ki. Információgyűjtés esetén, pedig felismeri, hogy az adott közösség nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel ahhoz, hogy a legjobb döntést meg tudja hozni, így időt ad a felkészülésre, a közös elgondolkodásra, míg végül egy szélesebb réteg számára elfogadható döntés születhet.

Az ÁT alkalmazása során számos nehézség merülhet föl. Általában a fő ellenérv, hogy az ÁT nagyon lelassíthatja a döntési folyamatot és megdrágítja azt. Ebben mind a döntéshozók, mind a beruházók általában ellenérdekeltek. Emellett gyakran kérdésessé válik, hogy az ÁT mennyire képes a „reprezentativitást” (nem matematikai értelemben) biztosítani.

„Az ÁT egy egyszerű, viszonylag olcsón megvalósítható értékelési eljárás, amely rendelkezik számos gyengeséggel, de ezeket szem előtt tartva hasznos döntéstámogatási eszköz lehet.” (Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.) Sikeres alkalmazásának előfeltételei a következők lehetnek:

- „Képes legyen internalizálni minél több érintett szempontját... .
- A fórum végén konszenzusra tudjanak jutni a résztvevők.
- A résztvevők egy közösség tagjaiként viselkedjenek és ne csak saját egyéni érdekeiket képviseljék
- Mindenkinek lehetősége legyen megjeleníteni a saját és az általa képviselt értékítéleteket.

- A periférián lévő kisebb társadalmi csoportok, a természet, a nem emberi létezők és a jövő generációk képviselte is megvalósuljon.
- Az ÁT egy független szervezet legyen ne lehessen külső nyomással befolyásolni a döntést.” (Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.)

Az ÁT munkája során nehézséget jelenthet az optimális résztvevői létszám meghatározása, mivel erre nincs kialakult gyakorlat. Az érintettek minél szélesebb körének képviselte megkövetelné a létszám növelését, ez viszont általában növeli a megegyezéshez szükséges időtartamot. Megoldást talán az jelenthet, ha a viták kisebb csoportokban zajlanak, és miután a csoportokon belül már kialakult egy egységes vélemény, kerül sor a csoportok közötti egyeztetésre. További problémát jelenthet az érintettek teljes körének meghatározása, amely sokszor kritikus pontja a környezeti hatásvizsgálatoknak is.

6.10. A társadalmi részvétel fejlesztésének lehetőségei Magyarországon

- „Az adatok olyan típusú nyilvánosságra hozatala, mint amilyen az Egyesült Államokban működik pl: a Toxic Release Inventory (TRI) adatbázis. Minden évben nyilvánosságra kerül, hogy melyik üzem mennyit bocsát ki az egyes veszélyesnek minősített anyagokból.”
- Legitimen választott környezetvédő képviselők vehessenek részt, meghatározott jogokkal, nemcsak a környezetpolitika monitorozásában, hanem az alakításában is.”
- Olyan szakértői hálózat kiépítésére lenne szükség, akik elmagyarázzák a civileknek, hogy mit lehet tenni, fölkészítik a szereplőket.
- Az építési engedélyeknél növelni kellene a hatásvizsgálat alá esők körét.
- Meg kell oldani, hogy a jelenleginél korábbi szakaszban is bevonásra kerüljenek a civil szervezetek.
- A különböző szektorális szabályozásokban is biztosítani kellene a társadalmi részvételt, nem csak a környezetvédelmi törvényben.
- „Megoldás az lenne, ha adott döntéshozó testületek mellett vagy azzal párhuzamosan olyan információs irodák működnének, olyan kapacitások lennének, akik nyitottak erre, és informálni tudják a lakosságot.”

- Meg kellene győzni a kistérségeket és az önkormányzatokat a társadalom bevonásának fontosságáról.
- „Az Aarhausi Egyezménynek való megfelelés érdekében ... a magyar civil szervezetek jobb és részletesebb jogi rendelkezést követelnek ... különös tekintettel a tervekkel és programokkal kapcsolatos társadalmi részvétellel foglalkozó intézkedésekre.” (MTVSZ, 2002) A kormányzat ne csak példát mutasson, hanem teremtsen meg a jogszabályi és intézményi garanciát és feltételeit a társadalmi részvételnek a közigazgatás minden szintjén, beleértve az önkormányzatokat., (Bela Gy. – Pataki G. – Valané Kelemen Á., 2003.)

6.11. A lakosság részvételi lehetősége és a tájékoztatási kötelezettségek a környezeti hatásvizsgálat kapcsán a magyar és az Európai Unió jogi szabályozásai alapján

6.11.1. A nyilvánosság szerepe és részvételi lehetősége a környezeti hatásvizsgálatokban a magyar szabályozás alapján

A környezeti hatástanulmány az emberi tevékenység következtében a környezet állapotában beálló lényeges változásokat becsüli és értékeli. Vizsgálja a tevékenység hatását a környezeti elemekre és a környezeti elemek rendszereire, valamint, hogy a ezen hatásokra hogyan változik az érintett emberek egészségi állapota, társadalmi, gazdasági helyzete, életminősége, területhasználati feltételei. {1§ (1)}

Az előzetes környezeti tanulmány során a hatások becslésénél az esetleges meghibásodásokkal is számolni kell. Ennél a becslésnél a területhasználati és demográfiai adatokat is alapul kell venni. A tervezéskor figyelemmel kell lennünk, hogy az esetleges hiba esetén mekkora hatás éri az emberek egészségét és hogy társadalmi, gazdasági helyzetükben ez milyen változást eredményez. {1§ (5)}

Amennyiben a felügyelőség nem utasítja el a kérelmet, akkor a település önkormányzatának biztosítania kell, hogy a hirdetményt közzszemlére tegyék. A törvény leírja, hogy miket kell tartalmaznia a hirdetménynek. A kérelmet a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni, az észrevételeket bizonyos időn belül a jegyzőnél vagy a felügyelőségnél lehet tenni. A felügyelőség a hozzá eljuttatott véleményeket a kérelmezőnek továbbítja. {7§ (3)} A telepítési helyet szomszédos

önkormányzatot is értesíteni kell a kérelemről és el kell küldeni a közérthető összefoglalót. {7§ (1)}

Az engedély megítélése után a határozatot és a tanulmány megtekinthetőségének módját szintén nyilvánosságra kell hozni. {12§}

Az előzetes hatástanulmány az alábbi részekből épül fel: lakossági észrevételek és szakhatósági véleményezés, gazdasági, társadalmi következmények, hatáscsökkentő intézkedések megjelölése, közérthető összefoglaló. A közmeghallgatás a lakosság, a beruházó és a jegyző jelenlétében zajlik és arról jegyzőkönyvnek kell készülnie.

A részletes tanulmányban a környezeti hatások értékelésénél meg kell vizsgálni, hogy a lakosság egészségi állapotára kihatással lesz-e a tevékenység. Kedvezőtlen hatás esetén meg kell adni a hatásterületen élő lakosok számát, korösszetételét, mortalitási és morbiditási adataik értékelését, és a hatásokra érzékeny csoportokat. Becsülni kell az érintettek egészségállapotának figyelembevételével a rövid és hosszú távú hatásokat és ha lehetséges számszerűsíteni kell az egészségi kockázat mértékét. Ezen túlmenően ismertetni kell az egészségkárosodás elkerülésének, mérséklésének, az egészségi kockázat elfogadható mértékűre való csökkentésének lehetőségeit. {15§ (5)}

A részletes vizsgálat során becsülni kell a hatásterületek használatának és használhatóságainak megváltozását, és ennek következtében esetlegesen beálló életminőség és életmódbeli változásokat. {15§ (8)}

A hatások vizsgálatakor és becslésekor a hatásviselő fél által szolgáltatott adatokat is figyelembe kell venni. {15§ (8)}

Az alábbi vizsgálatokat az összefoglalásban közérthetően is meg kell fogalmazni. {17§} A közérthetőségre azért van szükség, hogy a hatásviselők is megértsék a tanulmányban leírtakat és módjukban legyen észrevételeiket megtenni.

6.12. A nyilvánosság szerepe és részvételi lehetősége a környezeti hatásvizsgálatokban az Európai Unióban a 85/337 EGK irányelv és a 97/11 EK irányelve alapján

Az irányelv többek között azért született, hogy a környezet és az **élet minőségének** védelme fokozódjon. Egyes projektek környezetre gyakorolt hatását figyelembe kell venni az engedély megadásakor, mert azok hatással vannak **az emberi egészség**

védelmével kapcsolatos kérdésekre. A környezeti feltételek javítása hozzájárul az élet minőségének javulásához.

A környezeti hatásvizsgálatot az alábbi tényezőkre kell elvégezni:

1. emberek, állat- és növényvilág
2. talaj, víz, levegő, éghajlat, táj
3. anyagi javak és kulturális örökségek
4. az első három pontban felsorolt tényezők közti összefüggésre

A 6. cikk (2) bekezdése alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy minden **engedélyezési kérelem a nyilvánosság számára elérhető**. A nyilvánosságnak ésszerű időn belül lehetőséget kell biztosítani a hozzáféréshez, hogy még az engedély megadása előtt **véleményt tudjon nyilvánítani**.

Így tehát az alábbi információknak biztosan el kell jutnia a nyilvánossághoz:

1. A projekt leírása, projekt helye, kialakítása és mérete
2. Jelentős kedvezőtlen hatások elkerülésére, csökkentésére és – lehetőség szerint – ellensúlyozására tervezett intézkedések leírása
3. Projekt várható fő környezeti hatásainak meghatározásához és vizsgálatához szükséges adatok
4. Projektgazda által megvizsgált főbb alternatívák áttekintése, és a választás főbb okainak megjelölése, figyelembe véve a környezeti hatásokat (5. cikk (3) bekezdése alapján)

A hatóság a döntés után köteles tájékoztatni a nyilvánosságot. A tájékoztatásnak tartalmaznia kell az alábbiakat (9. cikk (1) bekezdés):

1. a döntés tartalmát és az ahhoz kapcsolódó esetleges feltételeket
2. a főbb okokat és mérlegelt tényezőket, amelyek alapján a döntést meghozták
3. szükség esetén a főbb kedvezőtlen hatások elkerülésére, csökkentésére és – ha ez lehetséges – ellensúlyozására tervezett főbb intézkedések leírását.

A konzultáció és a nyilvánosság tájékoztatásának formáját a tagállamok határozzák meg a 6. cikk (3) bekezdése alapján.

Ha a tagállamok úgy döntenek, hogy bizonyos projektet részben vagy teljesen **mentesítenek** a rendelkezés alól, akkor nyilvánosságra kell hozni a mentesítésre vonatkozó adatokat és a mentesítés engedélyezésének okait. (2. cikk (3) bekezdése)

6.13. A lakosság részvétele a környezeti hatásvizsgálatokban

Magyarországon a környezeti hatásvizsgálatról a 20/2001 kormányrendelet rendelkezik. A rendelet kitér a vizsgálandó hatásokra, hatásfolyamatokra, a vizsgálandó környezeti elemekre, és előírja mely esetekben kell mindenképpen a hatásvizsgálatot lefolytatni. A jogrend tehát elviekben szigorú szabályokat ír elő, amelyekkel a lakosság is egyetért, azonban ma sokszor úgy tűnik, hogy mégsem elégedett a jelenlegi gyakorlattal. Aggodalmaik több okra vezethetők vissza. Ezek közül megemlíteném, hogy a hatástanulmányokból igen sokszor hiányzik az alternatívák keresése, holott épp ez lenne a tanulmány egyik célja. Van, hogy nem a jó megoldás keresése a cél, hanem a terv igazolása. Ezekben az esetekben a lakosságnak elég kis beleszólása van környezetének alakulásába. Az ott élőket és az érintetteket nem vonják be munkájukba, melynek következtében az érintettek kétkedéssel fogadják a vizsgálatot.

Másik jellemző probléma, hogy a környezeti hatástanulmány túl későn készül. Legelőször megszületik a befektetői elhatározás, ezt általában a tulajdonszerzés és a tervezés követi, majd az engedélyeztetés részeként elkészül a hatástanulmány, melyet az illetékes hatóságok elfogadnak vagy visszautasítanak. Szerencsésebb lenne, ha a tanulmányt a tervezéssel jobban összehangolnák, ha pedig a lakosságot is bevonnák számos előnyre tehetnének szert.

6.14. Lakosság részvételének indoklása

A lakosság bevonása a tervezésbe és a hatástanulmány készítésébe kölcsönösen hasznos a beruházó és az ott élők számára. Ha a tervezők időben szembesülnek a helyi érdekekkel és igényekkel sok későbbi bosszúságtól menthetik meg magukat. Esetleges későbbi átszervezések és újratervezések spórolhatók meg, melyeket a figyelmen kívül hagyott érdekek eredményezhetnek.

A lakosság alapvető joga, hogy saját életkörülményeinek és környezetének változásába beleszólhasson. A hatástanulmány fel kell hogy tárja az ott élők életminőségében, területhasználatára feltételében bekövetkezendő változásokat (20/2001. Korm. Rendelet a környezeti hatásvizsgálatról: 1. § c) pontja).

Társadalmunk alapvetően a környezetünktől függ, ezért beleszólást kell engedni annak változásába.

Állami pénzek felhasználásának esetén a lakosság alapvető joga, hogy a beruházást bizonyos szintig átlássa és hogy ezekbe beleszólhasson. Az emberek bizalma megerősödhet, ha lehetőségük van a folyamatokba betekinteni, vagyis látná, hogy azok nem tőlük elzártan, a „színpalak mögött” játszódnak. Ez a nyíltság különösen fontos a közpénzek felhasználásakor.

A nyilvánosság garantálhatja a hatásvizsgálati munka minőségének pártatlan ellenőrzését a magánberuházások esetén is. A lakosok maguk is meggyőződhetnek arról, hogy milyen szempontokat vettek figyelembe a tervezéskor, felmérhetik a környezeti károk mennyire jelentősek és kompenzálásuk mi módon történik.

A tervezők segítségére szolgálhat a lakosság helyismerete. A párbeszéd létrejötte a két félnek egyaránt érdeke, melyből kölcsönös előnyök származnak. Az ott élők elmondhatják érdekeiket és értékrendszerüket, a tervezők pedig számos olyan információhoz juthatnak, melyek megszerzése igen fáradságos és költséges munka lenne.

6.15. A lakossági részvétel jellemzői

A lakossági részvétel módja függ a beruházás jelentőségétől, nagyságától, vitatottságától. Egy holland felmérés szerint a lakosság részvételének és érdeklődésének aránya új beruházás esetén több szemponttól függ:

- 1. beruházás jellegzetességei (méret, értéke, stb.)**
- 2. érintett terület lakosságának sűrűsége**
- 3. helyi csoportok szervezettségének és szakértelmének színvonala**
- 4. a sajtóban a kérdésnek szentelt figyelem**
- 5. döntéshozatali folyamatban elfoglalt helye: például ha a tervezés fázisában lehetőség volt a részvételre, később csökken a lakosság aktivitása**

A lakosság hajlamosabb a telepítés helyével kapcsolatos aggodalmainak kifejezésére, mintsem a környezeti irányelveken alapuló aggodalmak megfogalmazására. Az egyes társadalmi csoportok másként mérlegelik a környezetük veszélyeztetettségét és a lehetséges gazdasági hasznokat. Ezt tovább nehezíti, hogy sokan tájékozatlanok a környezetet érintő kérdésekben.

A lakosságot részvételében és hozzászólásában nem csak értékrendszere és a környezetéért érzett aggodalma vezérli, hanem politikai felfogása is. Ezért egyes beruházásokat bizonyos csoportok nem tudnak objektíven megvizsgálni, hanem már a vizsgálat elején kialakítják elítélő vagy támogató véleményüket. Sajnos ezen szempontok Magyarországon különösen nagy jelentőséggel bírnak. Úgy tűnik a probléma megoldásához még el kell telnie bizonyos időnek, míg kialakul egy józanabb, kulturáltabb politizálás.

A helyi érdekek érvényesítésekor figyelembe kell venni minden csoport hozzászólását és véleményét. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy a közjó nevében csak egyes emberek érdekei hangoznak el. A további részvételt súlyosan csökkenthetik ezen manipulálások. Ezért szükséges, hogy a lakossági fórumok kellően meg legyenek hirdetve, mindenki kapjon hozzászólási lehetőséget, és hogy mindegyik társadalmi csoport hozzászólhasson a vitához.

A hazai lakosság részéről gyakran tapasztalható egy ösztönös védekezési reakció. Ha a beruházásról nem rendelkeznek elegendő információval, akkor azt automatikusan valami rossznak tekintik, és védekeznek ellene. Az ilyen magatartás kialakulása számos rossz példára vezethető vissza. Megoldásként szintén a két fél közötti párbeszédet és a lakossági részvételt lehet javasolni.

6.16. A lakossági részvétellel kapcsolatos jellemző hibák

A lakosságot kellő időben be kell vonni a hatástanulmány készítése során, mert ha túl későn kéri ki a véleményüket, akkor már „úgyis mindegy alapon” nem szólnak hozzá. Magyarországon a civilek részvétele a közügyekben nem tekint vissza nagy múltra, ezért még ma is hajlamosak az emberek, hogy elhiggyék, az ő szavuk nem változtat meg semmit.

A lakosságot úgy kell bevonni, hogy annak minden rétege képes legyen a problémához hozzászólni. A fórumokon tömören és érthetően kell összefoglalni a problémát mert a lakosoknak egyrészt nincs idejük elolvasni a hosszú dokumentumokat, másrészt a szaknyelven írt részeket meg sem értenék. A kormányrendelet épp ezért fogalmaz úgy, hogy az összefoglalásnak közérthetőnek kell lennie.

A vélemények felmérésének gyakran használt módja a közvélemény-kutatás. Ezen felmérésnek is számos buktatója van. Elsődlegesen arra kell ügyelni, hogy reprezentatív legyen. Ez függ a megkérdezettek csoportjától és a feltett kérdésektől egyaránt. Hiba, ha nincs elég választási lehetőség vagy ha a kérdések rosszul vannak feltéve. A hozzászólások olykor elég felszínesek és nem tükrözik a valós érdekeket. Ezen okokból kifolyólag a közvélemény-kutatást könnyű tézisek igazolására felhasználni.

Magyarországon az emberek vitakultúrája, konszenzusra való hajlama még fejlődésre vár. Az ösztönös elutasításokkal szemben nehéz érvelni, és nem alakult még ki egy általános gyakorlat. Bizonyos helyeken személyes érdekek is közrejátszanak, ezért indulatok vezérelhetik a résztvevőket, és nem jön létre vita a valós kérdésekről.

A nehéz gazdasági helyzetben lévő régiókban a gazdasági szempontok fontosabbak a környezeti szempontoknál. A fejlődés a környezet rovására történik, és ezt nehezíti, hogy sokan tájékozatlanok a környezetet érintő kérdésekben.

Pszichológiai kutatások is kimutatták, hogy egy kialakult álláspontot már nehéz megváltoztatni. Itt szeretném újra hangsúlyozni, hogy ezért is fontos a lakosság bevonása már a tervezéskor, azaz a beruházás legelső fázisaiban. Később lehet, hogy a beruházó már hiába tesz kísérletet a párbeszédre, a korábban kialakult rossz vélemény miatt csak elutasítást fog találni. Ezen esetekben a viták, párbeszédnek költséghatékonysága is csökken, és az engedélyek megszerzése további időt vehet igénybe.

6.17. A lakosság szerepe a hatástanulmány kapcsán

A kormányrendelet a lakossági meghallgatást a részletes tanulmány elkészítése során teszi kötelezővé:

“A felügyelőség részletes környezeti hatástanulmány benyújtása után köteles nyilvános tárgyalást tartani, kivéve, ha a tevékenység katonai titokvédelem alá esik. A titkos katonai tevékenység környezeti hatásairól a felügyelőség az érintett önkormányzatot tájékoztatja.” (20/2001 kormányrendelet).

A lakosság szerepét Cserey az alábbi hat pontban foglalja össze:

1. Jóváhagyói

Beruházás kezdeményezőjének érdeke, hogy ésszerűen és logikusan, a nagyközönség számára érthetően építse fel tanulmányát. Javaslatának védhetőnek kell lennie. Nyilvánosság híján hajlamos a beruházó arra, hogy a szabályoktól eltérjen.

2. Beruházás környezetét meghatározó szerep

A lakosság a beruházás környezetét képi. A beruházás előtt a helyiek feltehetik maguknak a kérdést arról, hogy mit akarnak, hogy környezetük tartalmazzon. Ezáltal elgondolkodnak hosszú távú elképzeléseikről és mérlegelniük kell gazdasági, környezeti igényeiket.

3. Értékköszefüggéseket feltáró szerep

A lakosság értékrendjéről tájékozódnia kell a beruházónak. Kik támogatják és kik ellenzik a tevékenységet. Az alternatívákban a különböző csoportok érdekei kell, hogy megjelenjenek.

4. Eszmei értéket beszámító szerep

Az alternatívák mérlegelésébe a lakosság szempontjai, értékrendje is beleszólhat, tekintve, hogy nyomást gyakorolnak bizonyos korlátozó intézkedések meghozatalára. Változások többletköltséget jelentenek, az eddig figyelembe nem vett, de valós értékek megóvására tett intézkedések a beruházót terhelik.

5. Az információcsere egyik résztvevője

A lakosság tájékoztatást kap a tevékenységről, alternatívákról, hatásokról, potenciális előnyökről és hátrányokról. A lakosság adatokkal és információkkal járulhat hozzá a beruházáshoz.

6. A hitelesség forrása

Csökkentheti a lakosság ellenállását, és az egyik legjobb módszer a hitelesség biztosítására.

6.18. Tárgyalás szerepe a környezeti konfliktusokban

Mielőtt megismerkednénk a környezeti konfliktusok kezelésére kialakított tárgyalási modellel, fontos tisztázni, hogy csak ott történhet meg az érdemleges tárgyalás, ahol a felek felismerik, hogy partnerük tud valami olyat kínálni amire nekik szükségük van (pl. a lakosság esetében: munka, iparüzési adó, infrastruktúra stb.). Ehhez a felismeréshez hozzájárulhat egy külső segítő (ún. mediátor- erről a szerepköréről a későbbiekben lesz szó).

A környezeti konfliktusok kezelésére legszélesebb körben alkalmazott modell Fischer és Ury nevéhez fűződik, melyet 1987-ben Susskind és Cruikshank fejlesztett tovább az MIT-n. Bár a modell meglehetősen általános, érdemes az egyes pontjait figyelembe venni egy regionális hulladéklerakó építésének megtárgyalásához.

A szerzők a folyamatot három fázisra bontják: tárgyalás előtti, tárgyalás és megvalósítás.

6.18.1. *Tárgyalás előtti*

1. Kezdeti lépések

Fontos, hogy a felek minél hamarabb felismerjék, hogy szükségük van a másik féllel történő tárgyalásra, és minél hamarabb kezdeményezzék a kapcsolat felvételét. A tárgyalásokra való buzdítást gyakran érdemes egy külső szakértőre bízni. Fontos, hogy a mediátor független legyen, hangsúlyozza a tárgyalások önkéntességét.

2. A képviselet tisztázása

Fontos minden érintett csoport azonosítása, és hogy minden csoport képviselni tudja érdekeit a tárgyalások során. A csoportoknak képviselőt kell választaniuk, és meg kell állapodniuk abban, hogy a tárgyaló asztalnál ülők kötelezhetik-e magukat a csoportjuk nevében. Formális csoportok esetében (itt pl. a beruházó, az önkormányzat, tárca) a képviselet egyértelmű, informális csoportoknál azonban ez koránt sem az, ezért szóvivőt kell választani, illetve tisztázni kell, hogy milyen kijelentéseket tehet a csoport nevében. A csoport szóvivője képviseli a csoportját, a döntés joga azonban a csoportnál marad.

3. Az eljárásrend megfogalmazása, ütemterv kialakítása

Mielőtt az érdemi tárgyalások elkezdődnének érdemes egy sor eljárásbeli kérdést tisztázni, amelyek kizárják a későbbi vitát, olyan kérdéseket például, mint például, hogy milyen gyakran találkozzanak a tárgyalófelek, kiket engedjenek be a tárgyalásokra, milyen információkat akarnak a sajtó útján nyilvánosságra hozni stb. Amellett, hogy a későbbi vitákat kizárja a tárgyalás körülményeinek korai rögzítése, egy ügyes mediátor felhasználhatja ezeket az eljárásbeli megegyezéseket arra, hogy a felek valamelyest megismerjék személyesen egymást, és érzékeljék, hogy megegyezésre lehet jutni tárgyalópartnerükkel. Fontos megegyezni abban, hogy majd a tárgyalás végéhez közeledve az egyes csoportok döntéseikkor milyen jellegű ratifikációt választanak, elfogadják-e például az egyszerű, vagy kétharmados többséget, mi lesz azoknak a véleményével akik a csoport többségével szembeni állásponton lesznek. Ezek tisztázása nagy mértékben erejét veheti annak, hogy a tárgyalás végéhez közeledve az egyes csoportok szétszakadjanak és illegitimálják a képviselőjüket. Abban az esetben, ha előre megegyezés születik a ratifikációval kapcsolatban, úgy sokkal kevesebb az esélye annak, hogy az esetleges kisebbség hangos maradjon, hiszen ennek minden tagja az elején beleegyezett a ratifikáció elfogadható módjába.

4. Közös tényfeltárás

A feleknek tisztázniuk kell, hogy milyen információt fogadnak el. Meg kell egyezniük abban, hogy kik legyenek azok a független és elismert szakértők, akiknek a véleményét minden érintett fél elfogadja. Mint már azt korábban említettük, tudományok felvonultatása bármely oldal részéről, ha az egyoldalúan történik, nem segít a helyzet tisztábban látásában, sőt inkább elmérgesíti a konfliktust. Erre a jelenségre jó példa a beruházó reklámkampánya, vagy az ellenzők szórólapjai, amelyek meglehetősen részrehajlóan mutatják be a hulladéklerakó telepítésének várható következményeit, és inkább csak az érzelmeket kavargatják fel.

6.18.2. Tárgyalás

1. Kölcsönösen előnyös feltételek kidolgozása

A tárgyalások előrehaladtával a felek kezdenek kimozdulni kezdeti álláspontjukból. Kezdi csökkenteni gyakran túlzott igényeiket, és egyre-inkább az érdekekre koncentrálnak, arra, hogy mit tudnak elérni a tárgyalások során. Megfogalmazzák konkrét aggályaikat (pl. a beruházással kapcsolatban a lakosság nem akarja, hogy bűdös és zajos legyen a község), és próbálnak ezekre kielégítő megoldást keresni (itt pl. hogy a beruházó menjen a határértékek alá, rendszeresen ellenőrizték a zajhatást stb.) A tárgyalásnak ebben a szakaszában a mediátornak meg kell akadályoznia, hogy az egyes felek egy adott részkérdésben elkötelezzék magukat, mivel ez akadályozná az összes lehetőség feltárását vagy megosztását a másik féllel.

2. Megegyezéscsomagok kidolgozása

Miután az összes konkrét aggodalom felmerült, hozzá lehet látni olyan megoldások kereséséhez, amelyek biztosítják a tiszta és biztonságos működés feltételeit.

3. A megállapodások írásba foglalása

A megállapodásokat mindig írásba kell foglalni, ezzel el tudjuk kerülni azt, hogy a megállapodást a felek később eltérő módon értelmezzék. Az írott egyezményt egyben az egyes csoportok képviselője pontosan be tudja mutatni választóinak. Mivel a megállapodás írásba foglalásakor számos jövőbeni esemény kimenetele nem biztos, érdemes ezeket „ha ez történik akkor ennek és ennek ezt kell tennie” jellegű opciókat a szerződésbe foglalni.

4. A megállapodás betartása

A megállapodásokat be kell tartaniuk a feleknek. Ennek elérését segíti a másik fél által gyakorolt valamilyen ellenőrzés, vagy ha a megegyezést a felek szerződésbe foglalják. Segíti a megállapodás betartását, ha a felek előzetesen rögzítik, hogy a megállapodástól eltérés esetén milyen válaszlépéseket foganatosíthatnak a többiek.

6.18.3. *Megvalósítás*

1. Az informális megállapodások a formális döntéshozatallal

Ebben a szakaszban az informálisan elért megállapodásokat formálissá kell tenni, például jogi szerződéssel, vagy önkormányzati határozattal. Sokszor ebbe a fázisba lépnek be a hatóságok, az ő feladatuk a döntés megvalósítása, például az engedélyek megadásakor.

2. A megvalósítás nyomon követése

A megvalósítás nyomon követésére könnyen ellenőrizhető, számszerűleg és időpontilag rögzített rendszert kell kialakítani, amelynek azonban tekintettel kell lennie a változó körülményekre.

3. Az újratárgyalás körülményei

Mivel a tárgyalások jelentős időbe és energiába kerülnek, érdemes a feleknek megegyezniük abban, hogy milyen körülmények között tárgyalják újra az egyezményt

6.19. Felhasznált irodalom

1. 20/2001. (II.14.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálatról
2. 22/2001. (X. 10.) KöM rendelet
3. Aarhusi Egyezmény
4. Bakacsi Gyula: Szervezeti magatartás, AULA
5. Bándi Gy. (szerk.): Hatásvizsgálat, felülvizsgálat, Közgazdasági és jogi kiadó – Környezetvédelmi kiskönyvtár 4., 1997
6. Bela Györgyi – Pataki György – Valané Kelemen Ágnes: Társadalmi részvétel a környezetpolitikai döntéshozatalban. BKÁE Környezettudományi Intézet, 2003.
7. Cserey Balázs: Fejlesztések környezeti hatásvizsgálata. Cserey, 1994
8. Csutora Mária és Kerekes Sándor: A környezetbarát vállalatirányítás eszközei, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó
9. Fülöp Sándor: Mit nyújt nekünk az Aarhusi Konvenció? Tájékoztató kiadvány, EMLA, Budapest, 2003. – internetes anyag: www.emla.hu
10. HVG 2003. 07. 19., 2004. 01.03.
11. Kalas György: Joggal, körelemmel. Hogyan szerezhethetünk információkat környezetünk állapotáról? Veszprém, Környezeti Tanácsadók Egyesülete (KÖT), 2001.
12. Környezetvédelem szaklap:
13. 2003/6. A környezeti hatásvizsgálat joga
14. 2003/6. Civilek részvétele a nagyberuházásokban
15. 2003/6. Környezeti hatásvizsgálatok
16. Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom egyik tagjával, Gyenge Zsolttal folytatott személyes beszélgetés
17. Pál Petra: Közösségi részvétel a környezeti konfliktusok kezelésében. Szakdolgozat, BKÁE, 2003.
18. Petr Pelcl – Piotr Handerek – Farkas István: Társadalmi részvétel a területfejlesztésben Közép-Európában, Aarhusi Egyezmény és Regionális Fejlesztési Projekt, MTVSZ, 2002.
19. www.valasztas.hu

7. ÖSSZEGZÉS

Magyarországon az Európai Unió csatlakozásunk okán a környezetvédelem területén jelentős előrelépések történtek a jogi szabályozás területén. A közösségi szabályokat a magyar jogrend átvette, és az Unió szabályozása a jogharmonizáció során beépítésre került. Fokozottan igaz ez a hulladékgazdálkodás területén, ahol az elmúlt években a 2000. évi Hulladékgazdálkodási törvény megszületése óta rengeteg jogszabály született (a törvényi felhatalmazások alapján) és jelenleg is készülöben van. A jogi szabályozás tehát elvileg olyan kereteket teremt a magyarországi hulladékgazdálkodás számára, amely egyrészt az EU előírásaival harmonizál, másrészt jelentős fejlesztéseket és fejlődést eredményez a magyarországi jelenlegi állapothoz képest. A kérdés csak az, hogy a gyakorlat milyen gyorsan tud alkalmazkodni az előírásokhoz, a hulladékgazdálkodó szervezetek tudják-e teljesíteni az elvárt kritériumokat a megadott határidőre, valamint azt, hogy a lakosság mennyi idő alatt képes megemészteni a változásokat, teljesíteni kötelezettségeit, felismerni lehetőségeit és élni a törvények adta jogaival.

Ahhoz azonban, hogy az EU előírásait teljesíteni tudjuk, és az előírt színvonalat, kvótákat, technológiát beépítsük hulladékgazdálkodási rendszerünkbe jelentős forrásokra van szükség. A Közösség segítséget nyújt abban, hogy fejleszthessük rendszereinket. Az előcsatlakozási alapokkal pedig támogatni kívánta – többek között – a hulladékgazdálkodási beruházásokat is a megfelelő önkormányzati önrész biztosítása mellett. Az előcsatlakozási alapok közül az ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) volt hivatott a hulladékgazdálkodási beruházások támogatására és a regionális, integrált hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítésének elősegítésére. A támogatás elnyerésének esetén a beruházást a helyi lakosságnak jóvá kell hagynia, azaz és megfelelő tájékoztatás után a beruházás befogadásáról a lakosság népszavazással dönthet. Magyarországon 12 hulladékgazdálkodási ISPA projekt nyert támogatást, ebből néhány már a megvalósítás szakaszába lépett. Azonban volt egy ISPA program, amely nyolc településen is elbukott a lakossági megkérdezésen. Ez az Észak-kelet Pest megyei Regionális Hulladékgazdálkodási Rendszer keretein belül megvalósítandó, és a rendszer központi elemét képző regionális hulladéklerakó volt.

A lakosság részvételét a környezetvédelmi ügyekben az 1998 évben megszülető **Aarhusi Egyezmény** biztosítja, melyet Magyarország a 2001. évi LXXXI. törvénnyel hirdetett ki. Az Egyezmény biztosítja környezeti ügyekben (így hulladékgazdálkodási beruházás esetén is) a társadalom információhoz való hozzáférését, a döntéshozatalban való részvételhez és a jogorvoslathoz való jogát. Az Észak-kelet Pest megyei Regionális Hulladéklerakó létesítésének története jellemző képet mutat ezen jogok érvényesüléséről a magyarországi gyakorlatban. Természetesen azt reméljük, hogy ez a legrosszabb eset, amely megvalósulhat.

A **döntéshozatalban való részvétel jogával** minden település lakói élhettek, hiszen 7 településen népszavazással döntöttek a beruházás elutasításáról, egy esetben pedig lakossági aláírásgyűjtés eredményeként utasította el az önkormányzat a lerakó befogadásának tervét. A **jogorvoslathoz való jogával** egyetlen településnek sem kellett élnie.

Véleményünk szerint a történet kritikus pontja az **információhoz való hozzáférés jogának** érvényesítése volt. A népszavazások végeredménye szerintünk a lakosság félelmeit tükrözte és köszönhető volt talán annak is, hogy a helyi közösség nem volt tisztában egy korszerű, a műszaki és környezetvédelmi követelményeknek megfelelő lerakó hatásaival. A megfelelő előírások betartásával, a mai technológia kihasználásával ugyanis a települési szilárdhulladék-lerakó káros környezeti hatásai minimalizálhatók és ellenőrizhetők. A technológia és a környezeti hatások ismertetése egyik alappillére kellene hogy legyen a lakossági tájékoztatásnak. Mivel a lerakó befogadása jelentős gazdasági előnyökkel járt volna a kistelepülések számára, az önkormányzatok minden esetben elkötelezettek voltak a beruházás megvalósítása mellett. Ennek ellenére a meggyőzés eszközével ők nem, míg a nonprofit szervezetek tudtak élni.

A lakosság tájékoztatása nem nevezhető kiegyensúlyozottnak ez esetben. Az önkormányzatok részéről csak gyenge kezdeményezések történtek a korszerű lerakók környezeti hatásainak bemutatására, amelyek érdeklődés hiányában nem voltak hatásosak. A nonprofit szervezetek ezzel szemben egy jelentős ellenkampányt szerveztek a beruházás megakadályozására. A kampány – mely szakmailag nem volt

megalapozott - a lakosok félelmeit erősítette fel a létesítmény várható negatív következményeiről.

Az objektív tájékoztatás tehát mindkét fél részéről elmaradt. Úgy véljük, hogy a legtöbb önkormányzat nem tett elegendő erőfeszítést a tájékoztatás megszervezéséért. Ez azonban nem feltétlenül az ő hibájuk, hiszen sem szakmailag, sem anyagilag nem tudták az információs szolgáltatást megfelelő módon biztosítani. Úgy gondoljuk, hogy egyrészt a felsőbb szervek (pl a projektet koordináló Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium) illetve az önkormányzati társulás tagjai nyújthattak volna segítséget az ügyben. Tehát a vertikális vagy a horizontális együttműködés jelentősen javíthatta volna a projekt hatékonyságát.

Az eset kapcsán ki kell emelnünk a nonprofit szervezetek szerepét, hiszen tevékenységük nyomán a szóban forgó kistelepülések képesek voltak élni jogukkal és részt venni a döntéshozatalban. A településen élők tudták hallatni szavukat és érvényre juttatni akaratukat. Az eseménynek jelentős közösségformáló hatása volt.

8. MELLÉKLETEK

1. melléklet: A települések névsora és adatai

Település neve	Püspökszilágy	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	A beruházást élővíz és erdő közelében építették volna meg. Sem a Duna–Ipoly Nemzeti Park igazgatósága sem Tordai Sándor kerületvezető erdész szakmailag nem támogatta. A kijelölt terület az akkori polgármester, Erdős Rudolf tulajdona volt, melyet ő kínált megvételre az ASA-nak. A Göncöl Alapítvány szakemberei vizsgálatai is azt állapították meg, hogy a hely nem alkalmas nagyberuházásra.	
KHV	volt	
Közösségi részvétel módja	Aláírásgyűjtés, népszavazás	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2002. május 26. 80 százalékos részvétel mellett, a 752 fős lélekszámú település 90 százaléka szavazott a hulladéklerakó megépítése ellen	
Tájékoztatás módja	Lakossági fórumok	
Szereplők	Támogató: Püspökszilágy akkori polgármestere és önkormányzata Ellenzők: Rád, Penc és Kisémedi lakossága, Püspökszilágy lakossága	
Érvek (pro és kontra)	adótöbblet, egyszeri támogatás	Itt van Magyarország urántemetője, valamint egy honvédségi lőtér is. A terület természeti értékei, a közeli vízfolyások és az erdő egyértelműen jelzi, hogy a hely kijelölése nem szakmai alapokon történt és ökológiai értékeket veszélyeztet.
Megjegyzés	Az ISPA felé benyújtott pályázatban Püspökszilágyi volt befogadóként megjelölve. Egy nappal az elutasító népszavazás után az eredeti helyszínnel küldték el a pályázatot.. A lakosokat korábbi negatív tapasztalataik is befolyásolhatták: az urántemető építéskor ligeteket, korszerű világítást, csatornázást, telefont ígértek kárpótlásként, amit azonban hamar elfelejtettek. Bö évtizeden keresztül a 750 lakosú település semmit sem kapott a nem kívánt nevezetességért, a rendszerváltozás azonban itt is változást hozott. Rád községe úgy határozott, hogy határától nyolc kilométeres távolságon belül nem épülhet hulladéklerakó.	

Település neve	Sződ	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	Imrik Péter, a Sződi Faluvédők Baráti Körének elnöke szerint az új lerakó helyszínének kijelölt 67 hektárt gyenge minőségűnek nyilvánítottak. A kijelölt hely gyógyvizes termálstrand közelében található.	
KHV	Nem volt	
Közösségi részvétel módja	Aláírásgyűjtés, lakossági meghallgatás, petíció az önkormányzat felé, népszavazás	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2003. március 2. A választásra jogosultak 67 százaléka ment el szavazni (1611 lakos) s közülük 1287-en, vagyis az összes szavazó 75 százaléka nemmel voksolt.	
Tájékoztatás módja	Lakossági fórum, falugyűléseken felszólalások <i>A kivitelező cég (ASA) Ausztriába vitte a képviselőket hulladékfeldolgozó-nézőbe.</i>	
Szereplők	Hulladéklerakó mellett: Önkormányzat, kivitelező (ASA) Hulladéklerakó ellen: Sződi Faluvédők Baráti Köre, Göd lakossága és polgármestere, Gödi civil tanács	
Érvek (pro és kontra)	A sződi költségvetéshez mérten nagy arányú adóbevételhez juthatott volna a község. A tervezett hatmilliárd forintos beruházás tartalmazza, többek között, a csörögi hulladéklerakó rekultivációjának költségeit is.. Előnye, hogy elkerülő út létesült volna és a szállítás negatív hatásait a község lakói nem érezték volna. Sződ a régió központjában helyezkedik el.	A Dunakanyar üdülőkörzetébe tartozó településeket sújtja a légvonalban pár kilométerre lévő rákospalotai szemétegető füstje, a dunakeszi hulladéklerakó bűze, felépült Samsung-gyár Vácra átvezetett szennyvize. A kijelölt hely közelében található Göd város gyógyvizes termálstrandja, amely mellé turisztikai és szabadidőközpontot, valamint ásványvíz-palackozó üzemet terveztek.
Megjegyzés	A népszavazást a Sződi Faluvédők Baráti Köre kezdeményezte. Szomszédos településen a polgármester és a lakók is tiltakoztak.	

Település neve	Kosd	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	A Göncöl Szövetség állásfoglalása szerint a 22.sz erdőtag alkalmas a KHV elvégzésére, VITUKI felmérés szerint érzékeny vízbázis, karsztos terület, turisztikai központ a Naszály-hegy, de nem védett terület	
KHV	nem volt	
Közösségi részvétel módja	aláírásgyűjtés	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	nem volt	
Tájékoztatás módja	Minisztérium által megbízott PR cég, Másik Oldal-Ökoszociális Mozgalom, hivatalos tájékoztatás hiányában csak önkéntes röplaposztás és lakossági elégedetlenség,	
Szereplők	polgármester, képviselő-testület tagjai, környezetvédelmi tárca, érintett területet kezelő erdőgazdaság, Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom, környezetvédelmi tárca által megbízott PR-cég, ASA Magyarország Kft, szödi faluvédő egyesület vezetője a falugyűlésen	
Érvek (pro és kontra)	A település költségvetéséhez mérten nagy arányú adóbevételekhez és egyszeri támogatáshoz juthatott volna a község.	az ingatlanok leértékelődése, A lerakó, valamint a II/A jelű főutat a helyszínnel összekötő majdani bekötőút tervezett területét jelenleg erdő borítja.
Megjegyzés		

Település neve	Kartal	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	Urbán Imre kartali önkormányzati képviselő: a terület védendő ivóvízbázis; állami tulajdonú földterület / Galgahévíz tulajdona	
KHV	Nem volt	
Közösségi részvétel módja	Lakossági tiltakozások	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	A népszavazást 2003. november 5-én tartották meg Kartalon. Az eredmény 60 %-os részvétel mellett 1575 nem, 1145 igen, a tervezett létesítményt elutasították	
Tájékoztatás módja	Falugyűlés; autóbuszokat indítottak Gyálra; Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom is „tájékoztatta” a lakosságot	
Szereplők	Önkormányzati szövetség; helyi önkormányzat; helyi lakosság; Másik Oldal Ökoszoc. Mozgalom; háttérben: Börzsöny-Cserhát Kft.	
Érvek (pro és kontra)	- évi 65 millió forint adótöbblet, - ingyenes szemétszállítás, - megnövelt szociális juttatások, - infrastrukturális beruházások megvalósulása	- a terület védendő ivóvízbázis, - tisztázatlan a terület tulajdonjoga, - híres zöldségtermesztő terület, ezért az ottaniak megélhetésük miatt aggódnak - szelektív gyűjtés, újrahasznosítás megteremtésének érve - már meglévő lerakók kapacitásbővítése
Megjegyzés	Kartal a régió peremén helyezkedik el. Veszélyes hulladékot és szennyvíziszapot is fogadna a lerakó. Üzemeltetése már úgy tűnik most eldőlt: Börzsöny-Cserhát Környezetvédelmi és Hulladékkezelési Közzolgáltató Kft. végezné.	

Település neve	Keszeg	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	Dobó István a programban tanácsadóként részt vevő erdőmérnök az alkalmas helyszínt a falu határától egy kilométerre eső dombháton jelölte meg.	
KHV	Nem készült	
Közösségi részvétel módja	Aláírásgyűjtés, mozgalmak, népszavazás	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2003. november 16. 700 lakosú község 567 szavazásra jogosult polgára közül 442-en adták le szavazatukat, ami 78 százalékos részvételnek felel meg. A vasárnapi népszavazás így érvényes volt és nemleges eredménnyel zárult.	
Tájékoztatás módja	Hulladéklerakó melletti kampány részeként: falufórum, buszos látogatás Gyálra, a hulladéklerakóhoz Hulladéklerakó kampány ellen: plakátok, szórólapok, kiadványok	
Szereplők	Hulladéklerakó mellett: Önkormányzat Hulladéklerakó ellen: Másik Oldal – Ökoszociális Mozgalom, Zöld Párt, Mentsük Meg Keszeget Baráti Kör	
Érvek (pro és kontra)	Egyszeri kb 300 millió Ft-os támogatás, iparüzési adó kb évi 30-40 millió Ft, kb 70 új munkahely, kötelező lesz a települési hulladékkezelő terv végrehajtása	Ökológiailag érzékeny, karsztos, természetvédelmi oltalom alá javasolt terület, közvetlenül az országos kéktúra útvonal mellett, védett állat és növény fajok, egyéni félelmek
Megjegyzés	Aláírásgyűjtés a népszavazás ellen: a szavazópolgárok 70%-a adta aláírását, mégis volt népszavazás	

Település neve	Verseg	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	A lerakó megközelíthető az M3-as autópályáról, lakott területek érintése nélkül Újrahasznosítással kapcsolatos létesítmény: Kartalon	
KHV	Nem készült	
Közösségi részvétel módja	Mozgalmak, népszavazás	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2003. december 21. Az 1456 lakosú Verseg 1181 szavazásra jogosult lakója közül 632 szavazó vett részt, és 300 igen, 329 nem és három érvénytelen szavazat érkezett. A népszavazás így érvényes volt és nemleges eredménnyel zárult.	
Tájékoztatás módja	Hulladéklerakó melletti kampány részeként: Bécsbe, a hulladékégetőbe tett kirándulás Hulladéklerakó kampány ellen: fórumok, tiltakozó röplapok, demonstrációk	
Szereplők	Hulladéklerakó mellett: Önkormányzat Hulladéklerakó ellen: versegi háziorvos által kezdeményezett szerveződés	
Érvek (pro és kontra)	Iparüzési adó, gazdasági fellendülés	Egyéni félelmek
Megjegyzés	Az eredeti tervben Verseg nem szerepel. Az ISPA szerződésben nincs szó égetőmű építéséről.	

Település neve	Hévízgyörk		
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	Hévízgyörk Hátulsó-dűlő, de a pontos területkijelölés nem történt meg.		
KHV	Nem volt		
Közösségi részvétel módja	- ASA cég lakossági tájékoztatója a hulladéklerakó előnyeiről - rendkívüli testületi ülés - ellenrendezvény, szervező: Összefogás Hévízgyörkért Egyesület		
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2003.december 28. lakosság 59,1% járult az urnák elé., mindössze 22%-uk voksolt igennel		
Tájékoztatás módja	Falugyűlés Röplapok Lakossági tiltakozások		
Szereplők	pártolók: ASA Önkormányzat ellenzők: Ökoszociális Mozgalom Összefogás Hévízgyörkért Egyesület		
Érvek (pro és kontra)	<table border="1"> <tr> <td>Egyszeri támogatás a településnek, Költségvetési támogatás</td> <td>Meglévő hulladéklerakó korszerű, azt kellene bővíteni 32 aranykoronás területre szánják a lerakót</td> </tr> </table>	Egyszeri támogatás a településnek, Költségvetési támogatás	Meglévő hulladéklerakó korszerű, azt kellene bővíteni 32 aranykoronás területre szánják a lerakót
Egyszeri támogatás a településnek, Költségvetési támogatás	Meglévő hulladéklerakó korszerű, azt kellene bővíteni 32 aranykoronás területre szánják a lerakót		
Megjegyzés	Ismeretlen a tervezett lerakó pontos helyszíne		

Település neve	Valkó	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	A falu közelében 200 hektáros terület, a képviselőtestület szerint a terület mezőgazdasági kihasználására nincs lehetőség, a környezetet a hulladéklerakó nem károsítaná.	
KHV	Nem volt	
Közösségi részvétel módja	Falugyűlés	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	2003.december 7. 1750 választásra jogosultból 897 szavazó járult az urnákhoz és 658 szavaztak igennel.	
Tájékoztatás módja	Pro: helyi lapban, szórólapokon, falugyűlés; ingyenes buszjáratok Pusztazámorra; 300 db 15 perces videokazetta szétosztása Kontra: naponta kétszeri rádiós felhívás, szórólapok, tiltakozó demonstráció	
Szereplők	helyi önkormányzat, lakosság, Másik Oldal Ökoszociális Mozgalom, Magyarországi Zöld Párt, Illés Zoltán fideszes képviselő, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, ASA (osztrák beruházójelölt)	
Érvek (pro és kontra)	- a település önkéntessége - eredményes szavazás túlnyomó többségi igen szavazat - iparüzési adó és új munkahely teremtése - infrastrukturális beruházások megvalósulása - a terület mezőgazdasági művelésre nem alkalmas - a jelenlegi hulladéklerakó korszerűtlen és környezetszennyező	- Valkó eredetileg nem szerepelt a beruházás esetleges helyszínei között - a szavazás körüli aggodalmak
Megjegyzés	- Valkó önként jelentkezett - Az egyoldalú tájékoztatás, illetve a kampánycsend megsértése miatt panasz a bírósághoz. - Miután a beruházás nem Valkón valósul meg az önkormányzat kártérítést követel a tárcától	

Település neve	Romhány	
Területkijelölés (tulajdonos, adottságok)	Önkormányzati tulajdonú területen, ahol már korábban terveztek lerakót..	
KHV	Nem volt	
Közösségi részvétel módja	falugyűlés	
Népszavazás (időpont, részvétel, eredmény)	A népszavazást 2004. január 25-én tartották. A szavazásra jogosultak 58,1 százaléka, 1111 helyi lakos vett részt, amelyen a résztvevők 71,7 százaléka a beruházás ellen foglalt állást.	
Tájékoztatás módja	falugyűlés	
Szereplők	Önkormányzat, Ökoszociális Mozgalom	
Érvek (pro és kontra)	- 300 millió Ft-os egyszeri támogatást kapna a falu - iparűzési adó - a falu lakói mentesülnének a hulladék-ártalmatlanítási díj megfizetése alól. - a beruházás keretében rekultiválnák a jelenleg működő romhányi hulladéklerakót	- a tervezett hulladéklerakó súlyosan kockára tenné a térség idegenforgalmi vonzerejét - szomszédos települések tiltakozásai
Megjegyzés	Romhány korábban már pályázott egy hulladéklerakó megépítésére, de a beruházás megghiúsult.	

2. melléklet: Hulladéklerakó kialakításának követelményei

1. számú melléklet a 22/2001. (X. 10.) KöM rendelethez

1. A hulladéklerakó elhelyezése

1.1. Hulladéklerakó helyének megválasztásánál az alábbi követelményeket kell figyelembe venni:

Hulladéklerakót az országos és a területi hulladékgazdálkodási tervben foglalt célokkal, feladatokkal és a település rendezési tervével, valamint helyi építési szabályzatával összhangban, az országos településrendezési és építési követelmények betartása mellett lehet telepíteni.

A hulladéklerakó csak ipari övezetben, illetve - a rendezési terv alapján - külterületen létesíthető. A hulladéklerakó telekhatára és a meglévő vagy a település(ek) általános rendezési tervében kijelölt összefüggő lakóterület, illetve lakott épület(ek), védett természeti területek, mezőgazdasági területek között a védőtávolságot a környezetvédelmi felügyelőség állapítja meg, amely nem lehet kevesebb, mint

- veszélyeshulladék-lerakó esetén: 1000 m,
- nem veszélyeshulladék-lerakó esetén: 500 m,
- inerthulladék-lerakó esetén: 300 m.

A hulladéklerakó helyének kiválasztásánál

- a területfejlesztési,
- a terület- és településrendezési,
- a tájvédelmi,
- a föld mint környezeti elem, különösen a termőföld védelmével kapcsolatos,
- a geotechnikai, környezet- és vízföldtani,
- a felszíni és felszín alatti vízvédelmi,
- a levegőtisztaság-védelmi,
- a közegészségügyi,
- a természetvédelmi,
- a hulladékgazdálkodási,
- a tűzvédelmi

szempontokat figyelembe kell venni, különös tekintettel a következő követelményekre:

- a hulladéklerakó határának lakó- és üdülőövezetektől, vízi utaktól, csatornáktól, felszíni vizektől, mezőgazdasági és lakott területektől való távolsága,
- ivóvízbázisok védőidomainak, védőterületeinek helyzete, előfordulása,
- a terület külön jogszabályok szerinti szennyeződés érzékenysége,
- a terület földtani és hidrogeológiai adottságai,
- árvíz, felszínüllyedés, felszínmozgás (csúszás) veszély a területen,
- természeti vagy kulturális örökség védelme.

Hulladéklerakó nem telepíthető:

- a területfejlesztési és területrendezési, valamint településrendezési tervek alapján alkalmatlannak ítélt területeken,

- erősen erózióveszélyes területeken,
- felszíni mozgásveszélyes területeken,

- minden olyan karsztos, erősen tört szerkezetű, tagolt kőzetösszetű területen, ahol a felszínen vagy a felszín alatt 10 méteren belül mészkő, dolomit, mész- és dolomitmárga képződmények, illetve tektonikailag erősen tagolt kőzetösszetek találhatók,

- külön jogszabály szerint az üzemelő és távlati ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek kijelölt vagy kijelölés alatt álló belső, külső védőövezetein, illetve hidrogeológiai "A" védőterületein,

- természeti oltalom alatt álló területen,
- energiaszállító vezeték védősávjában,

- működő vagy felhagyott mélyművelésű bánya felszakadási területén belül, ha a mozgások még nem konszolidálódtak, illetve bányaművelésre előzetesen kijelölt terület fölött,

- olyan földrengésveszélyes területen, ahol a várható földrengés maximális erőssége VI. fokozatú a Medvegyev-Sponhauer-Karnik skálán,

- árvíz-, belvízveszélyes, illetve ármentesítéssel nem rendelkező területen,

- magas talajvízállású területen (a hulladéklerakó szigetelőrendszerének fenékszintje alatt a mindenkori maximális talajvízszint, illetve a felszín alatti víz nyomásszintje legalább 1,0 méterre legyen).

Veszélyeshulladék-lerakó a külön jogszabály szerint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területen nem létesíthető.

1.2. A hulladéklerakót csak akkor lehet engedélyezni, ha a hulladéklerakó telepítési jellemzői (tekintettel a fenti követelményekre, és a szükséges védelmi intézkedésekre) arra engednek következtetni, hogy a hulladéklerakó nem okoz jelentős környezeti veszélyt.

3. melléklet: A Püspökszilágyra tervezett regionális hulladéklerakó elhelyezkedése